ET

EUROOPA KESKPANK

EUROSÜSTEEM

MAI 2010

LÄHENEMISARUANNE

EUROOPA KESKPANK

LÄHENEMISARUANNE
MAI 2010

EUROOPA KESKPANK

EUROSÜSTEEM

2010. aastal on kõikidel Euroopa Keskpanga väljaannetel 500-eurose rahatähe motiiv.

LÄHENEMISARUANNE
MAI 2010

© Euroopa Keskpank, 2010

Aadress
Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main
Saksamaa

Postiaadress
Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Saksamaa

Telefon
+49 69 1344 0

Koduleht
http://www.ecb.europa.eu

Faks
+49 69 1344 6000

Kõik õigused on kaitstud. Taasesitus õppe- ja mitteärilistel eesmärkidel on lubatud, kui viidatakse algallikale.

Käesolevas aruandes sisalduvad statistilised andmed on esitatud seisuga 23. aprill 2010.

ISSN 1725-9398 (trükiversioon)
ISSN 1725-9606 (elektrooniline versioon)

SISUKORD

1 SISSEJUHATUS 5

2 ALÜÜSIRAAMISTIK 7
2.1 Majanduslik lähenemine 7
2.2 Riikide õigusaktide vastavus aluslepingutele 14

3 MAJANDUSLIKU LÄHENEMISE SEIS 29

4 RIIKIDE KOKKUVÕTTED 37
4.1 Bulgaaria 37
4.2 Tšehhi vabariik 38
4.3 Eesti 40
4.4 Läti 42
4.5 Leedu 43
4.6 Ungari 45
4.7 Poola 47
4.8 Rumeenia 48
4.9 Rootsi 49

5 MAJANDUSLIKU LÄHENEMISE HINDAMINE 53
5.1 Bulgaaria 53
5.2 Tšehhi Vabariik 71
5.3 Eesti 87
5.4 Läti 109
5.5 Leedu 129
5.6 Ungari 147
5.7 Poola 165
5.8 Rumeenia 183
5.9 Rootsi 201

STATISTIKAOSA

LÄHENEMISNÄITAJATE STATISTIKA METOODIKA 217

6 RIIKIDE ÕIGUSAKTIDE HINDAMINE: VASTAVUS ALUSLEPINGUTELE 233
6.1 Bulgaaria 233
6.2 Tšehhi Vabariik 236
6.3 Eesti 239
6.4 Läti 240
6.5 Leedu 243
6.6 Ungari 245
6.7 Poola 248
6.8 Rumeenia 252
6.9 Rootsi 257

SÕNASTIK 260

LÜHENDID

RIIGID

BE	Belgia	LT	Leedu
BG	Bulgaaria	LU	Luksemburg
CZ	Tšehhi Vabariik	HU	Ungari
DK	Taani	MT	Malta
DE	Saksamaa	NL	Madalmaad
EE	Eesti	AT	Austria
IE	Iirimaa	PL	Poola
GR	Kreeka	PT	Portugal
ES	Hispaania	RO	Rumeenia
FR	Prantsusmaa	SI	Sloveenia
IT	Itaalia	SK	Slovakkia
CY	Küpros	FI	Soome
LV	Läti	SE	Rootsi
		UK	Ühendkuningriik

MUUD

EER	efektiivne vahetuskurss
EKP	Euroopa Keskpank
EKPS	Euroopa Keskpankade Süsteem
EL	Euroopa Liit
EMU	majandus- ja rahaliit
ERI	Euroopa Rahainstituut
ERM	vahetuskursimehhanism
ESA 95	Euroopa Rahvamajanduse arvepidamise süsteem 1995
EUR	euro
ILO	Rahvusvaheline Tööorganisatsioon
OECD	Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon
RVF	Rahvusvaheline Valuutafond
SKP	sisemajanduse koguprodukt
THI	tarbijahinnaindeks
ÜTHI	ühtlustatud tarbijahinnaindeks

Vastavalt ELi praktikale on ELi riigid loetletud käesolevas aruandes rahvuskeelsete riiginimede tähestikulises järjekorras.

I SISSEJUHATUS

Alates 1. jaanuarist 1999, kui 11 liikmesriigis võeti kasutusele euro, on euroalaga liitunud veel viis liikmesriiki. Käesoleva aruande ajal on euro kasutusel 16 liikmesriigis. Viimasena läks 1. jaanuaril 2009 eurole üle Slovakkia. See tähendab, et 11 liikmesriiki ei osale praegu täielikult majandus- ja rahaliidus (EMU) ega ole eurot veel kasutusele võtnud. Kaks neist liikmesriikidest, nimelt Taani ja Ühendkuningriik, on teatanud, et nad ei osale EMU kolmandas etapis. Seega tuleb lähenemisaruanne nende kohta esitada üksnes nende taotlusel. Kuna kumbki neist sellist taotlust ei esitanud, antakse käesolevas aruandes hinnang üheksale riigile: Bulgaaria, Tšehhi, Eesti, Läti, Leedu, Ungari, Poola, Rumeenia ja Rootsi. Kõik üheksa riiki on aluslepingu[1] järgi kohustatud euro kasutusele võtma, mis tähendab, et nad peavad püüdma täita kõiki lähenemiskriteeriume.

Käesoleva aruandega täidab EKP aluslepingu artiklis 140 sätestatud nõude, mille kohaselt tuleb vähemalt kord iga kahe aasta jooksul või erandiga liikmesriigi taotlusel Euroopa Liidu Nõukogule (edaspidi „nõukogu") anda aru „liikmesriikide edusammudest, mida liikmesriigid, mille suhtes on kehtestatud erand, on saavutanud majandus- ja rahaliiduga seotud kohustuste täitmisel". Sama ülesanne on ka Euroopa Komisjonil, kes on samuti koostanud aruande, nii et nõukogule esitatakse samaaegselt kaks aruannet. Käesolevas aruandes käsitletavat üheksat riiki hinnatakse aluslepingus tähendatud kaheaastase tsükli raames.

Käesolev aruanne on üles ehitatud sarnaselt EKP varasemate lähenemisaruannetega. Selles hinnatakse, kas kõnealused üheksa riiki on saavutanud jätkusuutlikus majanduslikus lähenemises kõrge taseme, kas nende õigusaktid vastavad aluslepingule ning kas nende keskpankade põhikirjad vastavad nõuetele, mida tuleb täita, et saada eurosüsteemi lahutamatuks osaks.

Eestit hinnatakse käesolevas aruandes mõnevõrra põhjalikumalt kui teisi vaatlusaluseid riike. Selle põhjuseks on asjaolu, et Eesti ametivõimud on mitmel korral teatanud oma kavatsusest võtta alates 1. jaanuarist 2011 kasutusele euro.

Majandusliku lähenemise hindamine sõltub suurel määral hindamise aluseks oleva statistika kvaliteedist ja terviklikkusest. Statistikat, eriti valitsussektori finantsstatistika koostamist ja esitamist ei tohi mõjutada poliitilised kaalutlused või sekkumised. Liikmesriikidel soovitatakse pidada oma statistika kvaliteeti ja terviklikkust esmatähtsaks, tagada selle koostamisel nõuetekohane kontroll ja tasakaal ning kohaldada vajalikke miinimumnõudeid. Nimetatud nõuded on äärmiselt tähtsad riikide statistikaasutuste sõltumatuse, usaldatavuse ja vastutuse tugevdamisel ning aitavad suurendada usaldust valitsussektori finantsstatistika kvaliteedi vastu (vt statistikaosa).

Käesoleva aruande struktuur on järgmine. 2. peatükis kirjeldatakse majandusliku ja õigusliku lähenemise hindamise raamistikku. 3. peatükis esitatakse horisontaalne ülevaade majandusliku lähenemise põhiaspektidest. 4. peatükk sisaldab kokkuvõtteid riikide kohta ning majandusliku ja õigusliku lähenemise hindamise põhitulemusi. 5. peatükis hinnatakse majandusliku lähenemise seisu üheksas vaatlusaluses liikmesriigis üksikasjalikumalt ning antakse ülevaade lähenemisnäitajate statistilisest metoodikast. 6. peatükis analüüsitakse liikmesriikide õigusaktide, kaasa arvatud nende keskpankade põhikirjade vastavust aluslepingu artiklitele 130 ja 131 ning põhikirjale[2].

1 Euroopa Liidu toimimise leping (vt sõnastikus „Lissaboni leping").
2 Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) ja Euroopa Keskpanga põhikiri (vt sõnastikus „Põhikiri").

2 ANALÜÜSIRAAMISTIK

2.1 MAJANDUSLIK LÄHENEMINE

EKP kasutab majandusliku lähenemise seisu hindamisel vaatlusaluses üheksas liikmesriigis ühtset analüüsiraamistikku, mida kohaldatakse iga liikmesriigi suhtes eraldi. Kõnealuse raamistiku aluseks on esiteks aluslepingu sätted ja nende kohaldamine EKP poolt hindade, eelarve tasakaalu ja valitsussektori võla suhtarvu, vahetuskursside ja pikaajaliste intressimäärade arengu ning muude tegurite suhtes. Teiseks põhineb raamistik mitmesugustel muudel ette- ja tagasivaatavatel majandusnäitajatel, mida peetakse lähenemise jätkusuutlikkuse üksikasjalikuma hindamise puhul kasulikuks. Taustinfodes 1–4 on lühidalt tutvustatud aluslepingu asjaomaseid sätteid ja metodoloogilisi üksikasju, mis selgitavad nende sätete kohaldamist EKP poolt.

Järjepidevuse ja võrdse kohtlemise tagamiseks järgitakse käesolevas aruandes EKP (ja enne seda Euroopa Rahainstituudi (ERI)) varasemates aruannetes esitatud põhimõtteid. Eelkõige lähtub EKP lähenemiskriteeriumide kohaldamisel mitmest juhtpõhimõttest. Esiteks tõlgendatakse ja kohaldatakse kõiki kriteeriume rangelt ja eraldi. Selle põhimõtte kohaselt on lähenemiskriteeriumide peaeesmärk tagada, et euroalal osalevad üksnes need liikmesriigid, kelle majanduslikud tingimused toetavad hinnastabiilsuse hoidmist ja euroala sidusust. Teiseks moodustavad lähenemiskriteeriumid sidusa ja tervikliku kogumi ning peavad olema kõik täidetud. Aluslepingus loetakse kõik kriteeriumid võrdseks ega seata neid tähtsuse järjekorda. Kolmandaks peavad lähenemiskriteeriumid olema täidetud tegelike andmete põhjal. Neljandaks tuleb lähenemiskriteeriume kohaldada järjepidevalt, läbipaistvalt ja lihtsalt. Peale selle tuleb veel kord rõhutada, et lähenemine peab olema kestev, mitte ajutine. Seepärast käsitletaksegi riikidele hinnangu andmisel põhjalikult lähenemise jätkusuutlikkust.

Seega analüüsitakse asjaomaste riikide majandusarengut tagasivaatavalt üldjuhul kümne aasta ulatuses. See aitab paremini kindlaks teha, kuivõrd on praeguse aja saavutused tõeliste struktuurimuutuste tulemus, mis peaks omakorda aitama paremini hinnata majandusliku lähenemise jätkusuutlikkust.

Peale selle rakendatakse sobivas ulatuses ettevaatavat lähenemisviisi. Sellega seoses tuleb erilist tähelepanu pöörata asjaolule, et soodsa majandusarengu jätkusuutlikkus sõltub väga suurel määral võimest reageerida olemasolevatele ja tulevastele probleemidele õigesti ja kestva mõjuga. Kokkuvõttes tuleb rõhutada, et majandusliku lähenemise jätkusuutlikkus sõltub nii tugeva lähtepositsiooni saavutamisest euro kasutuselevõtuks kui ka sellele järgnevast poliitikast.

Ühtset analüüsiraamistikku kohaldatakse kõigi üheksa vaatlusaluse riigi suhtes eraldi. Hinnanguid liikmesriikide majandustulemustele tuleks vaadelda eraldi ja vastavalt aluslepingu artiklile 140.

Käesolevas aruandes sisalduvad statistilised andmed on esitatud seisuga 23. aprill 2010. Lähenemiskriteeriumide kohaldamisel kasutatavad statistilised andmed esitas Euroopa Komisjon (vt ka statistikaosa ning tabelid ja joonised). Vahetuskursside ja pikaajaliste intressimäärade statistilised andmed esitas komisjon koos EKPga. Hindade ja pikaajaliste intressimäärade arengu statistika hõlmab perioodi kuni 2010. aasta märts, mis on viimane kuu, mille kohta on olemas ÜTHIde andmed. Vahetuskursside kuiste andmete puhul lõpeb käesolevas aruandes vaadeldud periood 2010. aasta märtsiga, päevaste andmete puhul on lõppkuupäev aga 23. aprill 2010. Eelarvepositsioonide kohta on andmed olemas kuni 2009. aastani. Arvesse võetakse ka mitmesuguste teiste allikate prognoose ning vaatlusaluste liikmesriikide kõige uuemaid lähenemisprogramme, samuti muud teavet, mida on lähenemise jätkusuutlikkuse ettevaatava hindamise jaoks peetud oluliseks. Käesolevas aruandes samuti arvesse võetud Euroopa Komisjoni 2010. aasta kevadprognoos avaldati 5. mail 2010. EKP üldnõukogu kinnitas aruande 11. mail 2010.

Aluslepingu sätteid hindade arengu kohta ja nende kohaldamist EKP poolt on kirjeldatud taustinfos 1.

Taustinfo 1

HINDADE ARENG

1 Aluslepingu sätted

Aluslepingu artikli 140 lõike 1 esimeses taandes on sätestatud:

„hindade stabiilsuse kõrge taseme saavutamine; see nähtub inflatsioonimäärast, mis on hindade stabiilsuse mõttes lähedane kolme kõige paremaid tulemusi saavutava liikmesriigi omale".

Aluslepingu artiklis 140 osutatud lähenemiskriteeriumide protokolli (nr 13) artiklis 1 on sätestatud:

„Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 140 lõike 1 esimeses alapunktis ettenähtud hindade stabiilsuse kriteerium tähendab, et liikmesriigil on püsiva stabiilsustasemega hinnanäitajad ning keskmine inflatsioonimäär vaadelduna ühe aasta kestel enne kontrollimist ei ületa rohkem kui 1,5% võrra kolme kõige paremaid tulemusi saavutava liikmesriigi määra. Inflatsiooni mõõdetakse võrreldaval alusel tarbijahinnaindeksi abil, võttes arvesse riiklike määratluste erinevust."

2 Aluslepingu sätete kohaldamine

Käesoleva aruandega seoses kohaldab EKP aluslepingu sätteid järgmiselt.

– Esiteks arvutatakse „keskmine inflatsioonimäär vaadelduna ühe aasta kestel enne kontrollimist" ühtlustatud tarbijahinnaindeksi (ÜTHI) viimase olemasoleva 12 kuu keskmise muutuse alusel võrreldes sellele eelnenud 12 kuu keskmisega. Seega on inflatsioonimäära puhul käesoleva aruande vaatlusperiood 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini.

– Teiseks on kontrollväärtuse määratluse aluseks oleva „hindade stabiilsuse mõttes kuni kolme kõige paremaid tulemusi saavutava liikmesriigi" põhimõtte kohaldamisel võetud aluseks järgmise kolme liikmesriigi inflatsioonimäärade kaalumata aritmeetiline keskmine: Portugal (–0,8%), Eesti (–0,7%) ja Belgia (–0,1%). Järelikult on keskmine –0,5% ja kui lisada sellele 1,5 protsendipunkti, on kontrollväärtus 1,0%. Iirimaal vaatlusperioodil aset leidnud hindade arengu tulemusel oli 12 kuu keskmine inflatsioonimäär 2010. aasta märtsis –2,3%, mida loeti võõrväärtuseks, kuna see inflatsioonimäär on mitmesuguste riigispetsiifiliste tegurite kuhjumise tõttu märkimisväärselt madalam teiste liikmesriikide omast. Need tegurid on seotud peamiselt majandusaktiivsuse erakordse nõrgenemisega ning sellega seostatud palkade olulise vähenemisega Iirimaal. Iiri inflatsioonimäära kontrollväärtuse arvutamisel seega ei arvestatud, sest see oleks tulemust moonutanud. Tuleb märkida, et „võõrväärtuse" mõistele on osutatud juba varasemates EKP lähenemisaruannetes (vt nt 2004. aasta aruanne) ja ERI lähenemisaruannetes. Nende aruannete kohaselt loetakse liikmesriigi näitajad võõrväärtusteks, kui täidetud on kaks tingimust: esiteks on tema 12 kuu keskmine inflatsioonimäär oluliselt madalam kui ülejäänud liikmesriikides ning teiseks on tema hindade arengut tugevalt mõjutanud erakorralised tegurid. Võõrväärtuse idee ei tähenda teatud inflatsioonimäärade mehaanilist väljaarvamist. Selline kord võeti kasutusele võimalike märkimisväärsete moonutuste käsitlemiseks konkreetsete riikide inflatsiooninäitajates.

Inflatsiooni mõõdetakse ÜTHI põhjal, mis töötati välja selleks, et lähenemise hindamine hinnastabiilsuse seisukohast oleks võrreldav (vt statistikaosa). Euroala keskmine inflatsioon on antud infoks ja selle leiab käesoleva aruande statistikaosast.

Erinevalt varasematest lähenemisaruannetest on mitme käesolevas aruandes käsitletud liikmesriigi viimase 12 kuu keskmine inflatsioonimäär negatiivne. Sellega seoses tuleb meenutada, et aluslepingu kohaselt hinnatakse riigi inflatsiooni suhtelisena, s.o võrreldes kolme kõige paremaid tulemusi saavutava liikmesriigi omaga. Seega võtab hinnastabiilsuse kriteerium arvesse seda, et inflatsioon võib ühiste šokkide tõttu (mis tulenevad näiteks toormehindade arengust rahvusvahelistel turgudel) ajutiselt hälbida keskpika perspektiivi hinnastabiilsusega kokkusobivalt tasemelt ja seda ka euroalal. Kuna sellised šokid mõjutavad kõiki liikmesriike sarnaselt, on asjakohane kaaluda liikmesriikide suhtelisi inflatsioonitulemusi, et anda hinnang nende lähenemisele. Tõepoolest, nafta- ja toiduainehindade šokid mõjutasid kõiki ELi riike vaatlusperioodil tõsiselt. Pärast 2008. aastal saavutatud tipptaset hakkasid toormehinnad kiiresti langema ning mitme ELi riigi inflatsioonimäär pöördus 2009. aasta jooksul negatiivseks. Sellist ajutiselt negatiivse inflatsiooni perioodi tuleb eristada deflatsiooniperioodist, mille puhul on tegemist üldise hinnataseme püsiva alanemisega, mis kinnistub ka majandusagentide ootustes. Seega, kuigi negatiivne inflatsioon ei ole kooskõlas keskpika perspektiivi hinnastabiilsuse määratlusega, võib negatiivne inflatsioon olukorras, kus ajutised ja ühised tegurid avaldavad hindadele tugevat langussurvet, kujutada endast majanduslikult olulist võrdlussuurust, mille põhjal saab hinnata riigi lähenemist. Nii et tegelikult oleks eksitav jätta kontrollväärtuse arvutamisel automaatselt arvestamata kõik negatiivse inflatsiooniga liikmesriigid ajal, kui mitmes ELi liikmesriigis on selline olukord tekkinud üleilmsete negatiivsete hinnašokkide või väga ulatusliku ja sünkroonse majandussurutise tagajärjel.

Hindade arengu jätkusuutlikkuse üksikasjalikumaks analüüsimiseks vaadeldakse keskmist ÜTHI-inflatsiooni perioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini liikmesriikide hinnastabiilsusega seotud majandustulemuste taustal viimase kümne aasta jooksul. Sellega seoses pööratakse tähelepanu rahapoliitika suunale, eriti sellele, kas rahandusasutused on keskendunud eelkõige hinnastabiilsuse saavutamisele ja säilitamisele, aga ka sellele, kuidas on seda eesmärki toetanud teised majanduspoliitika valdkonnad. Peale selle võetakse arvesse makromajandusliku keskkonna mõju hinnastabiilsuse saavutamisele. Hindade arengut analüüsitakse seoses pakkumis- ja nõudlustingimustega, keskendudes muu hulgas tööjõu erikulusid ja impordihindu mõjutavatele teguritele. Peale selle käsitletakse arengusuundumusi ka teistes asjakohastes hinnaindeksites (nagu näiteks ÜTHI (v.a töötlemata toiduained ja energia), ÜTHI konstantse maksumääraga, riigi THI, eratarbimise deflaator, SKP deflaator ja tootjahinnad). Ettevaatavalt pakutakse välja hinnang inflatsiooni arengule lähiaastatel, arvestades suuremate rahvusvaheliste organisatsioonide ja turuosaliste prognoose. Peale selle käsitletakse struktuurilisi aspekte, mis mõjutavad hinnastabiilsust soodustava keskkonna säilitamist pärast euro kasutuselevõttu.

Riikide rahanduse arengut ning sellega seotud menetlusküsimusi käsitlevaid aluslepingu sätteid ja nende kohaldamist EKP poolt on kirjeldatud taustinfos 2.

Taustinfo 2

RIIGIRAHANDUSE ARENG

1 Aluslepingu sätted

Aluslepingu artikli 140 lõike 1 teises taandes on sätestatud:

„riigi rahanduse stabiilsus; see nähtub niisuguse eelarveseisundi saavutamisest, kus puudub eelarvepuudujääk, mis artikli 126 lõike 6 kohaselt on ülemäärane".

Aluslepingu artiklis 140 osutatud lähenemiskriteeriumide protokolli (nr 13) artiklis 2 on sätestatud:

„Nimetatud lepingu artikli 140 lõike 1 teises alapunktis ettenähtud riigi rahanduse stabiilsuse kriteerium tähendab, et kontrollimise ajal ei kehti liikmesriigi suhtes nimetatud lepingu artikli 126 lõikes 6 nimetatud nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta."

Ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlus on sätestatud aluslepingu artiklis 126. Vastavalt artikli 126 lõigetele 2 ja 3 koostab Euroopa Komisjon ettekande, kui liikmesriik ei täida eelarvedistsipliini nõudeid ja eelkõige siis, kui:

a) kavandatud või tegeliku eelarvepuudujäägi suhe SKPsse ületab kontrollväärtuse (ülemäärase eelarvepuudujäägi protokolli kohaselt 3% SKPst), välja arvatud juhul, kui:
   - see suhe on oluliselt ja pidevalt langenud ning jõudnud kontrollväärtuse lähedasele tasemele või
   - kontrollväärtuse ületamine on ainult erandlik ja ajutine ning suhe on kontrollväärtuse lähedane;

b) riigivõla suhe SKPsse ületab kontrollväärtuse (ülemäärase eelarvepuudujäägi protokolli kohaselt 60% SKPst), välja arvatud juhul, kui see suhe väheneb piisavalt ning läheneb kontrollväärtusele rahuldava kiirusega.

Peale selle tuleb komisjoni ettekandes arvesse võtta seda, kas riigi eelarvepuudujääk ületab riigi investeerimiskulusid, samuti kõiki muid asjassepuutuvaid tegureid, kaasa arvatud liikmesriigi keskmise pikkusega perioodi majandus- ja eelarveseisund. Komisjon võib koostada ettekande ka juhul, kui ta on kriteeriumide täitmisest hoolimata seisukohal, et liikmesriigis on ülemäärase eelarvepuudujäägi tekkimise oht. Majandus- ja rahanduskomitee sõnastab komisjoni ettekande kohta arvamuse. Kõige viimaks teeb nõukogu kooskõlas aluslepingu artikli 126 lõikega 6 komisjoni soovituse ja asjaomase liikmesriigi mis tahes märkuste põhjal ning pärast üldhinnangut ilma asjaomase liikmesriigita kvalifitseeritud häälteenamusega otsuse selle kohta, kas asjaomases liikmesriigis on ülemäärane eelarvepuudujääk.

2 Aluslepingu sätete kohaldamine

EKP esitab lähenemise hindamiseks oma seisukoha riigi rahanduse arengu kohta. EKP arvestab jätkusuutlikkuse hindamiseks riigi rahanduse arengu võtmenäitajaid perioodil 2000–2009, valitsussektori rahanduse väljavaateid ja probleeme ning keskendub eelarve puudujäägi ja riigivõla vahelistele seostele.

Mis puutub artiklisse 126, siis ei ole EKP-l erinevalt komisjonist ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ametlikku osa. EKP ainult kordab seda, kas riigi suhtes kohaldatakse ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust või mitte.

Mis puutub aluslepingu sellesse sättesse, milles on ette nähtud, et 60% taset ületav võla suhe SKPsse „väheneb piisavalt ning läheneb kontrollväärtusele rahuldava kiirusega", siis analüüsib EKP nii võla suhtarvu senist arengut kui ka võimalikke arengusuundi tulevikus.

Riigi rahanduse arengut hinnatakse rahvamajanduse arvepidamise andmete alusel kooskõlas ESA 95 süsteemiga (vt statistikaosa). Enamik käesolevas aruandes esitatud andmetest on saadud komisjonilt 2010. aasta aprillis ja need hõlmavad riikide finantspositsioone aastatel 2000–2009, aga ka komisjoni prognoose aastaks 2010.

Riikide rahanduse arengu jätkusuutlikkuse hindamiseks vaadeldakse analüüsiaasta (2009) tulemit liikmesriikide viimase kümne aasta tulemuste valguses. Alustuseks uuritakse eelarve puudujäägi suhtarvu arengut. Sellega seoses on kasulik meeles pidada, et riigi aastase eelarvepuudujäägi suhtarvu mõjutavad tavaliselt väga mitmesugused tegurid. Need jagatakse sageli tsüklilisteks mõjudeks, mis väljendavad eelarve puudujäägi reageerimist muutustele majandustsüklis, ja mittetsüklilisteks mõjudeks, mis kajastavad üldjuhul eelarvepoliitika struktuurilisi või püsivaid kohandusi. Ent selliseid mittetsüklilisi mõjusid ei saa siiski tingimata vaadelda üksnes eelarvepositsiooni struktuuriliste muutuste kajastajana, sest need hõlmavad ka nii poliitikameetmete kui ka eritegurite toimest tulenevaid ajutisi mõjusid eelarve tasakaalule. Tõepoolest, arvestades potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumäära suhtes valitsevat ebakindlust, on struktuursete eelarvepositsioonide muutumise hindamine kriisi ajal eriti raske. Muudest eelarvearengu näitajatest käsitletakse lähemalt ka valitsussektori kulude ja tulude arengut varasematel perioodidel.

Järgmiseks vaadeldakse riigivõla suhtarvu arengut sellel perioodil, aga ka seda mõjutanud tegureid, s.t SKP nominaalkasvu ja intressimäärade vahet, esmast tasakaalu ja eelarvepositsioonivälist võlamuutust. Sel viisil toimides võib saada lisateavet selle kohta, kuivõrd on võla arengut mõjutanud makromajanduslik keskkond, eelkõige majanduskasv koos intressimääradega. Samuti võib saada rohkem teavet eelarve konsolideerimise mõju kohta, mis nähtub esmasest eelarvetasakaalust, ja eritegurite rolli kohta, mis kajastub eelarvepositsioonivälises võlamuutuses. Peale selle analüüsitakse riigivõla struktuuri, keskendudes eelkõige lühiajalise tähtajaga võla ja välisvaluutas nomineeritud võla osakaalule ning arengule. Neid osakaale võla praeguse suhtarvuga võrreldes selgitatakse välja eelarve tasakaalu tundlikkus vahetuskursside ja intressimäärade muutuste suhtes.

Ettevaatavalt käsitletakse riiklikke eelarvekavasid ja viimaseid Euroopa Komisjoni prognoose 2010. aastaks ning lähenemisprogrammis esitatud keskpika tähtajaga eelarvestrateegiat. Seejuures hinnatakse seda, millal prognoositakse saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud liikmesriigi keskpika tähtajaga eelarve-eesmärk, aga ka riigivõla suhtarvu väljavaadet kehtiva eelarvepoliitika põhjal. Lõpetuseks tuuakse eraldi välja eelarvepositsiooni jätkusuutlikkust ohustavad pikaajalised probleemid ja konsolideerimist vajavad üldvaldkonnad, eelkõige need, mis puudutavad demograafiliste muutuste mõju jooksvatest tuludest finantseeritavatele riiklikele pensionisüsteemidele ja tingimuslikke kohustusi, mida valitsused võtsid eriti majandus- ja finantskriisi ajal.

Vahetuskursi arengut käsitlevaid aluslepingu sätteid ja nende kohaldamist EKP poolt on kirjeldatud taustinfos 3.

Taustinfo 3

VAHETUSKURSI ARENG

1 Aluslepingu sätted

Aluslepingu artikli 140 lõike 1 kolmandas taandes on sätestatud:

„kinnipidamine Euroopa Rahasüsteemi vahetuskursimehhanismiga ettenähtud normaalsetest kõikumispiiridest vähemalt kahe aasta jooksul, devalveerimata oma vääringut euro suhtes".

Aluslepingu artikli 140 lõikes 1 osutatud lähenemiskriteeriumide protokolli (nr 13) artiklis 3 on sätestatud:

„Nimetatud lepingu artikli 140 lõike 1 kolmandas alapunktis ettenähtud Euroopa Rahasüsteemi vahetuskursimehhanismis osalemise kriteerium tähendab, et liikmesriik on järginud Euroopa Rahasüsteemi vahetuskursimehhanismis ettenähtud normaalseid kõikumispiire ilma tõsiste pingeteta vähemalt kahe aasta jooksul enne kontrollimist. Eelkõige ei tohi liikmesriik olla sama aja jooksul omal algatusel devalveerinud oma raha kahepoolset keskmist kurssi euro suhtes."

2 Aluslepingu sätete kohaldamine

Vahetuskursi stabiilsusega seoses kontrollib EKP seda, kas riik on vähemalt kaks aastat enne lähenemiskriteeriumide täitmise hindamist osalenud vahetuskursimehhanismis ERM2 (mis 1999. aasta jaanuaris vahetas välja vahetuskursimehhanismi ERM) ilma tõsiste pingeteta, eriti aga oma vääringut euro suhtes devalveerimata. Kui riik on vahetuskursimehhanismis osalenud lühemat aega, kirjeldatakse vahetuskursi arengut kaheaastase vaatlusperioodi põhjal nagu eelmistes aruannetes.

Varasema lähenemisviisiga sarnaselt jälgitakse riigi vääringu ja euro vahetuskursi stabiilsuse analüüsimisel ennekõike seda, kas kurss on ERM2 keskkursi lähedal, võttes samas arvesse ka võimalikke vahetuskursi tõusu põhjustanud tegureid. Ses suhtes ei mõjuta keskkursi kõikumisvahemiku suurus vahetuskursi stabiilsuse hindamist.

Tõsiste pingete puudumist käsitletakse tavaliselt järgmiselt: a) hinnates seda, kuivõrd on riigi vahetuskurss kaldunud kõrvale ERM2 keskkursist euro suhtes; b) vaadeldes näitajaid, nagu vääringu vahetuskursi volatiilsus euro suhtes ja selle arengusuund ning lühiajaliste intressimäärade erinevused ja nende muutused euroala omadega võrreldes; c) analüüsides välisvaluutaturu interventsioonide rolli; ning d) analüüsides rahvusvaheliste finantsabiprogrammide rolli vääringu stabiliseerimisel.

Käesolevas aruandes on vaatlusperiood 24. aprill 2008 kuni 23. aprill 2010. Kõik kahepoolsed vahetuskursid on EKP ametlikud võrdluskursid (vt statistikaosa).

ERM2s osaleb praegu kolm käesolevas aruandes vaadeldavatest riikidest. Eesti ja Leedu on ERM2s osalenud alates 28. juunist 2004. Läti ühines ERM2ga 2. mail 2005. Nende riikide valuutakursi muutumist euro suhtes vaatlusperioodil analüüsitakse kõrvalekalletena vastavast ERM2 keskkursist. Ülejäänud kuue liikmesriigi puhul, millel ERM2 keskkurss puudub, kasutatakse illustratiivsel eesmärgil võrdlusalusena keskmist vahetuskurssi

euro suhtes 2008. aasta aprillis. See on kooskõlas varasemates aruannetes kasutusele võetud tavaga ega sisalda hinnangut vahetuskursi sobiva taseme kohta.

Lisaks nominaalse vahetuskursi arengule euro suhtes vaadeldakse lühidalt ka kehtiva vahetuskursi jätkusuutlikkuse seisukohast olulisi näitajaid. Need näitajad tuletatakse reaalsest kahepoolsest ja efektiivsest vahetuskursist ning maksebilansi jooksev-, kapitali- ja finantskontost. Vaadeldakse ka koguvälisvõla ja rahvusvahelise netoinvesteerimispositsiooni arengut pikema perioodi jooksul. Vahetuskursi arengut käsitlevad jaotised vaatlevad ka näitajaid, mis peegeldavad riigi euroalaga lõimumise taset. Hinnatakse nii väliskaubanduse (ekspordi ja impordi) lõimumist kui ka finantslõimumist. Lõpuks kirjeldatakse vahetuskursi arengut käsitlevates jaotistes seda, kas vaadeldavad riigid said likviidsus- või maksebilansiabi kas kahepoolsete lepingute alusel või rahvusvahelistelt institutsioonidelt, nagu näiteks RVF või EL. Arvesse võetakse nii tegelikult antud abi kui ka selleks sõlmitud ennetavaid kokkuleppeid, sealhulgas ennetavad rahastamiskokkulepped juurdepääsu saamiseks RVFi paindlikule krediidiliinile.

Pikaajaliste intressimäärade arengut käsitlevaid aluslepingu sätteid ja nende kohaldamist EKP poolt on kirjeldatud taustinfos 4.

Taustinfo 4

PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

1 Aluslepingu sätted

Aluslepingu artikli 140 lõike 1 neljandas taandes on sätestatud:

„liikmesriigi poolt, mille suhtes on kehtestatud erand, saavutatud vastastikuse lähenemise ja tema vahetuskursimehhanismis osalemise püsikindlus, mis peegeldub tema pikaajaliste intressimäärade tasemes.”

Aluslepingu artiklis 140 osutatud lähenemiskriteeriumide protokolli (nr 13) artiklis 4 on sätestatud:

„Nimetatud lepingu artikli 140 lõike 1 neljandas alapunktis nimetatud intressimäärade lähenemiskriteerium tähendab, et vaadelduna ühe aasta kestel enne kontrollimist on liikmesriigil olnud keskmine nominaalne pikaajaline intressimäär, mis ei ületa rohkem kui 2 % võrra kolme kõige paremaid tulemusi saavutava liikmesriigi määra. Intressimäärasid mõõdetakse pikatähtajaliste riigi võlakirjade või nendega võrreldavate väärtpaberite alusel, võttes arvesse riiklike määratluste erinevust.”

2 Aluslepingu sätete kohaldamine

Käesoleva aruandega seoses kohaldab EKP aluslepingu sätteid järgmiselt.

Esiteks selgitatakse välja „keskmine nominaalne pikaajaline intressimäär”, mida vaadeldakse „ühe aasta kestel enne kontrollimist”; see intressimäär arvutatakse nende viimase 12 kuu aritmeetilise keskmisena, mille kohta on olemas ÜTHI andmed. Käesolevas aruandes aluseks võetud vaatlusperiood kestis 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini.

Teiseks on kontrollväärtuse leidmiseks kasutatava [hindade stabiilsuse mõttes] „kolme kõige paremaid tulemusi saavutava liikmesriigi" põhimõtte kohaldamisel kasutatud samuti nende kolme liikmesriigi pikaajaliste intressimäärade kaalumata aritmeetilist keskmist, kelle tulemuste põhjal arvutatakse ka hinnastabiilsuse kontrollväärtust (vt taustinfo 1). Üks parimate hinnastabiilsuse näitajatega riikidest on Eesti, kellel ei ole aga ühtlustatud pikaajalist intressimäära. Seepärast ei ole Eestit kontrollväärtuse arvutamisel arvesse võetud. Käesolevas aruandes käsitletud vaatlusperioodil olid kahe parimate tulemustega riigi pikaajalised intressimäärad 3,8% (Belgia) ja 4,2% (Portugal); nende keskmine on 4,0% ja kontrollväärtus kahe protsendipunkti lisamisel seega 6,0%.

Intressimäärasid on mõõdetud olemasolevate ühtlustatud pikaajaliste intressimäärade põhjal, mis töötati välja lähenemise hindamise tarbeks (vt statistikaosa).

Kui riigis pikaajalist ühtlustatud intressimäära ei ole, viiakse läbi finantsturgude ulatuslik analüüs, kus võetakse arvesse valitsussektori võla taset, otseselt raha- ja finantsstatistikast tuletatud intressimääravahede suurust, riigi krediidireitinguid ja muid asjakohaseid näitajaid, et hinnata liikmesriigi lähenemise ja ERM2s osalemise püsikindlust.

Nagu eespool mainitud, viitab alusleping selgesõnaliselt lähenemise püsikindlusele, mida näitab pikaajaliste intressimäärade tase. Seepärast jälgitakse muutusi 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini koos pikaajaliste intressimäärade arenguga viimase kümne aasta jooksul (või aja jooksul, mille kohta on andmed olemas) ning vaadeldes pikaajaliste intressimäärade ja euroala keskmise vahelist erinevust mõjutanud põhitegureid. Selle analüüsi taustaks esitatakse aruandes andmeid ka finantsturu suuruse ja arengu kohta. Vaadeldakse kolme näitajat (ettevõtete lunastamata võlaväärtpaberite kogusumma, aktsiaturu kapitaliseeritus ja kodumaiste pankade laenud erasektorile), mille alusel mõõdetakse riigi kapitalituru suurust.

Aluslepingu artikli 140 lõike 1 kohaselt tuleb käesolevas aruandes arvesse võtta mitmeid teisi asjakohaseid tegureid: „turgude integratsiooni tulemusi, jooksvate maksebilansside seisundit ja arengut ning ühiku tööjõukulude arengu ja muude hinnaindeksite uuringuid". Neid tegureid käsitletakse 5. peatükis iga eespool loetletud kriteeriumi kohta eraldi. Kuna 1. jaanuaril 1999 võeti kasutusele euro, siis eküü arengut enam ei analüüsita.

2.2 RIIKIDE ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS ALUSLEPINGUTELE

2.2.1 SISSEJUHATUS

Aluslepingu artikli 140 lõige 1 näeb ette, et vähemalt kord kahe aasta järel või kui seda taotleb mõni liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, annab EKP (ja komisjon) nõukogule aru liikmesriikide edusammudest, mida liikmesriigid, mille suhtes on kehtestatud erand, on saavutanud majandus- ja rahaliiduga seotud kohustuste täitmisel. Nendes aruannetes vaadeldakse iga asjaomase liikmesriigi siseriiklike õigusaktide, sealhulgas tema keskpanga põhikirja ühtivust artiklitega 130 ja 131 ning EKPSi ja EKP põhikirjaga. Seda aluslepingus sätestatud kohustust liikmesriikidele, mille suhtes on kehtestatud erand, nimetatakse ka „õiguslikuks lähenemiseks". Õigusliku lähenemise hindamisel ei pea EKP piirduma üksnes riigi õigusaktide läbivaatamisega, vaid võib samuti kaaluda seda, kas asjakohaste sätete rakendamine vastab aluslepingute ja põhikirja mõttele. EKP pöörab eelkõige tähelepanu mis tahes märkidele mõne liikmesriigi keskpanga otsuseid tegevatele organitele avaldatavast survest, mis on vastuolus aluslepingu mõttega keskpanga sõltumatuse

osas. Lisaks leiab EKP, et liikmesriikide keskpankade otsuseid tegevatel organitel peab olema võimalik toimida sujuvalt ja järjepidevalt. Seepärast jälgib EKP tähelepanelikult kõiki seonduvaid asjaolusid, enne kui annab lõpliku positiivse hinnangu selle kohta, et liikmesriigi õigusaktid on kooskõlas aluslepingu ja põhikirjaga.

LIIKMESRIIGID, MILLE SUHTES ON KEHTESTATUD ERAND, JA ÕIGUSLIK LÄHENEMINE

Bulgaarial, Tšehhil, Eestil, Lätil, Leedul, Ungaril, Poolal, Rumeenial ja Rootsil, kelle õigusakte käesolevas aruandes hinnatakse, on erandiga liikmesriigi staatus, s.t nad ei ole veel eurot kasutusele võtnud. Rootsi suhtes kohaldatakse erandit nõukogu 1998. aasta maikuu otsuse alusel.[1] Teiste liikmesriikide osas sätestavad nende ühinemisaktide artiklid 4[2] ja 5[3] järgmist: „Alates ühinemiskuupäevast osaleb iga uus liikmesriik majandus- ja rahaliidus kui liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand [aluslepingu artikli 139] tähenduses."

EKP on hinnanud õigusliku lähenemise taset Bulgaarias, Tšehhis, Eestis, Lätis, Leedus, Ungaris, Poolas, Rumeenias ja Rootsis, samuti seadusandlikke meetmeid, mida nimetatud riigid on võtnud või mida neil on vaja võtta osutatud eesmärgi saavutamiseks. Käesolevas aruandes ei käsitleta Taanit ja Ühendkuningriiki. Need on eristaatustega liikmesriigid, kes ei ole veel eurot kasutusele võtnud.

Aluslepingutele lisatud protokoll (nr 16) teatavate Taanit käsitlevate sätete kohta sätestab, et pidades silmas Taani Kuningriigi valitsuse teadet nõukogule 3. novembril 1993, kehtib Taani Kuningriigi kohta erand ja erandi kehtetuks tunnistamise menetlus algatatakse ainult Taani taotluse põhjal. Kuna Taani suhtes kohaldatakse aluslepingu artiklit 130, peab Taani keskpank (Danmarks Nationalbank) täitma keskpanga sõltumatuse nõudeid. Euroopa Rahainstituudi (ERI) 1998. aasta lähenemisaruande kohaselt olid need nõuded täidetud. Pärast 1998. aastat ei ole Taani eristaatuse tõttu Taani lähenemist hinnatud. Kuni Taani ei ole nõukogule teatanud euro kasutuselevõtu kavatsusest, puudub Taani keskpangal vajadus õiguslikult eurosüsteemiga lõimuda ja Taani õigusakte ei ole vaja kohandada.

Aluslepingutele lisatud protokollis (nr 15) teatavate Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriiki käsitlevate sätete kohta on sätestatud, et kui Ühendkuningriik ei teata nõukogule, et ta kavatseb võtta kasutusele euro, pole tal mingit kohustust seda teha. 30. oktoobril 1997 teatas Ühendkuningriik nõukogule, et ei kavatse eurot 1. jaanuaril 1999 kasutusele võtta ja olukord ei ole muutunud. Selle teate kohaselt ei kohaldata Ühendkuningriigi suhtes põhikirja ja aluslepingu teatavaid sätteid (sealhulgas selle artikleid 130 ja 131). Seetõttu ei ole Ühendkuningriik hetkel õiguslikult kohustatud tagama riigi õigusaktide (sealhulgas Inglise keskpanga (Bank of England) põhikirja) vastavust aluslepingule ning põhikirjale.

Õiguslikku lähenemist hinnatakse selleks, et aidata nõukogul otsustada, millised liikmesriigid täidavad „majandus- ja rahaliiduga seotud kohustusi" (aluslepingu artikli 140 lõige 1). Õiguse valdkonnas tähendavad sellised tingimused eelkõige keskpanga sõltumatuse saavutamist ja liikmesriikide keskpankade õiguslikku lõimumist eurosüsteemi.

ÕIGUSLIKU HINNANGU ÜLESEHITUS

Käesolevas õiguslikus hinnangus on üldjoontes järgitud EKP ja ERI varasemate õiguslikku lähenemist käsitlevate aruannete ülesehitust: nimelt EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruannet (Bulgaaria, Tšehhi, Eesti, Läti, Leedu, Ungari, Poola, Rumeenia, Slovakkia ja Rootsi kohta),

1 Nõukogu 3. mai 1998. aasta otsus 98/317/EÜ vastavalt asutamislepingu artikli 109j lõikele 4 (EÜT L 139, 11.5.1998, lk 30). MÄRKUS. Otsuse 98/317/EÜ pealkiri viitab Euroopa Ühenduse asutamislepingule (enne selle artiklite ümbernummerdamist kooskõlas Amsterdami lepingu artikliga 12); see säte tühistati Lissaboni lepinguga.

2 Akt Tšehhi Vabariigi, Eesti Vabariigi, Küprose Vabariigi, Läti Vabariigi, Leedu Vabariigi, Ungari Vabariigi, Malta Vabariigi, Poola Vabariigi, Sloveenia Vabariigi ja Slovaki Vabariigi ühinemistingimuste ja Euroopa Liidu aluslepingutesse tehtavate muudatuste kohta (ELT L 236, 23.9.2003, lk 33).

3 Bulgaaria ja Rumeenia kohta vt Akt Bulgaaria Vabariigi ja Rumeenia ühinemistingimuste ning Euroopa Liidu aluslepingutesse tehtavate muudatuste kohta (ELT L 157, 21.6.2005, lk 203), artikkel 5.

2007. aasta maikuu lähenemisaruannet (Küprose ja Malta kohta), 2006. aasta detsembrikuu lähenemisaruannet (Tšehhi, Eesti, Küprose, Läti, Ungari, Malta, Poola, Slovakkia ja Rootsi kohta), 2006. aasta maikuu lähenemisaruannet (Leedu ja Sloveenia kohta), 2004. aasta oktoobrikuu lähenemisaruannet (Tšehhi, Eesti, Küprose, Läti, Leedu, Ungari, Malta, Poola, Sloveenia, Slovakkia ja Rootsi kohta), 2002. aasta maikuu lähenemisaruannet (Rootsi kohta) ja 2000. aasta aprillikuu lähenemisaruannet (Kreeka ja Rootsi kohta), samuti ERI 1998. aasta märtsikuu lähenemisaruannet. Liikmesriikide õigusaktide vastavuse hindamisel võetakse arvesse enne 12. märtsi 2010 kehtestatud õigusakte.

2.2.2 KOHANDAMISE ULATUS

2.2.2.1 KOHANDAMISE VALDKONNAD

Et teha kindlaks valdkonnad, milles riikide õigusakte on vaja kohandada, käsitletakse järgmisi küsimusi:

– vastavus aluslepingu (artikkel 130) ning põhikirja (artiklid 7 ja 14.2) sätetele liikmesriikide keskpankade sõltumatuse kohta ning ametisaladuse pidamise kohta (põhikirja artikkel 37);

– keskpankade laenukeelust (aluslepingu artikkel 123) ja eesõiguste andmise keelust (aluslepingu artikkel 124) kinnipidamine ning liidu õigusnormidega nõutava sõna „euro" ühtse kirjapildi järgimine;

– liikmesriikide keskpankade õiguslik lõimumine eurosüsteemiga (eelkõige põhikirja artiklite 12.1 ja 14.3 osas).

2.2.2.2 VASTAVUS *VERSUS* ÜHTLUSTAMINE

Aluslepingu artikkel 131 näeb ette, et liikmesriikide õigusaktid peavad olema vastavuses aluslepingute ja põhikirjaga – seega tuleb kõik vastuolud kõrvaldada. Seda kohustust ei mõjuta aluslepingute ning põhikirja ülimuslikkus riigi õigusaktide suhtes ega vastuolude laad.

Liikmesriikide õigusaktide vastavuse nõue ei tähenda seda, et alusleping näeks ette liikmesriikide keskpankade põhikirjade ühtlustamist omavahel või põhikirjaga. Riikide eripärad võivad alles jääda, kui nendega ei rikuta liidu ainupädevust rahapoliitilistes küsimustes. Tõepoolest, põhikirja artikkel 14.4 lubab liikmesriikide keskpankadel täita muid funktsioone peale põhikirjas täpsustatute, kui see ei ole vastuolus EKPSi eesmärkide ja ülesannetega. Liikmesriikide keskpankade põhikirjade sätted selliste täiendavate funktsioonide kohta on ilmseks näiteks olukordadest, mille puhul erinevused võivad alles jääda. Pigem osutab vastavuse mõiste sellele, et liikmesriikide õigusakte ja nende keskpankade põhikirju on vaja kohandada selleks, et kõrvaldada vastuolud aluslepingute ja põhikirjaga ning tagada liikmesriikide keskpankade piisav lõimumine EKPSiga. Eelkõige tuleb kohandada sätteid, mis kahjustavad aluslepingus määratletud keskpanga sõltumatust ning selle ülesandeid EKPSi lahutamatu osana. Seetõttu ei piisa selle eesmärgi saavutamiseks üksnes sellest, kui tuginetakse liidu õiguse ülimuslikkusele liikmesriikide õigusaktide suhtes.

Aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohustus hõlmab ainult vastuolu aluslepingute ja põhikirjaga. Vastavusse tuleb aga viia ka liidu teiseste õigusaktidega seni vastuolus olevad liikmesriikide õigusaktid. Liidu õiguse ülimuslikkus ei mõjuta liikmesriikide õigusaktide kohandamise kohustust. See üldine nõue ei tulene mitte ainult aluslepingu artiklist 131, vaid ka Euroopa Liidu Kohtu pretsedendiõigusest.[4]

Aluslepingute ega põhikirjaga ei nähta ette liikmesriikide õigusaktide kohandamise viisi. Õigusaktide kohandamiseks võib kasutada viiteid aluslepingule ja põhikirjale või inkorporeerida õigusaktidesse aluslepingu ja põhikirja sätteid, viidates nende sätete allikale, samuti võib kõik vastuolud kõrvaldada või rakendada mitut nimetatud meetodit.

Lisaks peavad liidu institutsioonid ja liikmesriigid selleks, et saavutada õigusaktide vastavus aluslepingutele ja põhikirjale ning seda säilitada, muu

4 Vt muu hulgas Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas 167/73: Euroopa Ühenduste Komisjon *vs.* Prantsuse Vabariik (Code du Travail Maritime) (EKL 1974, lk 359).

hulgas konsulteerima EKPga õigusaktide eelnõude osas, mis kuuluvad vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 4 ja artikli 282 lõikele 5 ning põhikirja artiklile 4 EKP pädevusse. Nõukogu 29. juuni 1998. aasta otsus 98/415/EÜ riikide ametiasutuste konsulteerimise kohta Euroopa Keskpangaga seoses õigusaktide eelnõudega[5] nõuab selgelt, et liikmesriigid peavad võtma selle kohustuse täitmiseks asjakohased meetmed.

2.2.3 LIIKMESRIIKIDE KESKPANKADE SÕLTUMATUS

Keskpanga sõltumatuse ja ametisaladuse pidamise osas oli 2004. ja 2007. aastal ühinenud uute liikmesriikide õigusakte vaja kohandada, et viia need alates vastavalt 2004. aasta 1. maist või 2007. aasta 1. jaanuarist kooskõlla aluslepingu ning EKPSi ja EKP põhikirja asjakohaste sätetega. Rootsi pidi vajalikud kohandused jõustama EKPSi asutamise ajaks 1. juunil 1998. aastal.

KESKPANGA SÕLTUMATUS

1995. aasta novembris koostas Euroopa Rahainstituut keskpanga sõltumatuse tunnusjoonte loetelu (ja kirjeldas neid hiljem üksikasjalikult oma 1998. aasta lähenemisaruandes), mida kasutati sel ajal liikmesriikide õigusaktide, eelkõige liikmesriikide keskpankade põhikirjade hindamise alusena. Keskpanga sõltumatuse mõiste hõlmab mitut erinevat sõltumatuse valdkonda, mida tuleb eraldi hinnata, s.o funktsionaalne, institutsiooniline, isiku- ja finantssõltumatus. Viimastel aastatel on neid keskpanga sõltumatuse aspekte EKP arvamustes analüüsitud ja täpsustatud. Sõltumatuse aspektide põhjal hinnatakse erandiga liikmesriikide õigusaktide lähenemise taset aluslepingutele ja põhikirjale.

FUNKTSIONAALNE SÕLTUMATUS

Keskpanga sõltumatus ei ole eesmärk iseeneses, vaid vahend selgelt määratletud ja ülimusliku sihi saavutamiseks. Funktsionaalne sõltumatus eeldab, et iga liikmesriigi keskpanga esmane eesmärk on määratletud selgelt ja õiguskindlalt ning täielikus kooskõlas aluslepingus sätestatud hinnastabiilsuse esmase eesmärgiga. Keskpangal peavad olema vahendid selle eesmärgi saavutamiseks mis tahes muudest ametivõimudest sõltumatult. Aluslepingus sisalduv keskpanga sõltumatuse nõue peegeldab üldtunnustatud seisukohta, et hinnastabiilsuse kui esmase eesmärgi aitab kõige paremini saavutada täiesti sõltumatu institutsioon, mille volitused on täpselt määratletud. Keskpanga sõltumatuse põhimõte on täielikult kooskõlas sellega, et liikmesriigi keskpank vastutab oma otsuste eest ning see oluline aspekt suurendab usaldust tema sõltumatu staatuse vastu. Sellega kaasneb läbipaistvus ja dialoog kolmandate isikutega.

Mis puutub ajastusse, siis ei ole aluslepingus selgelt väljendatud, millal liikmesriikide, mille suhtes on kehtestatud erand, keskpangad peavad esmase eesmärgina järgima hinnastabiilsust, mis on ette nähtud aluslepingu artikli 127 lõikega 1 ja artikli 282 lõikega 2 ning põhikirja artikliga 2. Rootsi puhul oli küsimus selles, kas kõnealune kohustus peaks hakkama kehtima alates EKPSi asutamisest või euro kasutuselevõtmisest. Nende liikmesriikide jaoks, kes ühinesid liiduga 1. mail 2004 ja 1. jaanuaril 2007, oli küsimus selles, kas kõnealune kohustus peaks hakkama kehtima alates ühinemiskuupäevast või euro kasutuselevõtmisest. Kuigi aluslepingu artikli 127 lõiget 1 ei kohaldata liikmesriikide suhtes, mille suhtes on kehtestatud erand (vt aluslepingu artikli 139 lõike 2 punkt c), rakendatakse nende suhtes siiski põhikirja artiklit 2 (vt põhikirja artikkel 42.1). EKP on seisukohal, et liikmesriikide keskpankade kohustus saavutada hinnastabiilsus kui esmane eesmärk kehtib alates 1. juunist 1998 Rootsi suhtes ning alates 1. maist 2004 ja 1. jaanuarist 2007 nende liikmesriikide suhtes, kes ühinesid liiduga nendel kuupäevadel. See tugineb asjaolule, et hinnastabiilsuse põhimõtet, mis on üks liidu juhtpõhimõtetest (aluslepingu artikkel 119), kohaldatakse ka erandiga liikmesriikide suhtes. Lisaks tugineb see ka aluslepingu eesmärgile, mille kohaselt peavad kõik liikmesriigid püüdlema makromajandusliku lähenemise poole, mis hõlmab hinnastabiilsust ja mille hindamiseks koostavad EKP ja Euroopa Komisjon korrapäraseid aruandeid. Lisaks lähtub see järeldus ka keskpanga sõltumatuse *ratio legis*'est, mis on

5 EÜT L 189, 3.7.1998, lk 42.

põhjendatud ainult siis, kui üldine hinnastabiilsuse eesmärk on ülimuslik.

Käesoleva aruande riike käsitlevad hinnangud põhinevad osutatud järeldustel seoses ajastusega, mil liikmesriikide, mille suhtes on kehtestatud erand, keskpangad peavad esmase eesmärgina järgima hinnastabiilsust.

INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Institutsioonilise sõltumatuse põhimõtet väljendavad selgelt aluslepingu artikkel 130 ja põhikirja artikkel 7. Need kaks artiklit keelavad liikmesriigi keskpangal ja selle otsuseid tegevate organite liikmetel taotleda või saada juhiseid liidu institutsioonidelt, organitelt või asutustelt, mõne liikmesriigi valitsuselt või mõnelt muult organilt. Samuti keelavad need artiklid liidu institutsioonidel, organitel või asutustel ning liikmesriikide valitsustel püüda mõjutada neid keskpankade otsuseid tegevate organite liikmeid, kelle otsused võivad mõjutada EKPSiga seotud ülesannete täitmist riigi keskpanga poolt.

Olenemata sellest, kas liikmesriigi keskpank on riigiasutus, eriülesandega avalik-õiguslik asutus või lihtsalt aktsiaselts, on olemas oht, et omanikud võivad sellise omandivormi kaudu mõjutada otsuseid EKPSiga seotud ülesannete osas. Aktsionäride õiguste kaudu või muul viisil avaldatav mõju võib kahjustada liikmesriigi keskpanga sõltumatust ja peaks seetõttu olema seadusega piiratud.

Juhiste andmise keeld

Kolmandate isikute õigused anda EKPSiga seotud ülesannete osas juhiseid liikmesriikide keskpankadele, nende otsustusõiguslikele organitele või nende liikmetele ei ole kooskõlas ei aluslepingu ega põhikirjaga.

Liikmesriigi keskpanga mis tahes kujul osalemine meetmete kohaldamisel, millega tugevdatakse finantsstabiilsust, peab olema kooskõlas aluslepinguga, s.t keskpank peab oma ülesandeid täitma täielikus vastavuses oma institutsioonilise ja finantssõltumatuse põhimõttega, et tagada oma ülesannete nõuetekohane täitmine vastavalt aluslepingule ja põhikirjale. Kui liikmesriigi õigus näeb keskpangale ette rolli, mis ületab selle nõuandefunktsioone, ja annab sellele täiendavaid ülesandeid, peab olema tagatud, et sellised ülesanded ei mõjuta operatsioonilisest ja rahalisest seisukohast keskpanga võimet täita EKPSiga seotud ülesandeid.[6]

Otsuste heakskiitmise, peatamise, tühistamise või edasisuunamise keeld

Kolmandate isikute õigused heaks kiita, peatada, tühistada või edasi suunata keskpanga otsuseid EKPSiga seotud ülesannetes ei ole kooskõlas aluslepingu ega põhikirjaga.

Õiguslikel alustel otsuste tsenseerimise keeld

Muude organite kui sõltumatute kohtute õigus tsenseerida õiguslikel alustel otsuseid EKPSi ülesannete täitmise kohta ei ole kooskõlas aluslepingu ega põhikirjaga, sest nende ülesannete täitmist ei tohi poliitilisel tasandil ümber hinnata. Keskpanga presidendi õigus peatada EKPSi või liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite otsuste rakendamine õiguslikel alustel ja seejärel nende edastamine poliitilistele organitele lõplikuks otsustamiseks on samaväärne kolmandatelt isikutelt juhiste taotlemisega.

Liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite töös hääleõigusega osalemise keeld

Kolmandate isikute esindajate osalemine liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite töös hääleõigusliku liikmena küsimustes, mis puudutavad EKPSiga seotud ülesannete täitmist liikmesriigi keskpanga poolt, on aluslepingu ja põhikirjaga vastuolus isegi siis, kui nende hääl ei ole otsustav.

Liikmesriigi keskpanga otsuse osas eelneva konsulteerimise keeld

Liikmesriigi keskpanga põhikirjast tulenev kohustus konsulteerida eelnevalt kolmandate isikutega annab viimastele ametlikult võimaluse lõpliku otsuse mõjutamiseks ja on seetõttu vastuolus aluslepingu ja põhikirjaga.

6 Arvamus CON/2009/93. Kõik EKP arvamused avaldatakse EKP veebilehel (www.ecb.europa.eu).

Liikmesriigi keskpanga ja kolmandate isikute dialoog, isegi kui see põhineb õigusaktis sätestatud kohustusel anda teavet ja vahetada seisukohti, on siiski vastavuses keskpanga sõltumatuse nõudega, kui:

– selle tulemuseks ei ole liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmete sõltumatuse mõjutamine;

– liikmesriikide keskpankade presidentide eristaatust EKP üldnõukogu liikmena arvestatakse täiel määral;

– täidetakse põhikirjast tulenevaid ametisaladuse pidamise nõudeid.

Liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmete kohustuste täitmine kolmandate isikute poolt

Liikmesriigi põhikirja sätted, milles käsitletakse liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmete kohustuste täitmist kolmandate isikute poolt (näiteks valitsuste poolt seoses raamatupidamisaruannetega), peaksid sisaldama piisavalt kaitsemeetmeid tagamaks, et selline kohustuste täitmise õigus ei mõjuta liikmesriigi keskpanga liikme suutlikkust langetada EKPSiga seotud ülesannete osas sõltumatult otsuseid (või rakendada EKPSi tasandil tehtud otsuseid). On soovitatav, et liikmesriigi keskpanga põhikirjas sisalduks vastav selgesõnaline säte.

ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga sõltumatust aitab tagada ka põhikirja säte, mis käsitleb liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmetele tagatud ametiaega. Keskpankade presidendid on EKP üldnõukogu liikmed. Põhikirja artikli 14.2 kohaselt peab liikmesriigi keskpanga põhikiri sätestama, et presidendi ametiaeg kestab vähemalt viis aastat. Keskpanga president on kaitstud meelevaldse ametist vabastamise eest, kui on sätestatud, et teda saab ametist vabastada ainult juhul, kui ta ei vasta enam tingimustele, mis on vajalikud tema kohustuste täitmiseks, või kui ta on süüdi tõsises üleastumises, kusjuures tagatakse võimalus pöörduda Euroopa Liidu Kohtusse. Liikmesriigi keskpanga põhikiri peab seda sätet järgima järgmisel viisil.

Liikmesriigi keskpanga presidendi vähim ametiaeg

Põhikirja artikli 14.2 kohaselt peab liikmesriigi keskpanga põhikiri sätestama, et presidendi ametiaeg kestab vähemalt viis aastat. See ei välista pikemaid ametiaegu, kusjuures tähtajatu ametiaja korral ei ole vaja liikmesriigi keskpanga põhikirja kohandada, kui presidendi ametist vabastamise alused on kooskõlas põhikirja artikliga 14.2. Liikmesriigi keskpanga põhikirja muutmise korral tuleks muutmisaktiga kaitsta ametiaega, mis tagatakse keskpanga presidendile ja teistele otsustusõiguslike organite liikmetele, kes vajadusel peaksid presidenti asendama.

Liikmesriigi keskpanga presidendi ametist vabastamise alused

Liikmesriigi keskpanga põhikiri peab tagama, et keskpanga presidenti ei tohi ametist vabastada muudel alustel peale nende, mis on nimetatud põhikirja artiklis 14.2. Selle nõude eesmärk on takistada seda, et keskpanga presidendi ametisse nimetamisse kaasatud ametivõimud, eelkõige valitsus või parlament, võiksid keskpanga presidendi meelevaldselt ametikohalt vabastada. Liikmesriigi keskpanga põhikiri peaks kas sisaldama ametist vabastamise aluseid, mis on vastavuses põhikirja artiklis 14.2 sätestatutega, või jätma ametist vabastamise alused üldse mainimata (kuna artikkel 14.2 on vahetult kohaldatav). Liikmesriigi keskpanga põhikiri peab tagama, et kui keskpanga president on valitud või ametisse nimetatud, ei tohi teda ametist vabastada muudel alustel peale nende, mis on nimetatud põhikirja artiklis 14.2, ning seda isegi siis, kui keskpanga president ei ole veel oma ülesandeid täitma asunud.

Ametiaja kaitstus ja ametist vabastamise alused liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmete (v.a keskpanga president) puhul, kes on kaasatud EKPSiga seotud ülesannete täitmisse

Isikusõltumatus oleks ohus, kui keskpanga presidendile tagatud ametiaja kohta kehtivaid eeskirju ja ametist vabastamise aluseid ei kohal-

dataks keskpanga otsustusõiguslike organite teiste liikmete suhtes, kes on kaasatud EKPSiga seotud ülesannete täitmisse.[7] Erinevad aluslepingu ja põhikirja sätted näevad ette sarnase ametiaja kaitstuse. Põhikirja artiklist 14.2 tulenev ametiaja kaitstus ei piirdu ainult keskpanga presidendi ametikohaga ning aluslepingu artikkel 130 ja põhikirja artikkel 7 viitavad liikmesriigi keskpanga „otsuseid tegevate organite liikmetele", mitte konkreetselt keskpanga presidendile. See on asjakohane eelkõige siis, kui keskpanga president on *primus inter pares* kolleegide seas, kellel on samaväärne hääleõigus, või kui tekib vajadus presidendi asendamiseks teiste nimetatud liikmete poolt.

Kohtuliku läbivaatamise õigus

Et piirata ametist vabastamise aluste hindamisel poliitilise suva võimalikkust, peab liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmetel olema õigus edastada ametist vabastamise mis tahes otsused hindamiseks sõltumatule kohtule.

Põhikirja artiklis 14.2 sätestatakse, et liikmesriigi keskpanga president, kes on ametist vabastatud, võib vaidlustada selle otsuse Euroopa Liidu Kohtus. Liikmesriigi õigusaktid peaksid kas viitama põhikirjale või mitte sätestama õigust vaidlustada sellist otsust Euroopa Liidu Kohtus (kuna põhikirja artikkel 14.2 on vahetult kohaldatav).

Samuti tuleks liikmesriikide õigusaktides sätestada riigi kohtute õigus vaadata läbi otsuseid, millega vabastatakse ametist teisi liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmeid, kes on kaasatud EKPSiga seotud ülesannete täitmisse. See õigus võib olla sätestatud seaduses üldiselt või mõne erisättega. Isegi kui see õigus võib tuleneda seadusest üldiselt, oleks õiguskindluse huvides siiski soovitatav see konkreetselt ette näha.

Kaitsemeetmed huvide konflikti vältimiseks

Isikusõltumatus tähendab ka seda, et liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite liikmetel, kes on kaasatud EKPSiga seotud ülesannete täitmisse, ei teki huvide konflikti asjaomase keskpanga (ja samuti keskpankade presidentide puhul EKP) ees võetud kohustuste ja muude kohustuste vahel, mida otsustusõiguslike organite liikmetel võib olla ja mis võivad ohustada nende isikusõltumatust. Põhimõtteliselt on liikmesus EKPSiga seotud ülesannete täitmisse kaasatud otsustusõiguslikes organites vastuolus teiste ülesannete täitmisega, mis võiksid kaasa tuua huvide konflikti. Eelkõige ei tohi selliste otsustusõiguslike organite liikmetel olla nende tegevust mõjutada võivaid ametikohti või huve seoses tööga riigi seadusandliku või täitevvõimu esindajana või regionaalses või kohalikus omavalitsuses või ärietevõttes. Eelkõige tuleb tagada võimaliku huvide konflikti ennetamine nende otsustusõiguslike organite liikmete puhul, kes ei kuulu tegevjuhtkonda.

FINANTSSÕLTUMATUS

Isegi kui liikmesriigi keskpangal on täielik funktsionaalne, institutsiooniline ja isikusõltumatus (s.t see on tagatud liikmesriigi keskpanga põhikirjaga), oleks keskpanga üldine sõltumatus ohus, kui ta ei saaks oma volituste teostamiseks (s.t selleks, et täita talle aluslepingu ja põhikirjaga määratud EKPSiga seotud ülesandeid) iseseisvalt kasutada piisaval määral finantsvahendeid.

Liikmesriik ei tohi panna oma keskpanka olukorda, kus keskpangal ei ole EKPSi või eurosüsteemiga seotud ülesannete täitmiseks vajalikul määral finantsvahendeid. Olgu märgitud, et põhikirja artiklid 28.1 ja 30.4 näevad EKP jaoks ette võimaluse kutsuda liikmesriikide keskpankasid üles täiendavalt tegema sissemakseid EKP kapitali ning üle kandma täiendavaid välisvaluutareserve.[8] Lisaks sätestab põhikirja artikkel 33.2[9], et kui EKP kannab kahjumit, mida ei ole võimalik täielikult katta EKP üldreservfondi arvelt, võib EKP nõukogu teha otsuse katta kahjumi ülejäänud osa vastava majandusaasta valuutakasumi arvelt proportsionaalselt nende summadega, mis on jaotatud riikide keskpankadele. Finantssõltumatuse põhimõte tähendab, et

7 Vt arvamuse CON/2004/35 punkt 8; arvamuse CON/2005/26 punkt 8; arvamuse CON/2006/44 punkt 3.3; arvamuse CON/2006/32 punkt 2.6; arvamuse CON/2007/6 punktid 2.3 ja 2.4.
8 Põhikirja artiklit 30.4 kohaldatakse ainult eurosüsteemis.
9 Põhikirja artiklit 33.2 kohaldatakse ainult eurosüsteemis.

nende sätete täitmiseks peab liikmesriigi keskpank olema võimeline täitma oma funktsioone takistamatult.

Lisaks tähendab finantssõltumatuse põhimõte seda, et liikmesriigi keskpangal peab olema piisavalt vahendeid mitte ainult EKPSiga seotud ülesannete, vaid ka oma riigisiseste ülesannete (nt oma halduse ja tegevuse rahastamine) täitmiseks.

Kõigil eespool nimetatud põhjustel tähendab finantssõltumatus ka seda, et liikmesriigi keskpank peaks alati olema piisavalt kapitaliseeritud. Eelkõige tuleb igal juhul vältida olukorda, kus riigi keskpanga netoomakapital on pikema aja vältel põhikirjajärgsest kapitalist väiksem või isegi negatiivne, samuti kus tema kapitali ja reserve ületavat kahjumit kantakse üle. Iga selline olukord võib kahjustada riigi keskpanga võimet täita oma EKPSiga seotud, aga ka riiklikke ülesandeid. Peale selle võib selline olukord mõjutada eurosüsteemi rahapoliitika usaldusväärsust. Seepärast on olukorras, kus riigi keskpanga netoomakapital langeb põhikirjajärgse kapitali tasemest allapoole või muutub isegi negatiivseks, keskpanga finantssõltumatuse põhimõtte täitmiseks vaja, et liikmesriik tagaks mõistliku aja jooksul oma keskpangale piisava koguse kapitali vähemalt põhikirjajärgse kapitali taseme saavutamiseks. EKP puhul on nõukogu selle küsimuse tähtsust juba tunnistanud, võttes vastu nõukogu 8. mai 2000. aasta määruse (EÜ) nr 1009/2000 Euroopa Keskpanga kapitali suurendamise kohta.[10] See võimaldab EKP nõukogul teha mingil ajal tulevikus otsuseid EKP kapitali tegeliku suurendamise kohta selleks, et säilitada EKP tegevuse toetamiseks vajalikku kapitalibaasi; liikmesriikide keskpankadel peaks olema võimalik sellistele otsustele rahaliselt reageerida.

Finantssõltumatuse põhimõtte hindamisel tuleks lähtuda sellest, kas kolmandad isikud saavad lisaks keskpanga ülesannetele mõjutada otseselt või kaudselt ka keskpanga võimet oma volitusi teostada, seda nii toimimise (personal) kui ka rahalisest seisukohast (piisavad vahendid). Eriti asjakohased on selles suhtes järgmised finantssõltumatuse aspektid, millest mõni on välja töötatud alles hiljuti.[11] Tegu on finantssõltumatuse tahkudega, mille osas liikmesriikide keskpangad on välismõjude suhtes kõige haavatavamad.

Eelarve määramine

Kui kolmandal isikul on õigus määrata või mõjutada liikmesriigi keskpanga eelarvet, on see vastuolus finantssõltumatuse nõudega, välja arvatud juhul, kui seaduses on sätestatud kaitseklausel, mille kohaselt ei piira selline õigus rahalisi vahendeid, mida keskpank vajab EKPSiga seotud ülesannete täitmiseks.

Raamatupidamiseeskirjad

Raamatupidamisaruanded tuleks koostada kas kooskõlas üldiste raamatupidamiseeskirjadega või liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite poolt täpsustatud eeskirjadega. Kui selle asemel määratakse need eeskirjad kolmandate isikute poolt, tuleb nendes eeskirjades vähemalt arvestada liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslike organite ettepanekuid.

Raamatupidamise aastaaruande peaksid vastu võtma liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslikud organid, keda abistavad sõltumatud raamatupidajad, ning tingimuseks võib olla seatud selle järgnev heakskiitmine kolmandate isikute (nt valitsus, parlament) poolt. Kasumi arvutamise kohta peaks liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslikel organitel olema võimalik teha sõltumatu ja professionaalne otsus.

Kui liikmesriigi keskpanga tegevust kontrollib riigikontroll või samalaadne organ, mille ülesanne on järgida riigi raha kasutamist, peaks kontrolli ulatus olema õigusaktidega selgelt määratletud ning see ei tohiks piirata liikmesriigi keskpanga sõltumatu audiitori tegevust.[12] Riiklik auditeerimine tuleb läbi viia poliitikaväliselt, sõltumatult ja puhtalt kutsetegevusest lähtudes.

10 EÜT L 115, 16.5.2000, lk 1.

11 Peamised EKP arvamused selles valdkonnas on järgmised: CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 ja CON/2009/32.

12 Liikmesriikide keskpankade väliste sõltumatute audiitorite tegevuse kohta vt põhikirja artikkel 27.1.

Kasumi jaotamine, liikmesriigi keskpanga kapital ja eraldised

Liikmesriigi keskpanga põhikirjas võib sätestada kasumi jaotamise viisid. Selliste sätete puudumisel peaks kasumi jaotamise otsuse tegema liikmesriigi keskpanga otsustusõiguslikud organid ametialasest tegevusest lähtudes ning see ei tohiks olla allutatud kolmandate isikute suvale, välja arvatud juhul, kui on olemas selgesõnaline kaitseklausel, milles on sätestatud, et see ei piira finantsvahendeid, mida liikmesriigi keskpank vajab EKPSiga seotud ülesannete täitmiseks.

Kasumi tohib riigieelarvesse eraldada alles siis, kui varasematest perioodidest kogunenud mis tahes kahjum on kaetud[13] ning loodud on eraldised, mida on vaja selleks, et kaitsta liikmesriigi keskpanga kapitali ja vara reaalväärtust. Ajutised või sihtotstarbelised seadusandlikud meetmed, millega sisuliselt antakse liikmesriigi keskpangale juhiseid selle kasumi jaotamise kohta, ei ole lubatud.[14] Samamoodi oleks finantssõltumatuse põhimõttega vastuolus liikmesriigi keskpanga realiseerimata kapitalitulule seatud maks.[15]

Liikmesriik ei tohi oma keskpangale peale sundida kapitali vähendamist, kui keskpanga otsustusõiguslike organitega ei ole saavutatud eelnevat kokkulepet, mille eesmärk peab olema tagada, et keskpangale jääb piisavalt rahalisi vahendeid aluslepingu artikli 127 lõikega 2 ja põhikirjaga ette nähtud ülesannete täitmiseks EKPSi liikmena. Samal põhjusel tohib liikmesriigi keskpanga kasumi jaotamise eeskirjade muutmist algatada ja selle üle otsustada ainult koostöös keskpanga endaga, kes oskab kõige paremini hinnata oma reservkapitali vajalikku suurust.[16] Liikmesriigi keskpangal peab olema vabadus moodustada sõltumatult eraldisi oma kapitali ja varade reaalväärtuse kaitsmiseks. Samuti ei tohi liikmesriigid takistada oma keskpankadel suurendada oma reservkapitali tasemeni, mis on eurosüsteemi kuuluvale keskpangale vajalik oma ülesannete täitmiseks.[17]

JÄRELEVALVEASUTUSTE FINANTSVASTUTUS

Mõnedes liikmesriikides tegutsevad finantsjärelevalveasutused liikmesriigi keskpanga juures. See ei ole probleem, kui nende järelevalveasutuste osas kehtib keskpanga sõltumatu otsustusõigus. Kui õigusnormid sätestavad aga järelevalveasutustele eraldiseisva otsustusõiguse, siis tuleb tagada, et nende vastu võetud otsused ei ohusta liikmesriigi keskpanga kui terviku vahendeid. Sellistel juhtudel tuleks liikmesriigi õigusaktidega kindlustada liikmesriigi keskpanga lõplik kontroll järelevalveasutuste otsuste üle, mis võivad mõjutada liikmesriigi keskpanga sõltumatust, eriti finantssõltumatust.

Sõltumatus personaliküsimustes

Liikmesriik ei tohi kahjustada oma keskpanga võimet võtta tööle ja hoida tööl kvalifitseeritud personali, keda keskpank vajab talle aluslepingu ja põhikirjaga antud ülesannete sõltumatuks täitmiseks. Samuti ei tohi liikmesriigi keskpanka panna olukorda, kus tal on oma personali üle piiratud kontroll või kontroll puudub või kus liikmesriigi valitsus saab mõjutada keskpanga personalipoliitikat.[18] Sõltumatus personaliküsimustes laieneb personali pensionidele.

Omandi- ja varaõigused

Kolmandate isikute õigused sekkuda või anda keskpangale juhiseid selle valduses oleva vara kohta on vastuolus finantssõltumatuse põhimõttega.

2.2.4 AMETISALADUSE PIDAMINE

Põhikirja artiklist 37 tulenev EKP ja liikmesriikide keskpankade personali kohustus pidada ametisaladusi võib anda aluse samalaadseteks säteteks liikmesriigi keskpanga põhikirjas või liikmesriigi õigusaktides. Liidu õiguse ja selle alusel vastu võetud eeskirjade ülimuslikkus tähendab ka seda, et liikmesriigi õigusaktid, mis käsitlevad kolmandate isikute juurdepääsu dokumentidele, ei tohi viia EKPSi ametisa-

13 Arvamus CON/2009/85.
14 Arvamus CON/2009/26.
15 Arvamused CON/2009/63 ja CON/2009/59.
16 Arvamused CON/2009/83 ja CON/2009/53.
17 Arvamus CON/2009/26.
18 Arvamused CON/2008/9 ja CON/2008/10.

laduste korra rikkumiseni. Riigikontrollil või samalaadsel organil tohib keskpanga valduses olevatele andmetele ja dokumentidele olla ainult piiratud juurdepääs, mis peab lisaks vastama tingimusele, et sellega ei rikuta EKPSi ametisaladuste korda, mida keskpanga otsustusõiguslike organite liikmed ja töötajad peavad täitma. Keskpangad peavad tagama, et sellised organid kaitsevad neile kättesaadavaks tehtud andmete ja dokumentide salajasust tasemel, mille keskpank neile omistas.

2.2.5 LAENU JA EESÕIGUSTE ANDMISE KEELD

Laenu ja eesõiguste andmise keelu osas oli 2004. ja 2007. aastal Euroopa Liiduga ühinenud liikmesriikide õigusakte vaja kohandada, et viia need vastavalt alates 2004. aasta 1. maist ja 2007. aasta 1. jaanuarist kooskõlla aluslepingu ja põhikirja asjakohaste sätetega. Rootsi pidi vajalikud kohandused jõustama 1. jaanuaril 1995. aastal.

2.2.5.1 KESKPANKADE LAENUKEELD

Keskpankade laenukeeld on sätestatud aluslepingu artikli 123 lõikes 1, mille kohaselt on keelatud EKP või liikmesriikide keskpankade arvelduslaenud või mingit muud tüüpi laenuvõimalused liidu institutsioonidele, organitele või asutustele, liikmesriikide keskvalitsustele, regionaalsetele, kohalikele või muudele avaliku võimu organitele, teistele avalik-õiguslikele isikutele või riigi osalusega äriühingutele; samuti on keelatud EKP-l või liikmesriikide keskpankadel osta neilt otse võlakohustusi. Aluslepinguga on ette nähtud üks erand sellest keelust: keeldu ei kohaldata avaliku sektori krediidiasutuste suhtes, mida liikmesriikide keskpangad ja EKP kohtlevad keskpangapoolse reservidega varustamise seisukohalt võrdsetel alustel erakrediidiasutustega (aluslepingu artikli 123 lõige 2). Peale selle võivad EKP ja liikmesriikide keskpangad toimida eespool nimetatud avaliku sektori asutuste fiskaalagentidena (põhikirja artikkel 21.2). Keskpankade laenukeelu täpset kohaldamisala on lähemalt selgitatud nõukogu 13. detsembri 1993. aasta määruses (EÜ) nr 3603/93 [EÜ asutamislepingu] artiklis 104 ja artikli 104b lõikes 1 (praeguse Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 123 ja artikli 125 lõige 1) nimetatud keeldude kohaldamiseks vajalike määratluste täpsustamise kohta[19], milles on selgelt sätestatud, et kõnealune keeld hõlmab mis tahes kohustuste rahastamist, mis avalikul sektoril on kolmandate isikute ees.

Keskpankade laenukeeld on mõõdapääsmatult oluline tagamaks, et rahapoliitika esmast eesmärki (nimelt hinnastabiilsuse säilitamist) ei takistata. Lisaks lõdvendab avaliku sektori rahastamine keskpanga poolt eelarvedistsipliini. Seega tuleb kõnealust keeldu tõlgendada laiendavalt, et tagada selle range kohaldamine, mis on piiratud ainult aluslepingu artikli 123 lõikes 2 ja määruses (EÜ) nr 3603/93 sätestatud eranditega. Nii et kuigi aluslepingu artikli 123 lõikes 1 mainitakse konkreetselt „laenuvõimalusi", s.t selliseid, millega kaasneb tagasimaksmiskohustus, võib kõnealune keeld kehtida *a fortiori* muude rahastamisvormide, s.t selliste suhtes, millega tagasimaksmiskohustust ei kaasne.

EKP üldine seisukoht liikmesriikide õigusaktide vastavuse kohta laenukeelu sättega on kujundatud eelkõige liikmesriikide EKPga konsulteerimistes riikide õigusaktide eelnõudega seoses vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 4 ja artikli 282 lõikele 5.[20]

KESKPANKADE LAENUKEELU ÜLEVÕTMINE LIIKMESRIIKIDE ÕIGUSAKTIDESSE

Üldiselt ei ole vaja aluslepingu artiklit 123, mida täiendab määrus (EÜ) nr 3603/93, riigi õigusaktidesse üle võtta, sest mõlemad on vahetult kohaldatavad. Kui riigi õigussätetes neid vahetult kohaldatavaid liidu sätteid siiski peegeldatakse, ei või need kitsendada keskpankade laenukeelu kohaldamisala ega laiendada liidu õigusega ette nähtud erandeid. Näiteks ei vasta keskpankade laenukeelule liikmesriigi õigusaktid, mille kohaselt riigi keskpank rahastaks liikmesriigi finantskohustusi rahvusva-

19 EÜT L 332, 31.12.1993, lk 1.

20 Vt 2008. aasta lähenemisaruanne, lk 22, 13. joonealune märkus, kus on loetletud 1995. aasta maist kuni 2008. aasta märtsini vastu võetud ERI/EKP põhimõttelised arvamused selles valdkonnas. Teised selles valdkonnas 2008. aasta aprillist kuni 2010. aasta märtsini vastu võetud EKP põhimõttelised arvamused on: CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 ja CON/2010/4.

heliste finantsasutuste (välja arvatud Rahvusvaheline Valuutafond, nagu on sätestatud määruses (EÜ) nr 3603/93) või kolmandate riikide ees.

AVALIKU SEKTORI RAHASTAMINE VÕI AVALIKU SEKTORI POOLT KOLMANDATE ISIKUTE EES VÕETUD KOHUSTUSTE RAHASTAMINE

Liikmesriigi õigusaktidega ei tohi nõuda, et liikmesriigi keskpank rahastaks teiste avaliku sektori asutuste ülesannete täitmist või avaliku sektori kohustusi kolmandate isikute ees. Näiteks ei ole keskpankade laenukeeluga vastavuses liikmesriigi õigusaktid, millega lubatakse või nõutakse, et riigi keskpank rahastaks keskpangast sõltumatuid ja riigivõimu pikendusena toimivaid kohtuasutusi või kohtulaadseid asutusi. Laenukeelu rikkumisega ei ole aga tegemist siis, kui riigi keskpank annab rahalisi vahendeid järelevalveasutusele, et rahastada riiklikust õigusest tulenevat legitiimset finantsjärelevalveülesannet osana oma volitustest, või kui keskpank saab anda oma panuse järelevalveasutuse otsustamisprotsessi ja seda mõjutada.[21] Laenukeeluga on vastuolus ka keskpanga täielikult realiseerimata, arvestamata ja auditeerimata kasumi jaotamine.[22]

AVALIKU SEKTORI KOHUSTUSTE ÜLEVÕTMINE

Keskpankade laenukeeluga ei ole vastavuses liikmesriigi õigusaktid, millega nõutakse, et liikmesriigi keskpank võtaks teatavate ülesannete ja kohustuste riikliku ümberkorraldamise tulemusel üle eelnevalt sõltumatu avalik-õigusliku asutuse kohustusi (näiteks seoses sellega, et riigi keskpangale antakse teatavad järelevalveülesanded, mida enne täitsid riik või sõltumatud ametiasutused või avalik-õiguslikud organid), juhul kui riigi keskpank ei ole eraldatud rahalistest kohustustest, mis tulenevad sellise asutuse varasemast tegevusest.

KREDIIDI- JA/VÕI FINANTSEERIMISASUTUSTE RAHALINE TOETAMINE

Keskpankade laenukeeluga ei ole vastavuses liikmesriigi õigusaktid, mille kohaselt riigi keskpank rahastaks sõltumatult ja täielikult oma suva järgi krediidiasutusi väljaspool keskpanga ülesandeid (näiteks rahapoliitika, maksesüsteemid või ajutise likviidsustoe operatsioonid) ning eelkõige selleks, et toetada maksejõuetuid krediidi- ja/või muid finantseerimisasutusi. Seetõttu tuleks kaaluda viitamist aluslepingu artiklile 123.

HOIUSTE TAGAMISE JA INVESTEERINGUTE TAGAMISE SKEEMIDE RAHALINE TOETAMINE

Hoiuste tagamise skeemide direktiivi[23] ja investeeringute tagamise skeemide direktiivi[24] kohaselt tuleb hoiuste tagamise skeemide ja investeeringute tagamise skeemide rahastamise kulud kanda vastavalt krediidiasutustel või investeerimisühingutel endil. Liikmesriigi õigusaktid, mille kohaselt liikmesriigi keskpank rahastaks krediidiasutuste riiklikku hoiuste tagamise skeemi või investeerimisühingute riiklikku investeeringute tagamise skeemi, on kooskõlas keskpankade laenukeeluga ainult juhul, kui see tegevus on lühiajaline, käsitleb eriolukorda, süsteemi stabiilsus on küsimuse all ja kui otsuseid tehakse liikmesriigi keskpanga suva järgi. Seetõttu tuleks kaaluda viitamist aluslepingu artiklile 123.

FISKAALAGENDI FUNKTSIOON

Põhikirja artikli 21.2 kohaselt võivad EKP ja riikide keskpangad toimida liidu institutsioonide, organite või asutuste, liikmesriikide keskvalitsuste, regionaalsete, kohalike või muude avaliku võimu organite, teiste avalik-õiguslike institutsioonide või riigi osalusega äriühingute fiskaalagentidena. Põhikirja artikli 21.2 eesmärk on võimaldada liikmesriikide keskpankadel pärast rahapoliitilise pädevuse üleandmist eurosüsteemile jätkuvalt osutada fiskaalagendi teenuseid, mida keskpangad tavaliselt valitsustele ja teistele avalik-õiguslikele juriidilistele isikutele osutavad, ilma et see automaatselt rikuks laenukeeldu. Määrus (EÜ) nr 3603/93 näeb ette rea sõnaselgeid ja täpselt määratletud vabastusi keskpankade laenukeelust, mis on seotud fiskaalagendi funktsiooniga:

21 Arvamus CON/2010/4.
22 Arvamus CON/2009/59.
23 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 1994. aasta direktiivi 94/19/EÜ hoiuste tagamise skeemide kohta (EÜT L 135, 31.5.1994, lk 5) 23. põhjendus.
24 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. märtsi 1997. aasta direktiivi 97/9/EÜ investeeringute tagamise skeemide kohta (EÜT L 84, 26.3.1997, lk 22) 23. põhjendus.

a) avalikule sektorile võib anda päevasiseseid laene tingimusel, et need piirnevad päevaga ning neid ei saa pikendada;[25] b) avaliku sektori konto krediteerimine kolmandate isikute väljastatud tšekkidega enne maksja panga debiteerimist on lubatud juhul, kui tšeki kättesaamisest on kulunud kindlaksmääratud ajavahemik, mis vastab kõnealuse liikmesriigi keskpangal tšekkide sissenõudmiseks tavaliselt kuluvale ajavahemikule, eeldusel et võimalik kõikumine on erandlik, seotud väikese summaga ja tasakaalustub vähese aja möödudes;[26] ning c) keskpankade valduses olevad avaliku sektori poolt käibelelastud ja avalikule sektorile laenatud münte ei loeta laenuvõimaluseks, kui selliste vahendite kogus on väiksem kui 10% ringluses olevatest müntidest.[27]

Fiskaalagendi funktsiooni käsitlevad riiklikud õigusaktid peaksid vastama liidu õigusele üldiselt ja laenukeelule konkreetselt. Kui riigi õigusaktid võimaldavad riigi keskpangas hoida valitsuse hoiuseid ja teenindada valitsuse kontosid, ei tähenda see vastuolu laenukeeluga, kui nende sätete alusel ei saa anda laenu, sh üleööarvelduslaenu. Laenukeelu järgimisega seoses tekib küsimus aga näiteks juhul, kui hoiuste või jooksevkonto saldode tasustamine on riigi õigusaktide kohaselt võimalik turumäärast pigem kõrgema kui turumääraga võrdse või sellest madalama intressiga. Turumäärast kõrgema intressimääraga tasustamise puhul on sisuliselt tegemist laenuga, mis on vastuolus laenukeelu eesmärgiga ja võib seetõttu kahjustada keelu eesmärke.

2.2.5.2 EESÕIGUSTE ANDMISE KEELD

Liikmesriikide keskpangad kui avaliku võimu kandjad ei tohi võtta meetmeid, millega antakse avalikule sektorile eesõigustatud juurdepääs finantseerimisasutustele, kui sellised meetmed ei põhine usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalve kaalutlustel. Lisaks ei tohi liikmesriikide keskpankade kehtestatud võlainstrumentide mobiliseerimise või pantimise eeskirju kasutada eesõiguste andmise keelust mööda hiilimiseks.[28] Liikmesriikide sellealaste õigusaktidega ei tohi kehtestada sellist eesõigustatud juurdepääsu.

Käesolevas aruandes on tähelepanu all nii liikmesriikide keskpankade poolt vastu võetud riiklike õigusnormide kui ka liikmesriikide keskpankade põhikirjade vastavus aluslepingus sätestatud eesõiguste andmise keelule. Käesolev aruanne ei mõjuta aga hinnangut selle kohta, kas liikmesriikide seadusi, määrusi, eeskirju või haldusakte kasutatakse eesõiguste andmise keelust mööda hiilimiseks usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalve kaalutluste ettekäändel. Selline hinnang jääb käesoleva aruande käsitlusalast välja.

2.2.6 „EURO" ÜHTNE KIRJAPILT

Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõikes 4 on sätestatud: „Liit rajab majandus- ja rahaliidu, mille rahaühik on euro". Aluslepingute ladina tähestikuga keeleversioonides on ühisraha nimetus järjepidevalt ainsuse nimetavas käändes kujul „euro". Kreeka tähestikus on euro „ευρώ" ja kirillitsas „евро".[29] Sellele vastavalt selgitatakse nõukogu 3. mai 1998. aasta määruses (EÜ) nr 974/98 euro kasutuselevõtu kohta,[30] et ühisraha nimetus peab Euroopa Liidu kõigis ametlikes keeltes olema üks ja sama, võttes arvesse erinevate tähestike olemasolu. Aluslepingutes nõutakse ühtset kirjapilti sõna „euro" ainsuse nimetava käände kasutamisel kõikides liidu ja liikmesriikide õigusaktide sätetes, võttes arvesse eri tähestikke.

Pidades silmas liidu ainupädevust ühisraha nimetuse määramisel, on mis tahes kõrvalekalded sellest nõudest aluslepingutega vastuolus

25 Vt määruse (EÜ) nr 3603/93 artikkel 4.
26 Vt määruse (EÜ) nr 3603/93 artikkel 5.
27 Vt määruse (EÜ) nr 3603/93 artikkel 6.
28 Vt nõukogu 13. detsembri 1993. aasta määruse (EÜ) nr 3604/93, millega määratletakse mõisted aluslepingu artiklis 104a (praegu artikkel 124) nimetatud eesõiguste andmise keelu kohaldamiseks, artikli 3 lõige 2 ja 10. põhjendus (EÜT L 332, 31.12.1993, lk 4).
29 Aluslepingutele lisatud Läti Vabariigi, Ungari Vabariigi ja Malta Vabariigi deklaratsioonis ühisraha nimetuse kirjapildi kohta aluslepingutes on sätestatud: „Ilma et see piiraks aluslepingutes nimetatud Euroopa Liidu ühisraha nimetuse ühtse kirjapildi kasutamist pangatähtedel ja müntidel, deklareerivad Läti, Ungari ja Malta, et ühisraha nimetuse kirjapilt koos oma tuletistega, nii nagu neid kasutatakse aluslepingute läti-, ungari- ja maltakeelsetes versioonides, ei mõjuta kehtivaid läti, ungari ja malta keele reegleid."
30 EÜT L 139, 11.5.1998, lk 1.

ja tuleb kõrvaldada. Ehkki see põhimõte kehtib igat liiki riiklike õigusaktide suhtes, hinnatakse riike käsitlevates peatükkides liikmesriikide keskpankade põhikirjasid ning seadusi, mis käsitlevad eurole üleminekut.

2.2.7 RIIKIDE KESKPANKADE ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Kui liikmesriigi õigusaktides (eelkõige keskpanga põhikirjas, kuid ka teistes õigusaktides) on sätteid, mis takistaksid eurosüsteemiga seotud ülesannete täitmist või EKP otsuste järgimist, oleksid need pärast euro kasutuselevõttu vastava liikmesriigi poolt vastuolus eurosüsteemi tõhusa toimimisega. Seetõttu on liikmesriikide õigusakte vaja kohandada, et tagada nende vastavus aluslepingule ja põhikirjale eurosüsteemiga seotud ülesannete osas. Et täita aluslepingu artiklit 131, pidid liikmesriikide õigusaktid olema nõuetele vastavuse tagamiseks kohandatud EKPSi loomise kuupäevaks (Rootsi puhul) või 1. maiks 2004 ning 1. jaanuariks 2007 (nende liikmesriikide puhul, kes ühinesid liiduga nendel kuupäevadel). Õigusaktidest tulenevad nõuded, mis on seotud liikmesriigi keskpanga täieliku õigusliku lõimumisega eurosüsteemi, peavad hakkama kehtima siiski alles täielikul lõimumisel, s.t kuupäeval, mil liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, võtab kasutusele ühisraha.

Käesolevas aruandes pööratakse tähelepanu peamiselt nendele valdkondadele, mille puhul õigusaktide sätted võivad takistada liikmesriigi keskpanga vastavust eurosüsteemi nõuetele. Need on sätted, mis võivad takistada liikmesriigi keskpanga osalemist EKP otsustusõiguslike organite määratletud ühtse rahapoliitika rakendamisel, raskendada liikmesriigi keskpanga presidendi ülesannete täitmist EKP nõukogu liikmena või olla vastuolus EKP eesõigustega. Nende sätete valdkondi eristatakse järgmiselt: majanduspoliitilised eesmärgid, ülesanded, finantssätted, vahetuskursipoliitika ja rahvusvaheline koostöö. Samuti mainitakse ära muud valdkonnad, milles võib olla vaja kohandada liikmesriigi keskpanga põhikirja.

2.2.7.1 MAJANDUSPOLIITILISED EESMÄRGID

Liikmesriigi keskpanga täielik lõimumine eurosüsteemi eeldab, et tema põhikirjast tulenevad eesmärgid oleksid vastavuses EKPSi eesmärkidega, mis on sätestatud põhikirja artiklis 2. Muu hulgas tähendab see, et „kohalikke" eesmärke – näiteks kui põhikirjas osutatakse kohustusele teostada rahapoliitikat asjaomase liikmesriigi üldise majanduspoliitika raamistikus – on vaja kohandada.

2.2.7.2 ÜLESANDED

Euro kasutusele võtnud liikmesriigi keskpanga ülesanded on valdavalt määratletud aluslepingu ja põhikirjaga, arvestades selle riigi keskpanga staatust eurosüsteemi lahutamatu osana. Aluslepingu artikli 131 järgimiseks tuleb seepärast liikmesriigi keskpanga põhikirjas ülesandeid käsitlevaid sätteid võrrelda aluslepingu ja põhikirja vastavate sätetega ning seejärel vastuolud kõrvaldada.[31] See kehtib kõikide sätete kohta, mis pärast euro kasutuselevõttu ja eurosüsteemi lõimumist takistaksid EKPSiga seotud ülesannete täitmist, eelkõige aga nende sätete kohta, milles ei ole arvestatud EKPSi pädevust vastavalt põhikirja IV peatükile.

Liikmesriigi õigusaktide sätted, mis käsitlevad rahapoliitikat, peavad ette nägema, et liidu rahapoliitika ülesannet tuleb täita eurosüsteemi kaudu.[32] Liikmesriigi keskpanga põhikiri võib sisaldada sätteid rahapoliitiliste instrumentide kohta. Aluslepingu artikli 131 järgimiseks peavad need sätted olema võrreldavad aluslepingu ja põhikirja sätetega ning mis tahes vastuolud tuleb kõrvaldada.

Seoses viimasel ajal finantsturgude rahutuste käsitlemiseks tehtud seadusandlike algatustega on EKP rõhutanud, et euroala rahaturu riiklikes segmentides tuleb vältida mis tahes moonutusi, kuna need võivad kahjustada ühtse rahapoliitika rakendamist. Eelkõige puudutab see riigigarantiide laiendamist pankadevahelistele hoiustele.[33]

31 Vt eelkõige aluslepingu artiklid 127 ja 128 ning põhikirja artiklid 3–6 ja 16.
32 Aluslepingu artikli 127 lõike 2 esimene taane.
33 Arvamus CON/2009/99.

Liikmesriigid peavad tagama, et riigisisesed seadusandlikud meetmed, mille eesmärk on lahendada ettevõtete ja kutsespetsialistide likviidsusprobleeme, nagu näiteks nende võlad finantseerimisasutuste ees, ei mõjuta negatiivselt turu likviidsust. Eelkõige ei tohi sellised meetmed olla vastuolus avatud turumajanduse põhimõttega, mis on sätestatud Euroopa Liidu lepingu artiklis 3, kuna see võib takistada krediidi voolu, oluliselt mõjutada finantseerimisasutuste ja finantsturgude stabiilsust ning seega ka eurosüsteemi ülesannete täitmist.[34]

Liikmesriigi õigusaktide sätted, millega määratakse pangatähtede emiteerimise ainuõigus liikmesriigi keskpangale, peavad pärast euro kasutuselevõttu tunnustama EKP nõukogu ainuõigust anda aluslepingu artikli 128 lõike 1 ja põhikirja artikli 16 alusel luba euro pangatähtede emiteerimiseks. Õigus euro pangatähti emiteerida kuulub EKP-le ja liikmesriikide keskpankadele. Liikmesriigi õigusaktide sätted, mis võimaldavad valitsusel avaldada mõju sellistes küsimustes nagu euro pangatähtede nimiväärtused, tootmine, maht ja ringlusest kõrvaldamine, tuleb samuti kas tunnistada kehtetuks või muuta selliselt, et nendes tunnustatakse EKP pädevust seoses euro pangatähtedega vastavalt aluslepingu ja põhikirja sätetele. Sõltumata müntidega seotud ülesannete jaotusest liikmesriigi valitsuse ja keskpanga vahel, tuleb asjakohastes sätetes tunnustada EKP õigust kiita pärast euro kasutuselevõttu heaks euro müntide emissiooni maht. Liikmesriik ei tohi käsitleda ringluses olevat sularaha oma keskpanga võlana oma valitsusele, kuna see ei sobiks kokku ühisraha kontseptsiooniga ning oleks vastuolus eurosüsteemi õigusliku lõimumise nõuetega.[35]

Seoses välisvaluutareservide haldamisega[36] rikub aluslepingut selline euro kasutusele võtnud liikmesriik, kes ei kanna enda ametlikke välisvaluutareserve[37] oma keskpanka. Lisaks ei vasta aluslepingu artikli 127 lõike 2 kolmandale taandele kolmanda isiku – näiteks valitsuse või parlamendi – õigus mõjutada liikmesriigi keskpanga otsuseid seoses ametlike välisvaluutareservide haldamisega. Lisaks peab liikmesriigi keskpank EKP-le üle kandma välisvaluutareserve mahus, mis on võrdeline liikmesriigi osaga EKP märgitud kapitalis. Seega ei tohi olla mingeid juriidilisi takistusi, mis ei võimalda liikmesriigi keskpangal oma välisvaluutareservi osa EKP-le üle kanda.

Samamoodi ei ole lubatud sekkumine keskpanga muudesse eurosüsteemiga seotud ülesannetesse, nagu näiteks välisvaluutareservide haldamine, maksustades keskpanga teoreetilise ja realiseerimata kapitalitulu.[38]

2.2.7.3 FINANTSSÄTTED

Põhikirja finantssätted hõlmavad eeskirju raamatupidamise,[39] auditeerimise,[40] kapitali märkimise,[41] välisvaluutareservide ülekandmise[42] ja valuutakasumi jaotamise kohta.[43] Liikmesriigi keskpangal peab olema võimalik nendest sätetest tulenevaid kohustusi täita ning seetõttu tuleb kõik vastuolus olevad riigi õigusaktide sätted kehtetuks tunnistada.

2.2.7.4 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Erandiga liikmesriik võib säilitada oma õigusaktid, milles on sätestatud, et asjaomase liikmesriigi vahetuskursipoliitika eest vastutab valitsus ja et liikmesriigi keskpangale on antud nõuandev ja/või täidesaatev funktsioon. Euro kasutuselevõtmise ajaks peavad sellised õigusaktid kajastama siiski seda, et vastutus euroala vahetuskursipoliitika eest on aluslepingu artiklite 138 ja 219 kohaselt läinud üle liidu tasandile.

2.2.7.5 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Euro kasutuselevõtmiseks peavad liikmesriigi õigusaktid olema vastavuses põhikirja artikliga 6.1, milles on sätestatud, et eurosüsteemile usaldatud ülesandeid hõlmavas rahvusvahelises koostöös otsustab EKPSi esindatuse EKP.

34 Arvamus CON/2010/8.
35 Arvamus CON/2008/34.
36 Aluslepingu artikli 127 lõike 2 kolmas taane.
37 Välja arvatud välisvaluuta jooksvad saldod, mida liikmesriigi valitsus võib hoida vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 3.
38 Arvamus CON/2009/63.
39 Põhikirja artikkel 26.
40 Põhikirja artikkel 27.
41 Põhikirja artikkel 28.
42 Põhikirja artikkel 30.
43 Põhikirja artikkel 32.

Liikmesriigi õigusaktid, mis lubavad riigi keskpangal osaleda rahvusvahelistes rahaasutustes, peavad ette nägema, et selleks on vaja EKP heakskiitu (põhikirja artikkel 6.2).

2.2.7.6 MUUD KÜSIMUSED

Lisaks eespool käsitletud küsimustele on teatavate liikmesriikide õigusaktide sätteid vaja kohandada ka teistes valdkondades (näiteks kliiringu- ja maksesüsteemid ning teabevahetus).

3 MAJANDUSLIKU LÄHENEMISE SEIS

Võrreldes 2008. aasta lähenemisaruandes kirjeldatud olukorraga seisavad paljudel riikidel ees suured katsumused seoses varasematel perioodidel tekkinud tasakaalustamatuse ja haavatavusega, millega viimastel aastatel on kaasnenud sügav kohandumine. Enamiku vaatlusaluste riikide reaalne SKP kuivas kokku või langes kiiresti, mille mõju süvendas omakorda üleilmne majandus- ja finantskriis. Kuigi majandusaktiivsuse selline nõrgenemine ning välismõjud aitasid inflatsiooni ohjeldada, halvenesid riikide eelarvepositsioonid järsult ning riikide riskipreemiad tõusid märkimisväärselt, millest annab tunnistust pikaajaliste intressimäärade areng. Üleilmne majandus- ja finantskriis mõjutas enamikku Kesk- ja Ida-Euroopa riike suhteliselt tugevalt, kuna nende varasema majanduskasvu jõud tulenes valdavalt piiriülese kapitali sissevoolust. Kui investorite riskikartlikkus piirkonna suhtes hakkas suurenema ja rahastamistingimused karmistuma, muutus piirkonna riikide majandus nende makromajanduse tasakaalustamatuse tõttu haavatavaks. Peale selle olid paljud piirkonna riigid üsna tugevalt orienteeritud ekspordile ja seetõttu mõjutas välisnõudluse kiire vähenemine neid tugevalt.

Hinnastabiilsuse kriteeriumi osas on 12 kuu keskmine inflatsioonimäär püsinud allpool kontrollväärtust vaid kolmes käesolevas aruandes vaadeldavas riigis. Ülejäänud kuues riigis on inflatsioon vaatamata majandusaktiivsuse olulisele nõrgenemisele kontrollväärtusest kõrgem ja mitmel juhul palju kõrgem. Nagu eespool märgitud, halvenes enamiku vaatlusaluste riikide eelarveolukord 2008. aastaga võrreldes oluliselt, kajastades märkimisväärselt halvenevaid makromajanduslikke tingimusi. Kuue riigi suhtes üheksast kehtib praegu nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Ainult kolmel neist kuuest esines ülemäärane eelarvepuudujääk ka 2008. aastal. Kui 2008. aastal jäi neljas praegu vaadeldavas riigis eelarve puudujäägi suhe SKPsse alla aluslepingus sätestatud 3% kontrollväärtuse või riigis esines hoopiski eelarve ülejääk, siis 2009. aastal oli kontrollväärtusest väiksema eelarvepuudujäägiga riike ainult kaks. Sellegipoolest on kõikide käesolevas aruandes vaadeldavate riikide (peale ühe) valitsussektori võla suhe SKPsse alla 60% kontrollväärtuse. Samas on see suhtarv siiski kõigis riikides pärast 2008. aastat suurenenud, mõnel juhul isegi oluliselt. Vahetuskurssidest rääkides osalevad kolme käesolevas aruandes vaatluse all oleva riigi vääringud ERM2s; need vääringud osalesid ERM2s ka 2008. aastal. Viimasel kahel aastal on ERM2s osalevate vääringutega riikide finantsturge iseloomustanud aktiivsema kõikumise perioodid, mis on ERM2s tekitanud tõsiseid pingeid. Samal ajal on ERM2st välja jäävate vääringute vahetuskursid enamikus vaatlusalustes riikides viimasel kahel aastal kõvasti kõikunud. Pikaajaliste intressimäärade lähenemise osas jäävad alla kontrollväärtuse ainult kaks riiki[1]; 2008. aastal oli selliseid riike seitse (kümnest).[2]

Lähenemiskriteeriumide täitmise hindamisel on üks põhiaspekte jätkusuutlikkus. Euro kasutuselevõtmine on pöördumatu protsess. Sellepärast peab saavutatud lähenemine olema kestev, mitte ajutine. Et jõuda jätkusuutliku lähenemise kõrge tasemeni, peavad kõik vaatlusalused riigid oma jõupingutusi oluliselt suurendama. Eelkõige puudutab see vajadust saavutada ja säilitada hinnastabiilsus, mis jääks kestma, aga ka vajadust vähendada mitmes riigis majandus- ja finantskriisi ajal tekkinud suurt eelarvepuudujääki ning saavutada ja säilitada riigirahanduse usaldusväärsus.

Vajadus püsivate poliitikakohanduste järele paljudes vaadeldavates riikides tuleneb mitmest asjaolust: a) sissetulekute taseme edasine lähenemine euroala tasemele enamikus käesolevas aruandes käsitletud riikides, mis võib avaldada täiendavat tõususurvet hindadele või nominaalsetele vahetuskurssidele (või mõlemale); b) üldisemalt on kestvaid poliitilisi kohandusi vaja selleks, et vältida makromajanduse tasakaalustamatuse taastekkimist tulevikus; selle oht tekib eelkõige siis, kui sissetulekute

1 Eesti kohta pikaajaliste intressimäärade näitajat ei ole ja seetõttu ei ole ka otsene võrdlus kontrollväärtusega võimalik.

2 Käesolevat aruannet lugedes tuleb meeles pidada, et 2008. aasta aruandes käsitletud kümnest riigist on Slovakkia vahepeal eurole üle läinud. Seda muutust vaadeldavate riikide rühma koosseisus tuleb nende kahe aruande tulemuste vahetul võrdlemisel meeles pidada.

taseme lähenemisega toimub samal ajal madalate või negatiivsete reaalsete intressimäärade toel taas kiire laenukasv ja varahindade tõus; c) paljude riikide vajadus liigutada ressursse välismajandusele suletud sektorist välismajandusest tulu saavasse sektorisse, et saavutada tasakaalustatum lähenemine, mis tähendab, et ekspordisektori osa majanduskasvus peab kasvama kiiremini; ning d) prognoositavad kiired ja suured demograafilised muutused.

HINNASTABIILSUSE KRITEERIUM

12kuulisel vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli inflatsioon ELis väga madal, mis oli tingitud negatiivsetest hinnašokkidest kogu maailmas ning majandusaktiivsuse märkimisväärsest nõrgenemisest enamikus riikides. Seetõttu oli hinnastabiilsuse kriteeriumi kontrollväärtus 1,0%. See on arvutatud nii, et vaatlusperioodi ÜTHI-inflatsiooni (Portugalis (–0,8%), Eestis (–0,7%) ja Belgias (–0,1%)) kaalumata aritmeetilisele keskmisele lisati 1,5 protsendipunkti. Hindade areng Iirimaal oli veelgi tugevamalt negatiivne ja loeti võõrväärtuseks ning seepärast ei ole seda kontrollväärtuse arvutamisel arvesse võetud (vt 2. peatükis esitatud taustinfo 1). Kui vaadelda liikmesriikide arengut vaatlusperioodil eraldi, siis kolme vaatlusaluse riigi (Tšehhi, Eesti ja Läti) keskmine ÜTHI-inflatsioon oli kontrollväärtusest väiksem. Ülejäänud kuues riigis oli see kontrollväärtusest kõrgem, kusjuures kõige suuremat hälvet täheldati Rumeenias, Ungaris ja Poolas (vt ülevaatetabel).

Kui vaadata viimase kümnendi jooksul toimunud arengut, siis võib öelda, et enamikus vaadeldavates Kesk- ja Ida-Euroopa riikides inflatsioon kõigepealt langes 2000. aastate alguse suhteliselt kõrgelt tasemelt. Aastatel 2003–2005 hakkas inflatsioon aga enamikus vaatlusalustes riikides tõusma. Mitmes riigis kiirenes inflatsioonitempo oluliselt kümnendi teisel poolel, ületades mõnel juhul 10% piiri. Riikide aasta keskmine inflatsioon saavutas tipptaseme 2008. aastal, et siis 2009. aastal kiiresti langeda. Kuigi sellist üldist arengujoont võis täheldada enamikus riikides, oli ka märkimist väärivaid erandeid, eriti kümnendi viimasel paaril aastal. Inflatsiooni tõus kuni 2008. aastani ja sellele järgnenud langus 2009. aastal oli vaadeldavatest riikidest kõige ulatuslikum Bulgaarias, Eestis, Lätis ja Leedus. Teistes riikides, nagu näiteks Poolas ja eriti Rootsis, arenes inflatsioon mõõdukamalt ja vähem kõikudes kui ülejäänud vaatlusalustes riikides. Rumeenia inflatsioon oli ülejäänud riikide omast palju kõrgem, kuigi see langes suurema osa kümnendist.

Enamikus vaatlusalustes riikides oli inflatsiooni viimaste aastate arengu taga 2008. aastani kestnud jõuline majanduskasv ja makromajanduses suurenev tasakaalustamatus, millele järgnes majanduskasvu järsk aeglustumine ja pärast seda kõnealuse tasakaalustamatuse korrigeerimine. Lisaks mõjutasid inflatsiooni oluliselt šokid üleilmsetel toormeturgudel. Üleilmne majandus- ja finantskriis mõjutas enamikku Kesk- ja Ida-Euroopa riike suhteliselt tugevalt, kuna nende varasema majanduskasvu jõud tulenes valdavalt piiriülese kapitali sissevoolust. Kui investorite riskikartlikkus piirkonna suhtes suurenes ja rahastamistingimused karmistusid, tuli piirkonna makromajanduse tasakaalustamatust järsult korrigeerida. Peale selle olid paljud piirkonna riigid üsna tugevalt orienteeritud ekspordile, mistõttu välisnõudluse kiire vähenemine muutis nad haavatavaks. Mõnda riiki mõjutas see eriti tugevalt, kuna nende makromajanduses oli tekkinud suur tasakaalustamatus, millest andis tunnistust väliskaubanduse väga suur puudujääk ning kiire laenukasv ja hindade tõus. Seetõttu halvenes makromajanduse olukord järsult ning seda eriti 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses. Kogutoodang langes enamikus vaatlusalustes riikides kogu 2009. aasta jooksul, kuna eksport kuivas kokku, sisenõudlus ja ettevõtete kasum vähenes ning tööturutingimused halvenesid. Enamikus fikseeritud vahetuskursi režiimiga riikides viis vajadus konkurentsivõime taastamise järele selleni, et palgad ja hinnad hakkasid vahetuskursi jäikuse tõttu langema. Paindlikuma vahetuskursi režiimiga riikides aitas riigi vääringu odavnemine 2009. aasta alguses inflatsioonitempo aeglustumist pidurdada. Peale majandusaktiivsuse järsu nõrgenemise aitas inflatsioonisurvet 2009. aastal leevendada ka 2008. aasta keskel tipu saavutanud energia- ja toiduainehindade langus.

Ülevaade lähenemise majandusnäitajatest

		Hinnastabiilsus	Valitsussektori eelarvepositsioon			Vahetuskurss		Pikaajaline intressimäär
		ÜTHI-inflatsioon [1]	Ülemäärane eelarvepuudujääk [2]	Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-) [3]	Valitsussektori koguvõlg [3]	ERM2s osalev vääring [4]	Vahetuskurss euro suhtes [5]	Pikaajaline intressimäär [6]
Bulgaaria	2008	12,0	Ei	1,8	14,1	Ei	0,0	5,4
	2009	2,5	Ei	-3,9	14,8	Ei	0,0	7,2
	2010	1,7 [1]	Ei [2]	-2,8	17,4	Ei [4]	0,0 [4]	6,9 [6]
Tšehhi Vabariik	2008	6,3	Jah	-2,7	30,0	Ei	10,2	4,6
	2009	0,6	Jah	-5,9	35,4	Ei	-6,0	4,8
	2010	0,3 [1]	Jah [2]	-5,7	39,8	Ei [4]	2,6 [4]	4,7 [6]
Eesti	2008	10,6	Ei	-2,7	4,6	Jah	0,0	… [7]
	2009	0,2	Ei	-1,7	7,2	Jah	0,0	… [7]
	2010	-0,7 [1]	Ei [2]	-2,4	9,6	Jah [4]	0,0 [4]	… [7]
Läti	2008	15,3	Ei	-4,1	19,5	Jah	-0,4	6,4
	2009	3,3	Jah	-9,0	36,1	Jah	-0,4	12,4
	2010	0,1 [1]	Jah [2]	-8,6	48,5	Jah [4]	-0,4 [4]	12,7 [6]
Leedu	2008	11,1	Ei	-3,3	15,6	Jah	0,0	5,6
	2009	4,2	Jah	-8,9	29,3	Jah	0,0	14,0
	2010	2,0 [1]	Jah [2]	-8,4	38,6	Jah [4]	0,0 [4]	12,1 [6]
Ungari	2008	6,0	Jah	-3,8	72,9	Ei	-0,1	8,2
	2009	4,0	Jah	-4,0	78,3	Ei	-11,5	9,1
	2010	4,8 [1]	Jah [2]	-4,1	78,9	Ei [4]	4,5 [4]	8,4 [6]
Poola	2008	4,2	Jah	-3,7	47,2	Ei	7,2	6,1
	2009	4,0	Jah	-7,1	51,0	Ei	-23,2	6,1
	2010	3,9 [1]	Jah [2]	-7,3	53,9	Ei [4]	8,4 [4]	6,1 [6]
Rumeenia	2008	7,9	Ei	-5,4	13,3	Ei	-10,4	7,7
	2009	5,6	Jah	-8,3	23,7	Ei	-15,1	9,7
	2010	5,0 [1]	Jah [2]	-8,0	30,5	Ei [4]	2,9 [4]	9,4 [6]
Rootsi	2008	3,3	Ei	2,5	38,3	Ei	-3,9	3,9
	2009	1,9	Ei	-0,5	42,3	Ei	-10,4	3,3
	2010	2,1 [1]	Ei [2]	-2,1	42,6	Ei [4]	6,8 [4]	3,3 [6]
Kontrollväärtus [8]		1,0%		-3,0%	60,0%			6,0%

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
1) Aastamuutus (%). 2010. aasta andmed viitavad perioodile aprill 2009 – märts 2010.
2) Andmed selle kohta, kas riigi suhtes kehtis ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta vähemalt teatud osa jooksul aastast. 2010. aasta andmed viitavad perioodile, mis kestis kuni statistika esitamise tähtpäevani (23. aprill 2010).
3) Protsent SKPst. 2010. aasta andmed on võetud Euroopa Komisjoni 2010. aasta kevadprognoosist.
4) 2010. aasta andmed viitavad perioodile, mis kestis kuni statistika esitamise tähtpäevani (23. aprill 2010).
5) Keskmine aastane protsentuaalne muutus. 2010. aasta andmed on arvutatud keskmise protsentuaalse muutusena perioodil 1. jaanuarist 23. aprillini 2010 võrreldes 2009. aasta keskmisega. Positiivne näitaja tähendab euro suhtes vääringu kallinemist, negatiivne odavnemist.
6) Keskmine aastane intressimäär. 2010. aasta andmed viitavad perioodile aprill 2009 – märts 2010.
7) Eesti kohta ei ole ühtlustatud pikaajalist intressimäära saadaval.
8) Kontrollväärtus hõlmab ÜTHI-inflatsiooni ja pikaajaliste intressimäärade puhul perioodi aprill 2009 – märts 2010. Valitsussektori eelarvepositsiooni kriteeriumi puhul on võrdlusaastaks 2009.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide prognooside kohaselt jääb enamiku riikide inflatsioon lähiaastatel tõenäoliselt kriisile eelnenud aastate keskmisest madalamaks. Sisenõudluse üsna tagasihoidlike väljavaadete tõttu on oodata, et hinnasurve jääb enamikus vaatlusalustes riikides nõrgaks. Sellegipoolest on inflatsioonil tõusuriskid olemas. Paljudes riikides võib tarbijahindu ülespoole suruda üleilmsete toormehindade (eriti energia- ja toiduainehindade) tõus. Inflatsioonisurvet võib lähiaastatel suurendada ka kaudsete maksude ja reguleeritud hindade uued tõusud, mis on tingitud eelarve konsolideerimise vajadusest. Lisaks võib Kesk- ja Ida-Euroopa riikides majandusliku lähenemise jätkumisega kaasneda uus tõususurve hindadele ja/või nominaalsele vahetuskursile, kuigi selle mõju täpset suurust on raske hinnata. Inflatsioonisurve taassuurenemise risk on eriti suur siis, kui ka järgmise tõusuga kaasneb madalate reaalsete intressimäärade toel kiire laenukasv ja varahindade tõus.

Selleks, et käesolevas aruandes käsitletud riikides tekiks jätkusuutlikku hinnastabiilsust toetav keskkond, on vaja stabiilsusele orienteeritud rahapoliitikat. Hinnastabiilsust toetava keskkonna loomine, hoidmine ja tugevdamine eeldab kindlasti ka edasist tööd eelarvepoliitika vallas ja eelkõige usaldusväärse konsolideerimispoliitika rakendamist. Palkade kasv ei tohiks olla kiirem tööviljakuse kasvust ning peaks vastama tööturu tingimustele ja konkureerivate riikide arengule. Suurema paindlikkuse saavutamiseks ning majanduse ja tööhõive kasvu toetavate tingimuste säilitamiseks on samuti vaja jätkata töö- ja tooteturgude reformimist. Arvestades, et ERM2 riikidel on praeguste ühepoolse kohustusena võetud vahetuskursirežiimide juures vähe rahapoliitilist manööverdamisruumi, on äärmiselt tähtis, et muud poliitikavaldkonnad toetaksid majanduse võimet tulla toime riigispetsiifiliste šokkidega ning vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist.

VALITSUSSEKTORI EELARVEPOSITSIOONI KRITEERIUM

Kõigi vaatlusaluste liikmesriikide suhtes peale Bulgaaria, Eesti ja Rootsi kehtib käesoleva aruande ajal nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Ülemäärase eelarvepuudujäägi korrigeerimise tähtajaks määrati Ungarile 2011. aasta, Lätile, Leedule, Poolale ja Rumeeniale 2012. aasta ning Tšehhile 2013. aasta. Kõigi kuue riigi eelarvepuudujäägi ja SKP suhe oli 2009. aastal üle 3%lise kontrollväärtuse ja üle 6% SKPst või selle lähedal, välja arvatud Ungari (4,0%). Ka Bulgaaria eelarvepuudujääk oli üle 3%lise kontrollväärtuse, Eesti ja Rootsi oma aga sellest väiksem. Euroopa Komisjon on algatamas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust Bulgaaria suhtes, koostades artikli 126 lõike 3 alusel ettekande. Kokkuvõttes halvenes enamiku vaatlusaluste riikide eelarveolukord võrreldes 2008. aastaga oluliselt, kajastades makromajanduse olukorra märkimisväärset halvenemist. Tuleb märkida, et mitmes euroalavälises liikmesriigis eelnes kriisile protsükliline eelarvepoliitika lõdvendamine. Samas peegeldab kõnealuse üheksa liikmesriigi eelarve areng 2009. aastal ka nende erinevaid eelarvepoliitilisi reaktsioone majandus- ja finantskriisile. Läti, Ungari ja Rumeenia, kes said finantsabi muu hulgas ELilt ja RVFilt, pidid vastavate korrigeerimiskavade kohaselt eelarvet rangelt konsolideerima. Bulgaaria, Eesti ja Leedu rakendasid ulatuslikke konsolideerimismeetmeid, et ohjeldada oma eelarveolukorra kiiret halvenemist. Poolas neutraliseeris automaatsete stabilisaatorite mõju eelarvele osaliselt kulutuste kärpimine. Tšehhis seevastu lasti toimida automaatsetel stabilisaatoritel ning valitsus võttis mõningaid eelarvepoliitiliste stiimulite meetmeid. Rootsi rakendas 2009. aastal suure eelarvepoliitiliste stiimulite paketi.

2010. aastaks prognoosib Euroopa Komisjon, et eelarve puudujäägi ja SKP suhe jääb 3% kontrollväärtusest suuremaks kõigis riikides, kelle suhtes on käimas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlus. Prognoosi kohaselt jääb 2010. aasta eelarvepuudujääk kontrollväärtusest madalamaks ainult Bulgaarias, Eestis ja Rootsis.

Valitsussektori võla suhe SKPsse suurenes kõigis üheksas vaatlusaluses liikmesriigis, mõnel juhul oluliselt, mis viitab muu hulgas suurele eelarvepuudujäägile, makromajandusliku keskkonna halvenemisele ning finantseerimisasutuste toetamiseks võetud sekkumismeetmetele. Ainult Ungaris oli võla suhe SKPsse 2009. aastal üle 60% kontrollväärtuse, mille taga oli 5,4 protsendipunktine tõus eelnenud aasta tasemelt 78,3%ni SKPst. Teistes riikides oli see näitaja madalam. Mõne riigi valitsused on kriisi ajal võtnud endale garantiide näol tingimuslikke kohustusi.

Aastatel 2000–2009 suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse oluliselt Lätis (23,8 protsendipunkti), Ungaris (23,3), Tšehhis (16,9) ja Poolas (14,2) ning palju vähem Leedus, Eestis ja Rumeenias. Seevastu Bulgaarias ja Rootsis oli võla suhtarv 2009. aastal selgelt madalam kui 2000. aastal. 2010. aastaks prognoosib Euroopa Komisjon selle näitaja tõusu kõigis üheksas vaatlusaluses liikmesriigis ning mõnel juhul kujuneb tõus tõenäoliselt suureks.

Tulevikku vaadates on vaatlusaluste liikmesriikide jaoks äärmiselt oluline saavutada ja säilitada tugev ja jätkusuutlik eelarvepositsioon.

Riigid, kelle suhtes kehtib nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta, peavad oma kohustused täitma usaldusväärselt ja õigeaegselt, et viia oma eelarve puudujäägi suhtarv nõukogu otsusega määratud ajaks allapoole kontrollväärtust. Lisaks peavad riigid, kes ei ole veel saavutanud oma keskpikki eelarve-eesmärke, jätkama oma eelarve konsolideerimist. Üldiselt aitab konsolideerimisega jätkamine tulla toime elanikkonna vananemisest tingitud eelarveprobleemidega. Tugevad eelarveraamistikud peaksid toetama eelarve konsolideerimist ning piirama riiklike kulutuste suurendamist ja samal ajal aitama ära hoida makromajanduse tasakaalustamatuse taasteket. Konsolideerimisstrateegiad peaksid keskenduma riigirahanduse kvaliteedi parandamisele, suurendades investeeringuid tööviljakuse parandamisse.

VAHETUSKURSI KRITEERIUM

Käesolevas aruandes vaadeldavatest riikidest osalevad ERM2s praegu Eesti, Läti ja Leedu. Kõigi nende liikmesriikide vääringud olid ERM2s osalenud rohkem kui kaks aastat enne nende lähenemise hindamist vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 140. ERM2s osalemise kokkulepped põhinevad vastavate ametiasutuste mitmesugustel poliitilistel kohustustel, mis on muu hulgas seotud usaldusväärse eelarvepoliitika tagamise, mõõduka palgataseme soodustamise, laenukasvu ohjeldamise ning struktuurireformide jätkamisega. Kõigil juhtudel võtsid asjaomased riigid ühepoolse kohustuse hoida kitsamat kõikumisvahemikku. Sellised ühepoolsed kohustused ei sea EKP-le täiendavaid kohustusi. Eesti ja Leedu võisid ERM2ga ühinemisel säilitada oma valuutakomitee süsteemi. Läti ametivõimud võtsid ühepoolse kohustuse hoida lati keskkurssi euro suhtes kõikumisvahemikus ±1%. Ülejäänud kuue riigi vääringud sel perioodil vahetuskursimehhanismis ei osalenud.

Ühegi ERM2s osaleva käesolevas aruandes käsitletud riigi vääringu keskkurssi ei ole vaatlusalusel perioodil 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 devalveeritud. Eesti krooni ja Leedu litiga kaubeldi pidevalt keskkursi tasemel. Läti lati vahetuskursi kõikumine euro suhtes tipnes aga ühepoolselt seatud ±1% kõikumisvahemiku piires 2009. aasta juulis, vähenedes pärast seda. Mitmel korral, kui turul tekkisid tõsised pinged, kaubeldi Läti vääringuga kõnealuse kõikumisvahemiku nõrgema ääre lähedal. Esimest tõsiste pingete perioodi 2008. aasta oktoobrist detsembrini mõjutas Lehman Brothersi kokkuvarisemine 2008. aasta septembris, Läti ebasoodsad majandusväljavaated, kuuldused ERM2 keskkursi võimalikust devalveerimisest, krediidireitingu alandamine mitme reitinguagentuuri poolt ning kasvavad likviidsuspinged pangandussüsteemis. Kuna nende pingete tõttu tekkisid Lätil maksebilansiprobleemid, oli ta sunnitud taotlema rahvusvahelist finantsabi, nõustudes selleks rakendama järjekindlat majanduse kohandamise kava, et stabiliseerida oma finantssektor, taastada usaldus selle vastu ja suurendada oma konkurentsivõimet. Teine tõsiste pingete periood kestis 2009. aasta märtsist juunini. Sellel ajal halvenes Läti majanduse ja rahanduse olukord kiiresti, jätkus Läti krediidireitingute alandamine ning suurenes investorite mure Läti suutlikkuse pärast täita rahvusvahelise finantsabi eest võetud kohustusi. See võis mõju avaldada ka finantsturgude kõikumisele Eestis ja Leedus. Olukord Lätis paranes 2009. aasta juunis, kui avalikustati 2009. aasta eelarvekärbete kava. Läti parlamendis eelarvemeetmete vastuvõtmist saatnud ebakindlusega 2009. aasta septembris algas järgmine periood, mil Läti vääringu vahetuskurss sattus surve alla. 2009. aasta oktoobris kaubeldi latiga ühepoolselt seatud ±1% kõikumisvahemiku nõrgema ääre lähedal. Eesti Pank sõlmis Rootsi keskpangaga 2009. aastal ennetava kokkuleppe, mida ei kasutatud ja mille kehtivus oli 2009. aasta lõpuks lõppenud. Läti keskpank sõlmis 2008. aastal Rootsi keskpangaga ja Taani keskpangaga vahetustehingute kokkulepped, mille kehtivus oli samuti 2009. aasta lõpuks lõppenud.

Bulgaaria vääring ei osalenud ERM2s, kuid oli seotud euroga valuutakomitee süsteemi raames. Teiste ERM2-väliste riikide vääringute kurss euro suhtes langes vaatlusperioodil oluliselt.

Need vääringud odavnesid 2008. aasta lõpust kuni 2009. aasta märtsini seoses rahvusvahelistel finantsturgudel eelkõige Lehman Brothersi 2008. aasta septembri kokkuvarisemise tõttu suurenenud ebakindlusega, kõnealuste riikide ebasoodsate majandusväljavaadetega ning investorite murega nende välise haavatavuse pärast, arvestades kasvanud riskikartlikkust. Pärast seda olukord finantsturgudel normaliseerus järk-järgult, mistõttu kõnealused vääringud hakkasid osaliselt taas kallinema. Võrreldes 2008. aasta aprilli keskmistega odavnes kõige rohkem Poola vääring. 2009. aasta mais kiitis Rahvusvahelise Valuutafondi direktorite nõukogu heaks üheaastase tähtajaga ennetava kokkuleppe Poolale juurdepääsu andmiseks paindlikule krediidiliinile, et toetada Poolat toimetulekul üleilmse majandus- ja finantskriisiga. Rootsis avaldas kroonile suurt odavnemissurvet investorite suhtumine Balti riikidesse, kus Rootsi pangad väga aktiivselt tegutsevad. Rootsi keskpank andis vaatlusperioodil teada mitmest meetmest finantsstabiilsuse edendamiseks. Need hõlmasid ka välisvaluutareservi positsiooni tugevdamist, sõlmides USA Föderaalreservi ja EKPga ennetavad kokkulepped. Pärast märkimisväärset langussurvet Ungari forinti vahetuskursile 2008. aasta novembris kiitis Rahvusvahelise Valuutafondi direktorite nõukogu heaks valmisolekulaenude kokkuleppe sõlmimise Ungariga, et vältida finantsturgude olukorra halvenemist. Samamoodi lepiti 2009. aasta märtsis ELi ja RVFi juhtimisel kokku rahvusvahelises finantsabipaketis Rumeeniale, et luua selle riigi majanduse kasvuks tugevad ja jätkusuutlikud alused. Odavnemissurve oli suhteliselt väiksem Tšehhi krooni puhul. 2010. aasta alguses hakkas see vääring taas kallinema.

PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE KRITEERIUM

Üleilmne finantskriis, riskide üldine ümberhindamine ning makromajandusliku olukorra halvenemine on mõjutanud negatiivselt arengut pikaajaliste võlakirjade turul. Riikide pikaajaliste intressimäärade vahed on seetõttu euroala keskmisega võrreldes vaatlusperioodil oluliselt suurenenud. Turud on hakanud riike rohkem eristama nende sisese ja välise haavatavuse, eelarvetulemuste halvenemise ja lähenemise jätkusuutlikkuse väljavaadete põhjal.

2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini kestnud 12kuulisel vaatlusperioodil oli pikaajaliste intressimäärade kontrollväärtus 6,0%. Selle saamiseks lisati hinnastabiilsuse kontrollväärtuse arvutamisse kaasatud kahe ELi liikmesriigi (Belgia ja Portugal) ühtlustatud pikaajaliste intressimäärade (vastavalt 3,8% ja 4,2%) kaalumata aritmeetilisele keskmisele 2 protsendipunkti. Kolmas liikmesriik, kelle inflatsioonimäära põhjal arvutatakse hinnastabiilsuse kontrollväärtust, on Eesti, kuid kuna sellel riigil ühtlustatud pikaajalist intressimäära ei ole, ei ole ka andmeid, mida intressimäära kontrollväärtuse arvutamisel kasutada. Euroala keskmine pikaajaline intressimäär oli vaatlusperioodil 3,8%.

Vaatlusperioodil jäid kontrollväärtusest allapoole ainult kahe vaatlusaluse liikmesriigi (Tšehhi ja Rootsi) keskmised pikaajalised intressimäärad (vt ülevaatetabel).

Poola ja Bulgaaria keskmine pikaajaline intressimäär oli vaatlusperioodil vastavalt 6,1% ja 6,9% ning nende erinevus euroala intressimäärast keskmiselt vastavalt 236 ja 315 baaspunkti. See suhteliselt suur erinevus oli tingitud murest võimalike eelarveprobleemide pärast Poolas ja välise haavatavuse pärast Bulgaarias. Läti, Leedu, Ungari ja Rumeenia pikaajalised intressimäärad olid vaatlusperioodil kontrollväärtusest veelgi kõrgemad. Ungari ja Rumeenia pikaajalisi intressimäärasid mõjutas eelkõige ebakindlus mõlema riigi eelarvepoliitika jätkusuutlikkuse pärast. Mõlema keskmine pikaajaline intressimäär oli natuke alla 10% (Ungaris 8,4% ja Rumeenias 9,4%). Erinevus euroala intressimäärast oli keskmiselt umbes 460–570 baaspunkti. Varasematel aastatel makromajanduses tekkinud suure tasakaalustamatuse pärast mõjutasid pinged rahvusvahelistel finantsturgudel tugevalt Lätit ja Leedut, millest andis tunnistust nende pikaajaliste intressimäärade kiire tõus. Nende keskmine pikaajaline intressimäär oli vastavalt 12,7% ja 12,1%. Erinevus euroala keskmisest suurenes rekordiliseks: vastavalt 895 ja 835 baaspunkti.

Kuna Eestis ei ole arenenud turgu kroonivääringus pikaajalistele riigivõlakirjadele, mis kajas-

tab ka valitsussektori madalat võlataset, siis selles riigis ühtlustatud pikaajalist intressimäära ei ole saadaval. See raskendab lähenemise hindamist enne euro kasutuselevõttu. Mitme näitaja alusel on läbi viidud ulatuslik analüüs, mis võib anda aimu turu hinnangust selle riigi lähenemise jätkusuutlikkusele. Eelkõige on kaalutud mitmesuguseid finantsturunäitajaid, nagu näiteks rahaturu hetke- ja forvardtehingute intressimäärade erinevus euroala intressimääradest ja rahaloomeasutuste poolt kodumajapidamistele ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvatele ettevõtetele antavate pikemaajalise fikseeritud intressimääraga või tähtajaga laenude intressimäärad. Peale selle on arvesse võetud Eesti krediidireitinguid ning makromajanduslike alusmuutujate (näiteks maksebilansi või riigivõla areng) analüüsi tulemusi. Kokkuvõttes võib finantsturgude arengu põhjal vaatlusperioodil anda erisuguseid hinnanguid. Mitme näitaja areng näitab, et turuosalised tundsid suurt muret Eesti lähenemise jätkusuutlikkuse pärast. See mure kasvas eriti suureks üleilmse kriisi kõrgajal. Riskikartlikkuse vähenemine maailmas, riigirahanduse areng ja turuosaliste nägemus Eesti väljavaadetest võtta kasutusele euro aitasid kõik alates 2009. aasta lõpust kaasa turusurve leevenemisele.

4 RIIKIDE KOKKUVÕTTED

4.1 BULGAARIA

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Bulgaaria 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 1,7%, s.t palju kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Ajas rohkem tagasi vaadates tuleb märkida, et Bulgaaria tarbijahindade inflatsioon on olnud küllaltki kõikuv, püsides ajavahemikus 2000–2009 aasta lõikes keskmiselt 6,7% tasemel. Aastatel 2000–2003 vähenes inflatsioon järk-järgult ja hakkas siis taas kasvama. 2008. aastal saavutas inflatsioon tipptaseme 12,0% juures, kuid vähenes siis järsult ja jõudis 2009. aastal 2,5%ni. Inflatsioonitempo kiirenemine pärast 2003. aastat oli seotud riiklikult reguleeritud hindade muutustega, aktsiiside lähendamisega ELi tasemele, mitme pakkumispoole šokiga (nagu näiteks üleilmsete energia- ja toiduainehindade järsud tõusud) ning kasvava nõudlussurvega. 2004.–2008. aasta kiire majanduskasvuga kaasnes makromajanduses suur tasakaalustamatus ja haavatavus. Majanduse ülekuumenemist toetas välismaiste otseinvesteeringute massiivne sissevool ja väga kiire laenukasv. Töötaja kohta makstava hüvitise erakordselt kiire kasv aastatel 2007–2009, mis oli tööviljakuse kasvust märkimisväärselt kiirem, viis konkurentsivõime vähenemiseni. Sellise jätkusuutmatu majandusarengu vajalikku kohandumist toetas ka üleilmse kaubanduse kokkukuivamine ja kapitali sissevoolude vähenemine seoses üleilmse majandus- ja finantskriisiga. Hiljutised suundumused näitavad, et aastane ÜTHI-inflatsioon oli 2009. aasta jooksul üldiselt languses, kuid hakkas oktoobris 2009 taas kasvama, tõustes 2010. aasta märtsis 2,4%ni. Praegust inflatsiooniolukorda hinnates tuleb arvestada riigisiseste kulutuste jõulise vähendamisega. Lisaks viitab inflatsioonitempo märkimisväärne aeglustumine viimasel aastal 2008. aastaga võrreldes langenud energia- ja toiduainehindade mõjule.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Bulgaariale 2010. aastal inflatsioonimääraks 2,2–2,6% ning 2011. aastal 2,7–3,2%. Inflatsiooniväljavaates tuleneb kõige suurem tõusurisk üleilmsete toormehindade oodatust suuremaks kujuneda võivast tõusust. Lähiaja langusrisk tuleneb kasvanud reservvõimsuse poolt palkadele ja sisenõudlusele avalduva mõju võimalikust süvenemisest. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et SKP elaniku kohta ja hinnatase on Bulgaarias ikka veel euroala vastavatest näitajatest oluliselt madalamad. Inflatsioonile avalduva mõju täpset suurust on siiski raske hinnata. Kui toodangu kasv taastub, on tõenäoline, et Bulgaaria leevi reaalkursi tugevnemine väljendub fikseeritud vahetuskursi režiimi tõttu kiiremas inflatsioonis. Arvestades Bulgaaria valuutakomitee süsteemi ning tema käsutuses olevate alternatiivsete vastutsükliliste poliitikavahendite piiratust, võib Bulgaarial olla raske hoida ära oma makromajanduse tasakaalustamatuse taastekkimist, sealhulgas inflatsioonitempo taaskiirenemist.

Bulgaaria suhtes ei kehti ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta, kuid Euroopa Komisjon on algatamas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust Bulgaaria suhtes, koostades artikli 126 lõike 3 alusel ettekande. Vaatlusaastal 2009 oli Bulgaaria valitsussektori eelarve puudujääk 3,9% SKPst, s.t üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 14,8%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 2,8%ni ja võla suhe tõusma 17,4%ni. Muude eelarvetegurite puhul ei ületanud eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Bulgaaria rahanduse jätkusuutlikkust väikesed riskid. Bulgaaria peab jätkama oma eelarve konsolideerimisega, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarveülejääk 0,5% SKPst.

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Bulgaaria leev vahetuskursimehhanismis ERM2, kuid oli seotud euroga valuutakomitee süsteemi raames, mis võeti kasutusele 1997. aasta juulis. Bulgaaria vääring ei kaldunud kõrvale keskkursist 1,95583 leevi euro kohta. Bulgaaria lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe suurenes aasta esimesel poolel 4,8 protsendipunktini, kuid vähenes pärast seda 3,6 protsendipunktini. Bulgaaria leevi reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – oli 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest näitajast oluliselt kõrgem. Bulgaaria maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk kasvas aastatel 2002–2007 pidevalt: algselt 2,4%lt SKPst 28,9%ni. Kuna Bulgaaria sisenõudlus langes kiiresti ja selle tõttu vähenes import, vähenes Bulgaaria jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk 23,2% SKPst 2009. aastal järsult 8,0%ni SKPst. Jooksevkonto arengu tulemusena on Bulgaaria rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon märkimisväärselt halvenenud, alanedes –34,4%lt SKPst 2000. aastal –109,6%ni SKPst 2009. aastal.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 6,9%, mis on kõrgem kui intressimäärade lähenemiskriteeriumi kontrollväärtus. Bulgaaria pikaajaliste intressimäärade ja euroala riigivõlakirjade intressimäärade erinevus kasvas vaatlusperioodil märkimisväärselt ja saavutas 2009. aasta esimesel poole tipptaseme. Seoses pingete vähenemisega finantsturgudel hakkasid pikaajalised intressimäärad pärast seda kiiresti langema ning jõudsid 2010. aasta märtsis 5,8%ni.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas vajalik, et Bulgaaria viiks ellu majanduspoliitikat, mis on suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse, sealhulgas jätkusuutliku hinnastabiilsuse saavutamisele. Arvestades, et Bulgaarial on valuutakomitee süsteemis vähe rahapoliitilist manööverdamisruumi, on äärmiselt tähtis, et muudes poliitikavaldkondades loodaks majandusele võimalusi, et tulla toime riigispetsiifiliste šokkdega ning vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist. Eelkõige peaks Bulgaaria jätkama eelarve konsolideerimist ning rangelt vältima riiklike kulutuste suurenemist. Lisaks tuleb Bulgaarial majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Bulgaaria õigusaktid ei vasta keskpanga sõltumatuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Bulgaaria on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

4.2 TŠEHHI VABARIIK

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Tšehhi 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 0,3%, s.t oluliselt madalam kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kui vaadelda arengut pikema aja jooksul, siis on tarbijahindade inflatsioon Tšehhis kuni 2003. aastani pidevalt langenud. Pärast seda kõikus inflatsioon kuni 2007. aasta lõpuni enamasti vahemikus 1–3% ning hakkas seejärel taas tõusma. 2008. aastal saavutas tarbijahindade inflatsioon tipptaseme, kuid langes 2009. aastal märkimisväärselt, püsides kogu aasta jooksul keskmiselt 0,6% juures. Inflatsiooni arengu puhul tuleb arvesse võtta SKP reaalkasvu, mis on suurema osa viimasest kümnendist olnud kiire ja hakkas seoses üleilmse majandus- ja finantskriisiga märkimisväärselt aeglustuma alles 2008. aastal. Tööjõu erikulude kasv kiirenes ning seda eriti pärast 2005. aastat tööturu olukorra pingestumise tõttu. 2009. aastal nõrgenesid tööturutingimused märkimisväärselt, kui töötaja kohta makstava hüvitise kasv pöördus teises kvartalis negatiivseks, kuid tööviljakuse vähenemine pärssis siiski tööjõu erikulude langust. Impordihindade langus valdava osa vaatlusperioodi jooksul kajastas suuresti efektiivse vahetuskursi tõusu. Viimase aja arengust rääkides on aastane ÜTHI-inflatsioonimäär märkimisväärselt kahanenud, pöördudes 2009. aasta teisel poolel negatiivseks. Selle languse taga on

riiklikult reguleeritud hindade tõusu mõju hääbumine ning üleilmsete energiahindade langus. 2009. aasta lõpu poole hakkas inflatsioon baasefektide ja üleilmsete toormehindade tõusu toel taas hoogu koguma, jõudes 2010. aasta märtsis 0,4%ni.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Tšehhile 2010. aastal inflatsioonimääraks 1,0–1,6% ning 2011. aastal 1,3–2,2%. Tõusuriskid inflatsiooniprognoosides on seotud toorme-, eriti üleilmsete naftahindade oodatust suurema tõusuga. Langusriskid tulenevad eksporditulemustest, mida mõjutab vanade autode väljavahetamise kavade lõppemine. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või Tšehhi vääringu nominaalkurssi tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et Tšehhi SKP elaniku kohta ja hinnatase on euroala vastavatest näitajatest endiselt madalamad. Selle mõju täpset suurust on siiski raske hinnata.

Tšehhi suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Tšehhi valitsussektori eelarvepuudujääk 5,9% SKPst, s.t oluliselt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 35,4%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest palju madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 5,7%ni ja võla suhe tõusma 39,8%ni. Muude eelarvetegurite osas ületas eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Tšehhi rahanduse jätkusuutlikkust suured riskid. Tšehhi peab oma eelarvet põhjalikult konsolideerima, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammi ajakohastatud versioonis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarvepuudujääk 1% SKPst.

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Tšehhi kroon vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi süsteemis. 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta veebruarini odavnes Tšehhi vääring euro suhtes oluliselt, kallines siis taas osaliselt ning on alates 2009. aasta keskpaigast olnud stabiilsem. Krooni-euro kurss kõikus suurema osa vaatlusperioodist ulatuslikult. Tšehhi lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe pöördus 2009. aasta alguses positiivseks, oli juunist detsembrini püsivalt pisut üle 1 protsendipunkti ning vähenes 2010. aasta märtsis ligikaudu 0,8 protsendipunktini. 2010. aasta märtsis oli Tšehhi krooni reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes vastavatest kümne aasta keskmistest mõnevõrra kõrgem. Tšehhi maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk oli aastatel 2000–2007 keskmiselt suur (4,2% SKPst). 2008. ja 2009. aastal asendus see väikese ülejäägiga (vastavalt 0,2% ja 0,1% SKPst), kui tulude konto puudujääk vähenes ja sisenõudlus langes kiiresti, millega kaasnes impordi vähenemine. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt nõrgenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst –8,8%, siis 2009. aastal –45,2%.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 4,7%, mis on madalam kui intressimäärade lähenemiskriteeriumi kontrollväärtus. Riigivõlakirjade intressimäärade langus alates 2004. aasta augustist on viinud riigi pikaajaliste intressimäärade taseme euro alal valitseva taseme lähedale. 2007. aasta kolmandas kvartalis finantsturgudel täheldatud ebastabiilsuse kontekstis aga pikaajaliste intressimäärade erinevus mõnevõrra kasvas ja saavutas aasta hiljem tipptaseme. Vaatlusperioodil mõjutas riiki taas ebakindluse ja riskipreemiate üldine kasv maailmas. Pikaajalised intressimäärad tõusid, kõikudes samal ajal rohkem, jõudsid 2009. aasta juunis 5,5%ni ning hakkasid pärast seda taas langema. Vaatlusperioodi lõpu poole tõusid pikaajalised intressimäärad pisut, mis oli seotud taastärganud murega edasise eelarvearengu pärast.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas vajalik, et Tšehhi säilitaks hinnastabiilsusele orienteeritud raha-

poliitika ning järgiks eelarve põhjaliku ja usaldusväärse konsolideerimise kurssi. Lisaks tuleb Tšehhil majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Tšehhi õigusaktid ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, konfidentsiaalsuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Tšehhi on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

4.3 EESTI

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Eesti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon –0,7%, s.t palju madalam kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kui vaadelda arengut pikema aja jooksul, võib öelda, et tarbijahindade inflatsioon on olnud Eestis väga volatiilne: 2003. aastani see üldiselt langes, kuid hakkas pärast seda märkimisväärselt tõusma. 2008. aastal saavutas keskmine aastane ÜTHI-inflatsioon tipptaseme 10,6% juures, kuid langes seejärel 2009. aastal kiiresti 0,2%ni. Inflatsiooni arengut viimase kümne aasta jooksul tuleb vaadelda seoses väga jõulise SKP reaalkasvuga enamikul aastatel, mida kuni 2008. aastani saatsid selged märgid majanduse järjest suuremast ülekuumenemisest. Tööviljakuse kasvust pidevalt ja sageli oluliselt kiirem palgakasv viis Eesti konkurentsipositsiooni märkimisväärse halvenemiseni. Kuna selline makromajanduslik areng osutus jätkusuutmatuks ja ka maailmakaubanduse vood kuivasid kokku, tegi Eesti majandus 2009. aastal järsu pöörde ning majanduskasv aeglustus ulatuslikult. 2009. aasta juunis muutus aastane ÜTHI-inflatsioonimäär negatiivseks ning oli 2009. aasta oktoobris-novembris koguni –2,1%. Pärast seda on ÜTHI-inflatsioon kasvanud, olles 2010. aasta märtsis 1,4%. Praegust inflatsiooniolukorda hinnates tuleb arvestada riigisiseste kulutuste jõulise vähendamisega. Lisaks viitab inflatsioonitempo märkimisväärne aeglustumine 2009. aastal 2008. aastaga võrreldes langenud üleilmsetele energia- ja toiduainehindadele.

Enamiku suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Eestile 2010. aastal inflatsioonimääraks 0,7–1,3% ning 2011. aastal 1,1–2,0%. Tõusuriskid inflatsiooniväljavaates on seotud peamiselt energia- ja toiduainehindade oodatust suurema tõusuga. Peale selle võivad eelarve konsolideerimise täiendavad meetmed viia kaudsete maksude ja aktsiiside võimalike uute tõusudeni. Lähiaja langusriskidest rääkides tuleb arvestada Eesti nõrka majanduskeskkonda ja erasektori suurt võlakoormust, millega seoses ei saa välistada, et praegune majanduse kohandumine kujuneb pikemaks väga madala inflatsiooni perioodiks. Pikemas perspektiivis on Eestile väga suureks väljakutseks säilitada madal inflatsioonimäär, arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt järelejõudmisprotsess, arvestades et SKP elaniku kohta ja hinnatase on Eestis ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad. Inflatsioonile avalduva mõju täpset suurust on siiski raske hinnata. Kui toodangu kasv taastub, on tõenäoline, et Eesti krooni reaalkursi tugevnemine väljendub fikseeritud vahetuskursi režiimi tõttu kiiremas inflatsioonis. Arvestades Eesti valuutakomitee süsteemi ning asjaolu, et tema käsutuses olevad alternatiivsed vastutsüklilised poliitikavahendid on piiratud, võib Eestil olla raske ära hoida oma makromajanduse tasakaalustamatuse taastekkimist, sealhulgas inflatsioonitempo taaskiirenemist.

Kokkuvõtteks tuleb märkida, et ehkki Eesti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär on praegu peamiselt ajutiste tegurite, kaasa arvatud majanduse ulatusliku kohandumise tõttu kontrollväärtusest palju madalam, valmistab inflatsiooni lähenemise jätkusuutlikkus muret.

Eesti suhtes ei kehti ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Eesti valitsussektori eelarve puudujääk 1,7% SKPst, mis on oluliselt allpool kontrollväärtust (3%).

Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 7,2%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 2,4%ni ja võla suhe tõusma 9,6%ni. Muude eelarvetegurite osas ei ületanud eelarve puudujäägi suhtarv 2008. ja 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Eesti rahanduse jätkusuutlikkust väikesed riskid. Eesti peab jätkama oma eelarve konsolideerimist, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) väike eelarveülejääk.

Eesti kroon on ERM2s osalenud alates 28. juunist 2004. Kaheaastasel vaatlusperioodil püsis krooni vahetuskurss stabiilsena keskkursi tasemel − 15,6466 krooni euro kohta. Lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe püsis 2009. aastal suurena, s.o 4,8 protsendipunkti juures, ja vähenes siis 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 1,6 protsendipunktini. 2010. aasta märtsis oli Eesti krooni reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes vastavatest kümne aasta keskmistest mõnevõrra kõrgem. Eesti maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk oli aastatel 2000–2008 keskmiselt väga suur – 10% SKPst. Kuna Eesti sisenõudlus langes kiiresti ja selle tõttu vähenes import, muutus Eesti jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk –8,4% SKPst 2009. aastal järsult ülejäägiks 7,4% SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt halvenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst –48,2%, siis 2009. aastal –81,8%.

Kuna Eestis ei ole arenenud turgu kroonivääringus riigivõlakirjadele, mis kajastab valitsussektori madalat võlataset, ei ole Eesti kohta saadaval ühtlustatud pikaajalist intressimäära. See muudab lähenemise jätkusuutlikkuse hindamise euro kasutuselevõtu eel keerukamaks. Selle asemel on tehtud finantsturgude laiapõhjaline analüüs, kus on arvesse võetud otseselt raha- ja finantsstatistikast tuletatud intressimääravahede suurust, riigi krediidireitinguid ja muid asjakohaseid näitajaid. Kuna ühtegi nendest näitajatest ei saa täielikult võtta saavutatud lähenemise kestvuse indikaatorina, ei peaks neid ka pikaajaliste intressimäärade otseseks asendajaks lugema. Kokkuvõttes võib finantsturgude arengu põhjal vaatlusperioodil anda erisuguseid hinnanguid ning mitmed näitajad kinnitavad, et turuosaliste mure Eesti lähenemise jätkusuutlikkuse pärast oli suur. See mure kasvas eriti suureks üleilmse kriisi tippajal. Alates 2009. aasta lõpust aitasid riskikartlikkuse vähenemine rahvusvahelistel turgudel, riigirahanduse areng ja turuosaliste ootused seoses Eesti väljavaadetega võtta kasutusele euro turusurvet leevendada.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on vajalik, et Eesti viiks ellu majanduspoliitikat, mis on suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse, sealhulgas jätkusuutliku hinnastabiilsuse saavutamisele. Arvestades, et Eestil on valuutakomitee süsteemis vähe rahapoliitilist manööverdamisruumi, on äärmiselt tähtis, et muudes poliitikavaldkondades loodaks majandusele võimalusi, et tulla toime riigispetsiifiliste šokkidega ning vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist. Täpsemalt öeldes peaks Eesti võtma sihiks saavutada eelarve ülejääk kooskõlas oma keskpika perspektiivi strateegiaga ning olema valmis võtma vastutsüklilisi meetmeid, kui see osutub vajalikuks, et seista vastu majanduse ülekuumenemise ohule. Peale selle on tähtis, et 2010. aastal jätkatakse kavakohaselt eelarve konsolideerimist kulude poolel ning et 2011. aastaks ja järgnevateks aastateks määratakse kindlaks edasised meetmed, pidades silmas keskpika eelarve-eesmärgi saavutamist. Lisaks tuleb Eestil majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Eesti Panga seadus, rahaseadus ja seadus Eesti krooni tagamise kohta ei vasta kõigile laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Eesti on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid. EKPga on konsulteeritud seaduseelnõude osas,

millega muudetakse Eesti Panga seadust ning tühistatakse rahaseadus ja seadus Eesti krooni tagamise kohta. Eeldades, et Eesti Panga seaduse muutmise seaduse eelnõu võetakse õigel ajal vastu EKP-le 18. veebruaril 2010 konsulteerimiseks esitatud kujul ning rahaseaduse ja Eesti krooni tagamise seaduse tühistamine jõustub õigel ajal, on Eesti Panga seadus kooskõlas aluslepinguga ja põhikirjaga ning EKP asub seisukohale, et nõuded Eesti Panga õiguslikuks lõimumiseks eurosüsteemi on täidetud[1].

4.4 LÄTI

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Läti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 0,1%, s.t palju madalam kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kaugemale tagasi vaadates tuleb märkida, et 2000. aastate alguses püsis tarbijahindade inflatsioon Lätis üldjoontes stabiilsena, ent hakkas kümnendi teisel poolel märkimisväärselt tõusma. 2008. aastal saavutas keskmine aastane ÜTHI-inflatsioon tipptaseme 15,3%, kuid langes seejärel 2009. aastal järsult 3,3%ni. Inflatsiooni kiire tõusu puhul aastatel 2005–2008 tuleb silmas pidada majanduse ülekuumenemist seoses nõudluse liiga kiire ja palkade väga jõulise kasvu ning üleilmsete energia- ja toiduainehindade järskude tõusudega. Tööviljakuse kasvust pidevalt kiirem palgakasv sellel perioodil viis konkurentsivõime vähenemiseni. Kuna aga selline makromajanduslik areng osutus jätkusuutmatuks, sattus Läti majandus sügavasse kriisi. Eelkõige 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses nõrgenes makromajanduslik keskkond Lätis järsult laenu- ja kinnisvaramulli lõhkemise tõttu, mille mõju süvendas omakorda üleilmne majandus- ja finantskriis. 2009. aasta viimases kvartalis pöördus aastane ÜTHI-inflatsioonimäär negatiivseks ja oli 2010. aasta märtsis –4,0%. Praegust inflatsiooniolukorda hinnates tuleb arvestada riigisiseste kulutuste jätkuvalt jõulise vähendamisega. Lisaks viitab inflatsioonitempo märkimisväärne aeglustumine viimasel aastal 2008. aastaga võrreldes langenud energia- ja toiduainehindadele.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Lätile 2010. aastal inflatsioonimääraks –3,7 kuni –2,8% ning 2011. aastal –2,5 kuni –0,7%. Inflatsioonitempo kiirenemise riskid tulenevad kaudsete maksude ja üleilmsete toormehindade uuest võimalikust tõusust. Aeglustumine võib tulla riigisisese hinnasurve oodatust suuremast või pikemaajalisest vähenemisest, juhul kui majandusaktiivsus taastub praegu eeldatust aeglasemalt või hiljem. Pikemas perspektiivis on Lätile väga suureks väljakutseks säilitada madal inflatsioonimäär, arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt järelejõudmisprotsess, arvestades et SKP elaniku kohta ja hinnatase on Lätis ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad. Inflatsioonile avalduva mõju täpset suurust on siiski raske hinnata. Kui toodangu kasv taastub, on tõenäoline, et Läti lati reaalkursi tugevnemine väljendub fikseeritud vahetuskursi režiimi tõttu kiiremas inflatsioonis. Arvestades Läti tihedalt seotud vahetuskurssi ning tema käsutuses olevate alternatiivsete vastutsükliliste poliitikavahendite piiratust, võib Lätil olla raske hoida ära oma makromajanduse tasakaalustamatuse taastekkimist, sealhulgas inflatsioonitempo taaskiirenemist.

Kokkuvõtteks tuleb märkida, et ehkki Läti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär on praegu peamiselt ajutiste tegurite, kaasa arvatud majanduse ulatusliku kohandumise tõttu kontrollväärtusest palju madalam, valmistab inflatsiooni lähenemise jätkusuutlikkus arvestatavat muret.

Läti suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Läti valitsussektori eelarve puudujääk 9,0% SKPst, s.t oluliselt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 36,1%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest palju madalam. Euroopa Komisjoni prog-

1 Nagu mainitud peatükis 2.2.1, hinnatakse riigi õigusaktide vastavust 12. märtsi 2010. aasta seisuga. Eesti Vabariigi parlament võttis aga 22. aprillil 2010 vastu euro kasutusele võtmise seaduse, millega likvideeriti mittevastavus laenukeelule ja täideti nõuded Eesti Panga õiguslikuks lõimumiseks eurosüsteemi.

noosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 8,6%ni SKPst ja võla suhe tõusma 48,5%ni. Muude eelarvetegurite osas ületas eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse, mida on oodata ka 2010. aastal. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Läti rahanduse jätkusuutlikkust suured riskid. Läti peab jätkama oma eelarve põhjaliku konsolideerimist, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarvepuudujääk 1% SKPst.

Läti latt on ERM2s osalenud alates 2. maist 2005. Viimasel kahel aastal on turul mitu korda esinenud tõsiseid pingeid, mil lati kurss langes ühepoolselt seatud kõikumisvahemiku alumise piiri lähedale. Neid pingeid aitas leevendada ELi ja RVFi juhitud rahvusvaheline finantsabiprogramm. Lati-euro kursi volatiilsus tõusis 2009. aasta augustis suhteliselt kõrgele tasemele, vähenedes pärast seda. Läti lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe arenes vastavalt mitmele tõsiste pingete perioodile ning kasvas 2009. aasta keskpaigas tipptasemeni, s.o umbes 16,1 protsendipunktini, ja kahanes pärast seda. 2010. aasta märtsis oli lati reaalne efektiivne vahetuskurss oma kümne aasta keskmise lähedal ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kümne aasta keskmisest pisut kõrgem. Läti maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto oli aastatel 2000–2008 keskmiselt väga suures puudujäägis: 11,3% SKPst. Kuna Läti sisenõudlus langes kiiresti ja selle tõttu vähenes import, muutus Läti jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk –11,5% SKPst 2009. aastal järsult ülejäägiks 11,8% SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt halvenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst –30,0%, siis 2009. aastal –81,3%.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 12,7%, mis on oluliselt kõrgem kui intressimäärade lähenemiskriteeriumi kontrollväärtus. Läti majanduse ja rahanduse olukorra kiire halvenemise tõttu tõusid pikaajalised intressimäärad vaatlusperioodil 2010. aasta jaanuaris 13,8%ni. 2009. aasta viimases kvartalis olid meeleolud turul juba hakanud paranema, kuivõrd Läti valitsus tegi rohkem jõupingutusi rahvusvahelise finantsabiprogrammi tingimuste täitmiseks. Meeleolu tõusu toetas ka rahvusvaheliste investorite riskivalmiduse üldine suurenemine areneva majandusega riikide suhtes. Pikaajalised intressimäärad jäid vaatlusperioodi lõpus siiski kõrgeks.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on vajalik, et Läti viiks ellu majanduspoliitikat, mis on suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse, sealhulgas jätkusuutliku hinnastabiilsuse saavutamisele. Arvestades, et Lätil on praegues vahetuskursirežiimis vähe rahapoliitilist manööverdamisruumi, on äärmiselt tähtis, et muudes poliitikavaldkondades loodaks majandusele võimalusi, et tulla toime riigispetsiifiliste šokkidega ning vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist. Eelkõige on Läti jaoks väga tähtis saavutada uuesti usaldusväärne eelarvepositsioon, mis toetaks tema vahetuskursirežiimi usaldusväärsust, ning juhtida riigi rahandus jätkusuutlikkule kursile. Lisaks tuleb Lätil majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Läti õigusaktid ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Läti on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

4.5 LEEDU

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Leedu 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 2,0%, s.t palju kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kaugemas minevikus, 2000. aastate alguses oli ÜTHI-inflatsiooni tempo aeglane. 2003. aastal pöördus see negatiivseks, hakkas 2000. aastate keskpaigas hoogu koguma ning kiirenes oluliselt 2007. ja 2008. aastal. 2008. aastal saavutas keskmine aastane ÜTHI-inflatsioon tipptaseme 11,1%, kuid langes seejärel 2009. aastal järsult 4,2%ni. Inflatsioonitempo kiirenemine kümnendi teisel poolel oli tingitud mitme teguri ühismõjust, sealhulgas energia- ja toiduainehindade tõus, üha pingelisemad tööturutingimused ning nõudluse väga kiire kasv, mis viitab majanduse ülekuumenemisele. Tööviljakuse kasvust pidevalt kiirem palgakasv viis konkurentsivõime vähenemiseni. Kuna aga selline makromajanduslik areng osutus jätkusuutmatuks, tabas Leedu majandust ulatuslik langus. Sisenõudluse kasv ja varahindade buum lõppes järsku 2008. aasta lõpus ning seda arengut võimendas omakorda välisnõudluse vähenemine ning üleilmse finants- ja majanduskriisi mõju. 2010. aasta jaanuaris pöördus aastane ÜTHI-inflatsioonimäär negatiivseks ning jõudis märtsis –0,4%ni. Praegust inflatsiooniolukorda hinnates tuleb arvestada riigisiseste kulutuste jätkuvalt jõulise vähendamisega. Lisaks viitab inflatsioonitempo märkimisväärne aeglustumine viimasel aastal 2008. aastaga võrreldes langenud energia- ja toiduainehindadele.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Leedule 2010. aastal inflatsioonimääraks –1,2 kuni 0,4% ning 2011. aastal –1,0 kuni 1,4%. Inflatsioonitempo kiirenemise riskid tulenevad kaudsete maksude ja üleilmsete toormehindade uuest võimalikust tõusust. Aeglustumine võib tulla hindade oodatust suuremast või pikemaajalisest langusest, juhul kui majandusaktiivsus taastub praegu eeldatust aeglasemalt või hiljem. Pikemas perspektiivis on Leedule väga suureks väljakutseks säilitada madal inflatsioonimäär, arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et SKP elaniku kohta ja hinnatase on Leedus ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad. Inflatsioonile avalduva mõju täpset suurust on siiski raske hinnata. Kui toodangu kasv taastub, on tõenäoline, et Leedu liti reaalkursi tugevnemine väljendub fikseeritud vahetuskursi režiimi tõttu kiiremas inflatsioonis. Arvestades Leedu valuutakomitee süsteemi ning asjaolu, et tema käsutuses olevad alternatiivsed vastutsüklilised poliitikavahendid on piiratud, võib Leedul olla raske ära hoida oma makromajanduse tasakaalustamatuse taastekkimist, sealhulgas inflatsioonitempo taaskiirenemist.

Leedu suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Leedu valitsussektori eelarve puudujääk 8,9% SKPst, s.t oluliselt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 29,3%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest palju madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal langema 8,4%ni ja võlakoormus tõusma 38,6%ni. Muude eelarvetegurite osas ületas eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse, mida on oodata ka 2010. aastal. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Leedu rahandust suured riskid. Leedu peab jätkama oma eelarve põhjalikku konsolideerimist, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-esmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud struktuurne ülejääk 0,5% SKPst.

Leedu litt on ERM2s osalenud alates 28. juunist 2004. Kaheaastasel vaatlusperioodil püsis liti vahetuskurss stabiilsena keskkursi − 3,45280 litti euro kohta − tasemel. Leedu lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe suurenes 2008. aasta lõpus oluliselt ning jõudis 2009. aasta keskpaigas 7,2 protsendipunktini. Pärast seda hakkas see näitaja taas langema ja jõudis 2010. aasta märtsis 1,7 protsendipunktini. 2010. aasta märtsis oli Leedu liti reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes vastavatest kümne aasta keskmistest mõnevõrra kõrgem. Leedu maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk oli aastatel 2000–2008 keskmiselt suur –7,4% SKPst. Kuna Leedu sisenõudlus langes kiiresti ja selle tõttu vähenes import, muutus Leedu jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk

–10,1% SKPst 2009. aastal järsult ülejäägiks 7,2% SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt halvenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst –35,1%, siis 2009. aastal –58,7%.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 12,1%, mis on oluliselt kõrgem kui intressimäära Maastrichti kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus. Rahvusvaheline finantskriis, pinged turgudel, krediidireitingute alandamine ning vähenev likviidsus mõjusid turgudele kahjulikult, kaasa arvatud Leedu pikaajalistele intressimääradele, mis on alates finantsturgudel rahutuste tekkimisest 2007. aasta keskpaigas oluliselt tõusnud. Samas tuleb pikaajaliste intressimäärade arengu hindamisel olla ettevaatlik, kuna järelturul on likviidsus vaatlusperioodil olnud madal. Alates 2009. aasta detsembrist on järelturgudel pisut kaubeldud. Tulusused on neil langenud, olles vaatlusperioodi lõpus 5,2%.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on vajalik, et Leedu viiks ellu majanduspoliitikat, mis on suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse ning jätkusuutliku hinnastabiilsuse saavutamisele. Arvestades, et Leedul on valuutakomitee süsteemis vähe rahapoliitilist manööverdamisruumi, on äärmiselt tähtis, et muudes poliitikavaldkondades loodaks majandusele võimalusi, et tulla toime riigispetsiifiliste šokkdega ning vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist. Leedu jaoks on oluline jätkata eelkõige oma praeguse eelarve konsolideerimise kavaga, mis toetab ka tema seotud vahetuskursi süsteemi usaldusväärsust. Lisaks tuleb Leedu majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Leedu õigusaktid ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse nõuetele. Leedu on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

4.6 UNGARI

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Ungari 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 4,8%, s.t märgatavalt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kui vaadelda arengut pikema aja jooksul, võib märkida, et tarbijahindade inflatsioon on Ungaris kuni 2005. aastani üldiselt langenud, kuid seejärel osaliselt tõusnud, kajastades toormehindade šokke ning kaudsete maksude ja riiklikult reguleeritud hindade muutusi. 2009. aasta keskmine ÜTHI-inflatsioon oli jätkuvalt 4%. 2006. aasta lõpust alates on Ungari inflatsioon arenenud majanduse kasvutempo kiire aeglustumise taustal, mis on olnud tingitud Ungari eelarve ulatuslikust korrigeerimisest. SKP reaalkasv aeglustus 2006. aasta 4,0%lt 2008. aastal 0,6%ni. 2009. aastal koges Ungari üleilmse finantskriisi tõttu ränka majanduslangust. 2000. aastate alguses kasvasid Ungari tööjõu erikulud kiiresti, ning langesid Ungari eelarve kohandamise alguses ainult aeglaselt. 2009. aastal tööturu kohandumine siiski kiirenes, mis viis tööjõu erikulude kasvutempo olulise aeglustumiseni.

Hiljutised suundumused näitavad, et 2009. aasta alguses oli aastane ÜTHI-inflatsioonimäär 3%lise eesmärgi lähedal, kuid tõusis 2009. aasta keskel oluliselt ning jäi 2010. aasta märtsini ligikaudu 5–6% tasemele. Inflatsioonitempo kiirenemine vaatamata majandusaktiivsuse ulatuslikule langusele viitab peamiselt kaudsete maksude ja aktsiiside muutuste lühiajalisele mõjule. 2009. aasta lõpust alates võib inflatsiooni kasvu seletada ka baasefektidega ning energiahindade tõusuga. Ilma energia- ja toiduainehindadeta on ÜTHI-inflatsioon pärast käibemaksu olulist tõstmist 2009. aasta juulis püsinud üpris stabiilsena.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Ungarile 2010. aastal inflatsioonimääraks 4,0–4,6% ning 2011. aastal 2,5–3,0%. Inflatsioonitempo kiirenemise riskid võivad tuleneda sellest, et toormehinnad võivad tõusta

oodatust rohkem ning hiljutised ajutised hinnašokid (v.a käibemaksu ja reguleeritud hindade tõus) võivad majanduse kasvukiiruse taastudes mõjutada inflatsioonioootusi. Aeglustumise riskid on seotud sellega, et sisenõudlus võib taastuda oodatust aeglasemalt. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või forinti nominaalkurssi tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et selle riigi SKP elaniku kohta ja hinnatase on euroala vastavatest näitajatest endiselt madalamad. Selle mõju täpset suurust on siiski raske hinnata.

Ungari suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Ungari valitsussektori eelarve puudujääk 4,0% SKPst, s.t oluliselt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori koguvõla ja SKP suhe oli 78,3%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest kõrgem. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema pisut, s.o 4,1%ni, ja võlakoormus tõusma 78,9%ni. Muude eelarvetegurite osas ületas eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse, mida prognoositakse ka 2010. aastaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Ungari rahanduse jätkusuutlikkust keskmisel tasemel riskid. Ungari peab jätkama oma eelarve konsolideerimist, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarvepuudujääk 1,5% SKPst.

Kõnealuse kaheaastase vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Ungari forint vahetuskursimehhanismis ERM2. 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta märtsini odavnes Ungari vääring oluliselt, kallines siis taas osaliselt ning on alates 2009. aasta keskpaigast püsinud suhteliselt stabiilsel tasemel. Tänu ELi ja RVFi juhitud rahvusvahelisele finantsabiprogrammile leevenes 2008. aasta oktoobri lõpus ja novembris odavnemissurve Ungari vääringule. Forinti-euro kurss kõikus vaatlusperioodil ulatuslikult ning Ungari lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe jäi suureks. 2010. aasta märtsis oli Ungari forinti reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes vastavatest kümne aasta keskmistest mõnevõrra kõrgem. Ungari maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk oli aastatel 2000–2008 keskmiselt suur – 6,8% SKPst. Kuna Ungari sisenõudlus langes kiiresti ja selle tõttu vähenes import, muutus Ungari jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk – 5,9% SKPst 2009. aastal järsult ülejäägiks 1,5% SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt halvenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst – 63,8%, siis 2009. aastal – 112,9%.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 8,4%, mis on palju kõrgem kui intressimäära Maastrichti kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus. Vaatlusperioodi alguses püsisid pikaajalised intressimäärad kõrgetena, mis oli tingitud investorite kahanenud riskivalmidusest, riskipreemiate tõusust, vähenenud likviidsusest turul ning kasvavatest riigisisestest inflatsiooni- ja eelarveprobleemidest. Pingete leevenedes rahvusvahelistel finantsturgudel hakkasid ka Ungari pikaajalised intressimäärad vaatlusperioodi lõpus langema ja jõudsid 7,2%ni.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas vajalik, et Ungari jätkaks stabiilsusele orienteeritud rahapoliitikaga ning eelarve konsolideerimise kavade järjekindla rakendamisega. Lisaks tuleb Ungari majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Ungari õigusaktid ei vasta kõigile nõuetele keskpanga sõltumatuse, laenukeelu, euro ühtse kirjapildi ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise kohta. Ungari on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

4.7 POOLA

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Poola 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 3,9%, s.t palju kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kaugemale tagasi vaadates langes tarbijahindade inflatsioon Poolas aastatel 2000–2003 järsult. Pärast madala inflatsiooni perioodi hakkas hinnasurve 2006. aasta lõpus taas kasvama. 2008. ja 2009. aastal püsis inflatsioon kõrgel, ligi 4% juures. Viimasel kümnendil näib Poola inflatsiooni areng olevat mõningase viivitusega järginud toodangu arengut. Toodangu kasv oli aastatel 2006 ja 2007 üle 6%, millega koos hakkas järk-järgult tekkima majanduse ülekuumenemise surve. See tõi kaasa suure tööjõupuuduse ning tööjõu erikulude märkimisväärse kasvu. Hiljutist arengut vaadates oli 2009. aasta kiire inflatsioonitempo, mis hakkas 2010. aasta märtsis aeglustuma ja jõudis 2,9%ni, peamiselt tingitud kiiresti tõusvatest toiduainehindadest, kõrgematest energiahindadest ning riiklikult reguleeritud hindade ja kaudsete maksude tõusust.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Poolale 2010. aastal inflatsioonimääraks 2,2–2,4% ning 2011. aastal 1,9–2,6%. Inflatsioonitempo kiirenemise riskid on peamiselt seotud Poola majanduse oodatust jõulisema taastumisega ning oodatust kõrgemate toormehindadega. Inflatsioonitempo aeglustumise riskid on peamiselt seotud sellega, kuivõrd kandub zloti hiljutise kallinemise mõju üle majandusele, mis võib impordihinnad alla suruda. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või zloti nominaalkurssi tõenäoliselt järelejõudmisprotsess, arvestades et SKP elaniku kohta ja hinnatase on Poolas ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad. Selle mõju täpset suurust on siiski raske hinnata.

Poola suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Poola valitsussektori eelarve puudujääk 7,1% SKPst, s.t oluliselt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 51,0%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 7,3%ni ja võlakoormus tõusma 53,9%ni. Muude eelarvetegurite osas ületas eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse, mida on oodata ka 2010. aastal. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Poola rahandust keskmisel tasemel riskid. Poola peab oma eelarvet põhjalikult konsolideerima, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarvepuudujääk 1% SKPst.

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Poola zlott vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi süsteemis. 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta veebruarini odavnes zlott kiiresti, taastudes pärast seda seoses riskikartlikkuse vähenemisega finantsturgudel. 2009. aasta mais kiitis Rahvusvahelise Valuutafondi direktorite nõukogu heaks üheaastase tähtajaga ennetava kokkuleppe Poolale juurdepääsu andmiseks paindlikule krediidiliinile, mis võeti kasutusele 2009. aasta märtsis eelnevalt kindlaks määratud tingimustele vastavate riikide jaoks. See kokkulepe võis aidata vähendada vahetuskursi surve riski. Zloti-euro kurss on alates 2008. aasta lõpust kõvasti kõikunud. Samas on Poola lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe märgatavalt kasvanud, olles 2010. aasta alguses 3,5 protsendipunkti. 2010. aasta märtsis oli Poola zloti reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes vastavate kümne aasta keskmiste lähedal. Poola maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk oli aastatel 2000–2008 keskmiselt suhteliselt suur – 3,2% SKPst. Kuna Poola sisenõudlus langes ja selle tõttu vähenes import, jõudis Poola jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk –3,9% SKPst 2009. aastal üldiselt tasakaalu, saavutades taseme 0,1% SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt

halvenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst –30,7%, siis 2009. aastal –59,5%.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 6,1%, mis on ainult pisut kõrgem kui intressimäära Maastrichti kriteeriumi kontrollväärtus. Viimastel aastatel on Poola pikaajalised intressimäärad keskkonnas, mida on iseloomustanud investorite kõrge riskikartlikkus ja ebakindlus majandusväljavaadete suhtes, kokkuvõttes tõusnud. Viimasel ajal on pikaajalised intressimäärad siiski kõikunud suhteliselt kõrgel tasemel kitsas vahemikus, mille taga on positiivne kasvudünaamika ning väliskapitali suur sissevool riigivõlakirjade turule. Pikaajalised intressimäärad langesid taas 2010. aasta märtsis.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas vajalik, et Poola säilitaks hinnastabiilsusele orienteeritud rahapoliitika keskpikas perspektiivis ning rakendaks põhjalikku ja usaldusväärset eelarve konsolideerimise poliitikat. Lisaks tuleb Poola majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Poola õigusaktid ei vasta nõuetele keskpanga sõltumatuse, rahaloomekeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise kohta. Poola on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

4.8 RUMEENIA

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Rumeenia 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 5,0%, s.t märgatavalt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kaugemale tagasi vaadates on tarbijahindade inflatsioon Rumeenias selgelt langenud, kuid jäi 2009. aastal keskmiselt 5,6% juures sellegipoolest kõrgeks. Inflatsioonidünaamikat viimase kümne aasta jooksul tuleb vaadelda seoses SKP kiire kasvuga, mis kestis kuni 2008. aasta keskpaigani ja millele järgnes majandusaktiivsuse järsk nõrgenemine. Palgad kasvasid tööviljakusest kiiremini, mis omakorda kiirendas tööjõu erikulude kasvu ja suurendas majanduse ülekuumenemise ohtu, mis viis konkurentsivõime vähenemiseni. 2008. aasta jooksul aga ÜTHI-inflatsiooni arengusuund muutus – see oli peamiselt tingitud energia- ja toiduainehindade langusest, millele 2008. aasta lõpus järgnes majandusaktiivsuse kiire nõrgenemine. 2009. aasta lõpus hakkas ÜTHI-inflatsioon tõusma ning jõudis 2010. aasta jaanuaris 5,2%ni, kuid langes siis 2010. aasta märtsis 4,2%ni. See ajutine tõus oli peamiselt tingitud tubakaaktsiisi tõusust. Vaatamata majandusaktiivsuse märkimisväärsele nõrgenemisele on inflatsioon jäänud erakordselt püsivaks, mis viitab toote- ja tööturgudel valitsevale suurele jäikusele ja tööjõu erikulude kiirele, kuigi aeglustuvale kasvule.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Rumeeniale 2010. aastal inflatsioonimääraks 4,0–4,4% ning 2011. aastal 3,0–3,5%. Peamised inflatsioonitempo kiirenemise riskid on seotud riiklikult reguleeritud ja toormehindade arenguga. Aeglustumine võib tulla riigisisese hinnasurve oodatust ulatuslikumast või pikemaajalisest vähenemisest, juhul kui majandusaktiivsus taastub praegu eeldatust aeglasemalt. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või Rumeenia vääringu nominaalkurssi tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et riigi SKP elaniku kohta ja hinnatase on ikka veel euroala vastavatest näitajatest oluliselt madalamad. Selle mõju täpset suurust on siiski raske hinnata.

Rumeenia suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Rumeenia valitsussektori eelarve puudujääk 8,3% SKPst, s.t oluliselt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 23,7%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal langema 8,0%ni

ja võla suhe tõusma 30,5%ni. Muude eelarvetegurite osas ületas eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse, mida on oodata ka 2010. aastal. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Rumeenia rahandust suured riskid. Rumeenia peab jätkama oma eelarve konsolideerimist, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarvepuudujääk 0,7% SKPst.

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Rumeenia leu vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi süsteemis. Leu odavnes euro suhtes kiiresti 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta alguseni ning on pärast seda taas pisut kallinenud. Tänu rahvusvahelisele finantsabiprogrammile, mida juhivad EL ja RVF, leevenes 2009. aasta märtsi lõpus odavenemissurve Rumeenia vääringule. Leu-euro kurss kõikus tugevalt 2009. aasta alguseni ja on pärast seda arenenud rahulikumalt. Samal ajal aga on Rumeenia lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe viimasel kahel aastal jäänud ligikaudu 9,1 protsendipunkti juures suureks. Rumeenia leu reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes oli 2010. aasta märtsis vastavatest kümne aasta keskmistest näitajatest pisut kõrgem. Rumeenia maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk kasvas aastatel 2002–2007 pidevalt: kui alguses oli see 3,1% SKPst, siis perioodi lõpus juba väga suur, s.o 12,8%. Kuna Rumeenia sisenõudlus langes kiiresti ja selle tõttu vähenes import, vähenes Rumeenia jooksev- ja kapitalikonto 2008. aasta puudujääk 11,1% SKPst 2009. aastal järsult 4,0%ni SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon on oluliselt halvenenud: kui 2000. aastal moodustas see SKPst –26,9%, siis 2009. aastal –61,9%.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 9,4%, mis on palju kõrgem kui intressimäärade lähenemiskriteeriumi kontrollväärtus. Viimastel aastatel on Rumeenia pikaajalised intressimäärad keskkonnas, mida on iseloomustanud investorite suur riskikartlikkus ja ebakindlus majandusväljavaadete suhtes, järsult tõusnud. Hiljuti on nad hakanud langema, kuid jäänud sellegipoolest suhteliselt kõrgeks. Rumeenia riigivõlakirjade pikaajaline intressimäär oli 2010. aasta märtsis 7,1%.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas vajalik, et Rumeenia viiks ellu stabiilsusele orienteeritud rahapoliitikat ning järgiks rangelt eelarve konsolideerimise kavasid. Lisaks tuleb Rumeenial majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Rumeenia õigusaktid ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, rahaloomekeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Rumeenia on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis

4.9 ROOTSI

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Rootsi 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon 2,1%, s.t palju kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus.

Kaugemale tagasi vaadates on Rootsi inflatsiooni areng olnud üldiselt stabiilne seoses riigi hea majandusarenguga ning rahapoliitika usaldusväärsusega, mida on toetanud tagasihoidlik palkade areng. 2009. aasta keskmine ÜTHI-inflatsioon oli 1,9%. Aastase ÜTHI-inflatsiooni näitaja on mõnel korral tõusnud üle 2%, mille taga on olnud rahvusvaheliste toormeturgude areng, perioditi Rootsi krooni odavnemine tähtsamate rahvusvaheliste vääringute suhtes ning palgatõusu kiirenemine aegadel, kui tööviljakus on vähenenud. Sellegipoolest on selliseid kõrgema inflatsiooni perioode olnud vähe. Hiljutised suundumused näitavad, et 2009. aasta esimesel poolel oli aastane ÜTHI-inflatsiooni-

määr ligikaudu 2,0%, langes siis pisut ja hakkas seejärel energiahindade pärast tõusma, jõudes 2010. aasta märtsis 2,5%ni. Inflatsiooni reaktsiooni majandusaktiivsuse järsule nõrgenemisele seoses üleilmse majandus- ja finantskriisiga tasakaalustas Rootsi krooni märkimisväärne odavnemine ning varem tõusnud tööjõu erikulude viivitusega avaldunud mõju.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide viimased kättesaadavad inflatsiooniprognoosid ennustavad Rootsile 2010. aastal inflatsioonimääraks 1,3–2,4% ning 2011. aastal 1,6–3,2%. Langusrisk tuleneb inflatsioonile Rootsi krooni hiljutise kallinemise viivitusega avalduvast mõjust. Inflatsioonitempot võib aga oodatust rohkem kiirendada üleilmsete toormehindade suurem tõus.

Rootsi suhtes ei kehti ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Rootsi valitsussektori eelarve puudujääk 0,5% SKPst, s.t oluliselt alla 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori võla ja SKP suhe oli 42,3%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest madalam. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 2,1%ni ja võla suhe tõusma 42,6%ni. Muude eelarvetegurite puhul ei ületanud eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruande kohaselt ohustavad Rootsi rahanduse jätkusuutlikkust väikesed riskid. Rootsi peab jätkama oma eelarve konsolideerimist, et saavutada stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eelarve-eesmärk, milleks lähenemisprogrammis on määratud tsükliliselt kohandatud (ilma ühekordsete ja ajutiste meetmeteta) eelarveülejääk 1% SKPst.

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Rootsi kroon vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi süsteemis. Kroon odavnes euro suhtes järsult 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta märtsini ning on pärast seda taas kallinenud. Krooni-euro kurss on alates 2008. aasta lõpust kõvasti kõikunud. Samas pöördus Rootsi lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe 2009. aasta jaanuaris negatiivseks ning on alates 2010. aasta algusest püsinud umbes –0,3 protsendipunkti juures. Rootsi krooni reaalne efektiivne vahetuskurss ja reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes oli 2010. aasta märtsis vastavate kümne aasta keskmiste näitajate lähedal. Rootsi maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto on alates 2000. aastast püsivalt olnud suures ülejäägis, s.o keskmiselt 6,7% SKPst. Riigi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon paranes järk-järgult 2000. aasta –35,1%lt SKPst 2007. aastal –1,6%ni. Seejärel aga täheldati järsku halvenemist: 2008. aastal oli vastav näitaja –14,1% SKPst ja 2009. aastal –19,7% SKPst.

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 3,3%, mis on palju madalam kui intressimäärade lähenemiskriteeriumi kontrollväärtus. Rootsi pikaajaliste intressimäärade ja euroala võlakirjade intressimäärade vahe on alates 2005. aasta keskpaigast olnud negatiivne. Kuni 2008. aasta juunini kõikus see näitaja –0,2 protsendipunkti juures, kuid suurenes seoses eelarve konsolideerimisega ja kokkuvõttes suhteliselt nõrga inflatsioonisurvega vaatlusperioodi lõpuks –0,4 protsendipunktini.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna säilitamiseks on muu hulgas oluline, et Rootsi rakendaks jätkuvalt hinnastabiilsusele orienteeritud rahapoliitikat ja usaldusväärset eelarvepoliitikat keskpikas perspektiivis. Ehkki Rootsi on saavutanud väga tugeva eelarvepositsiooni, on siiski oluline, et tulumaksu määr jätkaks langemist. Lisaks tuleb Rootsil majanduspoliitika valdkonnas tegeleda mitmesuguste ülesannetega, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt 5. peatükis.

Rootsi õigusaktid ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, rahaloomekeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Rootsi on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu

artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid. Lisaks märgib EKP, et Rootsi on alates 1. juunist 1998 aluslepingu kohaselt olnud kohustatud võtma vastu riiklikud õigusaktid eurosüsteemiga õiguslikuks lõimumiseks. Rootsi ei ole siiamaani võtnud seadusandlikke meetmeid, et kõrvaldada käesolevas ja varasemates aruannetes kirjeldatud mittevastavused.

5 MAJANDUSLIKU LÄHENEMISE HINDAMINE

5.1 BULGAARIA

5.1.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Bulgaaria 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 1,7%, s.t oluliselt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel oodatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon püsib lähikuudel üldjoontes muutumatuna.

Ajas rohkem tagasi vaadates tuleb märkida, et Bulgaaria tarbijahindade inflatsioon on olnud küllaltki kõikuv, püsides ajavahemikus 2000–2009 aasta lõikes keskmiselt 6,7% tasemel (vt joonis 1). Aastatel 2000–2003 alanes inflatsioon järk-järgult 10,3%lt 2,3%ni ning tõusis seejärel taas märkimisväärselt. Inflatsiooni kiirenemise pärast 2003. aastat tingisid riiklikult reguleeritud hindade kohandused, aktsiisi ühtlustamine ELi tasemega, mitmed pakkumisega seotud šokid (nt toiduaine- ja energiahindade tõus kogu maailmas) ning süvenev nõudlussurve. Jõulist majanduskasvu aastatel 2004–2008 hoogustasid välismaiste otseinvesteeringute ulatuslik sissevool ja laenude väga kiire kasv, mida muu hulgas toetasid madalad ning aeg-ajalt negatiivsed reaalintressimäärad. Tööturutingimuste kiire pingestumine, mida 2007. ja 2008. aastal süvendas tööjõu väljavool teistesse liikmesriikidesse, toetas töötaja kohta makstava hüvitise hoogsat kasvu, mis ületas järjekindlalt tööviljakuse kasvu ja nõrgendas Bulgaaria konkurentsipositsiooni. 2008. aastal kõrge 12,0% tasemeni jõudnud inflatsioon langes 2009. aastal järsult 2,5%ni, kajastades madalamaid toormehindu ja majandusaktiivsuse vähenemist.

Majandus- ja rahapoliitikas tehtud valikutel on olnud oluline osa inflatsiooni arengu kujundamisel viimase kümne aasta jooksul. Inflatsioonitempo aeglustumine kuni 2003. aastani oli seotud mitme tähtsa poliitilise valikuga, millest kõige olulisem on rahapoliitika suunatus hinnastabiilsuse saavutamisele, mis on Bulgaaria keskpanga seaduse järgi rahapoliitika esmane eesmärk. 1997. aastal võttis Bulgaaria kasutusele valuutakomitee süsteemi. Leev seoti alguses Saksa margaga ning hiljem euroga. Inflatsioonitempo aeglustumist aastani 2003 toetasid ka mitmed reformid, mille eesmärk oli elavdada konkurentsi toote- ja tööturul. Ajavahemikus 2004–2008 muutusid Bulgaaria rahapoliitilised olud valuutakomitee süsteemi kontekstis euroalale järelejõudva riigi jaoks siiski liiga ekspansiivseks, kasvuväljavaated ületasid märkimisväärselt euroala potentsiaali ning tekkisid ülekuumenemisest tingitud surved. Eelarve tasakaalu küllaltki headest näitajatest hoolimata ei olnud riigi üldine kurss piisavalt range, et ohjeldada nõudlussurvet ja toetada hinnastabiilsust. See kajastus ka laenumahu liiga kiires kasvus ning varade hinnamullis. Olukord ei olnud jätkusuutlik ning 2009. aastal algas Bulgaaria majanduses kohandumisperiood, millele avaldas omakorda mõju üleilmne finants- ja majanduskriis.

Inflatsiooni arengut viimase kümne aasta jooksul tuleb vaadelda jõulise majanduskasvu taustal, millega seoses tekkis oluline makromajanduslik tasakaalustamatus ja haavatavus (vt tabel 2). Kuni 2008. aastani õitsesid tänu kapitali ulatuslikule sissevoolule sisenõudlus ja eelkõige investeeringud, viies Bulgaarias majanduse ülekuumenemiseni. Nende jätkusuutmatute majandussuundumuste vajalikku korrigeerimist toetasid impordi kokkutõmbumine ja kapitali sissevoolu aeglustumine üleilmse finants- ja majanduskriisi tagajärjel. Pärast 6,0% kasvu 2008. aastal vähenes reaalne SKP 2009. aastal 5,0%. Majandustegevuse aeglustumisel oli suhteliselt mõõdukas mõju töötuse määrale, mis kasvas 5,6%lt 2008. aastal 8,0%ni 2009. aasta neljandas kvartalis. Töötaja kohta makstava hüvitise kasv püsis positiivsena, vähenedes 2009. aasta neljandas kvartalis eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 3,5%ni. Koos tööviljakuse tsüklilise langusega tõi see kaasa tööjõu erikulude kasvu – 2009. aasta neljandas kvartalis olid need aasta varasemaga võrreldes 3,7% suuremad. Arvestades, et Bulgaaria majandus on väga avatud, mõjutasid impordihindade muutused

tugevalt ka sisemajanduse hindade arengut. Vaatlusalusel perioodil kõikusid impordihinnad üldiselt üsna palju, mis kajastas peamiselt nafta- ja toiduainehindade ning efektiivse vahetuskursi muutusi. Inflatsiooni üldine arengusuundumus nähtub ka muudest asjakohastest indeksitest, nagu näiteks ÜTHI ilma töötlemata toiduainete ja energiahindadeta. Eluasemehinnad langesid vaatlusperioodil märkimisväärselt ning olid 2009. aasta lõpus 30% madalamad, võrreldes 2008. aasta kolmandas kvartalis saavutatud kõrgeima tasemega.

Hiljutised suundumused näitavad, et 2009. aastal aastane ÜTHI-inflatsioonimäär üldjoontes langes, jõudes septembris madalaima, 0,2% tasemeni, hakates seejärel taas tõusma ning ulatudes 2010. aasta märtsis 2,4%ni (vt tabel 3a). Kuni 2009. aasta septembrini aset leidnud inflatsiooni kiire langus, mida toetas ka majanduse õitsenguaja lõppemine, oli peamiselt tingitud 2008. aastaga võrreldes madalamatest energia- ja toiduainehindadest ning nende kaudsest mõjust mõningatele teenusehindadele (eelkõige toitlustus- ja transporditeenused). 2009. aasta oktoobris hakkas inflatsioon taas tõusma, kajastades peamiselt asjaolu, et valdava osa aasta vältel energiahindadest tulenenud inflatsioonitempo aeglustumise mõju hajus. Alates 2010. aasta algusest on ÜTHI-inflatsiooni oluliselt tõstnud ka tubakaaktsiisi tõus. Praeguse inflatsiooniolukorra vaatlemisel tuleb silmas pidada sisekulutuste suurt vähenemist, ehkki võib täheldada mõningaid esialgseid märke välisnõudluse stabiliseerumisest: Bulgaaria statistikaameti esialgsete hinnangute kohaselt kahanes reaaltoodang 2009. aasta neljandas kvartalis eelmise aasta sama perioodiga võrreldes veelgi, langedes –5,9%ni.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioon 2010. aastal vahemikku 2,2–2,6% ja ulatub 2011. aastal 2,7–3,2%ni (vt tabel 3b). 2010. aastal mõjutavad inflatsiooni tubakaaktsiisi muutused (mõju keskmisele aastasele inflatsioonile umbes 1 protsendipunkt) ning energiahindade tõus (mõju umbes 0,5 protsendipunkti). Mõõdukale inflatsioonisurvele Bulgaarias aitavad tõenäoliselt kaasa ka sisenõudluse täiendav vähenemine ja tööhõivemäära langus. Peamiseks inflatsioonitempo kiirenemise riskiks on toorme eeldatust ulatuslikum kallinemine, samal ajal kui lähiaja langusrisk on seotud asjaoluga, et reservvõimsuse määra kasvu mõju palkadele ja sisenõudlusele võib teravneda.

Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et Bulgaaria SKP elaniku kohta ja hinnatase on ikka veel euroala vastavatest näitajatest märkimisväärselt madalamad (vt tabel 2). Selle protsessi mõju suurust on aga raske täpselt hinnata. Kui toodangu kasv taastub, kiirendab reaalse vahetuskursi tõusutrend fikseeritud vahetuskursi režiimi arvestades tõenäoliselt inflatsioonitempot. Lähenemisprotsessi silmas pidades ei saa välistada, et tekib taas märgatav nõudlussurve. Arvestades valuutakomitee süsteemi ning alternatiivsete vastutsükliliste rahapoliitika instrumentide piiratust, võib Bulgaarial olla raske vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse, sealhulgas kõrge inflatsiooni taasteket. Möödunud aastate kiire majanduskasvu kogemus toob esile raskused, mis seisavad Bulgaaria ametivõimude ees seoses hinnastabiilsuse saavutamisega olukorras, kus iseseisev rahapoliitika praktiliselt puudub.

Jätkusuutlikku lähenemist soodustava keskkonna saavutamiseks Bulgaarias peab majanduspoliitika olema suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse ja püsiva hinnastabiilsuse tagamisele. Arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi valuutakomitee süsteemi tingimustes, on väga oluline, et muud poliitikavaldkonnad pakuksid majandusele vajalikke vahendeid riigispetsiifiliste šokkidega toimetulemiseks ja makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimise vältimiseks. Eelkõige peab Bulgaaria jätkama eelarve konsolideerimist ja rangelt vältima valitsussektori kulude suurenemist. Erasektori palkade jätkusuutliku arengu tagamiseks on oluline piirata palgakasvu avalikus sektoris. Struktuurireformidega seoses tuleb veelgi parandada ettevõtluskeskkonda,

et tõsta Bulgaaria majanduse kasvupotentsiaali. Lisaks tuleb võtta täiendavaid meetmeid, et suurendada inimressurssi ja tööturu paindlikkust. Praeguse töötuse kasvu tingimustes on need meetmed eriti olulised, et vältida struktuurse töötuse märkimisväärset kasvu või tööjõus osalemise määra langust. Eelkõige on vaja lahendada tööturul valitsevaid ebakõlasid majandussektorite vajaduste ja töötajate hariduse/oskuste vahel ning parandada potentsiaalselt halvemas olukorras olevate elanikkonnarühmade sobivust tööle võtmiseks. Palgatõus peaks kajastama tööviljakuse kasvu ja tööturu olukorda ning võtma arvesse arengut konkureerivates riikides. Püsiva majanduskasvu tagamiseks tuleb ühtlasi tõhustada riiklikku poliitikat konkurentsi tõstmiseks tooteturgudel ning jätkata reguleeritud sektorite liberaliseerimist ja riigi transpordiinfrastruktuuri parandamist. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema liiga kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Arvestades võimalikke finantsstabiilsuse riske, mis on seotud välisvääringus laenude kõrge tasemega Bulgaarias, on soovitav võtta konkreetseid makrotasandi usaldatavusmeetmeid, et vähendada nende laenude andmisest tulenevat haavatavust. Siinkohal on vajalik päritolu- ja asukohariigi järelevalveasutuste vaheline tihe koostöö. Kõik nimetatud meetmed aitavad saavutada hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu. Selleks, et hoida ära makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist, millele järgneks raske kohandumisperiood, on väga oluline tugevdada poliitilisi meetmeid, sealhulgas luua piisavalt range eelarveraamistik, et ohjeldada järske tõuse sisenõudluses, mis võivad kaasneda kapitali uue tugeva sissevooluga või liiga optimistlike ootustega majanduskasvu väljavaate suhtes.

5.1.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Bulgaaria suhtes ei kehti ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta, kuid Euroopa Komisjon algatab ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse, koostades artikli 126 lõike 3 alusel ettekande. Vaatlusaastal 2009 oli Bulgaaria valitsussektori eelarve puudujääk 3,9% SKPst, mis on 3%lisest kontrollväärtusest kõrgem. Valitsussektori võla suhe SKPsse oli 14,8%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes halvenes eelarve tasakaal 5,7 protsendipunkti võrra ning võlakoormus suurenes 0,7 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 2,8%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 17,4%ni. Muude eelarvetegurite osas ei ületanud eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse.

Vaadeldes Bulgaaria eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et 2000. aastal oli eelarve tasakaalulähedane ning pärast eelarveseisundi märkimisväärset paranemist 2004. aastal oli eelarve kuni 2008. aastani ülejäägis. Eelarve puudujääk tekkis taas 2009. aastal (vt tabel 5 ja joonis 2a). Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et enne 2009. aastat avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule üksnes piiratud mõju. Samal ajal aitasid mittetsüklilised tegurid kaasa eelarve tasakaalu paranemisele aastatel 2003–2008 (välja arvatud 2007. aastal, mil Bulgaaria riigieelarve tasakaal halvenes märgatavalt seoses Iraagile antud laenude ulatusliku kustutamisega). Ajutiste meetmete puudumisel eelkõige ajavahemikus 2005–2008 näib see kajastavat püsivat positiivset muutust Bulgaaria struktuurses eelarvepositsioonis (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, v.a ühekordsed ja ajutised meetmed). 2009. aastal, mil finants- ja majanduskriis hakkasid avaldama negatiivset mõju eelarveseisundile, võttis 2009. aasta juulis valitud Bulgaaria uus valitsus ulatuslikke konsolideerimismeetmeid, mis aitasid piirata eelarveseisundi veelgi kiiremat halvenemist muu hulgas seoses ulatuslikumate suvakohaste kulutustega aasta esimesel poolel. Meetmete eesmärk oli kärpida eelkõige jooksvaid kulusid ja soodustada maksutulude kogumist, parandades käibemaksu ja ettevõtte tulumaksu reguleerivate eeskirjade järgimist ning vältides sel viisil maksutulude vähenemist. Pidades

silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Bulgaaria struktuurne eelarveseisund kriisiperioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 vähenes võla suhe SKPsse kokku 59,5 protsendipunkti (vt joonis 3a ja tabel 6). Sellele muutusele aitasid eelkõige kaasa esmased ülejäägid ja positiivne kasvu-/intressimäärade erinevus (vt joonis 3b). Kümnendi esimesel poolel toimunud eelarvepositsioonivälised võlamuutused, mis vähendasid märkimisväärselt võlakoormust (vt tabel 7), kajastasid muu hulgas võla restruktureerimise ning laenude tagasiostmise ja ennetähtaegse tasumise mõjusid. Makromajanduskeskkonna märgatavast halvenemisest ja suurest esmasest eelarvepuudujäägist hoolimata suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse 2009. aastal üksnes mõnevõrra, kajastades muu hulgas eelarvereservi vähenemist.

Bulgaaria valitsussektori võla struktuuri seisukohalt oli lühiajalise võla osatähtsus vaatlusperioodil vähetähtis (vt tabel 6). Seepärast intressimäärade muutused eelarve tasakaalu ei mõjuta. Samal ajal püsis välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus 2009. aastal kõrgel, 76,6% tasemel, ehkki möödunud kümnendi jooksul on see märkimisväärselt langenud. Arvestades, et 54,7% valitsussektori võlast on nomineeritud eurodes, on vahetuskursside muutuste mõju eelarve tasakaalule suhteliselt väike, v.a euro ja leevi vahetuskursi puhul. Hiljutise arengu põhjal võib öelda, et üleilmne finants- ja majanduskriis ei avaldanud Bulgaaria võla struktuurile arvestatavat mõju. Samal ajal ei ole Bulgaaria valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulud SKP suhtes vähenesid 42,6%lt 2000. aastal 40,7%ni 2009. aastal. Vähenemine kajastab peamiselt jooksvate kulude kärpeid (3,1 protsendipunkti), mis on muu hulgas tingitud riigi haldussektori koomaletõmbamisest ja tasumisele kuuluvate intresside vähenemisest (3,2 protsendipunkti). Nende mõju tasakaalustas üksnes osaliselt kapitalikulude kasv (1,3 protsendipunkti). Kahanesid ka valitsussektori tulud SKP suhtes, püsides 2009. aastal 36,9% tasemel. Selle muutuse tingisid sotsiaalkindlustusmaksete langus (3,0 protsendipunkti), sealhulgas riigi pensionifondi tehtavate maksete ja muude (nt ELi fondidest saadavate) tulude vähenemine (3,3 protsendipunkti). Seda mõju suutis üksnes osaliselt tasakaalustada kaudsetest maksudest laekunud suurem tulu (1,6 protsendipunkti).

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud jaanuaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Bulgaaria keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et valitsuse eesmärk on saavutada tasakaalustatud eelarve 2010. aastal ning tagasihoidlik eelarve ülejääk aastatel 2011 ja 2012. Lähenemisprogrammi kohaselt kavatseb valitsus parandada 2010. aastal eelarve tasakaalu 1,9 protsendipunkti võrra. Eelarvestrateegia põhjal peaks struktuurne tasakaal alates 2010. aastast ületama keskpikka eelarve-eesmärki (määratud kooskõlas stabiilsuse ja majanduskasvu paktiga), mis lähenemisprogrammi kohaselt on 0,5%line eelarveülejääk SKPst. See uus keskpikk eelarve-eesmärk on eelmises lähenemisprogrammis sätestatust ühe protsendipunkti võrra madalam. Kogutulude ja SKP suhtarv peaks suurenema – eriti 2010. aastal (1,7 protsendipunkti) –, ulatudes 2012. aastal 39,1%ni. See kajastab muu hulgas tõhusama ja tulemuslikuma maksuhalduse oodatavat mõju. Samal ajal peaksid lähenemisprogrammi perioodil pisut vähenema valitsussektori kogukulud, moodustades 2012. aastal 39,0% SKPst. See kajastab muu hulgas muude kulude vähenemist, mille mõju peaksid osaliselt tasakaalustama valitsussektori suuremad kulud pensionidele.

Valitsussektori koguvõla suhtarv peaks püsima programmi perioodil üldjoontes muutumatuna, ulatudes 2012. aastal 14,4%ni.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Bulgaaria riigi rahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riigis hakkab peagi järsult kasvama vanadussõltuvusmäär. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 17,1% SKPst 2010. aastal, peaksid aastatel 2010–2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Bulgaarias märkimisväärselt suurenema, kasvades 3,1 protsendipunkti võrra.[1] Tuleb olla jätkuvalt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ning majandus- ja finantsareng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Bulgaaria riigi rahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske väikeseks.[2]

Riigirahanduse valdkonnas on oluline, et Bulgaaria vähendaks oma eelarvepuudujääki nii, et see oleks väiksem kui kontrollväärtus (3%). Selleks tuleb jätkuvalt tegeleda eelarve konsolideerimisega, mis põhineb valitsussektori kulude kärbetel, maksuhalduse ja tollimaksunduse reformidel, mille eesmärk on omakorda suurendada kogutavat maksutulu. Samal ajal tuleks parandada valitsussektori kulude kvaliteeti, suurendades tootlikkust tõstvate riiklike investeeringute osatähtsust. Palkade üldise mõõduka arengu tagamiseks on oluline piirata avaliku sektori palgataset. Bulgaaria eelarvestrateegiat peaks toetama piisavalt range eelarveraamistik, mille selgesõnalised ja arusaadavad kulueeskirjad ei võimalda suurendada valitsussektori kulusid juhul, kui tulud osutuvad oodatust suuremaks. Pidades silmas 2009. aasta eelarve puudujäägi ootamatut ja ulatuslikku ülespoole korrigeerimist, tuleb parandada eelarvemenetluse läbipaistvust, tõhustades eelkõige raamatupidamiseeskirju.

5.1.3 VAHETUSKURSI ARENG

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 ei osalenud Bulgaaria leev vahetuskursimehhanismis ERM2, kuid oli seotud euroga valuutakomitee süsteemi raames kursiga 1,95583 Bulgaaria leevi euro kohta (vt tabel 9a). Valuutakomitee süsteem, mis võeti 1997. aasta juulis kasutusele finantskriisi ja hüperinflatsioonist tingitud surve ohjeldamiseks, põhines algselt kohustusel säilitada fikseeritud vahetuskurss Saksa margaga 1999. aasta jaanuaris võeti ankurvaluutana kasutusele euro. Valuutakomitee süsteemile kohaselt ei esinenud leevi kõrvalekaldeid kursist 1,95583 leevi euro kohta, mida kasutatakse illustreerivalt võrdlusalusena ERM2 keskkursi puudumisel (vt joonis 5 ja tabel 9a). Nagu valuutakomitee süsteemis ette nähtud, jätkas Bulgaaria keskpank (Българска народна банка) korrapärast tegevust välisvaluutaturul. Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul sooritatud välisvaluuta ostu- ja müügitehingute üldtulemiks oli netomüük.

Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist oli kuni 2008. aasta lõpuni küllaltki suur, püsides 2008. aasta oktoobris lõppenud kolmekuulisel perioodil 2,4 protsendipunkti tasemel. Tingituna Bulgaaria majanduse ebasoodsast väljavaatest, mida kajastasid reitinguagentuuride kehvemad hinnangud Bulgaaria riigi krediidireitingule, ning üleilmsest finants- ja majanduskriisist, suurenes lühiajaliste intressimäärade erinevus seejärel veelgi, ulatudes 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil kõrge tasemeni (3,6 protsendipunkti).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Bulgaaria leevi reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümneaastastest keskmistest näitajatest oluliselt kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Bulgaarias majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist vaadatuna keeruliseks.

1 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.
2 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

Muu välisarengu osas märgitakse, et maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk tõusis 2,4%lt SKPst 2002. aastal väga kõrge 28,9%ni SKPst 2007. aastal. Ehkki jooksevkonto suurt puudujääki võib osaliselt seostada Bulgaaria majanduses aset leidva arenenumatele riikidele järelejõudmise protsessiga, on nii suurte puudujääkide tõttu tekkinud siiski jätkusuutlikkusega seotud kahtlused. Puudujääkide korrigeerimise vajadus ilmnes Bulgaarias juba majanduse ülekuumenemise perioodile järgnenud ulatusliku kohandumisprotsessi alguses. Pärast sisenõudluse suurt langust, mille tagajärjel vähenes ka import, kahanes puudujääk märkimisväärselt, langedes väga kõrgelt 23,2%lt SKPst 2008. aastal siiski veel kõrge 8,0% tasemele 2009. aastal. See muutus jooksevkonto saldos kajastas peamiselt kaupade konto puudujäägi märkimisväärset vähenemist, tulude konto puudujäägi vähenemist ning teenuste konto ülejäägi kasvu. Viimase kahe aasta jooksul Bulgaaria maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitali sissevoolu aeglustumisega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Enne kriisi algust kattis otseinvesteeringute netosissevool praktiliselt kõik Bulgaaria majanduse finantseerimisvajadused. Aastatel 2008–2009 aga vähenes välismaiste otseinvesteeringute sissevool järsult ning muude investeeringute puhul, mille protsentuaalne osatähtsus SKPst ulatus 2007. ja 2008. aastal kahekohaliste näitajateni, toimus 2009. aastal väljavool. Selle taustal kasvas jõuliselt koguvälisvõlg, suurenedes 86,9%lt SKPst 2000. aastal 108,8%ni ja 111,3%ni vastavalt 2008. ja 2009. aasta lõpus. Samal ajal halvenes kiiresti Bulgaaria rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –34,4%lt SKPst 2000. aastal –101,8%ni ja –109,6%ni SKPst vastavalt 2008. ja 2009. aastal. Netoinvesteerimispositsiooni kõrge taseme kiire langus näitab ühtlasi, kui oluline on toetada välispositsiooni jätkusuutlikkust. Bulgaaria on väikese avatud majandusega riik, ehkki kaupade ja teenuste väliskaubandus on märkimisväärselt vähenenud. Ekspordinäitaja, mis oli 2008. aastal 60,3% SKPst, langes 2009. aastal 49,2%ni SKPst ning impordinäitaja, mis ulatus 2008. aastal 81,6%ni SKPst, langes 2009. aastal 56,7%ni (vt tabel 11). Üleilmsete finantsturutingimuste normaliseerudes tuleb pikaajaliselt jätkusuutliku välispositsiooni saavutamiseks ja säilitamiseks rakendada asjakohast riiklikku majanduspoliitikat.

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 49,2% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli 43,5%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Bulgaaria sissetulevates otseinvesteeringutes 69,1% ning 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 85,4%. Bulgaaria varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 42,9% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 55,2% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

5.1.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 6,9%, mis on kõrgem kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

Bulgaaria pikaajalised intressimäärad langesid 2003. aasta jaanuarist kuni 2005. aasta lõpuni (vt joonis 6a).[3] Eelarve ülejääki ja jõulist majanduskasvu silmas pidades tõstsid reitinguagentuurid 2005. aasta oktoobris Bulgaaria krediidireitingu väljavaadet. Kasvava inflatsioonisurve ja jooksevkonto suureneva puudujäägi taustal tõusid pikaajalised intressimäärad peaaegu terve 2006. aasta vältel. Pikaajaliste intressimäärade mõõdukas tõus jätkus ka 2007. aastal, ehkki seda katkestasid ajutised langused. Järelturu sügavus oli piiratud, hinnad üldiselt kõikuvad ning vahed ostu- ja müügihindade vahel suured. Seepärast tehti regulatiivseid muudatusi seoses esmajärguliste kauplejatega ning 2008. aasta alguses kasvas nii esmas- kui ka järelturul märkimisväärselt kauplemine valitsussektori võlakirjadega.

3 Andmed Bulgaaria pikaajaliste intressimäärade viitemäära kohta on kättesaadavad alates 2003. aastast.

Inflatsioonitempo kiirenemine aitas kaasa pikaajaliste intressimäärade edasisele tõusule ka 2008. aastal. 2008. aasta lõpus langetas kaks reitinguagentuuri tingituna murest Bulgaaria sisemajanduse olukorra halvenemise pärast Bulgaaria riigivõlakirjade reitingut ning pikaajalised intressimäärad tõusid sama aasta lõpus järsult 7,8%ni. Kui inflatsioonisurve hakkas 2008. aasta lõpus vaibuma ja 2009. aasta oktoobriks oli inflatsioon nullilähedane, siis pikaajalised intressimäärad kõikusid 2008. aasta detsembrist 2009. aasta septembrini kõrgel 7,1–7,8% tasemel. Vähene pakkumine esmasturul ja rahvusvaheline finantskriis aitasid kaasa likviidsuse madalale tasemele ja suurenenud volatiilsusele valitsussektori võlakirjade kohalikul järelturul, mida 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses iseloomustasid vaid mõned üksikud tehingud ja indikatiivsete noteeringute kasutamine pikaajaliste intressimäärade kindlaksmääramisel. 2009. aasta suvel tegi uus valitsus teatavaks kavatsuse suurendada riigivõlakirjade esmase emissiooni mahtu, et tõsta likviidsust valitsussektori võlakirjade kohalikul turul. 2009. aasta lõpus asendas üks reitinguagentuur Bulgaaria negatiivse väljavaate stabiilsega. Alates 2009. aasta oktoobrist hakkasid pikaajalised intressimäärad investorite suurenenud huvi taustal märkimisväärselt langema, jõudes 2010. aasta märtsis 5,8%ni.

Kajastades Bulgaaria pikaajaliste intressimäärade kiiret langust ajavahemikus 2003–2005, vähenes Bulgaaria ja euroala pikaajaliste intressimäärade vahe kuni 2005. aasta lõpuni. Pärast seda oli Bulgaaria pikaajaliste intressimäärade areng kuni 2008. aasta lõpuni üldjoontes kooskõlas euroala vastavate intressimäärade liikumisega. Nende vahe küll suurenes mõnevõrra, kuid püsis enamasti 0,2–1,1 protsendipunkti piires (vt joonis 6b). 2008. aasta novembris aga suurenes pikaajaliste intressimäärade erinevus võrreldes euroala näitajaga 4,0 protsendipunktini. Selle muutuse tingisid peamiselt mure majanduse tasakaalustamatuse pärast, mida peegeldasid ka kahe reitinguagentuuri kehvemad hinnangud Bulgaaria riigi krediidireitingule, ning üleilmne ebastabiilsus finantsturgudel ja vähene likviidsus esmas- ja järelturul. Valitsussektori võlakirjade kauplemismahu kasv 2009. aasta oktoobris ja peaaegu nullini vähenenud inflatsioonierinevus tõid kaasa pikaajaliste intressimäärade vahe jõulise vähenemise (2010. aasta märtsis 2,2 protsendipunkti), võrreldes rekordiliselt kõrge, ligi 4,0 protsendipunktise tasemega 2009. aasta augustis ja 2008. aasta detsembris.

Finantslõimumise ja -arenguga seoses tuleb märkida, et euroalaga võrreldes on Bulgaaria kapitaliturg väiksem ja palju vähem arenenud (vt tabel 14). Pärast üleilmsete finantspingete tekkimist on aktsiaturu kapitaliseeritus vähenenud rohkem kui kaks korda, alanedes 2009. aastal 17,8%ni SKPst, mis on euroala vastava näitajaga võrreldes väga madal. Bulgaaria finantssektor on väga pangapõhine ning pangandussektoris domineerivad eelkõige euroala riikidest pärit välismaised pangad. Aastatel 2004–2009 kasvas järk-järgult pangalaenude jääk, kuid 2009. aasta lõpus püsis see siiski suhteliselt madalal tasemel, moodustades 77,5% SKPst. Valdav osa erasektorile antud laenudest on nomineeritud eurodes. Ettevõtete sektori turupõhine võlgnevus, mida väljendatakse ettevõtete fikseeritud tootlusega lunastamata väärtpaberite väärtusena, ulatus 2009. aasta lõpus ligikaudu 3,1%ni SKPst. Bulgaarias tegutsevate euroala pankade rahvusvahelised nõuded, mis määratletakse osatähtsusena euroala pankadelt Bulgaaria pankadele antud laenude kogukohustustes, moodustasid 2009. aastal 21,1%.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

BULGAARIA

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 62
Joonis 1 Hindade areng 62
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 62
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 63
a) ÜTHI hiljutine areng 63
b) Inflatsiooniprognoosid 63

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 64
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 64
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (–) 65
a) Tasemed 65
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 65
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 65
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 66
a) Tasemed 66
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 66
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 66
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 67
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 67

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 68
b) Bulgaaria leevi vahetuskursi surve põhinäitajad 68
Joonis 5 Bulgaaria leevi nominaalkurss euro suhtes 68
a) Vahetuskurss vaatlusperioodil 68
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 68
Tabel 10 Bulgaaria leevi reaalkursi areng 69
Tabel 11 Välisareng 69
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 69

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 70
Joonis 6 Pikaajaline intressimäär 70
a) Pikaajaline intressimäär 70
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 70
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 70

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	1,6	1,8	1,7	2,4	1,7
Kontrollväärtus[1)]					*1,0*
Euroala[2)]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Kontrollväärtus ajavahemiku aprill 2009 – märts 2010 kohta. Arvutatud Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilise keskmisena, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

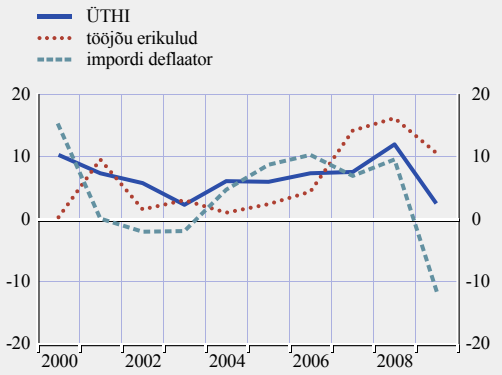

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	10,3	7,4	5,8	2,3	6,1	6,0	7,4	7,6	12,0	2,5
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	8,8	7,5	5,8	1,8	5,9	3,6	8,1	8,2	12,0	4,1
ÜTHI konstantse maksumääraga[1)]	-	-	-	-	4,9	6,0	5,4	7,2	11,3	1,9
THI	10,3	7,4	5,8	2,3	6,1	5,0	7,3	8,4	12,3	2,8
Eratarbimise deflaator	4,5	6,0	4,1	0,2	4,4	5,2	5,7	6,8	11,0	1,7
SKP deflaator	6,7	6,7	3,3	1,8	5,1	3,8	8,5	7,9	11,4	4,6
Tootjahinnad[2)]	19,4	3,5	2,2	2,8	5,4	7,2	8,7	8,0	13,3	-4,3
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	5,4	4,1	4,5	5,0	6,6	6,2	6,3	6,2	6,0	-5,0
SKP elaniku kohta[3)] (euroala = 100)	24,8	26,1	27,8	29,3	30,8	31,7	33,4	34,5	38,2	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	38,6	40,7	40,6	39,5	40,7	42,3	44,0	45,5	48,3	-
Kogutoodangu lõhe[4)]	-0,8	0,6	1,7	1,7	2,8	3,1	3,7	4,3	5,0	-2,9
Töötuse määr (%)[5)]	16,4	19,5	18,1	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8
Tööjõu erikulud, kogu majandus	0,3	9,6	1,6	3,0	1,0	2,4	4,4	14,2	16,2	10,6
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	8,3	14,9	5,9	5,1	4,9	5,9	7,4	17,9	19,3	8,2
Tööviljakus, kogu majandus	8,0	4,9	4,3	2,0	4,0	3,5	2,9	3,2	2,7	-2,1
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	15,0	0,1	-2,0	-1,9	4,7	8,7	10,3	6,9	9,6	-11,4
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6)]	-2,9	0,7	0,9	4,0	1,0	-1,1	-0,2	1,0	1,2	0,9
Rahamass (M3)	30,8	25,8	11,7	19,6	23,1	23,8	28,6	33,0	8,5	4,6
Laenamine pankadelt	16,6	33,0	42,9	48,8	48,7	31,8	24,8	64,5	32,4	4,1
Börsiindeks (SOFIX)	-	11,1	54,3	148,2	37,6	32,0	48,3	44,4	-79,7	19,1
Eluasemehinnad	-0,8	0,3	1,8	12,2	47,5	36,6	14,7	28,9	24,9	-21,4

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	0,9	1,6	1,8	1,7	2,4
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-0,6	1,7	3,0	3,8	3,8
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	1,4	1,0	1,0	1,2	1,7

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	2,3	2,7
THI, OECD (detsember 2009)[1)]	-	-
THI, RVF (aprill 2010)	2,2	2,9
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	2,6	3,2

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.
1) Bulgaaria ei ole OECD liige.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010[1)]
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	1,8	-3,9	-2,8
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta[2)]	7,5	1,0	1,7
Valitsussektori koguvõlg	14,1	14,8	17,4
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	42,2	40,9	39,5	40,0	41,3	41,2	39,5	41,5	39,1	36,9
Jooksvad tulud	42,5	42,0	40,0	40,6	42,0	41,6	39,7	40,9	38,7	37,0
Otsesed maksud	6,9	7,4	6,3	6,5	5,8	5,5	5,5	6,6	6,5	6,0
Kaudsed maksud	15,0	14,6	14,4	15,8	17,5	18,7	19,4	18,5	18,1	16,6
Sotsiaalkindlustusmaksed	11,0	10,0	9,5	10,6	10,5	10,3	8,7	8,7	8,1	8,0
Muud jooksvad tulud	9,7	10,0	9,9	7,8	8,2	7,2	6,1	7,2	6,0	6,4
Kapitalitulud	-0,3	-1,1	-0,5	-0,7	-0,8	-0,4	-0,2	0,6	0,4	-0,2
Kogukulu	42,6	40,3	40,3	40,3	39,7	39,3	36,5	41,5	37,3	40,7
Jooksvad kulud	38,6	36,4	36,7	36,9	35,9	35,0	32,2	33,4	31,7	35,5
Hüvitised töötajatele	10,0	8,9	9,6	10,4	10,2	9,8	9,0	9,0	9,0	9,7
Rahalised sotsiaaltoetused	12,7	12,0	12,7	12,7	12,0	11,9	11,4	10,9	10,5	12,5
Tasumisele kuuluv intress	4,0	3,3	2,3	2,0	1,8	1,7	1,4	1,0	0,8	0,8
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	11,8	12,2	12,1	11,8	11,9	11,6	10,5	12,5	11,4	12,5
Kapitalikulud	4,0	3,8	3,6	3,4	3,8	4,4	4,3	8,1	5,6	5,3
Ülejääk (+) / puudujääk (–)	-0,3	0,6	-0,8	-0,3	1,6	1,9	3,0	0,1	1,8	-3,9
Esmane tasakaal	3,7	4,0	1,5	1,7	3,4	3,6	4,4	1,1	2,7	-3,1
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	3,3	4,1	2,1	2,4	4,5	6,1	7,2	4,8	7,5	1,0

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

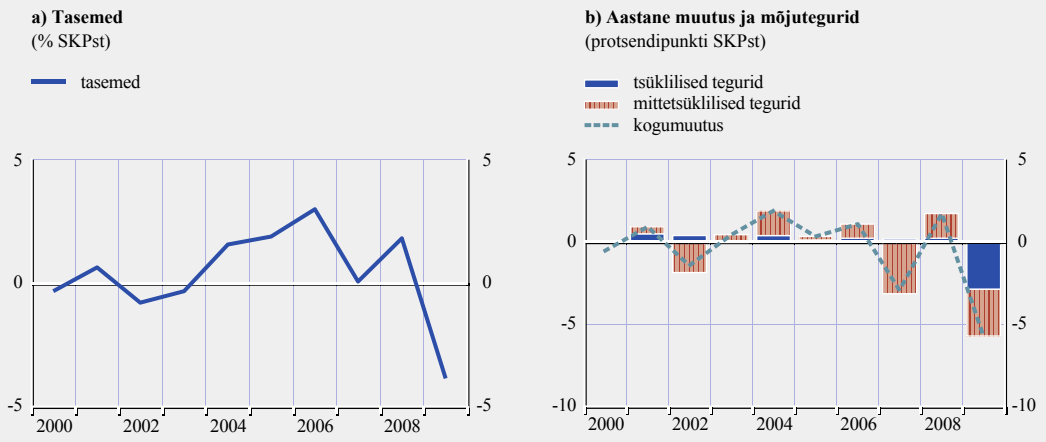

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	74,3	67,3	53,6	45,9	37,9	29,2	22,7	18,2	14,1	14,8
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	5,1	5,6	8,7	9,5	12,5	15,8	19,2	23,2	24,6	23,4
Välisvaluuta	94,9	94,4	91,3	90,5	87,5	84,2	80,8	76,8	75,4	76,6
Euro[1)]	8,7	11,2	27,7	34,2	39,8	47,8	52,7	53,3	52,1	54,7
Muud	86,3	83,1	63,7	56,4	47,7	36,4	28,1	23,4	23,4	21,9
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	9,0	10,5	16,2	18,5	20,5	30,3	35,3	41,1	47,4	44,1
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	12,2	11,6	10,1	9,4	7,9	8,0	7,5	7,7	7,2	7,2
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	1,0	0,7	0,7	0,5	0,5	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	99,0	99,3	99,3	99,5	99,5	99,8	100,0	99,9	99,9	99,9

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

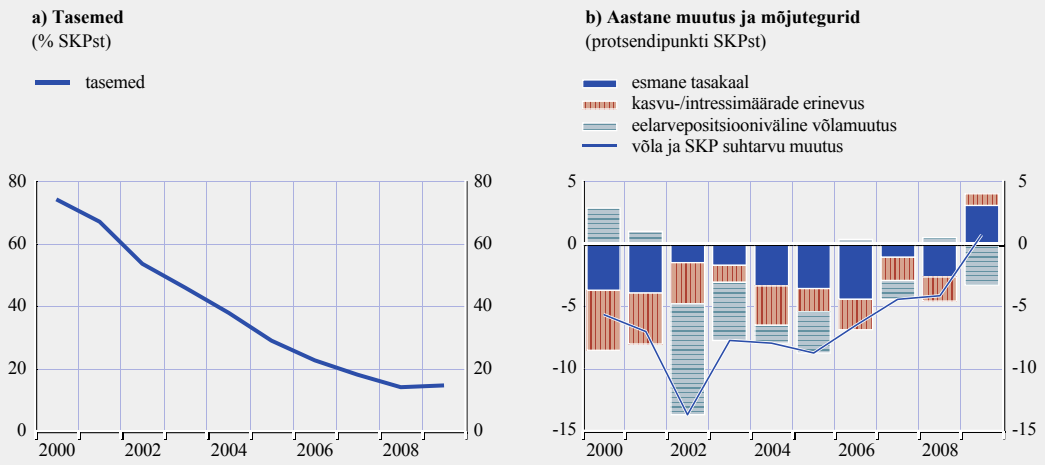

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

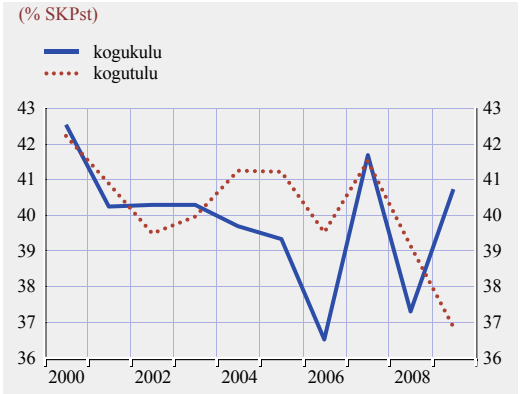

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	3,2	0,4	-8,1	-4,3	-3,0	-5,2	-2,7	-1,6	-1,3	0,6
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-0,3	0,6	-0,8	-0,3	1,6	1,9	3,0	0,1	1,8	-3,9
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	2,9	1,0	-8,9	-4,6	-1,5	-3,3	0,4	-1,5	0,5	-3,3
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	-4,5	-1,4	-2,1	0,7	-0,3	-5,0	1,5	-1,1	0,3	-1,4
Valuuta ja hoiused	-0,9	-2,0	2,3	2,8	2,7	-1,2	3,2	3,0	0,4	-1,9
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,1	0,2	-1,9	0,2	-1,4	0,6	0,2	-3,2	-0,7	0,0
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-3,7	0,2	-1,1	-2,7	-5,6	-1,6	-1,4	-1,1	-0,1	0,9
Erastamine	-4,0	-2,3	-1,3	-2,9	-7,2	-1,7	-1,4	-1,1	-0,9	-0,5
Omakapitali juurdemaksed	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	1,4
Muud	0,3	2,6	0,2	0,2	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud finantsvarad	0,0	0,2	-1,4	0,4	4,0	-2,8	-0,5	0,2	0,7	-0,4
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	3,7	2,2	-6,5	-5,1	-1,0	1,6	-0,7	-0,5	0,3	0,0
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	3,8	2,2	-5,6	-5,1	-1,1	1,6	-0,8	-0,5	0,3	-0,1
Muud hindamise mõjud[2)]	-0,1	0,0	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	3,6	0,2	-0,3	-0,3	-0,1	0,1	-0,5	0,0	-0,2	-1,8

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	25,0	25,3	31,1	36,3	43,6	55,4	63,5
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	16,9	17,1	16,5	16,9	17,9	19,6	20,2

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Ei
BGN/EUR kurss aprillis 2008	1,95583
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	0,0
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	0,0

Allikas: EKP.
1) Kahepoolse vahetuskursi suurim protsentuaalne kõrvalekalle 2008. aasta aprilli keskmisest tasemest ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring oli 2008. aasta aprilli tasemest tugevam (nõrgem).

Tabel 9 b) Bulgaaria leevi vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	2,0	2,3	3,6	4,7	4,7	4,5	4,1	3,6

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Bulgaaria leevi nominaalkurss euro suhtes

a) Vahetuskurss vaatlusperioodil
(päevased andmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

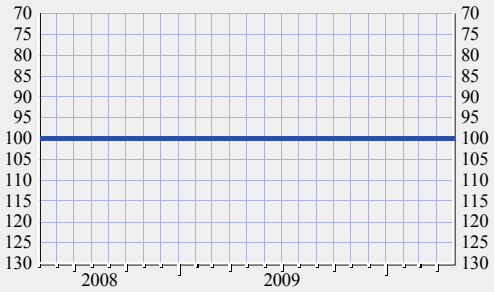

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
aprill 2000 – aprill 2010)

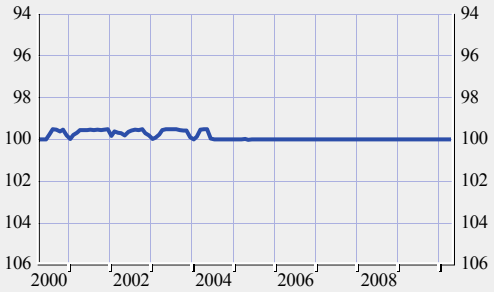

Allikas: EKP.
Märkus. Joone ülespoole (allapoole) liikumine näitab Bulgaaria leevi kallinemist (odavnemist).

Tabel 10 Bulgaaria leevi reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes[1)]	20,6
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	1,9
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1), 2)]	21,0

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-5,4	-5,6	-2,4	-5,5	-5,8	-11,3	-17,7	-28,9	-23,2	-8,0
Jooksevkonto	-5,6	-5,6	-2,4	-5,5	-6,6	-12,4	-18,4	-26,8	-24,0	-9,4
Kaupade konto	-9,4	-11,7	-11,3	-13,7	-14,9	-20,2	-22,0	-25,1	-25,2	-12,1
Teenuste konto	4,0	2,2	3,1	3,1	3,3	3,7	3,7	4,1	3,9	4,6
Tulukonto	-2,5	0,2	2,4	1,6	1,2	0,3	-2,7	-8,2	-5,2	-4,7
Jooksevülekanded	2,3	3,7	3,4	3,5	3,8	3,7	2,7	2,4	2,4	2,8
Kapitalikonto	0,2	0,0	0,0	0,0	0,8	1,1	0,7	-2,0	0,8	1,4
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	6,6	6,4	5,1	9,2	9,2	10,0	25,3	28,8	16,0	8,0
Otseinvesteeringud	8,0	5,9	5,7	10,3	11,3	14,7	24,1	30,6	18,2	9,8
Portfelliinvesteeringud	-1,5	0,5	-0,6	-1,1	-2,1	-4,7	1,2	-1,8	-2,2	-1,8
Muud investeeringud	2,2	-2,2	5,1	4,9	3,1	7,5	2,2	17,9	17,5	-1,6
Reservvarad	-3,6	-2,1	-3,5	-4,6	-7,5	-1,5	-6,0	-10,1	-2,0	1,9
Kaupade ja teenuste eksport	55,7	53,6	51,4	53,1	56,7	59,5	64,2	63,2	60,3	49,2
Kaupade ja teenuste import	61,1	63,1	59,7	63,7	68,2	76,0	82,6	84,2	81,6	56,7
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-34,4	-27,6	-25,9	-27,2	-30,9	-46,9	-60,8	-86,4	-101,8	-109,6
Koguvälisvõlg[2)]	86,9	78,6	65,0	60,1	63,3	70,9	82,0	100,4	108,8	111,3

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	49,2	52,4	53,2	54,2	52,2	51,1	49,9	48,9	45,8	49,2
Kaupade import	41,4	46,0	47,0	46,6	45,4	48,4	46,9	43,6	41,3	43,5
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	64,9	67,2	69,6	68,0	69,0	70,5	68,9	67,7	67,2	69,1
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	-	25,6	25,8	36,8	135,5	33,1	24,6	43,1	56,1	42,9
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	24,6	32,4	41,9	54,4	77,5	67,1	79,8	85,4	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	24,1	23,1	35,6	62,2	55,7	47,3	60,5	55,2	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	56,2	60,7	62,1	63,2	62,2	60,0	60,7	60,8	60,0	64,4
Kaupade import	52,9	57,1	57,7	57,7	57,0	62,6	61,1	58,5	56,7	60,3

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%; perioodi keskmised)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
Pikaajaline intressimäär	6,6	6,7	6,1	5,8	6,9
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

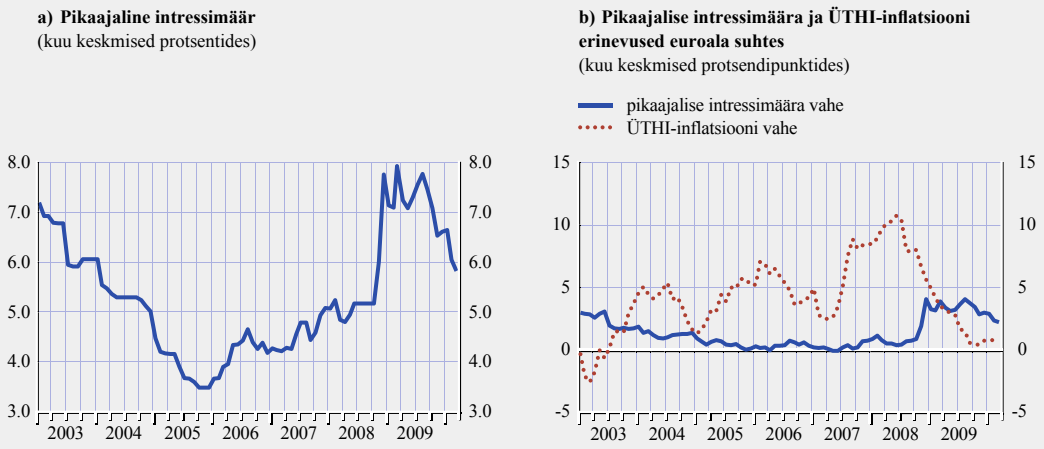

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	0,1	0,1	0,2	0,7	1,4	2,9	4,9	4,4	3,5	3,1	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	1,1	3,7	4,2	7,9	10,4	19,7	31,0	51,3	18,7	17,8	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	12,5	14,8	19,4	27,0	36,0	43,2	46,6	66,4	74,2	77,5	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	-	-	-	-	-	-	-	14,0	22,6	21,1	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.2 TŠEHHI VABARIIK

5.2.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Tšehhi 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 0,3%, s.t oluliselt madalam kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel eeldatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon langeb lähikuudel.

Kui vaadelda arengut pikema aja jooksul, võib öelda, et tarbijahindade inflatsioon Tšehhis langes püsivalt kuni 2003. aastani, mil inflatsioon jõudis mõnevõrra negatiivse tasemeni. Seejärel kõikus inflatsioon kuni 2007. aastani enamasti vahemikus 1–3%. Alates 2007. aasta lõpust hakkas hinnasurve peamiselt kõrgemate toiduaine- ja energiahindade ning mõningate reguleeritud hindadega seotud meetmete mõjul taas tugevnema, ulatudes 2008. alguses 7,9%ni. Pärast üleilmse ja sisemaise nõudluse kokkukuivamist ning riiklikult reguleeritud hindade ja üleilmsete toormehindade varasematest tõusudest tingitud baasefektide tõttu hakkasid tarbijahinnad 2008. aasta lõpus järsult langema, muutudes 2009. aastal ajutiselt negatiivseks.

Inflatsiooni keskpikk areng Tšehhis on seotud mitme olulise poliitilise valikuga, millest kõige märkimisväärsem on rahapoliitika suunatus hinnastabiilsuse saavutamisele. 1997. aastal loobus Tšehhi krooni fikseeritud vahetuskursist ja läks üle paindliku vahetuskursi süsteemile. 1998. aastal võeti kasutusele inflatsiooni otsejuhtimine. Alates 2001. aasta aprillist on inflatsioonieesmärk määratletud tarbijahindade inflatsiooni alusel püsivalt väheneva vahemikuna ja alates 2006. aastast võeti kasutusele konkreetne arvuline eesmärk. 2006. aastal määrati tarbijahindade inflatsiooni eesmärgiks 3% (±1 protsendipunkt), mida alandati 2%ni (±1 protsendipunkt) 1. jaanuaril 2010. Kohati lõdvale eelarvepoliitikale vaatamata on toimunud inflatsioonitempo aeglustumine, mida on üldjoontes toetanud tooteturgudel konkurentsi elavdamiseks tehtud mitu reformi.

Inflatsiooni arengu hindamisel tuleb silmas pidada SKP jõulist reaalkasvu peaaegu kogu viimase kümnendi jooksul. Aastatel 2003–2007 iseloomustas makromajanduslikku arengut majandustegevuse püsiv hoogustumine, 2008. aastal aga hakkas majanduskasv märgatavalt langema. Püsivalt kiire majanduskasv, mille taga oli välismaiste otseinvesteeringute sissevool ekspordile suunatud sektoritesse, soodustas tööturutingimuste paranemist ja erasektorile väljastatud laenude jõulisemat kasvu. Kogu vaatlusperioodil, välja arvatud 2005. aastal, kasvas töötaja kohta makstav hüvitis tööviljakusest kiiremini, suurendades pidevalt tööjõu erikulusid. Tööjõu erikulude kasv aeglustus aastatel 2002–2005 oluliselt, kuid muutus kahel järgneval aastal taas tempokamaks seoses tööturu olukorra pingestumisega. Impordihindade langus valdava osa vaatlusperioodi jooksul kajastas peamiselt efektiivse vahetuskursi tõusu. Inflatsiooni üldine arengusuundumus nähtub ka muudest asjakohastest indeksitest, nagu näiteks ÜTHI (v.a töötlemata toiduained ja energia) (vt tabel 2). Arvestades rahvusvahelise tarneahela suurt mõju ja Tšehhi spetsialiseerumist kapitalikaupade ekspordile, sattus Tšehhi majandus üleilmse finants- ja majanduskriisi järel kokku varisenud maailmakaubanduse tõttu sügavasse langusesse. Seejärel kahanesid eksport ja sisenõudlus, eelkõige aga investeeringud. 2009. aasta teisel poolel hakkas eksport osaliselt tänu vanade autode kokkuostmiseks mõeldud kavadele taas elavnema.

Hiljutine areng näitab, et inflatsioonitempo aeglustumine jätkus 2009. aastal. 2009. aasta oktoobris jõudis inflatsioon madalaima tasemeni, ulatudes –0,6%ni, ent hakkas seejärel tõusma ja oli 2010. aasta märtsis 0,4% (vt tabel 3a). Inflatsiooni alanemine kuni 2009. aasta oktoobrini näitas 2008. aastal toimunud riiklikult reguleeritud hindade tõusu mõju taandumist. Lisaks alandasid 2009. aastal inflatsiooni 2008. aastaga võrreldes madalamad üleilmsed nafta- ja toiduainehinnad. ÜTHI-inflatsioon (v.a töötlemata toiduained ja energia) kasvas veidi aeglasemas tempos kui ÜTHI-koguinflatsioon (vt tabel 2). 2009. aasta lõpu poole

kiirenes inflatsioonitempo üleilmsete energiahindade kasvu tingimustes. Ehkki tööturutingimused halvenesid oluliselt ja töötaja kohta makstava hüvitise aastakasv muutus 2009. aasta teises kvartalis negatiivseks, piiras tööviljakuse alanemine tööjõu erikulude vähenemist. Riiklikult reguleeritud hindade muutuste mõju inflatsioonile 2009. aastal oli positiivne, kuid langev. Inflatsiooni praegust arengut tuleb vaadata sügava majanduslanguse kontekstis. SKP reaalkasv aeglustus 2009. aastal 4,2% võrra. Jõulise ekspordikasvu toel taastus toodangu kasv 2009. aasta keskel märgatavalt.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioon 2010. aastal vahemikku 1,0–1,6% ja ulatub 2011. aastal 1,3–2,2%ni (vt tabel 3b). 2010. aasta alguses tõstetud kaudsed maksud ja üleilmsete toormehindade kerkimine suurendavad eelduste kohaselt aastast inflatsioonimäära, nõrk sisenõudlus peaks aga inflatsioonisurvet vähendama. Inflatsiooniväljavaadet ohustavad tõusuriskid on seotud toormehindade, eelkõige üleilmsete naftahindade eeldatust suurema tõusuga. Langusriskid on aga seotud ekspordi arenguga, millele vanade autode kokkuostuks mõeldud kavad enam tuge ei anna. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või krooni nominaalkurssi tõenäoliselt ka Tšehhi majanduse järelejõudmine euroalale, arvestades et selle riigi SKP elaniku kohta ja hinnatase on euroala vastavatest näitajatest endiselt madalamad (vt tabel 2). Ent mõju, mida järelejõudmisprotsess avaldab, on täpselt raske hinnata.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas tähtis, et Tšehhi säilitaks hinnastabiilsusele suunatud rahapoliitika ning viiks ellu ulatuslikku ja usaldusväärset konsolideerimispoliitikat kooskõlas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse nõuetega. Samal ajal tuleb võtta meetmeid avaliku sektori teenuste ja riigihangete ning maksuhalduse tõhustamiseks. Tööturu paindlikkuse suurendamiseks on lisaks vaja parandada tööturu toimimist, näiteks suurendada tööjõu piirkondlikku mobiilsust ning suurendada tööjõu oskuste vastavust tööturu vajadustele. See on praegu eriti tähtis, et vältida struktuurse tööpuuduse märkimisväärset kasvu või tööjõus osalemise määra langust. Samuti on oluline, et palgakasv oleks kooskõlas tööviljakuse kasvu ja tööturutingimustega ning võtaks arvesse arengut konkureerivates riikides. Peale selle on tähtis, et Tšehhi tugevdaks oma poliitikat konkurentsi elavdamiseks tooteturgudel (eelkõige elekter, gaas ja telekommunikatsioon) ning jätkaks reguleeritud sektorite liberaliseerimisega. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema liiga kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Need meetmed aitavad saavutada jätkusuutlikku hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu.

5.2.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tšehhi suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Tšehhi valitsussektori eelarve puudujääk 5,9% SKPst, mis on 3%lisest kontrollväärtusest märkimisväärselt suurem. Valitsussektori võla suhe SKPsse oli 35,4%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes kasvas Tšehhi eelarvepuudujäägi suhtarv 3,2 protsendipunkti võrra ning valitsussektori võla suhtarv 5,4 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 5,7%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 39,8%ni. Muude eelarvetegurite osas märgitakse, et 2009. aastal ületas eelarve puudujäägi suhtarv riiklike investeeringute suhet SKPsse.

Vaadeldes arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et eelarve puudujäägi suhe SKPsse on olnud kõikuv, ulatudes eelkõige kümnendi alguses väga kõrgele tasemele (vt joonis 2a ja tabel 5). Puudujäägi suhtarv, mis oli 2000. aastal 3,7%, halvenes 2002. aastal 6,8%ni, paranes seejärel 2007. aastal 0,7%ni ning tõusis 2008. aastal taas järsult. Eelarve sellist arengut arvestades võttis ELi Nõukogu 2004. aastal vastu otsuse ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta, mis tühistati 2008. aastal, sest 2007. aastal alanes eelarve puudujääk kontrollväärtusest madalamale tasemele. Kuna 2009. aastaks prognoositi kontrollväärtusest

suuremat eelarve puudujääki, otsustas ECOFINi nõukogu 2. detsembril 2009, et Tšehhis eksisteerib ülemäärane eelarvepuudujääk, mis tuleb korrigeerida aastaks 2013. Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et enne 2008. aastat avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule üldiselt positiivset mõju. Kriisieelsetel aastatel ja eriti alates 2005. aastast mittetsüklilised tegurid üldiselt nõrgendasid Tšehhi struktuurset eelarvepositsiooni (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, v.a ühekordsed ja ajutised meetmed). Kui finants- ja majanduskriis hakkas eelarveseisundile avaldama negatiivset mõju, võttis Tšehhi valitsus 2008. aasta detsembris ja 2009. aasta veebruaris vastu mahukad eelarvepoliitiliste stiimulite programmid. Samal ajal toimisid eelarvepoliitilise stiimulina ka ettevõtte tulumaksu reform ja sotsiaalkindlustusmaksete vähendamine, mis kiideti heaks enne kriisi algust. Eeldatavasti peaks 2010. aastal eelarvele avalduvat eelarvepoliitiliste stiimulite mõju tasakaalustama 2009. aasta oktoobris vastu võetud konsolideerimiskava, mis hõlmab käibe- ja aktsiisimaksude tõusu ning avaliku sektori palkade külmutamist. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Tšehhi struktuurne eelarveseisund kriisiperioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 kasvas võla suhe SKPsse kokku 16,9 protsendipunkti (vt joonis 3a ja tabel 6). Koguvõlg kasvas 18,5%lt 2000. aastal 30,1%ni 2004. aastal ning vähenes siis järk-järgult 2007. aastani, enne kui hakkas 2009. aastal taas jõudsalt suurenema. Nagu joonisel 3b täpsemalt näha, on Tšehhi võlakoormuse kasvu kõige rohkem mõjutanud esmane eelarvepuudujääk. Eelarvepositsiooniväliste võlamuutuste mõju oli kõikuv, kuid üldjuhul võlga vähendav (vt tabel 7). Kasvu-/intressimäärade erinevus mõjus enne 2009. aastat võla suhtele üldiselt pärssivalt. Valitsussektori võla suhe SKPsse suurenes 2009. aastal märgatavalt, kajastades halvenevat makromajanduskeskkonda, esmase eelarvepuudujäägi järsku kasvu ning kasvu-/intressimäärade negatiivset vahet.

Tšehhi valitsussektori võla struktuuris alanes lühiajalise võla osatähtsus 45,5%lt 2000. aastal vähese 6,4%ni 2009. aastal (vt tabel 6). Seepärast intressimäärade muutused eelarve tasakaalu oluliselt ei mõjuta. Välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus on märkimisväärne, ulatudes 16,4%ni. Arvestades valitsussektori võlakoormuse suurust, on vahetuskursside kõikumise mõju eelarve tasakaalule suhteliselt väike. Finants- ja majanduskriisi ajal suurenes välisvääringus nomineeritud võla osatähtsus, osutades võlast tuleneva haavatavuse kasvule. Samal ajal ei ole Tšehhi valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulud SKP suhtes kasvasid 41,8%lt 2000. aastal 46,2%ni 2009. aastal. See suhtarv on suur võrreldes teiste riikidega, kellel on sarnane sissetulek elaniku kohta, ja isegi mõne väga arenenud majandusega riigiga. Kulude suhtarv langes 2003. aasta kõrgelt 47,3%lt 42,5%ni 2007. aastal. Selle tingis kulude vähenemine kõigis kategooriates (v.a sotsiaaltoetused). Aastatel 2008 ja 2009 hakkas suhtarv taas suurenema. Valitsussektori kogutulud on alates 2000. aastast suurenenud 2,2 protsendipunkti võrra, ulatudes 2009. aastal 40,3%ni SKPst. Muutus kajastas tulude kasvu kõigis kategooriates (v.a kaudsed maksud).

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud veebruaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Tšehhi keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et eesmärk on vähendada järk-järgult eelarve puudujääki 4,2%ni 2012. aastal. Selle eelarvestrateegia põhjal kavatseb Tšehhi valitsus vähendada eelarve puudujääki 2010. aastal 1,3 protsendipunkti võrra 5,3%ni SKPst ning nii 2011. kui ka 2012. aastal veel 0,5 protsendipunkti võrra. Samal ajal peaks struktuurne puudujääk püsima kuni 2012. aastani (kaasa arvatud) kõrgem kui stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eesmärk, mis

jäeti 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis muutmata ning on jätkuvalt struktuurne puudujääk 1% SKPst. Kui kogutulude osatähtsus SKPs peaks aastatel 2010–2012 mõnevõrra suurenema, siis kogukulude osatähtsus samal ajal tõenäoliselt väheneb. Need muutused põhinevad eeldustel, et uus valitsus määrab kindlaks ja kiidab heaks maksutõusud ja eelkõige kulude kärped. Valitsussektori koguvõla suhtarv peaks 2012. aastal suurenema 42,0%ni SKPst.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Tšehhi riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees rahvastiku märgatav vananemine. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 17% SKPst 2010. aastal, peaksid kuni aastani 2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Tšehhis oluliselt suurenema, kasvades 6,4 protsendipunkti võrra SKPst.[4] See kajastab suuresti pensioni- ja tervishoiukulude prognoositavat tõusu. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Tšehhi rahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske suureks.[5]

Riigirahanduse valdkonnas seisab Tšehhil ees ülesanne saavutada 2013. aastaks 3%lisest kontrollväärtusest väiksem eelarvepuudujääk kooskõlas kohustustega, mis on võetud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames. Selleks tuleb võtta piisavalt põhjalikke konsolideerimismeetmeid, eelkõige eelarve kulude poolel. Samal ajal peab Tšehhi eelarvestrateegiat toetama piisavalt range eelarveraamistik, milles järgitakse rangelt nominaalkuludele kehtestatud piirmäärasid, et vältida avaliku sektori kulutuste suurendamist.

5.2.3. VAHETUSKURSI ARENG

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 ei osalenud Tšehhi kroon vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi režiimi alusel (vt tabel 9a). 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta veebruarini nõrgenes krooni kurss euro suhtes tugevalt, ent taastus seejärel osaliselt ja püsis 2009. aasta keskpaigast alates stabiilsemana. Vaatlusperioodil kaubeldi Tšehhi vääringuga enamasti 2008. aasta aprilli keskmisest vahetuskursist, mida kasutatakse illustreerivalt võrdlusalusena ERM2 keskkursi puudumisel, oluliselt odavamalt. Suurim positiivne kõrvalekalle võrdluskursist oli 8,4% ja suurim negatiivne kõrvalekalle 17,7% (vt joonis 5 ja tabel 9a).

Vaadeldes arengut üksikasjalikumalt, võib öelda, et krooni jõuline odavnemine toimus ajal, mil Tšehhi majanduse väljavaade oli ebasoodne, investorid tundsid muret välise haavatavuse pärast sealses piirkonnas ja investeerimispanga Lehman Brothers pankroti järel 2008. aasta septembris valitses üleilmsetel finantsturgudel suurenenud ebakindlus. Seejärel aitas üleilmsete finantsturutingimuste järkjärguline normaliseerumine kaasa langustrendi osalisele pöördumisele. 23. aprillil 2010 oli Tšehhi vääringu vahetuskurss euro suhtes 25,41 krooni, mis on 1,4% nõrgem kui 2008. aasta aprilli keskmine.

Vaatlusperioodil oli krooni vahetuskurss euro suhtes protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal mõõdetuna enamasti väga kõikuv. Alates 2010. aasta jaanuarist on aga kõikumine püsivalt vähenenud. Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist oli kuni 2008. aasta lõpuni negatiivne, püsides 2008. aasta oktoobris lõppenud kolmekuulisel perioodil –1,1 protsendipunkti tasemel. Erinevate rahapoliitiliste sammude mõjul, mis võeti Tšehhis ja euroalal seoses üleilmse finants- ja majanduskriisiga, muutus intressimäärade erinevus 2009. aastal positiivseks. Alates 2009. aasta juunist kuni detsembrini püsis erinevus suhteliselt kõrgel tasemel veidi üle 1 protsendipunkti ja vähenes 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 0,8 protsendipunktini (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Tšehhi krooni reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümneaastasest

4 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.

5 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

keskmisest näitajast mõnevõrra kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Tšehhis majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist vaadatuna keeruliseks.

Muu välisarengu osas märgitakse, et aastatel 2000–2007 oli Tšehhi maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto keskmiselt üsna suures puudujäägis, mis ulatus 4,2%ni SKPst. 2003. aastal oli puudujääk 6,2% SKPst, vähenes aga seejärel kaubandusbilansi märkimisväärse paranemise tulemusel 2005. aastal kiiresti 1,2%ni SKPst. Otseinvesteeringutega seotud kohustustelt tulude väljamaksete kiire kasv suurendas jooksev- ja kapitalikonto puudujäägi 2007. aastal 2,6%ni SKPst. Tingituna tulude konto puudujäägi vähenemisest ja sisenõudluse kiirest langusest, mille tagajärjel alanes ka import, muutus jooksev- ja kapitalikonto tasakaal napiks ülejäägiks, ulatudes 2008. aastal 0,2%ni ja 2009. aastal 0,1%ni SKPst. 2009. aastal tasakaalustas kaupade konto ülejäägi suurenemine peaaegu täielikult teenuste konto ülejäägi vähenemise ja tulude konto puudujäägi kasvu. Viimasel aastal Tšehhi maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitalivoogude märkimisväärse kahanemisega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Finantskonto puhul kattis otseinvesteeringute keskmiselt suur netosissevool täielikult Tšehhi majanduse rahastamisvajadused kuni 2008. aastani. Pärast seda alanes otseinvesteeringute netosissevool märgatavalt vastavalt üldjoontes tasakaalus olevale jooksevkonto positsioonile. Pärast netoväljavoolu aastatel 2005–2008 täheldati 2009. aastal portfelliinvesteeringute netosissevoolu. Muude investeeringute puhul täheldati 2009. aastal netoväljavoolu. Selle taustal kasvas koguvälisvõlg 37,6%lt SKPst 2000. aastal 51,8%ni 2009. aastal. Samas halvenes märkimisväärselt Tšehhi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –8,8%lt SKPst 2000. aastal –41,3%ni 2008. aastal ja –45,2%ni 2009. aastal. Tšehhi on väikese avatud majandusega riik, ehkki kaupade ja teenuste väliskaubandus on märkimisväärselt vähenenud. Ekspordinäitaja, mis oli 2008. aastal 77,1% SKPst, langes 2009. aastal 70,8%ni SKPst ning impordinäitaja, mis ulatus 2008. aastal 72,5%ni SKPst, langes 2009. aastal 64,9%ni (vt tabel 11).

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 67,1% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli madalam ehk 63,5%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Tšehhi sissetulevates otseinvesteeringutes 84,3% ja 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 54,1%. Tšehhi varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 71,8% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 70,7% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

5.2.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Tšehhis oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 4,7%, mis on madalam kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

2001. aasta jaanuarist 2003. aasta maini langesid Tšehhi pikaajalised intressimäärad ligikaudu 350 baaspunkti võrra (vt joonis 6a). Pärast lühiajalisi tõuse kuni 2004. aasta keskpaigani jätkus alates 2004. aasta augustist langus ning 2005. aasta septembris alanesid pikaajalised intressimäärad 3,3%ni, mis on varasemate aegadega võrreldes madalaim tase. Langusele aitasid muu hulgas kaasa inflatsioonisurve taandumine, rahapoliitika jätkuv usaldusväärsus ning investorite kindlustunne Tšehhi majandus- ja finantsarengu suhtes. Hiljem, eriti 2007. aasta suvel finantsturgudel tekkinud pingete mõjul hakkasid pikaajalised intressimäärad taas tõusma, ulatudes aasta hiljem rekordilise tasemeni. Sel ajal tasakaalustas vahetuskursi jõuline tõus riigisisest inflatsioonisurvet vaid osaliselt ning eeldati ikka veel, et inflatsioon kiireneb. Suureneva inflatsioonisurve kärpimiseks tõstis Tšehhi keskpank (Česká národní banka) ajavahemikus 2006. aastast kuni 2008. aasta suveni oma baasintressimäära 2,25%lt 3,75%ni. Alates 2008. aasta suvest on makromajanduskeskkond kardinaalselt muutunud. Rahvusvahelise majan-

dus- ja finantskriisi tagajärjel aeglustus järsult majandustegevus ning 2008. aasta lõpus hakkas alanema ka inflatsioon.

Pikaajalised intressimäärad langesid kuni 2009. aasta jaanuarini. 2009. aasta esimesel poolel mõjutasid Tšehhit üleilmse ebakindluse ja riskipreemiate suurenemine keskkonnas, kus paljud riigid emiteerisid üha rohkem võlainstrumente. Kui lühiajalised intressimäärad langesid (peamiselt seoses intressimäärade alandamisega Tšehhi keskpanga poolt), siis pikema tähtajaga intressimäärad järgisid tõusutrendi ning kõikusid jätkuvalt ja üha suuremal määral. 2009. aasta jaanuarist juunini tõusid pikaajalised intressimäärad ligikaudu 125 baaspunkti võrra, ulatudes juunis 5,5%ni. 2009. aasta teisel poolel kaalus investorite huvi Tšehhi riigivõlakirjade vastu üles mure uute võlakirjade mahuka emiteerimise pärast kasvava eelarvepuudujäägi tõttu. Peale selle tõid positiivsed hinnangud lisameetmetele, mida valitsus võttis 2009. aasta oktoobris 2010. aasta eelarve puudujäägi vähendamiseks, kaasa intressimäärade languse kuni 2009. aasta detsembrini. Pärast investeerimispanga Lehman Brothers kokkuvarisemist lõdvendas Tšehhi keskpank nõudluse vähenemise ja inflatsioonimäärade languse kontekstis korduvalt oma rahapoliitikat. Vaatlusperioodi lõpus tõusid pikaajalised intressimäärad mõnevõrra, kajastades taas kord muret eelarvepoliitika edasise arengu pärast, kuid langesid siis taas, olles 2010. aasta märtsis 4,0%.

Tšehhi ja euroala pikaajaliste intressimäärade vahe muutus üldjoontes kooskõlas pikaajaliste intressimäärade arenguga ning oli ajavahemikus 2002. aasta juunist kuni 2003. aasta juunini negatiivne. Seejärel kasvas vahe järk-järgult ligikaudu 1%ni (vt joonis 6b). Seoses Tšehhi pikaajaliste intressimäärade langusega alates 2004. aasta teisest poolest hakkas vähenema ka pikaajaliste intressimäärade erinevus. Valdava osa 2006. aasta jooksul ning kuni 2007. aasta suveni oli pikaajaliste intressimäärade erinevus enamasti negatiivne. Selle peamiseks põhjuseks oli turuosaliste positiivne hoiak riigi finants- ja majandusväljavaate suhtes. Finantskriisi tõttu tekkisid 2008. aasta teisel poolel erinevused Tšehhi ja euroala pikaajaliste riigivõlakirjade intressimäärade arengus. Intressimäärade vahe suurenes 2009. aasta juulis 1,5%ni, enne kui hakkas 2010. aasta alguses vähenema.

Tšehhi kapitaliturg on euroalaga võrreldes väiksem ja palju vähem arenenud (vt tabel 14). Ehkki pangalaenude jääk on viimastel aastatel kiiresti kasvanud, oli see 2009. aasta lõpus suhteliselt madal, püsides 52,7% tasemel SKPst. Tšehhis on valdav osa erasektorile antud laenudest nomineeritud kohalikus vääringus. Ettevõtete sektori turupõhine võlgnevus, mida väljendatakse ettevõtete fikseeritud tootlusega lunastamata väärtpaberite väärtusena, kasvas 2009. aasta lõpus 23,4%ni SKPst. Suureneva riskikartlikkuse taustal vähenes aktsiaturu kapitaliseeritus alates 2007. aastast vähem kui ühe kolmandiku võrra ning püsib euroalaga võrreldes madalana (2009. aastal 24,0% SKPst). Tšehhi pangandussektoris mängivad olulist rolli välismaised pangad. Euroala pankade rahvusvahelised nõuded Tšehhis ulatusid 2009. aastal 6,2%ni kohustuste kogumahust (vt ka tabel 12).

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

TŠEHHI VABARIIK

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 78
Joonis 1 Hindade areng 78
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 78
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 79
a) ÜTHI hiljutine areng 79
b) Inflatsiooniprognoosid 79

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 80
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 80
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (–) 81
a) Tasemed 81
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 81
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 81
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 82
a) Tasemed 82
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 82
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 82
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 83
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 83

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 84
b) Tšehhi krooni vahetuskursi surve põhinäitajad 84
Joonis 5 Tšehhi krooni nominaalkurss euro suhtes 86
a) Vahetuskurss vaatlusperioodil 86
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 86
Tabel 10 Tšehhi krooni reaalkursi areng 85
Tabel 11 Välisareng 85
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 85

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 86
Joonis 6 Pikaajaline intressimäär 86
a) Pikaajaline intressimäär 86
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 86
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 86

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
Kontrollväärtus[1)]					*1,0*
Euroala[2)]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

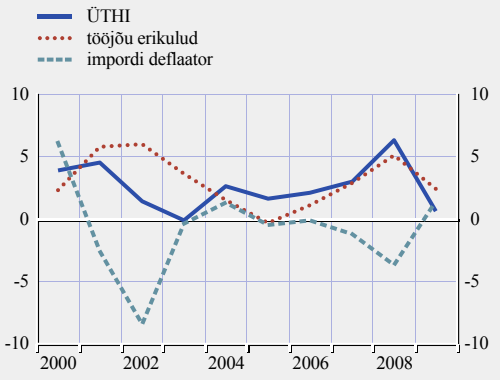

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	-	3,1	2,0	0,4	2,5	0,9	0,9	3,1	5,8	0,5
ÜTHI konstantse maksumääraga[1)]	-	-	-	-	1,8	1,4	1,4	2,4	4,3	0,6
THI	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,8	2,5	2,8	6,3	1,0
Eratarbimise deflaator	3,1	3,9	1,2	-0,4	3,3	0,8	1,4	2,9	4,9	0,3
SKP deflaator	1,5	4,9	2,8	0,9	4,5	-0,3	1,1	3,4	1,8	2,7
Tootjahinnad[2)]	4,9	2,8	-0,6	-0,4	5,5	3,1	1,5	4,1	4,5	-3,1
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,2
SKP elaniku kohta[3)] (euroala = 100)	60,9	62,6	63,3	66,4	68,6	69,3	70,4	73,4	74,0	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	47,9	49,8	56,7	52,9	53,7	56,9	60,1	61,4	70,0	-
Kogutoodangu lõhe[4)]	-2,2	-1,8	-2,6	-2,3	-1,5	1,0	3,9	6,0	4,8	-2,2
Töötuse määr (%)[5)]	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7
Tööjõu erikulud, kogu majandus	2,3	5,8	6,0	3,6	1,5	-0,3	1,1	2,9	5,1	2,4
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	6,2	7,9	7,4	8,8	5,7	4,9	5,9	6,3	6,3	-0,8
Tööviljakus, kogu majandus	3,8	2,0	1,3	5,0	4,1	5,2	4,8	3,4	1,2	-3,1
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	6,1	-2,6	-8,4	-0,4	1,3	-0,5	-0,1	-1,2	-3,7	1,4
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6)]	0,4	4,7	11,8	0,8	1,2	6,2	5,1	3,0	12,5	-4,4
Rahamass (M3)	-	-	-	7,7	6,8	11,3	14,1	16,9	12,9	0,3
Laenamine pankadelt	-	-	-	11,7	15,4	20,9	21,6	27,5	16,2	1,5
Börsiindeks (PX 50)	-2,3	-17,5	16,8	43,1	56,6	42,7	7,9	14,2	-52,7	30,2
Eluasemehinnad	13,5	9,5	13,1	11,4	-0,8	0,6	6,5	21,1	-	-

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	0,2	0,5	0,4	0,4	0,4
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-0,3	0,4	1,2	1,6	2,2
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-0,3	-0,5	-0,3	-0,1	0,4

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	1,0	1,3
THI, OECD (detsember 2009)	1,4	2,0
THI, RVF (aprill 2010)	1,6	2,0
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	1,5	2,2

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010[1)]
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-2,7	-5,9	-5,7
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta[2)]	2,2	-0,5	0,0
Valitsussektori koguvõlg	30,0	35,4	39,8
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	38,1	38,7	39,5	40,7	42,2	41,4	41,1	41,8	40,2	40,3
Jooksvad tulud	37,9	38,5	39,4	40,5	41,8	41,1	40,5	41,0	39,4	38,8
Otsesed maksud	8,3	8,8	9,1	9,6	9,6	9,2	9,2	9,4	8,0	7,5
Kaudsed maksud	11,3	11,0	10,8	11,1	11,6	11,5	10,9	11,2	11,0	11,4
Sotsiaalkindlustusmaksed	14,2	14,2	14,9	15,1	16,1	16,2	16,3	16,3	16,2	15,4
Muud jooksvad tulud	4,1	4,5	4,6	4,7	4,6	4,3	4,1	4,1	4,2	4,5
Kapitalitulud	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4	0,6	0,8	0,8	1,4
Kogukulu	41,8	44,4	46,3	47,3	45,2	45,0	43,8	42,5	42,9	46,2
Jooksvad kulud	35,6	35,8	37,4	39,1	37,8	37,5	36,8	36,3	36,4	39,7
Hüvitised töötajatele	7,1	7,4	7,8	8,3	7,9	8,0	7,8	7,6	7,6	8,1
Rahalised sotsiaaltoetused	12,1	11,9	12,4	12,2	12,9	12,6	12,6	12,8	12,8	13,8
Tasumisele kuuluv intress	0,8	1,0	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,3
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	15,6	15,5	16,0	17,4	15,9	15,8	15,3	14,7	14,9	16,5
Kapitalikulud	6,3	8,6	8,9	8,3	7,3	7,5	6,9	6,2	6,5	6,4
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,7	-5,6	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7	-5,9
Esmane tasakaal	-2,9	-4,6	-5,5	-5,5	-1,8	-2,4	-1,5	0,5	-1,6	-4,6
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	-0,1	-2,1	-2,9	-2,1	1,9	1,3	2,4	4,0	2,2	-0,5

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

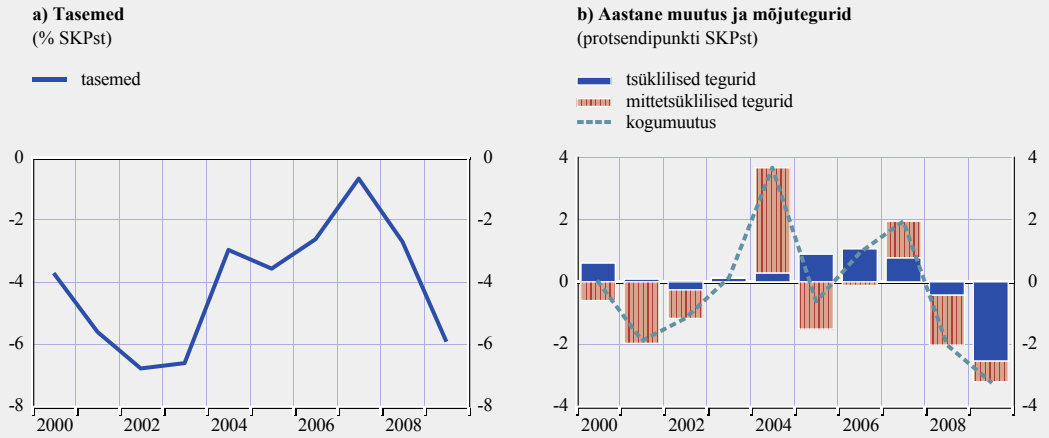

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	18,5	24,9	28,2	29,8	30,1	29,7	29,4	29,0	30,0	35,4
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	90,9	97,0	97,5	96,5	90,7	87,7	88,1	90,6	86,2	83,6
Välisvaluuta	9,1	3,0	2,5	3,5	9,3	12,3	11,9	9,4	13,8	16,4
Euro[1)]	2,2	1,6	1,8	3,5	9,3	12,3	11,4	8,8	13,1	15,1
Muud	6,9	1,3	0,8	0,0	0,0	0,0	0,6	0,5	0,7	1,3
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	90,6	94,8	94,9	91,5	82,2	74,7	74,2	72,7	72,2	70,5
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	45,5	33,3	28,6	23,1	16,3	11,3	10,0	8,2	6,3	6,4
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	54,5	66,7	71,4	76,9	83,7	88,7	90,0	91,8	93,7	93,6

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

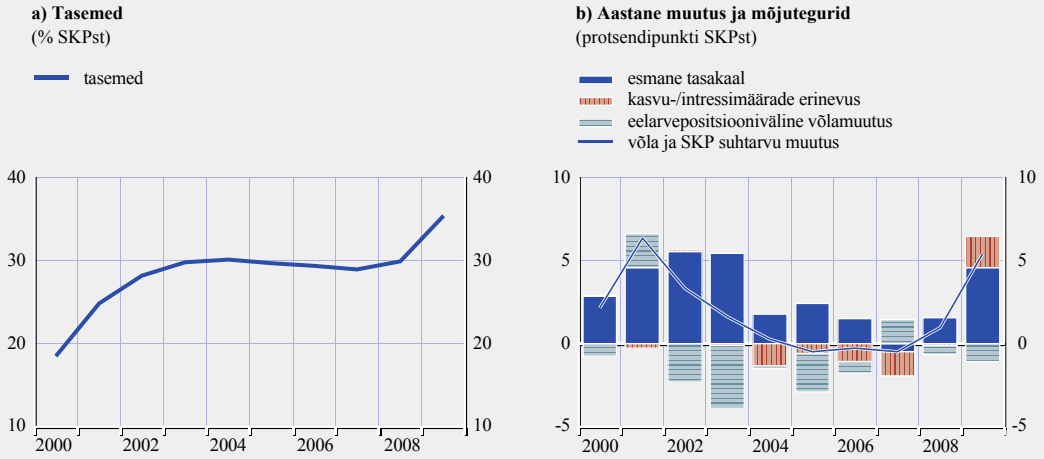

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

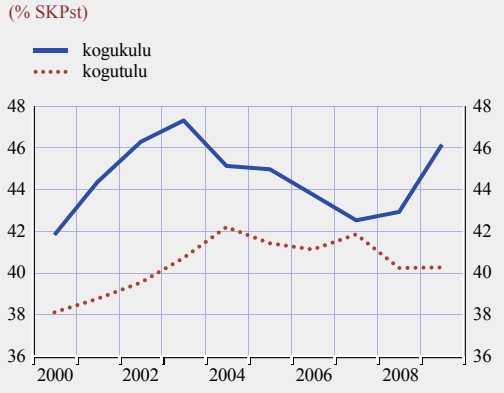

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	3,0	7,6	4,5	2,8	2,8	1,3	2,0	2,1	2,2	4,9
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,7	-5,6	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7	-5,9
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-0,8	2,0	-2,3	-3,8	-0,1	-2,3	-0,7	1,5	-0,5	-1,0
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	-0,7	-0,8	-2,4	-3,0	0,6	-1,0	-0,5	2,6	-0,1	-0,5
Valuuta ja hoiused	-0,2	1,3	2,1	-0,2	1,1	3,9	-0,5	2,2	2,0	-1,5
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,2	-0,4	0,7	-3,2	0,0	-1,4	-0,3	-0,2	-0,2	0,1
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-0,7	-3,4	-4,5	-0,3	-0,2	-3,6	-0,1	-0,5	-0,6	-0,6
Erastamine	-0,9	-2,5	-4,9	-0,9	-0,4	-3,2	0,0	-0,4	-0,6	-0,6
Omakapitali juurdemaksed	0,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud	0,2	-0,9	0,3	0,2	0,1	-0,4	-0,1	-0,2	0,0	0,0
Muud finantsvarad	0,0	1,7	-0,7	0,7	-0,3	0,2	0,4	1,1	-1,3	1,5
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	0,1	-0,1	-0,1	0,2	0,0	-0,3	-0,2	-0,1	0,1	-0,2
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-0,1	0,1	-0,1
Muud hindamise mõjud[2)]	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	-0,1
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	-0,2	2,9	0,2	-0,9	-0,7	-1,0	0,0	-1,0	-0,4	-0,4

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	20,6	21,8	31,1	35,7	42,7	54,8	61,4
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	17,5	17,0	17,2	18,1	19,8	22,0	23,4

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Ei
CZK/EUR kurss aprillis 2008	25,0638
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	8,4
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	-17,7

Allikas: EKP.
1) Kahepoolse vahetuskursi suurim protsentuaalne kõrvalekalle 2008. aasta aprilli keskmisest tasemest ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring oli 2008. aasta aprilli tasemest tugevam (nõrgem).

Tabel 9 b) Tšehhi krooni vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	6,0	9,3	15,0	15,1	9,1	6,4	7,6	5,9
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	-0,7	-1,1	-0,1	0,7	1,0	1,1	1,0	0,8

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Tšehhi krooni nominaalkurss euro suhtes

a) Vahetuskurss vaatlusperioodil
(päevased andmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
aprill 2000 – aprill 2010)

Allikas: EKP.
Märkus. Joone ülespoole (allapoole) liikumine näitab Tšehhi krooni kallinemist (odavnemist).

Tabel 10 Tšehhi krooni reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes [1)]	18,1
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss [2)]	18,2
Reaalne efektiivne vahetuskurss [1), 2)]	19,4

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-4,8	-5,3	-5,5	-6,2	-5,7	-1,2	-2,1	-2,6	0,2	0,1
Jooksevkonto	-4,8	-5,3	-5,5	-6,2	-5,2	-1,3	-2,4	-3,2	-0,6	-1,0
Kaupade konto	-5,5	-5,0	-2,9	-2,7	-0,5	2,0	2,0	3,4	2,8	5,1
Teenuste konto	2,5	2,5	0,9	0,5	0,6	1,2	1,4	1,4	1,8	0,8
Tulukonto	-2,4	-3,6	-4,7	-4,7	-5,6	-4,8	-5,2	-7,2	-4,7	-6,5
Jooksevülekanded	0,7	0,8	1,2	0,6	0,2	0,2	-0,6	-0,8	-0,5	-0,4
Kapitalikonto	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,5	0,2	0,3	0,6	0,8	1,2
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	5,6	10,3	9,1	0,7	5,5	6,6	2,0	3,4	0,7	3,9
Otseinvesteeringud	8,7	8,9	11,0	2,1	3,6	9,4	2,8	5,1	1,0	0,7
Portfelliinvesteeringud	-3,1	1,5	-1,9	-1,4	1,9	-2,7	-0,8	-1,6	-0,2	3,2
Muud investeeringud	1,2	-2,9	5,2	5,3	0,9	-1,4	1,1	0,1	1,2	-1,1
Reservvarad	-1,4	-2,9	-8,8	-0,5	-0,2	-3,1	-0,1	-0,4	-1,1	-1,7
Kaupade ja teenuste eksport	63,3	65,4	60,3	61,7	70,0	72,1	76,3	79,8	77,1	70,8
Kaupade ja teenuste import	66,3	67,9	62,3	63,9	69,9	68,9	72,9	75,0	72,5	64,9
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-8,8	-10,4	-16,1	-20,5	-29,3	-28,0	-33,5	-40,0	-41,3	-45,2
Koguvälisvõlg[2)]	37,6	35,1	34,4	36,4	38,4	41,8	41,4	44,5	50,0	51,8

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	70,9	70,8	69,3	71,4	71,3	68,4	67,3	66,0	65,8	67,1
Kaupade import	63,1	62,8	61,2	60,3	68,1	68,2	66,3	65,5	62,5	63,5
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	80,5	79,1	84,0	81,3	81,8	82,6	82,8	81,7	83,3	84,3
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	46,0	34,3	64,1	68,3	58,5	59,2	67,1	70,6	99,0	71,8
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	29,6	30,5	44,7	53,1	59,2	51,0	52,8	54,1	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	42,4	52,3	67,8	69,5	69,9	68,0	72,0	70,7	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	85,9	86,5	85,7	87,3	87,2	85,5	85,7	85,3	84,9	84,7
Kaupade import	75,2	74,6	72,5	71,4	80,2	81,4	80,5	80,1	76,9	77,9

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%, perioodi keskmised)

	2009	2010			apr 2009 –
	dets	jaan	veebr	märts	märts 2010
Pikaajaline intressimäär	4,0	4,3	4,3	4,0	4,7
Kontrollväärtus [1]					*6,0*
Euroala [2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

a) Pikaajaline intressimäär
(kuu keskmised protsentides)

b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes
(kuu keskmised protsendipunktides)

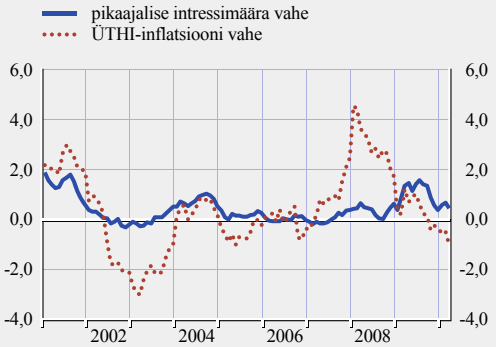

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid [1]	25,4	23,7	34,3	34,3	21,0	18,5	18,0	19,6	17,3	23,4	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus [2]	19,6	14,4	14,5	17,6	23,5	30,2	29,6	36,1	22,5	24,0	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor) [3]	-	-	28,6	29,9	31,2	35,4	40,1	46,6	51,4	52,7	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu [4]	-	-	7,1	8,1	6,0	5,6	5,1	6,3	6,8	6,2	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.3 EESTI

5.3.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Eesti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär –0,7%, s.t oluliselt madalam kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel oodatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon tõuseb lähikuudel.

Vaadeldes arengut pikema aja jooksul, võib öelda, et tarbijahindade inflatsioon Eestis on olnud väga kõikuv. Inflatsioon alanes üldiselt kuni 2003. aastani, langedes 2001. aasta 5,6%lt 2003. aastal 1,4%ni. Seejärel hakkas inflatsioon 2004. aastal tõusma. Selle põhjusteks olid riiklikult reguleeritud hindade tõusud, mis tulenesid osaliselt liitumisest ELiga, kasvavad energiahinnad ning märgid majanduse ülekuumenemisest, nagu tugevnenud nõudlussurve, palkade ja eluasemehindade järsk tõus ning suurenev jooksevkonto puudujääk. Majanduskasvu järsust aeglustumisest hoolimata kasvas inflatsioon 2008. aastal jätkuvalt ja ulatus kõrgajal 10,6%ni, kajastades üleilmsete toormehindade kerkimist, maksude ühtlustamiseks võetud meetmeid ja palkade hilinenud reaktsiooni muutuvatele majandusoludele. Sellise jätkusuutmatu makromajandusliku arengu ja maailmakaubanduse kokkuvarisemise tagajärjel aeglustus majandustegevus Eestis järsult. Sellega seoses alanes inflatsioon kiiresti, ulatudes 2009. aastal 0,2%ni (vt joonis 1), ja majanduslangus süvenes.

Inflatsiooni arengut on viimasel aastakümnel oluliselt mõjutanud majandus- ja rahapoliitilised valikud. Inflatsioonitempo üldine aeglustumine kuni 2003. aastani oli eelkõige seotud rahapoliitika orienteerimisega hinnastabiilsuse saavutamisele, mis on keskpanga seaduses määratletud esmane eesmärk. Eesti võttis 1992. aastal kasutusele valuutakomitee süsteemi. Kroon seoti alguses Saksa margaga ning hiljem euroga. 2004. aasta juunis ühines Eesti ERM2ga varem kindlaks määratud keskkursil, säilitades ühepoolse kohustusena valuutakomitee süsteemi. Inflatsioonitempo aeglustumist kuni 2003. aastani soodustas ka Eesti eelarvepoliitika ja tooteturgude liberaliseerimine. Aastatel 2005–2008 muutusid Eesti rahapoliitilised olud valuutakomitee süsteemi tingimustes järelejõudmise etapis oleva majanduse jaoks liiga ekspansiivseks. Majanduse kasvupotentsiaal oli euroalaga võrreldes märkimisväärselt suurem, lisaks tekkis ülekuumenemise surve. Eelarve tasakaalu suhteliselt headest näitajatest hoolimata ei olnud riigi üldine kurss piisavalt range, et ohjeldada nõudlusest tulenevat survet ja toetada hinnastabiilsust. See tõi kaasa laenumahu ülemääraselt kiire kasvu ja varahindade tõusu, eelkõige eluasemeturul, ning sellest tulenenud tasakaalustamatuse lahenemise tõsise majanduslanguse keskkonnas.

Vaadeldes inflatsiooni arengut viimase kümne aasta jooksul, tuleb silmas pidada väga kiiret SKP reaalkasvu enamikul aastatel ja selgeid märke kasvavast ülekuumenemisest kuni 2008. aastani. Olulise makromajandusliku tasakaalustamatuse ja haavatavuse tekkimisele ning seejärel korrektsioonile on hiljuti järgnenud majandustsüklis märgatav pööre. Seda tugevdas omalt poolt üleilmse finants- ja majanduskriisi mõju (vt tabel 2). Majandusbuumi aastatel 2005–2007 toetus majanduskasv peamiselt jõulisele sisenõudlusele. Sisenõudlust elavdasid muu hulgas reaalse kasutatava tulu kiire tõus, tööhõive jõuline suurenemine, laenumahu ulatuslik kasv, mida toetasid ka madalad ja kohati negatiivsed reaalintressimäärad, ning liiga optimistlikud ootused tulevaste sissetulekute suhtes. Kiiresti pingestunud tööturutingimused, mille üheks põhjuseks oli tööjõu väljavool teistesse liikmesriikidesse, aitasid aastatel 2006–2008 kaasa palkade ulatuslikule tõusule, mis ületas järjekindlalt ja sageli märkimisväärselt tööviljakuse kasvu. See omakorda viis tööjõu erikulude kiire kasvu ja Eesti konkurentsipositsiooni olulise halvenemiseni. Samal ajal, kui ilmnesid märgid sisemajanduse ülekuumenemisest, kerkisid hoogsalt üleilmsed toormehinnad, mis tugevdas hinnatõususurvet. Pärast aastaid kestnud jõulist majanduskasvu, mis osutus jätkusuutmatuks, hakkas toodangu kasv 2007. aastal aeglustuma ja muutus 2008. aasta esimeses kvartalis negatiivseks. Välisnõudluse kokkuvari-

semine ning üleilmse finants- ja majanduskriisi järel halvenenud rahastamistingimused süvendasid niigi ulatuslikku majanduslangust veelgi ja 2009. aastal langes toodangu kasv –14,1%ni. Välis- ja sisenõudluse tugev vähenemine viis märkimisväärse kohandumiseni tööturul: tootuse määr kasvas 2008. aasta 5,5%lt 2009. aasta neljandas kvartalis 15,5%ni. Töötaja kohta makstava hüvitise areng reageeris halvenevatele majandustingimustele viitajaga, ent tööviljakuse langust silmas pidades jätkus tööjõu erikulude kasv ka 2008. aastal ja 2009. aasta esimeses kolmes kvartalis (aasta arvestuses). 2009. aasta neljandas kvartalis see suund aga pöördus: tööjõu erikulud kahanesid aasta arvestuses 7,5%. Arvestades, et Eesti majandus on väga avatud, mõjutasid sisemajanduse hindade arengut oluliselt ka muutused impordihindades. Vaatlusalusel perioodil kõikusid impordihinnad üldiselt üsna palju, mis kajastas peamiselt nafta- ja toiduainehindade ning efektiivse vahetuskursi arengut. Inflatsiooni üldine suundumus, eelkõige inflatsioonitempo kiirenemine aastatel 2004–2008, nähtub ka muudest asjakohastest indeksitest, nagu näiteks ÜTHI ilma töötlemata toiduainete ja energia hindadeta. Lisaks korrigeeriti märgatavalt varasemaid jätkusuutmatuid hinnasuundumusi eluasemehindades, mis olid 2009. aasta lõpus 2007. aasta kolmanda kvartali kõrgtasemega võrreldes ligikaudu 50% madalamal tasemel.

Hiljutine areng näitab, et aastane ÜTHI-inflatsioonimäär muutus 2009. aasta juunis negatiivseks ning langes 2009. aasta oktoobris-novembris madalale -2,1% tasemele, ent hakkas seejärel taas tõusma, ulatudes 2010. aasta märtsis 1,4%ni (vt tabel 3a). Energiahinnad on alates 2010. aasta jaanuarist avaldanud inflatsioonile olulist tõusumõju, kuid inflatsiooni alushinnasurvel on jätkuvalt peamiselt pärssiv mõju. Praegust inflatsiooniolukorda tuleb vaadelda sisekulutuste suure vähendamise taustal, ehkki mõningad esialgsed märgid viitavad välisnõudluse stabiliseerumisele. Eesti Statistikaameti hinnangute kohaselt vähenes reaalne SKP 2009. aasta neljandas kvartalis aastatagusega võrreldes 9,5%. Inflatsiooni kiire langus Eestis 2009. aastal kajastas ka madalamate üleilmsete energia- ja toiduainehindade suhteliselt tugevat mõju kõnealuse aasta jooksul. Kaudsete maksude muutused seevastu on ÜTHI-inflatsiooni viimastel kuudel oluliselt suurendanud, arvestades käibemaksumäära tõusu 2 protsendipunkti võrra 20%ni 2009. aasta juulis. Lisaks on inflatsiooni viimastel kuudel kiirendanud alkoholi, tubaka, mootorikütuse ja elektri aktsiisimäärade tõus alates 2010. aasta jaanuarist. Riiklikult reguleeritud hindade osa ÜTHI-koguinflatsioonis oli 2009. aastal hinnanguliselt 0,8 protsendipunkti, Eesti ÜTHI korvis aga 9,7% (2010. aastal 9,8%).

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioonimäär 2010. aastal vahemikku 0,7–1,3% ja ulatub 2011. aastal 1,1–2,0%ni (vt tabel 3b). Eelduste kohaselt aitavad mitmed ajutised tegurid hoida inflatsiooni Eestis suhteliselt madalal tasemel kuni 2011. aasta lõpuni. Madal inflatsioonimäär Eestis kajastab praegu ja ka mõnda aega tulevikus eelkõige majanduse jätkuvat ulatuslikku kohanemist ja märkimisväärset reservvõimsust. Lisaks viitab praegune inflatsioonisurve puudumine Eestis kohandumisprotsessile, mis on vajalik varem langenud konkurentsipositsiooni taastamiseks fikseeritud vahetuskursiga majanduses. Inflatsiooniväljavaadet ohustavad tõusuriskid on peamiselt seotud energia- ja toiduainehindade eeldatust suurema tõusuga. Peale selle võivad eelarve konsolideerimise täiendavad meetmed viia kaudsete maksude ja aktsiiside võimalike uute tõusudeni. Lähiaja peamised langusriskid on aga seotud Eesti nõrga sisenõudlusega, erasektori suure võlakoormusega, mille vähendamiseks võib kuluda eeldatust rohkem aega, ning palkade võimaliku ulatuslikuma allapoole korrigeerimisega. Seetõttu ei saa välistada, et käimasoleva kohandumisprotsessi tõttu võib inflatsioon jääda pikemaks ajaks väga madalale tasemele.

Pikemas perspektiivis on Eestile pärast kohandumisetapi lõppemist väga suureks väljakutseks säilitada madal inflatsioonimäär, arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et Eesti SKP

elaniku kohta ja hinnatase on ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad (vt tabel 2). Selle protsessi mõju suurust on aga raske täpselt hinnata. Kui toodangu kasv taastub, kiirendab Eesti krooni reaalkursi tõusutrend fikseeritud vahetuskursi režiimi arvestades tõenäoliselt inflatsioonitempot. Lähenemisprotsessi silmas pidades ei saa välistada, et tekib taas märgatav nõudlussurve. Arvestades valuutakomitee süsteemi ja asjaolu, et alternatiivsed vastutsüklilised poliitikavahendid on piiratud, võib olla raske vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse, sealhulgas kõrge inflatsiooni taastekkimist. Möödunud aastate kiire majanduskasvu kogemus toob esile raskused, mis seisavad Eestil ees seoses hinnastabiilsuse saavutamisega olukorras, kus iseseisev rahapoliitika praktiliselt puudub.

Kokkuvõtteks tuleb märkida, et ehkki Eesti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär on praegu peamiselt ajutiste tegurite, kaasa arvatud majanduse ulatusliku kohandumise tõttu kontrollväärtusest palju madalam, valmistab inflatsiooni lähenemise jätkusuutlikkus muret.

Jätkusuutlikku lähenemist soodustava keskkonna saavutamiseks Eestis peab majanduspoliitika olema suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse, sealhulgas jätkusuutliku hinnastabiilsuse tagamisele. Arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi valuutakomitee süsteemi tingimustes, on väga oluline, et muud poliitikavaldkonnad pakuksid majandusele vajalikke vahendeid riigispetsiifiliste šokkidega toimetulemiseks ja makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimise vältimiseks. Täpsemalt öeldes peaks Eesti võtma sihiks saavutada eelarve ülejääk kooskõlas oma keskpika perspektiivi strateegiaga ning olema valmis võtma vastutsüklilisi meetmeid, kui see osutub vajalikuks, et seista vastu majanduse ülekuumenemise ohule. Peale selle on tähtis, et 2010. aastal jätkatakse kavakohaselt eelarve konsolideerimist kulude poolel ning et 2011. aastaks ja järgnevateks aastateks määratakse kindlaks edasised meetmed, pidades silmas keskpika eelarveeesmärgi saavutamist. Struktuurireformidega seoses märgitakse, et Eesti tööturg on küll juba suhteliselt paindlik, ent viimaste aastate areng viitab siiski mõningasele jäikusele teatud valdkondades. Tööhõive ja tööpuuduse piirkondlikud erinevused püsivad, tööjõupuudus ja oskuste mittevastavus tööturu vajadustele on põhjustanud ülemäära kiiret palgakasvu ja sellega seonduvat konkurentsivõime vähenemist majandusbuumi aastatel. Praeguse töötuse kasvu tingimustes on oluline vältida struktuurse töötuse märkimisväärset kasvu või tööjõus osalemise määra langust. Palgatõus peaks vastama paremini tööviljakuse kasvu muutustele ja tööturutingimustele ning võtma arvesse arengut konkureerivates riikides. Lisaks tuleb suurendada tooteturgude paindlikkust, eelkõige lihtsustades teenindussektorit (nt jae- ja kutsealased teenused). Jätkusuutliku toodangukasvu tagamiseks lähiaastatel tuleb arendada poliitikat, mis soodustaks sisemajanduse ressursside ümberjaotamist suletud sektorist väliskaubandusest tulu saavasse sektorisse ja madalate palkadega tegevustest kõrge lisandväärtusega tegevustesse. Selleks tuleb tõenäoliselt teha täiendavaid investeeringuid haridusse ning eelistada teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni toetavat poliitikat. Edusammud neis valdkondades aitaksid suurendada Eesti majanduse kasvupotentsiaali. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema ülemääraselt kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Arvestades võimalikke finantsstabiilsuse riske, mis on seotud välisvääringus laenude väga kõrge tasemega Eestis, on soovitav võtta konkreetseid makrotasandi usaldatavusmeetmeid, et vähendada nende laenude andmisest tulenevat haavatavust. Siinkohal on vajalik päritolu- ja asukohariigi järelevalveasutuste vaheline tihe koostöö. Kõik nimetatud meetmed aitavad saavutada jätkusuutlikku lähenemist soodustavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu. Selleks, et hoida ära makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimist, millele järgneks raske kohandumisperiood, on väga oluline tugevdada poliitikavahendeid ohjeldamaks sisenõudluse buume, mis võivad kaasneda kapitali uue tugeva sissevooluga või liiga optimistlike ootustega majanduskasvu väljavaate suhtes.

5.3.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Eesti suhtes ei kehti ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Eesti valitsussektori eelarve puudujääk 1,7% SKPst, mis on kontrollväärtusest oluliselt madalam. Valitsussektori koguvõla suhe SKPsse oli 7,2%, mis on tunduvalt madalam kui 60% kontrollväärtus (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes paranes eelarve tasakaal 1 protsendipunkti võrra ning võlakoormus suurenes 2,6 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 2,4%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 9,6%ni. Muude eelarvetegurite osas ei ületanud eelarve puudujäägi suhtarv 2008. ja 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse.

Vaadeldes Eesti eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et ajavahemikul 2000–2001 oli eelarve tasakaalulähedane ja püsis seejärel kuni 2007. aastani ülejäägis. Eelarve puudujääk tekkis 2008. aastal (vt tabel 5 ja joonis 2a). Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et enne 2008. aastat avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule positiivset mõju. Aastatel 2004–2007 vähendasid aga mittetsüklilised tegurid mõningal määral eelarve ülejääki. Valitsussektori eelarve tasakaalu märgatav nõrgenemine 2008. aastal kajastas makromajandusliku keskkonna järsku halvenemist ning riigirahanduse meelevaldset lõdvendamist, mis ilmneb eelkõige avaliku sektori palgakulu, aga ka pensionite ja muude sotsiaaltoetuste suurenemises. Aastatel 2003–2007 oli ajutiste ja ühekordsete tegurite mõju suhteliselt piiratud, mistõttu Eesti struktuurne eelarveseisund, mida mõõdetakse tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaaluna (arvestamata ühekordseid ja ajutisi meetmeid), halvenes mõnevõrra ulatuslikumalt. Eesti valitsus konsolideeris 2009. aastal jõuliselt riigi rahandust, et hoida eelarve puudujääki 3% kontrollväärtusest madalamal. Konsolideerimismeetmeid võeti mitmel korral, mis andis 2009. aastal eelarvesäästuks umbes 9% SKPst. Ligikaudu üks kolmandik neist meetmetest on hinnanguliselt ajutised. Need hõlmasid jooksvate kulude, sealhulgas avaliku sektori palkade ja tegevuskulude vähendamist ning käibemaksumäära, aktsiisimäärade ja töötuskindlustusmaksete tõstmist. Ajutised meetmed hõlmasid oluliselt suuremate dividendide väljavõtmist riigiettevõtetest, maa müüki ja 2009. aasta lõpus ühekordse tegurina Eesti Telekomi müügist laekunud ettevõtte tulumaksu.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2007 langes võla suhe SKPsse kokku juba väga madalalt 5,1% tasemelt täiendava 1,3 protsendipunkti võrra (vt joonis 3a ja tabel 6). Võlakoormust aitasid vähendada esmased ülejäägid, samuti positiivne kasvu-/intressimäärade erinevus, kuid seda küll palju vähemal määral. Eelarvepositsioonivälised võlamuutused aga suurendasid võlakoormust (vt joonis 3b). Kõnealused võlamuutused kajastavad peamiselt valitsuse väärtpaberioste (vt tabel 7). Aastatel 2002–2007 kasutati keskvalitsuse eelarve ülejääki likviidsete finantsvarade (nagu rahvusvahelised riigivõlakirjad) ostmiseks ja Eesti kogus märkimisväärse finantsreservi. Halvenevas makromajanduslikus keskkonnas hakkas valitsussektori võlakoormus 2008. aastal kasvama, kajastades peamiselt esmase eelarvetasakaalu tugevat nõrgenemist. Seda tasakaalustas osaliselt eelarvepositsioonivälise võlamuutuse positiivne mõju, kuna valitsus kasutas osa kogunenud reservist, et piirata survet laenuvõtmiseks. 2009. aastal suurendas võlakoormust ka kasvu-/intressimäärade negatiivne vahe; võla suhtarv tõusis 7,2%ni SKPst.

Eesti valitsussektori võla struktuuri seisukohalt võib märkida, et lühiajalise võla osakaal on Eestis väike (vt tabel 6) ning seepärast ei mõjuta intressimäärade muutused eelarve tasakaalu. Kuigi Eesti väikesest riigivõlast moodustavad suure osa välisvaluutas nomineeritud laenud, on need võetud peaaegu täielikult eurodes, mis on Eesti valuutakomitee süsteemi ankurvaluuta. Eelarve tasakaalu seega vahetuskursside muutused, v.a krooni-euro vahetuskurss, ei mõjuta.

Samal ajal ei ole Eesti valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse riigirahanduse näitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulude suhtarv aastatel 2000–2007 mõnevõrra vähenes, alanedes ligikaudu 1,3 protsendipunkti võrra, ent suurenes 2008. aastast alates märkimisväärselt ja ulatus 2009. aastal 45,4%ni SKPst. See suhtarv on suur võrreldes teiste riikidega, kellel on sarnane sissetulek elaniku kohta, ja isegi mõne väga arenenud majandusega riigiga. Esialgne langus peegeldas eelkõige kulude vähenemist kirjetes „muud jooksvad kulud", „hüvitised töötajatele" ja „sotsiaaltoetused". Kapitalikulud on olnud volatiilsed, ent üldjoontes kasvavad. Alanevat SKP kasvu silmas pidades tõusis aastatel 2008–2009 kulude suhtarv kokku 10,6 protsendipunkti võrra. Lisaks muutis eespool nimetatud jooksvate kulude kategoorias varem täheldatud langusstrend ekspansiivse eelarvepoliitika mõjul 2008. aastal jõuliselt suunda. Valitsussektori tulud SKP suhtes vaatlusalusel perioodil üldjoontes suurenesid, tõustes 35,9% lt SKPst 2000. aastal 37,4%ni SKPst 2007. aastal. Pärast vähest langust 2008. aastal, mil tulude suhtarv alanes 0,3 protsendipunkti võrra, täheldati 2009. aastal jõulist kasvu ligikaudu 6,5 protsendipunkti võrra. Selle tingis kaudsete maksude tõus aasta teisel poolel ning varadelt saadud ja muu tulu (v.a maksutulu) suurenemine.

Tulevikku vaadates võib öelda, et 2010. aasta jaanuaris (seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) vastu võetud ajakohastatud lähenemisprogrammis 2009.–2013. aasta kohta esitatud Eesti keskpikk eelarvestrateegia on suunatud eelarve puudujäägi püsivale vähendamisele ja mõningase ülejäägi saavutamisele 2013. aastal. 2010. aastal kavatseb Eesti valitsus vähendada eelarve puudujääki 0,4 protsendipunkti võrra 2,2%ni SKPst, alates 2012. aastast on aga kavas puudujääki veel ulatuslikumalt kärpida. Selle eelarvestrateegia põhjal peaks struktuurne tasakaal kuni 2012. aastani olema allpool stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikka eelarve-eesmärki, mis nagu eelmisegi ajakohastatud lähenemisprogrammi kohaselt on vähene eelarveülejääk. Kogutulude ja SKP suhtarv peaks 2009. aasta kõrgelt tasemelt veelgi tõusma, ulatudes 2010. aastal 45,7%ni, ning alanema seejärel püsivalt 2013. aastaks 39,2%ni SKPst. See suundumus kajastab nii baasefekti kui ka mõningate ajutiste tulumeetmete pöördumist, näiteks pensionisüsteemi teise sambasse maksete tegemise jätkamist, aga ka madalamaid tulusid (v.a maksutulud). Samal ajal peaksid kogukulud SKP suhtes 2009. aastaga võrreldes oluliselt vähenema, alanedes 8,6 protsendipunkti võrra 39%ni SKPst 2013. aastal, mis tuleneb peamiselt töötajatele makstava hüvitise ja vahetarbimise märkimisväärsest langusest, aga ka sotsiaaltoetuste ja muude kulude vähenemisest. 2010. aasta mais kinnitatavas ajakohastatud eelarvestrateegias esitatakse täiendavad konsolideerimismeetmed, mida on vaja võtta pärast 2010. aastat. Valitsussektori koguvõla suhe SKPsse lähenemisprogrammi perioodil tõenäoliselt suureneb, tõustes 7,8%lt SKPst 2009. aastal 14,3%ni 2013. aastal. Selle peamiseks põhjuseks on esmased puudujäägid, kuid vähemal määral ka negatiivne kasvu-/intressimäärade erinevus prognoosiperioodi esimesel poolel. Alates 2011. aastast hakkab eelarvepositsiooniväline võlamuutus võlakoormust suurendama.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Eesti riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees vanadussõltuvusmäära märkimisväärne tõus. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt, mille lähtepunktiks oli 14,8% SKPst 2010. aastal, peaksid rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Eestis aastatel 2010–2060 siiski mõnevõrra vähenema, alanedes 0,1 protsendipunkti võrra SKP suhtes.[6] See kajastab osaliselt 1990. aastatel läbi viidud pensionireforme, millega loodi teine, erakapitalist rahastatav pensionisammas. Tuleb siiski olla jätkuvalt

6 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.

tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ning majandus- ja finantsareng võivad osutuda prognoosides eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Eesti riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske madalaks.[7]

Riigirahanduse valdkonnas tuleb keskpika eelarve-eesmärgi täitmiseks jätkata ka 2010. aastal kavakohaselt konsolideerimismeetmete võtmist eelarve kulude poolel ning määratleda täiendavad meetmed 2011. aastaks ja edaspidiseks. Samal ajal tuleks parandada riigirahanduse kvaliteeti, suurendades tootlikkust tõstvate riiklike investeeringute osatähtsust. Eesti eelarvestrateegiat peab toetama parandatud ja piisavalt range eelarveraamistik, mis aastaeelarvete koostamisel ja ajutiste eelarvemeetmete osakaalu vähendamisel on suunatud keskpikale ajale.

5.3.3 VAHETUSKURSI ARENG

Eesti kroon on osalenud ERM2s alates 28. juunist 2004, s.t kogu kaheaastase vaatlusperioodi jooksul alates 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 (vt tabel 9a). ERM2ga ühinemisel säilitas Eesti ühepoolse kohustusena oma valuutakomitee süsteemi, koormamata EKPd lisakohustustega. ERM2 keskkursiks määrati 15,6466 krooni euro kohta ning tavapäraseks kõikumisvahemikuks ±15%. ERM2s osalemise kokkulepe põhines Eesti ametivõimude mitmetel poliitilistel kohustustel, mis puudutasid muu hulgas usaldusväärse eelarvepoliitika tagamist, mõõduka palgataseme soodustamist, laenukasvu ohjeldamist, jooksevkonto puudujäägi vähendamist ning struktuurireformide jätkamist. Vaatlusperioodil oli krooni-euro vahetuskurss jätkuvalt stabiilne ega kaldunud oma ERM2 keskkursist kõrvale, mis näitab, et Eesti vahetuskursipoliitika on valuutakomitee süsteemis jäänud muutumatuks (vt joonis 5 ja tabel 9a). Samuti ei ole Eesti ERM2 raames ise oma vääringu keskkurssi euro suhtes devalveerinud. Nagu valuutakomitee süsteemis ette nähtud, jätkas Eesti Pank vaadeldaval perioodil korrapärast tegevust välisvaluutaturul. Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul sooritatud välisvaluuta ostu- ja müügitehingute üldtulemiks oli netomüük. 27. veebruaril 2009 teatasid Rootsi keskpank (Sveriges Riksbank) ja Eesti Pank, et nad olid sõlminud ennetava kokkuleppe, mille suurus oli 10 miljardit Rootsi krooni Eesti kroonide vastu. See kokkulepe oli ennetav meede kindlustamaks finantsstabiilsust ja suurendamaks kindlustunnet finantsturgudel. Vähendades finantshaavatavusega seotud riske, võis see abinõu aidata vähendada ka vahetuskursi surve ohtu. Kokkuleppe kehtivus oli 2009. aasta lõpuks lõppenud.

Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist oli kuni 2008. aasta detsembrini küllaltki suur, püsides ligikaudu 3 protsendipunkti tasemel. Seejärel kasvas erinevus tõsise majanduslanguse tõttu Eestis veelgi, ulatudes 2009. aasta keskel umbes 5,2 protsendipunktini. Majanduslangust kajastas ka Eesti riigi krediidireitingu alandamine mitmel korral kahe reitinguagentuuri poolt ning üleilmne finants- ja majanduskriis. Intressimäärade vahe hakkas alates 2009. aasta septembrist vähenema, mida toetasid ka mõningad lähenemistehingud (ingl *convergence trading*), ning ulatus 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 1,6 protsendipunktini (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Eesti krooni reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmisest näitajast mõnevõrra kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Eestis majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist lähtudes keeruliseks.

Muu välisarengu osas märgitakse, et aastatel 2000–2008 oli Eesti maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto keskmiselt väga suures puudujäägis, ulatudes 10%ni SKPst. Ehkki jooksevkonto suurt puudujääki võib osaliselt seostada Eesti majanduses aset leidva arenenumatele riikidele järelejõudmise protsessiga, on nii suurte puudujääkide tõttu

7 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

tekkinud siiski jätkusuutlikkusega seotud kahtlused. Suurte puudujääkide korrigeerimine oli Eesti majanduses pärast ülekuumenemise perioodi toimunud vajaliku kohandumisprotsessi üks põhitegur. Pärast sisenõudluse ulatuslikku langust, mille tagajärjel vähenes ka import, kahanes puudujääk 2007. aasta 16,8%lt SKPst 2008. aastal 8,4%ni ja muutus 2009. aastal 7,4% suuruseks ülejäägiks. See muutus jooksev- ja kapitalikonto saldos kajastas kaupade konto puudujäägi järsku vähenemist, tulude konto puudujäägi olulist alanemist ning teenuste konto ülejäägi suurenemist. Viimase kahe aasta jooksul Eesti maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitalivoogude järsu suunamuutusega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Aastatel 2006–2008 oli otseinvesteeringute osa Eesti väliskaubanduse puudujäägi rahastamisel ligikaudu 4% SKPst. Koos jooksev- ja kapitalikonto puudujäägi muutumisega ülejäägiks täheldati 2009. aastal portfelliinvesteeringutes netoväljavoolu. Viimase kümne aasta jooksul kasvas koguvälisvõlg jõuliselt, suurenedes 52,5%lt SKPst 2000. aastal 118,5%ni 2008. ja 126,8%ni 2009. aastal. Samal ajal halvenes kiiresti Eesti rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –48,2%lt SKPst 2000. aastal –75,3%ni 2008. ja –81,8%ni SKPst 2009. aastal. Netoinvesteerimispositsiooni kõrge tase ja edasine kiire halvenemine näitab, kui oluline on toetada välispositsiooni jätkusuutlikkust. Eesti on väikese avatud majandusega riik, ehkki kaupade ja teenuste väliskaubandus on märkimisväärselt vähenenud. Ekspordinäitaja, mis oli 2008. aastal 75,1% SKPst, langes 2009. aastal 70,4%ni SKPst ning impordinäitaja, mis ulatus 2008. aastal 79,3%ni SKPst, langes 2009. aastal 64,5%ni (vt tabel 11). Üleilmsete majandus- ja finantsturutingimuste normaliseerudes tuleb pikaajalise jätkusuutliku välispositsiooni saavutamiseks ja säilitamiseks rakendada asjakohast riiklikku majanduspoliitikat.

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 34,3% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli 38,4%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus sissetulevates otseinvesteeringutes 41,7% ja 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 40,3%. Euroala riikidesse investeeritud varad moodustasid 2009. aastal 23,8% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 70,7% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

ERM2ga ühinemisel Eesti poolt võetud kohustuste täitmise kohta võib märkida järgmist. Ehkki Eesti eelarvepuudujääk on püsinud madalal tasemel, ei ole riigirahandus majandusbuumi ajal pärast ERM2ga ühinemist olnud piisavalt range, et aidata piirata olulise makromajandusliku tasakaalustamatuse teket. 2009. aastal, mil majandustegevus järsult aeglustus, võeti eelarve tasakaalu halvenemise vältimiseks siiski ulatuslikke konsolideerimismeetmeid. ERM2ga ühinemise järel on püüded palgakasvu piirata osutunud suuresti ebatõhusaks. Jätkusuutmatu palgadünaamika kohandamine toimus alles 2009. aastal. Kiire laenukasvu ohjeldamiseks muudeti pärast ERM2ga liitumist kohustusliku reservi ja usaldatavusnormatiivide nõudeid rangemaks. Sellest hoolimata oli laenude kasv kuni 2008. aastani väga hoogne. Siis algas kohandumine pärast Eesti majanduse väljavaate tõsist halvenemist ning üleilmsest finants- ja majanduskriisist tingitud riskide ümberhindamist. Välisvääringus (peaaegu täielikult eurodes) laenuvõtmine on viimastel aastatel siiski jätkunud, suurendades Eesti majandusagentide avatust vahetuskursiriskile. Struktuurireformidega seoses märgitakse, et Eesti on rakendanud mitmeid struktuurireforme, et suurendada tööturu paindlikkust ja valmistuda rahvastiku vananemisest tuleneva mõjuga toimetulekuks. On siiski oluline võtta jätkuvalt meetmeid, et taastada majanduse konkurentsivõime ja soodustada ressursside ümberjaotamist välismajandusele suletud sektorist eksportivasse ja importivasse sektorisse.

5.3.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Eesti finantssüsteemi iseloomustab Eesti kroonides nomineeritud pikaajaliste võlakirjade arenenud turu puudumine, mis peegeldab valitsussektori madalat võlataset, ning väga ulatuslik euro kasutamine. Seetõttu ei ole võimalik leida

näitajat, mis oleks võrreldav lähenemise hindamisel kasutatava riigivõlakirjade pikaajalise intressimääraga või asendaks seda.

Tuleb meenutada, et Euroopa Liidu toimimise lepingu kohaselt on pikaajaliste intressimäärade lähenemiskriteeriumi eesmärk hinnata „liikmesriigi poolt saavutatud vastastikuse lähenemise ja tema vahetuskursimehhanismis osalemise püsikindlust". Pikaajaliste intressimäärade vähene erinemine euroala keskmisest viitaks turgude ootusele, et vastavate inflatsioonimäärade lähenemine on püsiv, eeldades et vahetuskurssi hoitakse samal tasemel ka tulevikus. Ent Eesti finantssüsteemi eripärad ei võimalda pikaajaliste intressimäärade kohta täpset hinnangut anda.

Kuna Eesti puhul puuduvad ühtlustatud pikaajalised intressimäärad, võib lähenemise püsikindluse hindamiseks kasutada muid näitajaid. Eelkõige võib arvesse võtta erinevaid finantsturunäitajaid, nagu rahaturu hetke- ja forvarddtehingute intressimäärade erinevus euroala intressimääradest ja rahaloomeasutuste poolt kodumajapidamistele ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvatele ettevõtetele antavate pikaajalise fikseeritud intressimääraga või tähtajaga laenude intressimäärad.

Riigi krediidireitingud ja makromajanduslike näitajate, nagu maksebilansi või võla arengu analüüs pakuvad lisateavet pikaajaliste intressimäärade mõjurite kohta ja aitavad leida Eesti pikaajaliste intressimäärade ligikaudse tuletatud vahemiku. Kuna saavutatud lähenemise kestvuse hindamise seisukohalt on kõigi nende muutujate kasutamisvõimalus siiski piiratud, ei asenda ükski neist otseselt pikaajalisi intressimäärasid. Pigem saab lähenemise jätkusuutlikkuse hindamiseks kasutada laiapõhjalist kvalitatiivset analüüsi, kus kombineeritakse eri näitajate andmetest saadud informatsiooni.

Olemasolevate näitajate põhjal võib öelda, et Eesti majanduse küllaltki märkimisväärne väline tasakaalustamatus ning välisinvestorite kasvanud riskikartlikkus suurendasid alates 2007. aasta keskpaigast kiiresti Eesti ja euroala rahaturu intressimäärade vahet, mis ulatus 2007. aasta lõpus ligikaudu 250 baaspunktini (vt joonis 6). Pärast finantskriisi süvenemist 2008. aasta sügisel Eesti ja euroala rahaturu intressimäärade erinevus üha kasvas. 2008. aasta lõpus oli vahe euroala intressimääradega 500 baaspunkti. Samas vähendas üks reitinguagentuur Eesti riigi krediidireitingut. Alates 2009. aasta algusest hakkasid rahaturu intressimäärad langema, kajastades osaliselt euroala rahaturgude arengut. Ent uus surve finantsturgudel, mis tulenes spekulatsioonidest Läti majanduskriisi võimaliku ülekandumise ümber Eesti majandusse, suurendas jälle Eesti ja euroala rahaturu intressimäärade vahet, mis oli 2009. aasta märtsi lõpus ligikaudu 560 baaspunkti. Samal ajal alandati veelgi Eesti riigi krediidireitinguid.

Maailma turgudel valitseva meeleolu üldist paranemist silmas pidades on Eesti finantsturunäitajates alates 2009. aasta märtsist täheldatud turusurve mõningat alanemist. Rahaturu intressimäärade erinevus püsis siiski kuni 2009. aasta lõpuni suur – ligikaudu 500 baaspunkti. See üldine suundumus turutingimuste paranemise suunas peatus ajutiselt 2009. aasta keskel, mil kerkisid taas esile spekulatsioonid Läti majandusraskuste võimaliku ülekandumise ümber. 2009. aasta novembrist alates vähenes rahaturu intressimäärade vahe oluliselt, kajastades turgude ootuste muutumist seoses Eesti väljavaadetega võtta kasutusele euro, positiivsemaid uudiseid seoses eelarve arenguga ja riskikartlikkuse vähenemist rahvusvahelistel turgudel. Vaadeldava perioodi lõpus, 2010. aasta aprillis oli rahaturu intressimäärade vahe umbes 110 baaspunkti. Kolm reitinguagentuuri tõstsid 2010. aasta alguses Eesti riigireitingu väljavaate negatiivselt tasemelt stabiilseks, olles seisukohal, et Eesti majanduse langusriskid on vähenenud. 2010. aasta aprillis olid Eesti riigi krediidireitingud kõrgemad kui Bulgaaria, Ungari, Läti, Leedu ja Rumeenia krediidireitingud ning madalamad kui Poola ja Tšehhi reitingud (kolmest suuremast reitinguagentuurist kahe hinnangud) ning Rootsi reitingud, kusjuures siinses aruandes käsitletud riikidest täidavad pikaajalise intressimäära kriteeriumi vaid Tšehhi ja Rootsi. Sarnase järelduse võib teha, kui vaadata rahaturu intressimäärade va-

hede 12 kuu libisevaid keskmisi. Nagu tabelis 13 näidatud, olid need 2010. aasta aprillis Tšehhi ja Rootsi vastavate preemiatega võrreldes märgatavalt kõrgemal tasemel.

Vaatlusperioodil andsid rahaloomeasutused erasektorile pikaajalisi kroonilaene väga väikeses mahus ja nende laenude intressimäärad olid väga kõikuvad. See kajastas nii ebakindlust majanduskeskkonnas kui ka finantsvahendajate suurenenud kartusi seoses klientide krediidivõimega. Intressimäärade erinevus võrreldes vastavate laenuintressimääradega euroalal ning kahes kõige madalama aastase inflatsioonimääraga riigis vaatlusperioodil kasvas (vt joonis 7a ja 7b). Nimetatud intressimäärad ei ole siiski otseselt võrreldavad, sest nendega on seotud erinevad krediidiriskid.

Pikemaajalise jätkusuutlikkuse hindamiseks võib samuti analüüsida erinevusi riikide eelarve-, väliskeskkonna ja rahaturu tingimustes, samuti hindade arengus ja rahvusvahelises avatuses. Selline kaudne järeldamine annab aga selle lähenemiskriteeriumi täitmise kohta erinevaid tulemusi. Ühest küljest avaldas makromajanduslike tingimuste halvenemine, mida võimendas veelgi üleilmne finants- ja majanduskriis, negatiivset mõju turgude hinnangule lähenemisprotsessi jätkusuutlikkuse kohta enamikus Kesk- ja Ida-Euroopa riikides. See näib kehtivat ka Eesti kohta: ollakse ebakindlad mõju suhtes, mida majandusliku lähenemise protsess avaldab hinnastabiilsuse ja pikaajalise välispositsiooni jätkusuutlikkusele. Teisest küljest on turgude hinnangu seisukohast oluline, et Eesti valitsussektori võlapositsioon on teiste riikidega võrreldes parem, isegi kui jätta kõrvale hiljutine positsiooni halvenemine.

Kokkuvõttes annab finantsturgude areng vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist kuni 2010. aasta märtsini erisuguseid signaale. Mitme näitaja põhjal selgub, et Eesti lähenemise jätkusuutlikkus valmistas turuosalistele tõsist muret, kuigi selles on keeruline eristada riigispetsiifilisi ja rahvusvahelise keskkonna tegureid. See mure oli tõepoolest eriti tuntav üleilmse kriisi kõrgpunktis. Üldjoontes mõjutasid Eesti finantsturge Eesti majanduse tugevusega seotud kartused, sest üleilmne finants- ja majanduskriis süvendas välis- ja sisemajanduse tasakaalustamatusest tingitud kohandumist. Alates 2009. aasta lõpust aitasid riskikartlikkuse vähenemine rahvusvahelistel turgudel, riigirahanduse areng ja turuosaliste ootused seoses Eesti väljavaadetega võtta kasutusele euro turusurvet leevendada.

Finantslõimumise arenguga seoses tuleb märkida, et euroalaga võrreldes on Eesti kapitaliturg väiksem ja palju vähem arenenud. Ettevõtete sektori turupõhised laenud, mida näidatakse ettevõtete fikseeritud tootlusega lunastamata väärtpaberite väärtusena, moodustasid 2009. aasta lõpus 6,5% SKPst. 2009. aastal alanes võlakirjaturg suure majanduslanguse tõttu 2003. aastal täheldatud tasemeni. Aktsiaturu kapitaliseeritus moodustas 2007. aasta tasemest poole, ent paranes 2008. aastaga võrreldes ja ulatus 2009. aastal 13,5%ni SKPst. Eesti finantssektor on väga pangapõhine. Valitsusvälistele residentidele antud pangalaenud moodustasid 2009. aastal 107,6% SKPst, kusjuures enamik erasektorile antud laene väljastati välisvaluutas. Pangandussektoris domineerivad Põhja-Euroopa pangakontsernid. Samas on Eestis tegutsevate euroala pankade rahvusvahelised nõuded püsinud aja jooksul üldjoontes stabiilsena, ulatudes 2009. aastal 12,0%ni.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

EESTI

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 98
Joonis 1 Hindade areng 98
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 98
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 99
a) ÜTHI hiljutine areng 99
b) Inflatsiooniprognoosid 99

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 100
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 100
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-) 101
a) Tasemed 101
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 101
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 101
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 102
a) Tasemed 102
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 102
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 102
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 103
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 103

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 104
b) Eesti krooni vahetuskursi surve põhinäitajad 104
Joonis 5 Eesti krooni nominaalkurss euro suhtes 104
a) Kõrvalekalle ERM2 keskkursist 104
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 104
Tabel 10 Eesti krooni reaalkursi areng 105
Tabel 11 Välisareng 105
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 105

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Joonis 6 Rahaturu kolme kuu intressimäära vahe kolme kuu EURIBORiga 106
Tabel 13 Rahaturu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahed valitud ELi riikides 106
Joonis 7 a) Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvatele ettevõtetele antud kohalikus vääringus nomineeritud pikaajaliste laenude intressimäärad Eestis ja valitud ELi riikides 107
b) Kodumajapidamistele eluaseme soetamiseks antud kohalikus vääringus nomineeritud pikaajaliste laenude intressimäärad Eestis ja valitud ELi riikides 107
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 107

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	-1,9	-1,0	-0,3	1,4	-0,7
Kontrollväärtus[1)]					*1,0*
Euroala[2)]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

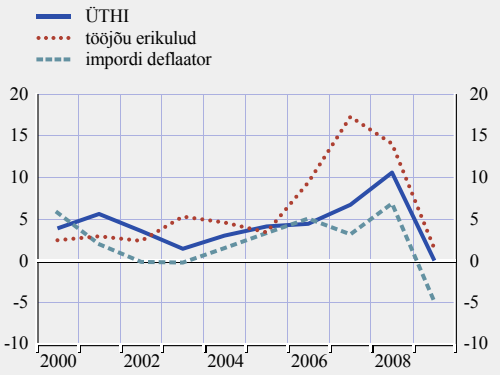

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	3,9	5,6	3,6	1,4	3,0	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	3,5	4,6	2,6	1,8	2,5	2,6	3,5	6,5	8,8	1,2
ÜTHI konstantse maksumääraga [1)]	-	-	-	-	2,3	3,6	4,3	6,5	8,7	-1,4
THI	4,0	5,8	3,6	1,3	3,0	4,1	4,4	6,6	10,4	-0,1
Eratarbimise deflaator	3,6	6,2	2,7	2,0	2,0	3,6	5,3	7,4	9,2	-0,8
SKP deflaator	4,5	5,3	3,3	4,2	3,6	5,5	7,6	10,2	6,7	-0,6
Tootjahinnad[2)]	4,9	4,4	0,4	0,2	3,4	1,7	4,3	9,6	9,6	-0,3
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	10,0	7,5	7,9	7,6	7,2	9,4	10,0	7,2	-3,6	-14,1
SKP elaniku kohta [3)] (euroala = 100)	40,0	41,4	44,9	49,3	52,5	56,2	59,6	63,0	62,1	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	57,1	60,7	60,5	60,2	61,1	63,4	67,2	71,9	75,0	-
Kogutoodangu lõhe[4)]	-1,0	0,2	1,1	1,2	1,5	4,3	8,3	11,0	4,5	-10,1
Töötuse määr (%) [5)]	13,6	12,6	10,3	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8
Tööjõu erikulud, kogu majandus	2,5	2,9	2,4	5,3	4,6	3,4	9,4	17,3	14,1	1,7
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	14,5	9,6	9,1	11,7	12,2	10,9	14,1	24,8	9,8	-3,0
Tööviljakus, kogu majandus	11,6	6,6	6,6	6,1	7,3	7,3	4,3	6,4	-3,8	-4,6
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	5,8	2,0	-0,1	-0,2	1,5	3,3	5,1	3,2	6,9	-4,7
Nominaalne efektiivne vahetuskurss [6)]	-4,0	1,1	0,9	4,3	1,5	-0,4	-0,1	0,7	0,9	1,8
Rahamass (M3)	25,4	24,5	12,1	8,8	16,7	40,2	27,4	13,5	4,8	0,3
Laenamine pankadelt	28,5	19,4	22,2	40,0	34,4	34,8	43,8	33,9	7,6	-4,6
Börsiindeks (OMX Tallinna börsi indeks)	10,1	4,7	46,8	34,4	57,1	48,0	28,9	-13,3	-63,0	47,2
Eluasemehinnad	1,6	34,2	29,5	12,9	27,8	30,9	51,8	10,1	-12,3	-39,1

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	-2,1	-1,9	-1,0	-0,3	1,4
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-1,2	-1,5	-0,5	1,7	4,6
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-1,5	-0,8	-0,5	-0,2	0,7

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	1,3	2,0
THI, OECD (detsember 2009)[1)]	-	-
THI, RVF (aprill 2010)	0,8	1,1
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	0,7	1,9

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.
1) Eesti ei ole OECD liige.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010 [1]
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-2,7	-1,7	-2,4
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta [2]	2,6	3,1	3,2
Valitsussektori koguvõlg	4,6	7,2	9,6
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	35,9	34,7	36,0	36,5	35,6	35,2	36,5	37,4	37,1	43,6
Jooksvad tulud	35,5	34,6	35,7	36,1	35,3	34,9	35,7	36,6	36,7	42,1
Otsesed maksud	7,7	7,2	7,5	8,0	7,9	7,0	7,2	7,7	7,9	7,6
Kaudsed maksud	12,3	12,3	12,5	12,1	12,1	13,1	13,3	13,5	12,1	15,0
Sotsiaalkindlustusmaksed	11,0	10,7	11,0	10,7	10,4	10,4	10,3	10,9	11,9	13,4
Muud jooksvad tulud	4,5	4,3	4,7	5,2	4,9	4,5	4,9	4,6	4,7	6,1
Kapitalitulud	0,4	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,8	0,8	0,4	1,5
Kogukulu	36,1	34,8	35,8	34,8	34,0	33,6	34,0	34,8	39,9	45,4
Jooksvad kulud	32,0	30,3	30,1	30,1	30,2	29,6	28,9	28,9	33,4	40,0
Hüvitised töötajatele	10,8	10,2	10,3	10,2	10,2	9,9	9,4	9,8	11,4	12,9
Rahalised sotsiaaltoetused	9,5	9,1	8,9	8,8	9,2	8,9	8,8	8,8	10,6	14,1
Tasumisele kuuluv intress	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	11,5	10,9	10,7	10,9	10,6	10,6	10,6	10,2	11,1	12,6
Kapitalikulud	4,2	4,5	5,7	4,7	3,8	4,0	5,1	5,9	6,5	5,4
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-0,2	-0,1	0,3	1,7	1,6	1,6	2,5	2,6	-2,7	-1,7
Esmane tasakaal	0,0	0,1	0,5	1,9	1,9	1,8	2,7	2,8	-2,5	-1,4
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	3,5	4,0	5,6	6,0	5,4	5,6	7,2	7,8	2,6	3,1

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

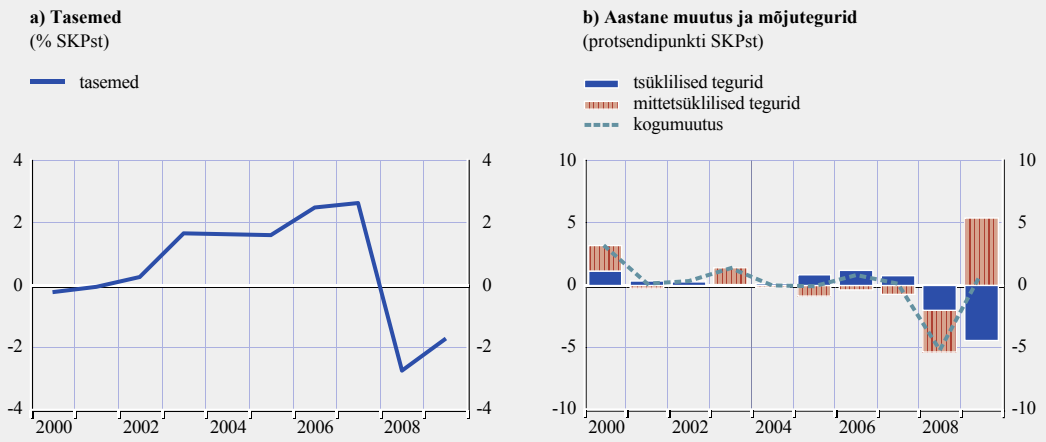

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	5,1	4,8	5,7	5,6	5,0	4,6	4,5	3,8	4,6	7,2
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	34,2	42,8	7,7	13,2	14,7	18,8	20,4	22,1	18,2	14,5
Välisvaluuta	65,8	57,2	92,3	86,8	85,3	81,2	79,6	77,9	81,8	85,5
Euro [1)]	65,8	57,2	92,3	86,8	85,3	81,2	79,6	77,9	81,8	85,5
Muud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	34,2	42,8	51,1	51,0	47,7	51,9	49,0	63,1	63,3	53,8
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	7,0	7,0	6,0	6,0	5,0	5,0	5,0	5,0	7,0	7,0
Koosseis tähtaja järgi [2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	2,3	2,8	3,6	3,9	0,6	1,8	1,0	2,2	1,2	1,5
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	97,7	97,2	96,4	96,1	99,4	98,2	99,0	97,8	98,8	98,5

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

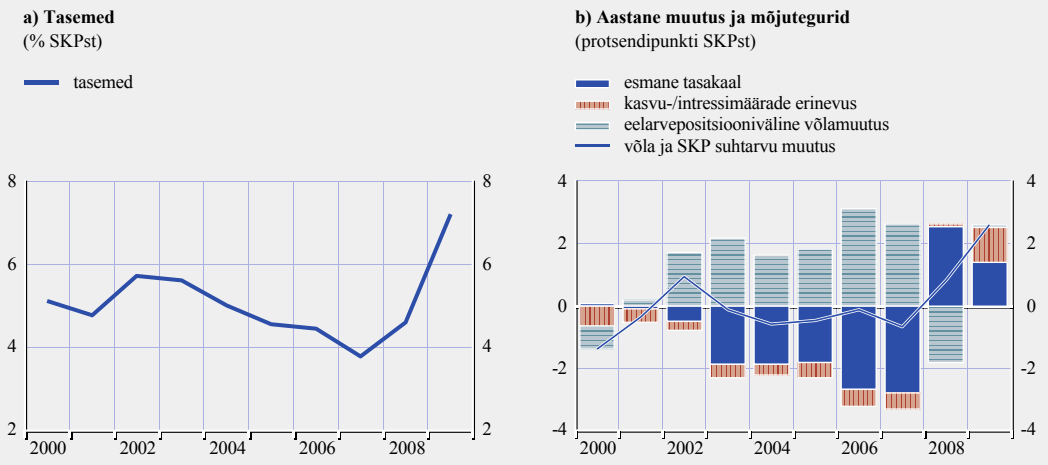

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

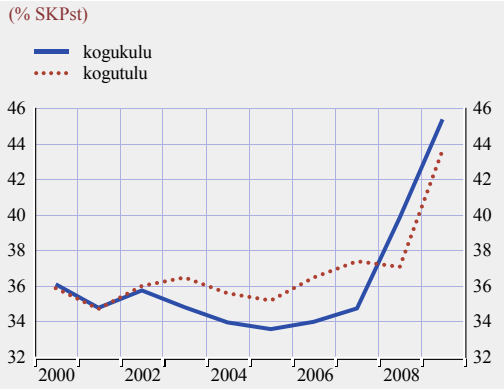

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus [1]	-0,5	0,3	1,4	0,5	0,0	0,2	0,6	0,0	0,9	1,8
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-0,2	-0,1	0,3	1,7	1,6	1,6	2,5	2,6	-2,7	-1,7
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-0,8	0,2	1,7	2,2	1,6	1,8	3,1	2,6	-1,8	0,1
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	0,3	1,1	2,4	3,6	2,5	2,8	3,8	2,9	-1,7	1,6
Valuuta ja hoiused	0,0	-0,3	1,0	-0,3	1,2	1,2	0,5	-0,2	0,1	2,5
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,3	2,6	2,6	3,9	0,2	0,7	2,6	1,4	-2,1	-0,6
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	0,0	-1,4	-1,3	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,8	0,0	-1,8
Erastamine	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	1,0	0,1	0,0
Omakapitali juurdemaksed	0,0	-1,5	-1,5	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,1
Muud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	-0,1	-0,1	-2,0
Muud finantsvarad	0,0	0,3	0,1	0,0	1,1	1,0	0,7	0,8	0,2	1,5
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud hindamise mõjud [2]	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud muutused valitsussektori võlas [3]	-1,0	-0,9	-0,7	-1,4	-0,9	-1,0	-0,7	-0,3	-0,1	-1,5

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	25,2	25,0	29,2	34,4	39,0	47,2	55,6
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	14,9	14,8	14,6	14,6	14,4	14,7	14,7

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Jah
Liige alates	28. juuni 2004
EEK/EUR keskkurss ERM2s	15,6466
Kõikumisvahemik	±15%
Kahepoolse keskkursi devalveerimine riigi omal algatusel	Ei
Suurim positiivne kõrvalekalle [1)]	0,0
Suurim negatiivne kõrvalekalle [1)]	0,0

Allikas: EKP.
1) Suurim protsentuaalne kõrvalekalle ERM2 keskkursist ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring on kõikumisvahemiku tugevamal (nõrgemal) poolel.

Tabel 9 b) Eesti krooni vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus [1)]	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lühiajaliste intressimäärade vahe [2)]	1,5	1,4	3,0	5,1	5,0	5,0	3,7	1,6

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Eesti krooni nominaalkurss euro suhtes

a) Kõrvalekalle ERM2 keskkursist
(päevased andmed; %; 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

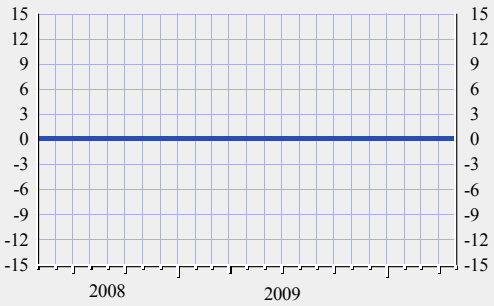

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; keskkurss = 100; aprill 2000 – aprill 2010)

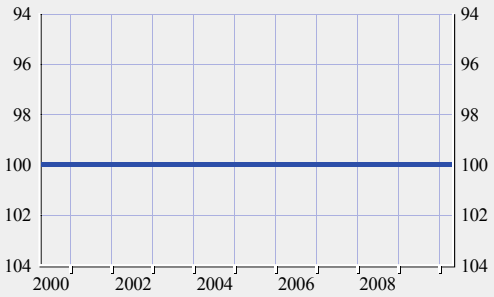

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle keskkursist viitab sellele, et vääring on kõikumisvahemiku tugevamal (nõrgemal) poolel. Eesti krooni kõikumisvahemik on ±15%.

Tabel 10 Eesti krooni reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes [1)]	11,4
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss [2)]	2,4
Reaalne efektiivne vahetuskurss [1), 2)]	11,6

Allikas: EKP.
Märkused. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto [1)]	-4,9	-4,9	-10,1	-10,6	-10,6	-9,2	-14,7	-16,8	-8,4	7,4
Jooksevkonto	-5,4	-5,2	-10,6	-11,3	-11,3	-10,0	-16,9	-17,8	-9,4	4,6
Kaupade konto	-13,9	-12,4	-15,2	-15,8	-16,2	-13,9	-18,1	-17,8	-11,7	-3,7
Teenuste konto	10,6	10,4	8,1	8,4	9,2	7,5	6,0	6,1	7,4	9,6
Tulukonto	-3,6	-4,5	-4,4	-5,3	-5,3	-4,1	-5,2	-6,8	-6,3	-2,9
Jooksevülekanded	1,5	1,4	0,9	1,4	1,0	0,4	0,4	0,7	1,2	1,6
Kapitalikonto	0,5	0,2	0,5	0,7	0,7	0,8	2,2	1,0	1,0	2,8
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud	7,3	4,8	4,2	9,6	11,7	-0,2	-3,8	2,4	6,8	-9,4
Otseinvesteeringud	5,8	5,4	2,1	7,9	5,7	15,7	4,2	4,6	3,7	1,1
Portfelliinvesteeringud	1,5	-0,6	2,0	1,8	6,0	-15,8	-8,0	-2,3	3,1	-10,5
Muud investeeringud	0,0	-0,4	6,1	3,3	2,5	11,2	21,6	14,2	4,9	2,7
Reservvarad	-2,4	0,7	-0,8	-1,7	-2,3	-2,8	-3,6	-0,6	-3,1	0,0
Kaupade ja teenuste eksport	84,4	79,7	70,8	69,0	72,9	80,1	79,7	72,2	75,1	70,4
Kaupade ja teenuste import	87,7	81,8	77,8	76,4	79,9	86,5	91,8	83,9	79,3	64,5
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon [2)]	-48,2	-48,3	-54,1	-65,9	-86,5	-85,2	-74,6	-74,3	-75,3	-81,8
Koguvälisvõlg [2)]	52,5	53,2	57,7	64,3	77,0	86,5	97,5	111,0	118,5	126,8

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	48,4	47,8	43,6	45,3	39,8	40,8	30,9	31,5	31,8	34,3
Kaupade import	48,2	42,8	43,9	40,7	44,4	46,3	42,9	41,5	40,2	38,4
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud [1)]	37,4	34,9	36,1	38,6	34,2	34,6	39,1	41,2	40,0	41,7
Väljaminevad otseinvesteeringud [1)]	22,1	16,0	18,9	19,7	19,7	17,4	16,8	17,4	21,0	23,8
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused [1)]	-	40,2	52,0	46,2	51,2	58,3	54,5	49,9	40,3	-
Portfelliinvesteeringute varad [1)]	-	49,2	79,6	68,0	57,5	55,3	57,1	59,8	70,7	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	88,1	81,3	81,7	82,4	80,4	78,1	65,6	70,2	70,0	69,4
Kaupade import	70,6	66,4	68,9	65,0	73,7	76,3	74,4	78,6	79,7	79,7

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Joonis 6 Rahaturu kolme kuu intressimäära vahe kolme kuu EURIBORiga

(päevased andmed; 12 kuu libisevad keskmised; baaspunkti)

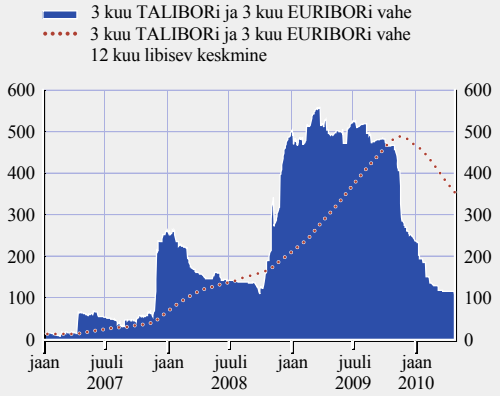

Allikad: Datastream ja EKP arvutused.

Tabel 13 Rahaturu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahed valitud ELi riikides

(perioodi keskmised; baaspunkti)

	2007	2008	2009	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	2010 apr	12 kuu libisev keskmine [1]
Lühiajaliste intressimäärade erinevus võrreldes euroalaga								
Eesti	59	204	469	208	145	122	115	351
Tšehhi Vabariik	-118	-60	97	87	86	79	78	98
Rootsi	-39	10	-30	-20	-18	-15	-12	-23
Muud riigid [2]	221	360	722	460	383	344	311	605

Allikad: Datastream ja EKP arvutused.
Märkused. Tšehhi Vabariik ja Rootsi on tabelis välja toodud sellepärast, et need on ainsad riigid, mille pikaajalised intressimäärad olid vaatlusalusel perioodil kontrollväärtusest madalamad. 2010. aasta aprilli keskmised andmed on kuni 23. aprillini 2010.
1) Kuni 23. aprillini 2010.
2) Bulgaaria, Läti, Leedu, Ungari, Poola ja Rumeenia; kaalumata keskmine.

Joonis 7a Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvatele ettevõtetele antud kohalikus vääringus nomineeritud pikaajaliste laenude intressimäärad Eestis ja valitud ELi riikides

(protsendipunkti)

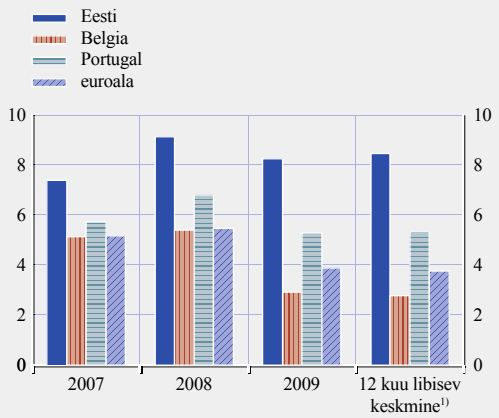

Allikas: EKP ja EKP arvutused.
Märkused. Intressimäärad on antud koondnäitajana: kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete uute laenude (algselt üheks kuni viieks aastaks ning kauemaks kui viieks aastaks fikseeritud intressimääraga laenude) intressimäärad, kaalutud iga kategooria uute laenude mahu 12 kuu libiseva keskmisega. Eri riikide intressimäärad ei ole otseselt võrreldavad, sest seonduvad krediidiriskid on erinevad. Belgia ja Portugal on näidatud seepärast, et tegu on teise kahe „kõige paremaid tulemusi saavutava" ELi liikmesriigiga hinnastabiilsuse mõttes, nagu sätestatud aluslepingus (vt 2. peatüki taustinfo 1).
1) 12 kuu libisev kesmine on arvutatud ajavahemiku märts 2009 kuni veebruar 2010 kohta.

Joonis 7b Kodumajapidamistele eluaseme soetamiseks antud kohalikus vääringus nomineeritud pikaajaliste laenude intressimäärad Eestis ja valitud ELi riikides

(protsendipunkti)

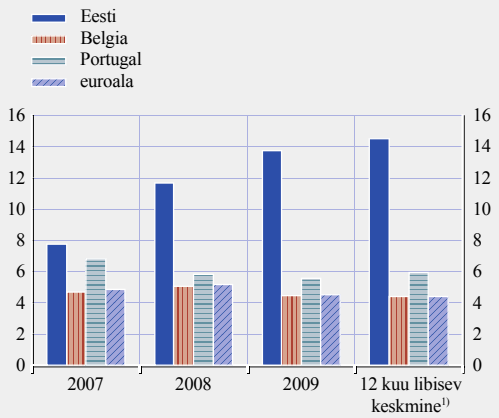

Allikad: EKP ja EKP arvutused.
Märkused. Intressimäärad on antud koondnäitajana: kodumajapidamiste uute eluasemelaenude (algselt üheks kuni viieks, viieks kuni kümneks ning kauemaks kui kümneks aastaks fikseeritud intressimääraga laenude) intressimäärad, kaalutud iga kategooria uute laenude mahu 12 kuu libiseva keskmisega. Eri riikide intressimäärad ei ole otseselt võrreldavad, sest seonduvad krediidiriskid on erinevad. Belgia ja Portugal on näidatud seepärast, et tegu on teise kahe „kõige paremaid tulemusi saavutava" ELi liikmesriigiga hinnastabiilsuse mõttes, nagu sätestatud aluslepingus (vt 2. peatüki taustinfo 1).
1) 12 kuu libisev keskmine on arvutatud ajavahemiku märts 2009 kuni veebruar 2010 kohta.

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid 1)	6,4	6,1	6,2	10,9	17,5	14,4	11,0	10,7	11,1	6,5	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus 2)	30,2	23,9	29,8	34,5	47,1	26,5	34,2	26,3	8,7	13,5	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor) 3)	-	-	-	-	59,8	69,1	82,8	93,2	97,0	107,6	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu 4)	-	-	-	-	16,4	15,7	13,9	11,7	13,9	12,0	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.4 LÄTI

5.4.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Läti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 0,1%, s.t oluliselt madalam kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel oodatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon lähikuudel langeb.

Ajas rohkem tagasi vaadates tuleb märkida, et Läti tarbijahindade inflatsioon püsis 2000. aastate alguses suhteliselt stabiilsena, kõikudes kuni 2003. aastani 2–3% vahemikus (vt joonis 1). 2003. aasta lõpus hakkas inflatsioon tõusma ja kõikus mõne aasta vältel 6–7% vahemikus, enne kui hoogustus 2007. aastal märkimisväärelt. Inflatsiooni hoogustumine oli algselt tingitud riiklikult reguleeritud hindade ja impordihindade tõusust, mille põhjustas lati vahetuskursi nõrgenemine euro suhtes, ning kaudsete maksude kohandustest ja ühekordsete tegurite koosmõjust. Järgnevatel aastatel kiirendasid inflatsioonitempot ja vähendasid konkurentsivõimet ka nõudluse ja laenude ülemääraselt kiire kasv (mida muu hulgas toetasid madalad, ajuti negatiivsed reaalintressimäärad), väga jõuline palgakasv ning toiduaine- ja energiahindade tõus kogu maailmas. Selline makromajanduslik areng ei olnud jätkusuutlik ja Läti majandus sattus sügavasse kriisi. Keskmine aastane ÜTHI-inflatsioon, mis ulatus 2008. aastal 15,3%ni, langes 2009. järsult 3,3%ni.

Majandus- ja rahapoliitikas tehtud valikutel on olnud oluline osa inflatsiooni arengu kujundamisel viimase kümne aasta jooksul. Kuni 2003. aastani mõõdukana püsinud inflatsioonitempo oli eelkõige seotud rahapoliitika orienteerimisega hinnastabiilsuse saavutamisele, mis on Läti keskpanga seaduses määratletud esmane eesmärk. 1994. aastal sidus Läti oma lati RVFi arvestusühikuga (SDR) ning 2005. aasta alguses euroga, kusjuures keskkursi kõikumisvahemikuks määrati ±1%. 2005. aasta mais ühines Läti ERM2ga, säilitades sama keskkursi ja ühepoolselt ka kitsa kõikumisvahemiku. Kuni 2003. aastani stabiilsena püsinud inflatsiooni toetasid riigi eelarvepoliitika, tooteturgudel konkurentsi elavdamiseks tehtud reformid ning tööturureformid. Järgnevatel aastatel piiras aga riigi rahapoliitika kurssi eesmärk säilitada ERM2 raames ühepoolselt seatud kõikumisvahemik ning üldine poliitiline hoiak (sh eelarvepoliitika) ei olnud piisavalt range, et võidelda süvenevate märkidega majanduse ülekuumenemisest.

Vaadeldes inflatsiooni arengut viimase kümne aasta jooksul, tuleb silmas pidada väga kiiret SKP reaalkasvu enamikul aastatel, millele on oluliste makromajanduslike ebakõlade ja nõrkuste tekkimise ja sellele järgnenud korrektsiooni tulemusel hiljuti järgnenud märgatav pööre majandustsüklis. Seda süvendas veelgi üleilmse finants- ja majanduskriisi mõju. Eelkõige majandusbuumi ajal aastatel 2005–2007 esines Läti majanduses üha rohkem märke majanduse tõsisest ülekuumenemisest ja makromajandusliku tasakaalustamatuse suurenemisest: tööjõu erikulud tõusid ligikaudu 20% aastas, eluasemehinnad kolmekordistusid ning SKP reaalkasv ületas kõnealusel ajavahemikul 10% aastas. Pööre majanduses algas 2007. aastal ning selle kutsus esile pangalaenude andmise vähenemine, mida põhjustas välismaiste pankade mure Balti regioonis valitsevate riskide pärast. Majanduskasvu aitasid aeglustada ka valitsuse meetmed inflatsiooni ja laenukasvu pidurdamiseks.

2008. aasta lõpus süvenesid pangandussüsteemis likviidsuspinged, mis tekkisid seoses vajadusega ulatusliku välisrahastamise järele ja aktiivse hoiuste väljavõtmisega, mis puudutas eelkõige ühte suurt kodumaist panka. Kui likviidsuspinged hakkasid tekitama probleeme maksebilansis, oli Läti sunnitud paluma rahvusvahelist finantsabi ja rakendama äärmuslikku eelarve kohandamise kava, et stabiliseerida finantssektorit ning taastada kindlustunne ja konkurents. Makromajanduslik olukord halvenes järsult eelkõige 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses, kajastades sisenõudluse kokkuvarisemist, krediidi- ja kinnisvaramulli purunemist ning väliskeskkonna märkimisväärset nõrgene-

mist. Pärast 4,6% langust 2008. aastal vähenes reaalne SKP 2009. aastal 18%. Toodangu kokkukuivamine osutus eeldatust oluliselt ulatuslikumaks ning tõi kaasa korduvad poliitilised, makromajanduslikud ja finantspinged. Majandustegevuse erakorralise kokkutõmbumise tulemusel halvenesid teravalt tööturutingimused: töötuse määr tõusis 2010. aasta alguses järsult peaaegu 22%ni. Palgad hakkasid 2009. aastal langema ning töötaja kohta makstav hüvitis oli ligikaudu 20% madalam kui 2008. aasta neljandas kvartalis. Tööjõu erikulud vähenesid märkimisväärselt, sest tööjõukulud langesid kiiremini kui tööviljakus töötaja kohta. Kodumajapidamiste sissetuleku vähenemise ja ettevõtete kulude kärpimise tulemusel ning toorme- ja toiduainehindade varasema buumi baasefekti mõjul hakkasid tarbijahinnad 2009. aastal langema. Muud hinnaindeksid kinnitavad, et langus oli küllalti laiapõhjaline (vt tabel 2). Eluasemehinnad on järsult vähenenud ning püsivad praegu ligikaudu ühe kolmandiku tasemel 2007. aasta kevadel saavutatud kõrgeimatest näitajatest.

Hiljutine areng näitab, et aastane ÜTHI-inflatsioon muutus 2009. aasta viimases kvartalis negatiivseks ja oli 2010. aasta märtsis –4,0% (vt tabel 3a). Ehkki eelkõige kütusehindade mõjul inflatsioon jaanuaris tõusis, jätkus kindlalt hindade üldine langustrend. 2010. aasta esimestel kuudel avaldasid aastasele ÜTHI-inflatsioonile negatiivset mõju kõik ÜTHI põhikomponendid. Viimastel kuudel on ÜTHI-inflatsiooni oluliselt tõstnud ka kaudsetes maksudes tehtud muudatused, sealhulgas alkoholi- ja tubakaaktsiisi tõus 2010. aasta alguses. Seevastu riiklikult reguleeritavate hindade muudatused on viimastel kuudel kaasa toonud inflatsiooni languse pärast seda, kui vähendati gaasi- ja küttetariife (riiklikult reguleeritud hindade osakaal Läti ÜTHI korvis on 12,7%). Inflatsiooni märgatav langus 2009. aastal kajastab ka madalamate energia- ja toiduainehindade suhteliselt tugevat mõju tol aastal. Praegust inflatsiooniolukorda tuleb vaadelda sisekulutuste suure vähendamise taustal. 2009. aastal toodangu kahanemine siiski aeglustus ja ekspordile suunatud sektorites võis täheldada paranemise märke.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioon 2010. aastal vahemikku –3,7% kuni –2,8% ja ulatub 2011. aastal –2,5% kuni –0,7%ni (vt tabel 3b). Hinnataseme langus jätkub tõenäoliselt ka 2010. ja 2011. aastal, kajastades sisenõudluse edasist vähenemist ja sissetulekute kahanemist. Eeldatav inflatsioonisurve puudumine viitab ka Läti kohandumisprotsessile, mis on vajalik vähenenud konkurentsivõime taastamiseks fikseeritud vahetuskursi režiimiga majanduses. Hindade langus võib lõppeda 2011. aastal, kuid see väljavaade on märkimisväärselt ebakindel. Inflatsioonitempot võivad kiirendada kaudsete maksude ja üleilmsete toormehindade võimalikud uued tõusud. Samal ajal võib riigisisese hinnasurve langus osutuda seni arvatust ulatuslikumaks või pikaajalisemaks, kui majandusaktiivsus hakkab elavnema aeglasemalt või hiljem, kui praegu eeldatakse.

Pikemas perspektiivis on Lätile pärast kohandumisetapi lõppemist väga suureks väljakutseks säilitada madal inflatsioonimäär, arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et Läti SKP elaniku kohta ja hinnatase on ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad (vt tabel 2). Selle protsessi mõju suurust on aga raske täpselt hinnata. Kui toodangu kasv taastub, kiirendab reaalse vahetuskursi tõusutrend fikseeritud vahetuskursi režiimi arvestades tõenäoliselt inflatsioonitempot. Lähenemisprotsessi silmas pidades ei saa välistada, et tekib taas märgatav nõudlussurve. Arvestades kindlalt seotud vahetuskurssi ning alternatiivsete vastutsükliliste rahapoliitikainstrumentide piiratust, võib olla raske vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse ja kõrge inflatsiooni taasteket. Möödunud aastate kiire majanduskasvu kogemus toob esile raskused, mis seisavad Läti ees seoses hinnastabiilsuse saavutamisega olukorras, kus iseseisev rahapoliitika praktiliselt puudub.

Ehkki Läti 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär on peamiselt ajutiste tegurite, sealhulgas

majanduse raske kohandumise tulemusel praegu kontrollväärtusest palju madalam, valmistab inflatsiooni lähenemise jätkusuutlikkus tõsist muret.

Jätkusuutlikku lähenemist soodustava keskkonna saavutamiseks Lätis peab majanduspoliitika olema suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse, sealhulgas jätkusuutliku hinnastabiilsuse tagamisele. Arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi seotud vahetuskursi tingimustes, on väga oluline, et muud poliitikavaldkonnad pakuksid majandusele vajalikke vahendeid riigispetsiifiliste šokkidega toimetulemiseks ja makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimise vältimiseks. Läti peab jätkama eelarve ulatuslikku konsolideerimist kooskõlas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse nõuetega ning kohustustega, milles on kokku lepitud ELi ja RVFi juhitava rahvusvahelise finantsabiprogrammi raames. Lisaks tuleb Läti konkurentsivõime parandamiseks hiljutistest edusammudest hoolimata täiendavalt piirata tööjõu erikulusid, arvestades, et majandusbuumi aastatel langes riigi konkurentsitase võrreldes euroalaga. Samuti on oluline rakendada täiendavaid struktuurireformimeetmeid, mis keskenduvad näiteks importivate ja eksportivate sektorite konkurentsivõime suurendamisele. Struktuurireformi meetmete abil tuleb vähendada ka struktuurse töötuse taset. Samuti on väga oluline vältida tööjõus osalemise määra langust. Reformid võivad aidata leevendada praeguse majanduslanguse võimalikke pikaajalisi tagajärgi ning toetada edasist tasakaalustatud majanduskasvu. Lõpuks tuleb suurendada ka kindlustunnet finantssektori usaldusväärsuse suhtes, tehes näiteks täiendavaid edusamme riigi omanduses olevate pankade restruktureerimisel. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema ka ülemääraselt kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Arvestades võimalikke finantsstabiilsuse riske, mis on seotud välisvääringus laenude väga kõrge tasemega Lätis, on soovitav võtta konkreetseid makrotasandi usaldatavusmeetmeid, et vähendada nende laenude andmisest tulenevat haavatavust. Siinkohal on vajalik päritolu- ja asukohariigi järelevalveasutuste vaheline tihe koostöö. See tähendab, et ELi ja RVFi juhitava rahvusvahelise finantsabiprogrammi raames kokku lepitud laenutingimusi tuleb rakendada täielikult ning seadmata kahtluse alla valitsuse poolt programmiga seoses võetud kohustust. Edusammud nendes valdkondades aitavad saavutada hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu.

5.4.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Läti suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Läti valitsussektori eelarve puudujääk 9,0% SKPst, mis on 3%lisest kontrollväärtusest märkimisväärselt suurem. Valitsussektori võla suhe SKPsse oli 36,1%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes halvenes eelarve tasakaal 4,9 protsendipunkti võrra ning võla suhe suurenes 16,6 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 8,6%ni ja võlakoormus kasvama 48,5%ni. Muude eelarvetegurite osas märgitakse, et 2009. aastal ületas eelarve puudujäägi suhtarv riiklike investeeringute suhet SKPsse ning sama prognoositakse ka 2010. aastaks.

Vaadeldes Läti eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et eelarve puudujäägi suhe SKPsse vähenes järk-järgult kuni 2007. aastani ning suurenes seejärel järsult (vt tabel 5 ja joonis 2a). Kui 2000. aastal moodustas puudujääk 2,8% SKPst, siis 2007. aastal vähenes see 0,3%ni SKPst ja kasvas 2008. aastal järsult 4,1%ni SKPst. Arvestades asjaolu, et 2008. aastal ületas eelarve puudujääk kontrollväärtuse, otsustas ECOFINi nõukogu 7. juulil 2009, et Lätis eksisteerib ülemäärane eelarvepuudujääk, mis tuleb korrigeerida aastaks 2012. Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näidatud, kinnitavad Euroopa Komisjoni hinnangud, et aastatel 2005–2007 avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule üldjoontes positiivset mõju, enne kui 2008. aastal hakkasid ilmnema finants- ja majanduskriisi negatiivsed tagajärjed. Mittetsüklilised tegurid üldiselt suurendasid eelarve puudujääki alates 2005. aastast ning aitasid kaasa eelarve tasakaalu jõulisele halvenemisele 2008. aastal. Ajutiste ja ühekordsete

tegurite puudumisel aastatel 2006–2008 näib eelarve puudujääki mõjutanud tegurite areng kajastavat püsivat negatiivset muutust Läti struktuurses eelarvepositsioonis (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, v.a ühekordsed ja ajutised meetmed). Majanduskriisiga toimetulekuks rakendas Läti valitsus ulatuslikke konsolideerimismeetmeid, et vähendada eelarve tasakaalustamatust. 2008. aasta detsembris sõlmis Läti valitsus valmisolekulaenude kokkuleppe RVFiga ning sai 2009. aastal keskmise tähtajaga finantsabi ELilt. Need eelarvekohandused, mis keskendusid valdavalt valitsussektori jooksvate kulude kärpimisele, asendasid varasemaid ebarealistlikke eelarvekavasid, mis põhinesid eeldusel, et toodang väheneb üksnes 1% ulatuses. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Läti struktuurne eelarveseisund kriisiperioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 kasvas võla suhe SKPsse kokku 23,8 protsendipunkti võrra (vt joonis 3a ja tabel 6). Nagu joonisel 3b üksikasjalikult näidatud, on kõnealune kasv seotud eelarvepositsiooniväliste võlamuutustega eelkõige 2008. ja 2009. aastal, mis kajastavad muu hulgas RVFilt ja ELilt maksebilansi toetusena laekunud finantsvooge (vt statistikaosa). Samal ajal tuleb öelda, et ehkki kuni 2007. aastani oli esmase tasakaalu mõju väike, muutus see pärast seda märkimisväärseks (vt tabel 5). Kasvu-/intressimäärade erinevus mõjus aastatel 2004–2007 võla suhtele pärssivalt, kuid pärast seda oli sel võlga suurendav mõju. Järsult halvenevas makromajanduskeskkonnas suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse 2009. aastal kiiresti, kajastades ulatuslikku esmast eelarvepuudujääki, suurt eelarvepositsiooniväliist võlamuutust ning kasvu-/intressimäärade negatiivset vahet.

Läti valitsussektori võla struktuuris kasvas lühiajalise võla osatähtsus 10%lt 2000. aastal 35,9%ni 2008. aastal, kuid vähenes siis 2009. aastal 14,8%ni (vt tabel 6). Võlakoormuse suurust arvestades on intressimäärade muutuse mõju Läti eelarve tasakaalule suhteliselt väike. Samal ajal moodustas välisvaluutas nomineeritud riigivõlg 2009. aastal suure osa ehk 73,3% koguvõlast. Muudes välisvääringutes (v.a euro) nomineeritud võlg moodustas koguvõlast 11,9%. Võla kogumahtu silmas pidades võib öelda, et eelarve tasakaalu mõjutavad muutused lati ja euro vahetuskursis, kuid mitte eriti lati teiste vahetuskursside muutused. 2007. aastaga võrreldes suurenes finants- ja majanduskriisi ajal märkimisväärselt lühiajalise võla osatähtsus, osutades võlaga seotud haavatavuse kasvule. Välisvääringus nomineeritud võla osatähtsus püsis kuni 2008. aastani üldjoontes stabiilsena, kuid kasvas 2009. aastal jõuliselt ja kõnealuse kahe aasta jooksul suurenes selles muude välisvääringute (v.a euro) osakaal. Samal ajal on Läti valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega ja ühe suure finantseerimisasutuse kriisiaegse stabiliseerimisega (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulud SKP suhtes kasvasid 37,3%lt 2000. aastal 43,0%ni 2009. aastal. Vaatlusperioodil mõjus kuni 2008. aastani langenud sotsiaaltoetustele üldjoontes tasakaalustavalt kulude kasv rubriigis „muud jooksvad kulud", samal ajal kui kapitalikulud tõusid 1,2 protsendipunkti võrra 4,9%ni SKPst 2009. aastal. Valitsussektori kogutulud püsisid üldiselt muutumatuna, moodustades 2009. aastal 34,0% SKPst. Üldiselt kajastab kogutulude ja SKP suhtarvu areng muude jooksvate tulude kasvu, mida osaliselt tasakaalustasid madalamad kaudsed maksud ja sotsiaalkindlustusmaksed.

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud jaanuaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Läti keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et eesmärk on järk-järgult vähendada eelarve puudujääki, nii et see jääks 2012. aastal veidi alla 3%lise kontrollväärtuse (2,9% SKPst). Selle eelarvestrateegia põhjal kavatseb Läti valitsus vähendada 2010. aastal eelarve puudu-

jääki 1,5 protsendipunkti võrra 8,5%ni SKPst. Samal ajal peaks struktuurne puudujääk püsima kuni 2011. aastani suurem kui stabiilsuse ja majanduskasvu paktis määratletud keskpikk eesmärk, mis nagu eelmisegi ajakohastatud lähenemisprogrammi kohaselt on struktuurne puudujääk 1% SKPst. Kogutulude osatähtsus SKP suhtes peaks kuni 2012. aastani suurenema, ulatudes 39,4%ni SKPst. Kogukulude suhe SKPsse peaks samal perioodil vähenema 42,4%ni. Kasv kogutulude poolel on muu hulgas seotud üksikisiku tulumaksumäära ja muude maksude tõusuga eelkõige 2010. aastal. Kulude poolel toimuv langus kajastab muu hulgas jooksvate kulude ulatuslikke kärpeid. Valitsussektori koguvõla suhtarv peaks suurenema 2012. aastal 56,8%ni SKPst.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Läti riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees rahvastiku märgatav vananemine. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 12,3% SKPst 2010. aastal, peaksid kuni aastani 2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Lätis mõõdukalt suurenema, kasvades 1,3 protsendipunkti võrra SKPst.[8] See kajastab suurel määral 1990. aastatel läbi viidud ulatuslikku pensionireformi, millega loodi teine, erakapitalist rahastatav pensionisammas. Tuleb siiski olla jätkuvalt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ja majanduslik areng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Läti riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske suureks, võttes peamiselt arvesse esmasest eelarvepuudujäägist tingitud ebasoodsat lähtepositsiooni.[9]

Riigirahanduse valdkonnas seisab Lätil ees ülesanne saavutada 2012. aastaks 3%lisest kontrollväärtusest väiksem eelarvepuudujääk kooskõlas kohustustega, mis on võetud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames. Lisaks tuleb täita kohustusi, milles on kokku lepitud ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi raames. Selleks tuleb 2010. aastal täielikult rakendada nõutavaid ulatuslikke konsolideerimismeetmeid ning määrata edaspidiseks kindlaks täiendavad konsolideerimismeetmed ja neid rakendada, parandades ühtlasi ka maksukohustuste täitmist. Samal ajal tuleks tõsta riigi rahanduse kvaliteeti, suurendades avaliku halduse tõhusust. Läti eelarvestrateegia tuleb lülitada veelgi rangemasse eelarveraamistikku, mis hõlmab nõudlikumat eelarve juhtimist ja rangeid kulueeskirju, et suuta edaspidi vältida tsüklilisust toetavat eelarvepoliitikat.

5.4.3 VAHETUSKURSI ARENG

Läti latt on osalenud vahetuskursimehhanismis ERM2 alates 2. maist 2005, s.t kogu kaheaastase vaatlusperioodi jooksul 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 (vt tabel 9a). Lati keskkurss ERM2s on jätkuvalt 0,702804 latti euro kohta ning tavapäraseks kõikumisvahemikuks on ±15%. ERM2ga ühinemisel võttis Läti endale ühepoolse kohustuse säilitada lati-euro vahetuskurss keskkursi suhtes kõikumisvahemikus ±1%. EKP-le ei too see kaasa täiendavaid kohustusi. ERM2s osalemise kokkulepe põhines Läti ametivõimude mitmesugustel poliitilistel kohustustel, mis puudutasid muu hulgas jätkusuutliku eelarvepoliitika tagamist, mõõduka palgataseme soodustamist, inflatsiooni vähendamist, laenukasvu piiramist, jooksevkonto puudujäägi vähendamist ning struktuurireformide rakendamist. Ühepoolne kohustus säilitada kõikumisvahemik ±1% tähendab, et alates ERM2ga ühinemisest on latt püsinud oma keskkursi lähedal. Kui vaatlusperioodil ulatus vahetuskursi suurim positiivne kõrvalekalle ERM2 keskkursist 0,9%ni, siis suurim negatiivne kõrvalekalle oli 1,0% (vt joonis 5 ja tabel 9a). Läti ei ole ERM2 raames lati keskkurssi omal algatusel devalveerinud. Vaatlusperioodil jätkas Läti keskpank (Latvijas Banka) tegevust välisvaluutaturul. Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul sooritatud välisvaluuta ostu- ja müügitehingute üldtulemiks oli netomüük. 2008. ja 2009. aastal sai Läti finantsabi ELi ja RVFi juhitud rahvusvahelisest programmist. 16. detsembril 2008 teatasid Rootsi keskpank (Sveriges

8 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.

9 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

Riksbank) ja Taani keskpank (Danmarks Nationalbank), et nad on sõlminud Läti keskpangaga vahetustehingute kokkuleppe, mille kohaselt Läti keskpank saab laenata kuni 500 miljonit eurot läti lattide vastu. Kokkuleppe kehtivus oli 2009. aasta lõpuks lõppenud. Kuna rahvusvaheline finantsabi ja kõnealune kokkulepe aitasid vähendada finantshaavatavust, leevendasid nad ka survet vahetuskursile.

Viimase kahe aasta jooksul on turul esinenud korduvalt tõsiseid pingeid, kui Läti lati vahetuskurss langes ühepoolselt seatud kõikumisvahemiku nõrgema ääre lähedale. 2008. aasta oktoobrist detsembrini kestnud esimest tõsiste pingete perioodi iseloomustasid investeerimispanga Lehman Brothers kokkuvarisemine 2008. aasta septembris, Läti majanduse ebasoodsad väljavaated, kuuldused ERM2 keskkursi võimalikust devalveerimisest, nõrgenenud krediidireitingud mitmetelt reitinguagentuuridelt ning süvenenud likviidsuspinged pangandussüsteemis. Kui need pinged kandusid üle maksebilansile, oli Läti sunnitud paluma rahvusvahelist finantsabi, nõustudes rakendama ranget eelarve kohandamise kava, et stabiliseerida finantssektorit ning taastada kindlustunne ja konkurents. Teist korda ilmnesid tõsised pinged 2009. aasta märtsist juunini, kajastades Läti majanduse kiiret nõrgenemist ja valitsussektori finantsolukorra jõulist halvenemist, Läti riigi krediidireitingu edasist langust ning muutust investorite hinnangus rahvusvahelise finantsabi saamiseks vajalike tingimuste täitmisele. Olukord paranes 2009. aasta juunis, mil avalikustati 2009. aasta eelarvekärbete kava. Ebakindlus, mis ümbritses eelarvemeetmete vastuvõtmist Läti parlamendis 2009. aasta septembris, viis järjekordse perioodini, mil tekkis surve vahetuskursile, ning 2009. aasta oktoobris langes Läti latt ühepoolse ±1% kõikumisvahemiku alampiiri lähedale.

Läti lati vahetuskursi volatiilsus euro suhtes, mida mõõdetakse protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal, tõusis 2009. aasta augustis küllaltki kõrgele tasemele, enne kui hakkas uuesti vähenema. Samal ajal kajastas ka lühiajaliste intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe kirjeldatud tõsiste turupingete perioode. Vahe kasvas 2008. aasta novembris lõppenud kolmekuulisel perioodil kõrge 4,7 protsendipunktini. Selle põhjuseks oli Läti majanduse ebasoodne väljavaade, mis kajastus mitme reitinguagentuuri kehvemas hinnangus Läti riigi krediidireitingule, ning üleilmne finants- ja majanduskriis. 2009. aasta augustis lõppenud kolmekuulisel perioodil suurenes vahe 16,1 protsendipunktini ning vähenes siis 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 2,8 protsendipunktini (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna püsis Läti lati reaalne efektiivne vahetuskurss 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmise näitaja lähedal ning reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes oli kümne aasta keskmisest mõnevõrra kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Lätis majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist vaadatuna keeruliseks.

Läti muud välisarengut iseloomustab maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujäägi kasv: puudujääk suurenes küllaltki kõrgelt 4,3%lt SKPst 2000. aastal väga kõrge 20,4%ni SKPst 2007. aastal. Ehkki jooksevkonto suurt puudujääki võib osaliselt seostada Läti majanduses aset leidva arenenumatele riikidele järelejõudmise protsessiga, on nii suurte puudujääkide tõttu tekkinud siiski jätkusuutlikkusega seotud kahtlused. Suurte puudujääkide korrigeerimise vajadus ilmnes Lätis juba majanduse ülekuumenemise perioodile järgnenud ulatusliku kohandumisprotsessi alguses. Pärast sisenõudluse kiiret langust, mille tagajärjel vähenes ka import, kasvas jooksevkonto saldo –11,5%lt SKPst 2008. aastal järsult 11,8%ni SKPst 2009. aastal. See äärmuslik muutus kajastas kaupade konto puudujäägi olulist kahanemist ning väiksemal määral ka teenuste ja jooksevülekannete konto ülejäägi kasvu. Ka tulude konto saldo

muutus positiivseks ning selles registreeriti viimase kümne aasta suurim ülejääk. Viimase kahe aasta jooksul Läti maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitalivoogude järsu suunamuutusega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Finantskonto puhul on viimase kümne aasta vältel toimunud kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringute netosissevool. Kui 2008. aastani kaeti täiendavaid finantseerimisvajadusi muude investeeringute ulatusliku sissevoolu kaudu (eelkõige pangalaenudena), siis 2009. aastal täheldati muude investeeringute märkimisväärset väljavoolu. Selle taustal kasvas koguvälisvõlg 61,4%lt SKPst 2000. aastal 128,5%ni SKPst 2008. aastal, tõustes seejärel kiiresti 154,7%ni SKPst 2009. aastal. Samal ajal halvenes märkimisväärselt Läti rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –30,0%lt SKPst 2000. aastal –78,1%ni ja –81,3%ni SKPst vastavalt 2008. ja 2009. aastal. Netoinvesteerimispositsiooni kõrge taseme kiire langus näitab ühtlasi, kui oluline on toetada välispositsiooni jätkusuutlikkust. Väikese avatud majandusega Lätis on kaupade ja teenuste väliskaubandus hiljuti mõnevõrra kasvanud. Ekspordinäitaja, mis oli 2008. aastal 41,5% SKPst, tõusis 2009. aastal 41,9%ni SKPst, samal ajal kui impordinäitaja, mis ulatus 2008. aastal 55,1%ni SKPst, langes 2009. aastal märkimisväärselt 42,3%ni (vt tabel 11). Finantsturutingimuste normaliseerudes tuleb pikaajalise jätkusuutliku välispositsiooni saavutamiseks ja säilitamiseks rakendada asjakohast riiklikku majanduspoliitikat.

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 21,7% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli kõrgem ehk 32,0%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Läti sissetulevates otseinvesteeringutes 34,1% ning 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 55,4%. Läti varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 15,4% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 18,1% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

ERM2ga ühinemisel Läti poolt võetud kohustuste täitmise kohta võib märkida järgmist. Eelarvepoliitika ei olnud pärast ERM2ga ühinemist piisavalt ettevaatlik, sest ei suudetud piisavalt kaasa aidata ulatusliku makromajandusliku tasakaalustamatuse tekke piiramisele. Seepärast on tulnud valitsussektori eelarveseisundi märkimisväärse halvenemise ja toodangu järsu kohandumise taustal alates 2008. aastast rakendada eelarve tasakaalu edasise halvenemise vältimiseks ulatuslikke konsolideerimismeetmeid. ERM2ga ühinemise järel on püüded palgakasvu piirata osutunud enamasti ebatõhusaks. Jätkusuutmatu palgadünaamika kohandamine toimus alles 2009. aastal. Pärast ERM2ga ühinemist on ka inflatsioon järsult kiirenenud, ulatudes 2008. aastal 15,3%ni. Inflatsioon hakkas aeglustuma alles 2009. aastal, mil majandusbuumile järgnes sügav kriis. Kiire laenukasvu ohjeldamiseks on pärast ERM2ga liitumist võetud mõningaid rahapoliitilisi meetmeid ja inflatsiooniga võitlemise tegevuskava raames meetmeid laenude piiramiseks. Sellest hoolimata oli laenude kasv kuni 2007. aastani väga hoogne. Seejärel algas kohandumine pärast Läti majanduse väljavaate järsku halvenemist ning hiljem ka pärast üleilmsest finants- ja majanduskriisist tingitud riskide ümberhindamist. Välisvääringus (peaaegu täielikult eurodes) laenuvõtmine on viimastel aastatel sellegipoolest jätkunud, suurendades Läti majandusagentide avatust vahetuskursiriskile. Struktuurireformide raames ei rakendatud olulisi meetmeid enne, kui 2007. aastal võeti vastu inflatsiooniga võitlemise tegevuskava ning – mis kõige tähtsam – kui 2008. aastal saavutati kokkulepe ELi ja RVFi juhitava rahvusvahelise finantsabipaketi kohta. Oluline on kindlameelselt rakendada kokkulepitud meetmeid, et taastada majanduse konkurentsivõime ja soodustada ressursside ümberjaotamist välismajandusele suletud sektorist eksportivasse ja importivasse sektorisse.

5.4.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Lätis oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 12,7%, mis on oluliselt kõrgem kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

2001. aastast kuni 2006. aasta keskpaigani pikaajalised intressimäärad Lätis langesid, ehkki neis esines ka kõikumisi, mis kajastasid peamiselt mõõduka inflatsioonisurve ja jõulise majanduskasvu koosmõju ning samuti Läti lati ühinemist ERM2ga 2005. aasta mais (vt joonis 6a). Alates 2006. aasta keskpaigast kuni 2007. aasta keskpaigani jätkus Lätis pikaajaliste intressimäärade tõus pärast seda, kui riigi pikaajalise välisvõla reitingut oli langetatud ning kasvasid kartused seoses majanduse ülekuumenemise ja inflatsioonisurve tekkega. Lisaks tõstis Läti keskpank (Latvijas Banka) 2007. aasta esimesel poolel inflatsiooni kiirenemisest tingituna põhilist refinantseerimismäära 1 protsendipunkti võrra. Finantsturul valitsenud pingete leevenedes hakkasid pikaajalised intressimäärad pärast 2007. aasta juunit langema, jäädes sama aasta sügisel rahaturgudel uuesti tekkinud pingetest mõjutamata.

Varasematel aastatel järjest kuhjunud ulatusliku makromajandusliku tasakaalustamatuse kontekstis avaldas rahvusvahelistel finantsturgudel ilmnenud ebastabiilsus Lätile 2008. aasta lõpus suurt mõju. 2008. aasta alguses langesid pikaajalised intressimäärad seoses Läti keskpanga otsusega vähendada pankade kohustusliku reservi määra. Pärast investeerimispanga Lehman Brothers kokkuvarisemist halvenes olukord kiiresti. Arvestades, et pangandussüsteem sõltub välisrahastamisest ning likviidsuspuudujääk suurenes ja tekkisid kahtlused pankade elujõulisuse suhtes, algas hoiuste väljavool pangandussüsteemist. 2008. aasta viimases kvartalis surve finantsturul kasvas. Seda kajastasid nii kõigi tähtsamate reitinguagentuuride kehvemad hinnangud kui ka pikaajaliste riigivõlakirjade intressimäärade järsk tõus 6,6%lt 9%ni 2008. aasta detsembris. Samal ajal tuli Läti valitsusel otsida rahvusvahelist finantsabi ja teatada äärmuslike kohandamismeetmete rakendamisest. Likviidsuse tekitamiseks langetas Läti keskpank pankade kohustusliku reservi määra veelgi. 2009. aasta veebruaris ulatusid pikaajalised intressimäärad 11,5%ni. Pärast poliitiliste pingete tekkimist ilmnes uuesti surve finantsturul ning seega seisti samaaegselt silmitsi nii majandus- kui ka finantsprobleemidega. Eelkõige 2009. aasta juunis ja septembris tekkis taas mure, kas Läti suudab täita kõik ELi ja RVFi antava finantsabi saamiseks vajalikud tingimused. Sellega seoses avaldusid uuesti pinged finantsturgudel ja pikaajalised intressimäärad tõusid 2009. aasta novembris 13,7%ni. Läti majanduse kiire nõrgenemise ja valitsussektori finantsolukorra jõulise halvenemise tõttu langetasid kolm tähtsamat reitinguagentuuri 2009. aastal korduvalt Läti riigi krediidireitingut, mille tagajärjel jäid kaks reitingut 2010. aasta alguses allapoole investeerimisjärgu reitingut. Aasta jooksul langetas Läti keskpank kahel korral 100 baaspunkti kaupa oma refinantseerimismäära 6%lt 4%ni ning hoiustamise püsivõimaluse intressimäära 3%lt 1%ni. Nende otsuste tegemisel peeti silmas vähest laenuandmist ja majandusaktiivsuse jätkuvat aeglustumist. 2009. aasta viimases kvartalis hakkasid turgudel valitsevad meeleolud paranema, kui Läti valitsus suurendas jõupingutusi, et täita tingimused finantsabi saamiseks. Pinged rahaturgudel leevenesid seoses eelarve heakskiitmisega 2009. aasta detsembris. Samal ajal suurenes ka rahvusvaheline riskivalmidus areneva majandusega riikide suhtes ning pikaajalised intressimäärad püsisid valdavalt muutumatuna. 2010. aasta märtsis langetas Läti keskpank oma refinantseerimismäära 3,5%ni ja hoiustamise püsivõimaluse intressimäära 0,5%ni. Vaatlusperioodi lõpus püsis pikaajaline intressimäär kõrgel 10,5% tasemel. Arvestades vähest likviidsust pikaajaliste väärtpaberite turul, tuleb kõnealuste näitajate tõlgendamisel siiski olla ettevaatlik.

Läti pikaajaliste intressimäärade järsu languse tõttu vähenes nende vahe euroala intressimääradega kuni 2003. aasta alguseni. Seejärel vahe suurenes mõnevõrra ja vähenes siis uuesti, langedes 2006. aasta alguses koguni negatiivsele tasemele. Alates 2006. aasta algusest kuni 2008. aasta oktoobrini kasvas vahe euroala intressimääradega kuni ligikaudu 230 baaspunktini (vt joonis 6b), kajastades peamiselt Läti ja euroala inflatsiooni vahe märkimisväärset suurenemist. Üldjoontes pikaajaliste riigivõlakirjade intressimäärade arengut peegeldades

suurenes vahe euroala intressimääradega kogu 2009. aasta jooksul, tõustes järsult pärast ebakindluse suurenemist suvel ja sügisel. Vaatlusperioodi lõpus ulatus vahe 691 baaspunktini.

Euroalaga võrreldes on Läti kapitaliturg väiksem ja palju vähem arenenud. Teiste samas arengujärgus riikidega võrreldes on ettevõtete sektori turupõhine võlgnevus väga väike: 2009. aastal ulatus ettevõtete fikseeritud tootlusega lunastamata väärtpaberite väärtus 1,5%ni SKPst (vt tabel 14). Ka aktsiaturu kapitaliseeritus (2009. aastal 7,0% SKPst) on euroalaga võrreldes väga madal. Residentidele (v.a valitsussektorile) antud pangalaenude jääk on väga kiiresti kasvanud. Selle suhe SKPsse jõudis aastatel 2002–2009 enam kui kahekordistuda, ulatudes 102,0%ni. Tegu on Kesk- ja Ida-Euroopa riikide kõrgeima näitajaga ning see on võrreldav mõne euroala riigi sama näitajaga. Valdav osa erasektorile antud laenudest on nomineeritud välisvääringus, peamiselt ankurvaluutas euros. Läti pangandussektoris on oluline roll välismaistel, eelkõige Põhjamaade pankadel. Finantskriisist hoolimata on euroala pankade rahvusvahelised nõuded aja jooksul pidevalt kasvanud, moodustades 2009. aastal 15,0% kohustuste kogumahust.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

LÄTI

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 120
Joonis 1 Hindade areng 120
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 120
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 121
a) ÜTHI hiljutine areng 121
b) Inflatsiooniprognoosid 121

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 122
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 122
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (–) 123
a) Tasemed 123
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 123
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 123
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 124
a) Tasemed 124
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 124
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 124
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 125
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 125

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 126
b) Läti lati vahetuskursi surve põhinäitajad 126
Joonis 5 Läti lati nominaalkurss euro suhtes 126
a) Kõrvalekalle ERM2 keskkursist 126
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 126
Tabel 10 Läti lati reaalkursi areng 127
Tabel 11 Välisareng 127
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 127

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 128
Joonis 6 Pikaajaline intressimäär 128
a) Pikaajaline intressimäär 128
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 128
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 128

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009	2010			apr 2009 –
	dets	jaan	veebr	märts	märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	-1,4	-3,3	-4,3	-4,0	0,1
Kontrollväärtus [1]					*1,0*
Euroala [2]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

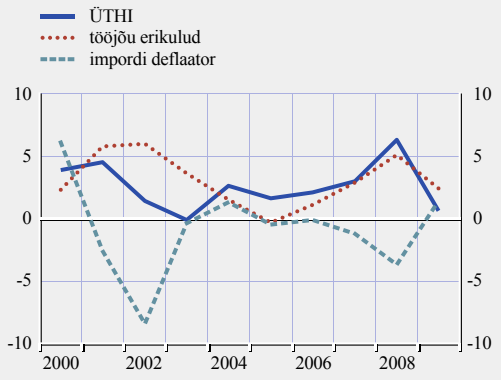

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	2,6	2,5	2,0	2,9	6,2	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	2,3	1,4	1,6	2,9	5,8	5,5	5,1	9,7	13,8	3,5
ÜTHI konstantse maksumääraga [1]	-	-	-	-	5,8	6,7	6,2	9,8	13,6	-1,9
THI	2,6	2,5	1,9	2,9	6,2	6,7	6,5	10,1	15,4	3,5
Eratarbimise deflaator	3,3	2,1	2,4	2,9	7,1	8,7	6,0	10,3	15,6	3,2
SKP deflaator	4,2	1,7	3,6	3,6	7,0	10,2	9,9	20,3	15,4	-0,7
Tootjahinnad [2]	-	-	0,0	1,8	7,3	7,1	9,6	18,6	15,7	-1,7
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	6,9	8,0	6,5	7,2	8,7	10,6	12,2	10,0	-4,6	-18,0
SKP elaniku kohta [3] (euroala = 100)	32,6	34,5	37,0	39,2	41,7	44,3	47,2	51,0	52,8	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	58,7	58,7	56,7	52,8	54,4	55,8	59,5	65,6	69,8	-
Kogutoodangu lõhe [4]	-2,2	-0,5	-0,6	-0,3	1,0	4,1	9,7	15,3	8,3	-9,8
Töötuse määr (%) [5]	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	6,8	6,0	7,5	17,2
Tööjõu erikulud, kogu majandus	-3,0	-2,3	-0,6	5,6	6,6	14,8	15,2	27,2	21,0	-7,1
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	7,1	4,3	2,8	11,0	14,5	25,1	23,2	35,1	14,5	-11,9
Tööviljakus, kogu majandus	10,5	6,8	3,4	5,1	7,4	8,9	7,0	6,2	-5,4	-5,1
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	6,0	0,9	4,4	6,0	8,7	10,9	10,1	8,4	12,0	-2,7
Nominaalne efektiivne vahetuskurss [6]	8,2	0,0	-3,5	-6,7	-2,9	-5,5	-0,3	-0,2	0,1	2,0
Rahamass (M3)	26,8	20,2	18,2	21,1	25,2	37,3	41,0	15,7	-5,1	-2,7
Laenamine pankadelt	37,8	49,8	36,5	37,5	43,7	61,2	59,1	34,9	9,8	-6,8
Börsiindeks (Riia börs)	-	46,9	-14,3	47,0	43,5	63,5	-3,1	-9,2	-54,4	2,6
Eluasemehinnad	-	-	-	2,7	2,3	20,0	159,3	45,1	-18,3	-30,5

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	-1,4	-1,4	-3,3	-4,3	-4,0
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-5,1	-5,2	-5,6	-4,6	-4,4
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-2,7	-3,7	-4,3	-4,6	-4,6

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	-3,2	-0,7
THI, OECD (detsember 2009) [1]	-	-
THI, RVF (aprill 2010)	-3,7	-2,5
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	-2,8	-0,7

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.
1) Läti ei ole OECD liige.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010 [1]
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-4,1	-9,0	-8,6
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta [2]	0,7	-5,1	-4,5
Valitsussektori koguvõlg	19,5	36,1	48,5
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	34,6	32,5	33,4	33,2	34,7	35,1	37,7	35,4	34,4	34,0
Jooksvad tulud	33,9	32,4	33,1	33,1	34,3	34,0	36,6	34,7	33,1	33,0
Otsesed maksud	7,3	7,6	7,8	7,6	7,9	7,9	8,5	9,2	9,7	7,1
Kaudsed maksud	12,3	11,8	11,2	12,1	11,7	12,4	12,8	12,2	10,8	10,6
Sotsiaalkindlustusmaksed	10,1	9,4	9,5	9,1	8,9	8,6	9,0	8,9	8,6	8,8
Muud jooksvad tulud	4,2	3,7	4,6	4,4	5,8	5,2	6,3	4,3	4,1	6,6
Kapitalitulud	0,7	0,1	0,3	0,1	0,5	1,1	1,1	0,8	1,3	1,0
Kogukulu	37,3	34,6	35,6	34,8	35,8	35,5	38,1	35,7	38,6	43,0
Jooksvad kulud	33,6	31,2	32,1	32,0	31,6	30,6	31,1	28,9	33,0	38,0
Hüvitised töötajatele	10,8	10,2	10,5	10,7	10,5	10,0	10,0	10,6	12,0	11,9
Rahalised sotsiaaltoetused	12,4	11,2	10,1	9,4	9,2	8,4	8,1	7,1	8,0	12,3
Tasumisele kuuluv intress	1,0	0,9	0,7	0,7	0,7	0,5	0,4	0,3	0,6	1,6
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	9,5	8,9	10,8	11,1	11,1	11,6	12,5	10,8	12,4	12,1
Kapitalikulud	3,7	3,4	3,5	2,8	4,2	5,0	7,1	6,8	5,6	4,9
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-2,8	-2,1	-2,3	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1	-9,0
Esmane tasakaal	-1,8	-1,2	-1,5	-0,9	-0,3	0,1	0,0	0,0	-3,5	-7,4
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	-1,4	-1,0	-1,0	0,8	2,1	2,7	4,1	5,4	0,7	-5,1

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

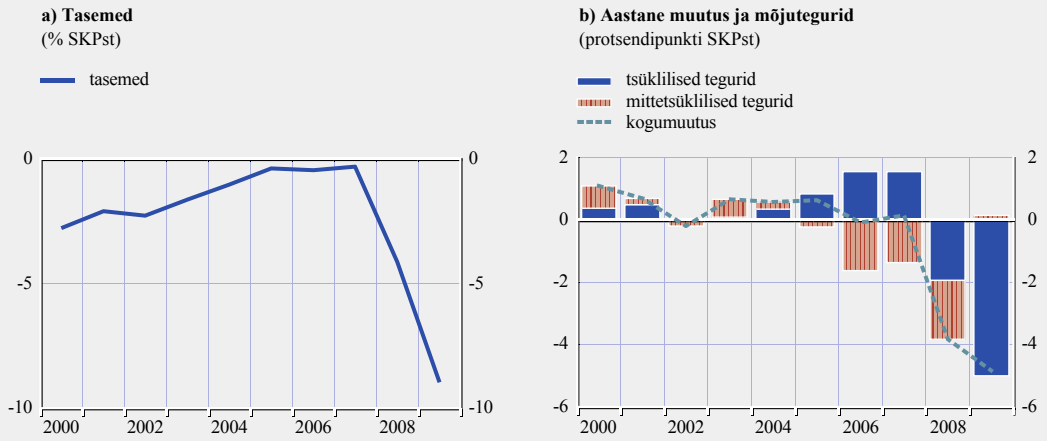

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	12,3	14,0	13,5	14,6	14,9	12,4	10,7	9,0	19,5	36,1
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	37,6	35,2	37,7	41,6	42,6	43,2	43,5	39,9	43,5	26,7
Välisvaluuta	62,4	64,8	62,3	58,4	57,4	56,8	56,5	60,1	56,5	73,3
Euro [1]	30,8	41,3	42,5	45,5	51,7	53,2	53,6	58,0	42,8	61,3
Muud	31,6	23,6	19,8	12,9	5,7	3,6	2,9	2,1	13,7	11,9
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	38,7	35,1	40,5	51,0	47,7	49,5	49,0	45,4	56,7	32,2
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	6,5	6,5	6,0	4,6	6,2	5,8	7,6	8,8	6,1	6,3
Koosseis tähtaja järgi [2] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	10,0	3,9	4,9	12,5	9,8	9,4	6,6	7,7	35,9	14,8
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	90,0	96,1	95,1	87,5	90,2	90,6	93,4	92,3	64,1	85,2

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

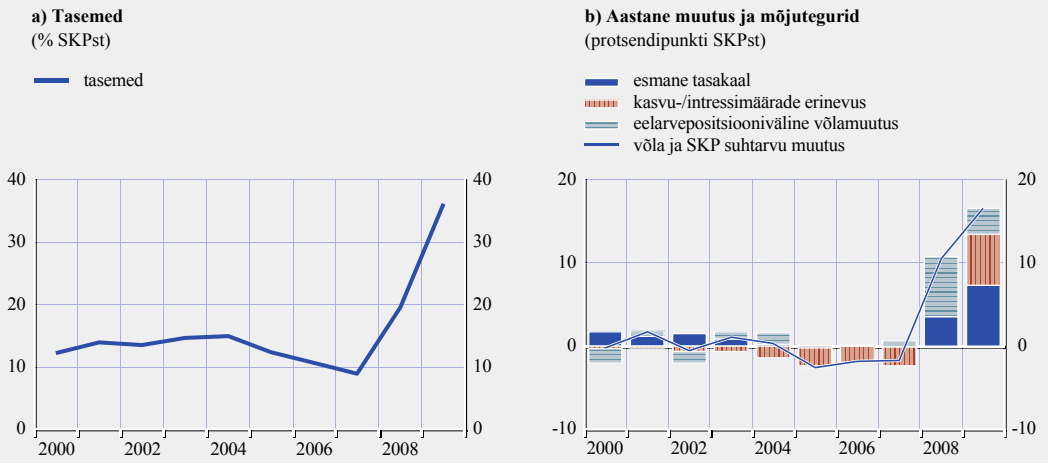

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

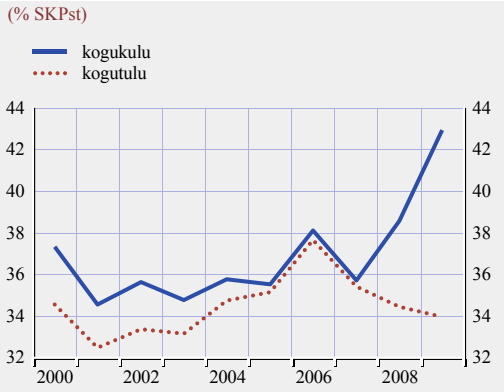

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus [1]	1,1	2,8	0,8	2,5	2,4	0,1	0,6	0,9	11,4	12,1
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-2,8	-2,1	-2,3	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1	-9,0
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-1,7	0,7	-1,5	0,9	1,3	-0,3	0,1	0,6	7,2	3,1
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	-0,3	1,2	-0,8	1,0	1,4	-0,3	2,7	1,8	7,6	4,6
Valuuta ja hoiused	-0,9	2,0	-0,8	0,3	1,0	-1,0	1,4	1,1	2,9	3,5
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,5	0,1	-0,2	0,4	-0,5	0,0	-0,2	0,0	4,1	-0,1
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-0,8	-0,5	-0,4	-0,4	0,1	0,4	-0,5	0,1	0,2	1,3
Erastamine	-0,8	-0,6	-0,7	-0,1	-0,1	0,0	-0,7	0,0	0,0	0,0
Omakapitali juurdemaksed	0,0	0,0	0,3	0,1	0,2	0,4	0,2	0,1	0,2	1,4
Muud	0,0	0,0	0,0	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud finantsvarad	0,9	-0,3	0,6	0,6	0,8	0,4	2,0	0,6	0,4	-0,1
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	-0,5
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	0,0	0,0	0,3	0,4	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud hindamise mõjud [2]	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	-0,5
Muud muutused valitsussektori võlas [3]	-1,3	-0,5	-1,0	-0,5	-0,4	-0,1	-2,6	-1,1	-0,5	-1,0

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	25,0	25,2	28,1	34,6	40,7	51,2	64,5
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	12,7	12,3	12,4	13,5	13,8	13,8	13,6

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Jah
Liige alates	2. mai 2005
LVL/EUR keskkurss ERM2s	0,702804
Kõikumisvahemik	±15%
Kahepoolse keskkursi devalveerimine riigi omal algatusel	Ei
Suurim positiivne kõrvalekalle [1)]	0,9
Suurim negatiivne kõrvalekalle [1)]	-1,0

Allikas: EKP.
1) Suurim protsentuaalne kõrvalekalle ERM2 keskkursist ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring on kõikumisvahemiku tugevamal (nõrgemal) poolel.

Tabel 9 b) Läti lati vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus [1)]	1,5	1,1	0,9	2,0	1,6	2,6	1,0	0,6
Lühiajaliste intressimäärade vahe [2)]	1,1	1,3	7,8	9,5	14,4	13,0	10,5	2,8

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Läti lati nominaalkurss euro suhtes

a) Kõrvalekalle ERM2 keskkursist
(päevased andmed; %; 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

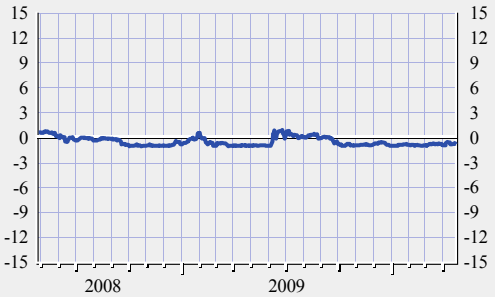

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; keskkurss = 100; aprill 2000 – aprill 2010)

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle keskkursist viitab sellele, et vääring on kõikumisvahemiku tugevamal (nõrgemal) poolel. Läti lati kõikumisvahemik on ±15%.

Tabel 10 Läti lati reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes[1)]	10,8
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	-7,3
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1),2)]	9,1

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-4,3	-7,1	-6,4	-7,5	-11,8	-11,2	-21,3	-20,4	-11,5	11,8
Jooksevkonto	-4,8	-7,6	-6,7	-8,2	-12,8	-12,5	-22,5	-22,3	-13,0	9,4
Kaupade konto	-13,4	-16,1	-15,8	-17,8	-20,2	-18,9	-25,6	-23,9	-17,6	-6,5
Teenuste konto	5,9	6,1	5,8	5,2	4,4	3,8	3,3	3,5	4,0	6,2
Tulukonto	0,2	0,7	0,6	-0,2	-2,0	-1,1	-2,7	-3,2	-1,6	6,4
Jooksevülekanded	2,5	1,7	2,8	4,7	5,0	3,7	2,4	1,3	2,2	3,3
Kapitalikonto	0,5	0,5	0,2	0,7	1,0	1,3	1,2	2,0	1,5	2,4
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	0,9	3,0	0,5	0,3	5,4	2,8	7,6	4,4	4,1	1,9
Otseinvesteeringud	5,1	1,4	2,7	2,3	3,8	3,6	7,5	6,8	3,0	0,4
Portfelliinvesteeringud	-4,2	1,6	-2,2	-2,0	1,6	-0,8	0,2	-2,3	1,1	1,5
Muud investeeringud	4,2	7,8	6,5	7,8	9,5	14,0	22,6	19,3	7,5	-11,2
Reservvarad	0,1	-3,7	0,0	-0,6	-2,9	-3,2	-9,9	-3,4	2,0	-4,9
Kaupade ja teenuste eksport	41,2	41,2	40,5	41,7	43,6	47,0	43,9	41,3	41,5	41,9
Kaupade ja teenuste import	48,7	51,2	50,6	54,4	59,4	62,1	66,2	61,8	55,1	42,3
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-30,0	-37,1	-40,9	-43,7	-52,2	-59,2	-69,6	-74,4	-78,1	-81,3
Koguvälisvõlg[2)]	61,4	68,1	72,7	79,5	93,3	99,4	114,0	127,6	128,5	154,7

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	31,5	30,9	30,2	30,3	27,9	25,2	23,9	21,5	21,6	21,7
Kaupade import	40,3	40,9	41,8	40,1	37,4	34,9	36,1	36,4	33,7	32,0
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	22,6	26,7	29,2	30,7	33,9	31,2	31,0	33,1	32,8	34,1
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	6,4	22,0	24,0	22,7	12,6	8,9	10,2	16,2	9,2	15,4
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	56,0	62,7	67,8	87,7	81,4	75,5	61,8	55,4	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	-	-	-	-	-	4,2	9,6	18,1	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	80,7	78,6	77,8	79,4	77,3	76,5	72,5	72,5	68,6	67,4
Kaupade import	74,3	76,0	77,5	75,6	75,7	75,3	76,5	77,4	75,5	75,0

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%; perioodi keskmised)

	2009	2010			apr 2009 –
	dets	jaan	veebr	märts	märts 2010
Pikaajaline intressimäär	13,8	13,8	13,6	10,5	12,7
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

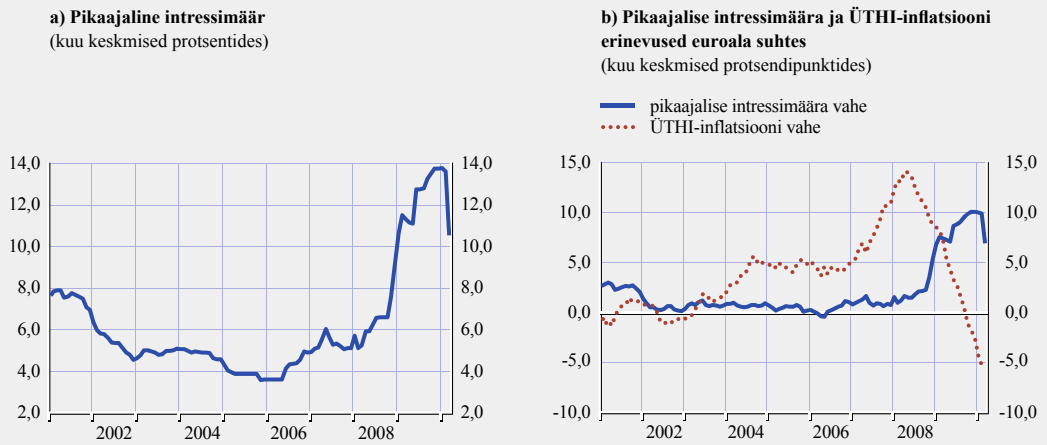

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	0,4	0,5	0,9	1,2	1,2	1,9	3,1	2,4	1,5	1,5	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	8,1	9,1	7,3	9,5	11,4	16,5	12,8	10,0	5,0	7,0	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	19,0	26,0	32,1	39,8	50,3	67,8	87,0	88,3	89,6	102,0	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	-	-	-	6,2	7,4	11,0	11,5	12,8	15,9	15,0	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.5 LEEDU

5.5.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Leedu 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 2,0%, s.t oluliselt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel oodatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon lähikuudel langeb.

Ajas rohkem tagasi vaadates tuleb märkida, et Leedu tarbijahindade inflatsioon oli 2000. aastate alguses mõõdukas, kõikudes 1% lähedal, ning muutus 2003. aastal riigispetsiifiliste tegurite mõjul negatiivseks.[10] Mõõdukas inflatsioonitempo 2000. aastate alguses kajastas Venemaa kriisi tagajärgi, kuid hiljem ka mõningaid konkreetsemalt Leeduga seotud asjaolusid, nagu näiteks liti efektiivse vahetuskursi tõus. Seejärel inflatsiooni kasvutempo tõusis ja kasvas 2000. aastate keskpaigas järk-järgult, enne kui hakkas 2007. ja 2008. aastal märkimisväärselt kiirenema (vt joonis 1). Inflatsiooni kasvu 2004. aastal tingisid peamiselt kütuse- ja tubakaaktsiisi ühtlustamine pärast Leedu ühinemist Euroopa Liiduga, Leedu liti varasema kallinemise vähenenud mõju impordile ning kõrgemad toormehinnad. Inflatsioonitempo edasise kasvu 2007. ja 2008. aastal tõi kaasa majanduse ülekuumenemist kajastavate mitmete tegurite koosmõju; nendeks teguriteks olid muu hulgas kõrgemad energia- ja toiduainehinnad, üha pingelisemad tööturutingimused ning nõudluse väga jõuline kasv. Selline makromajanduslik areng ei olnud siiski jätkusuutlik ja Leedu majandustegevus aeglustus järsult. Inflatsioon, mis ulatus 2008. aastal 11,1%ni, langes 2009. aastal järsult 4,2%ni.

Majandus- ja rahapoliitikas tehtud valikutel on olnud oluline osa inflatsiooni arengu kujundamisel viimase kümne aasta jooksul. Mõõdukas inflatsioonitempo 2000. aastate alguses oli eelkõige seotud rahapoliitika orienteerimisega hinnastabiilsuse saavutamisele, mis on Leedu keskpanga (Lietuvos bankas) seaduses määratletud esmane eesmärk. 1994. aastal võttis Leedu keskpank kasutusele valuutakomitee süseemi. Leedu litt seoti alguses USA dollariga ja seejärel 2002. aastal euroga. 2004. aasta juunis ühines Leedu vahetuskursimehhanismiga ERM2, säilitades ühepoolse kohustusena oma valuutakomitee süsteemi. Kuni 2003. aastani mõõdukana püsinud inflatsioonitempot toetasid ka eelarvepoliitika reformid tooteturul konkurentsi elavdamiseks ning tööturureformid. Järgnevatel majandusliku õitsengu aastatel piirasid riigi rahapoliitikat valuutakomitee süsteem ning üldine poliitiline kurss (sh eelarvepoliitika) ei olnud piisavalt range, et võidelda süvenevate märkidega majanduse ülekuumenemisest.

Vaadeldes inflatsiooni arengut viimase kümne aasta jooksul, tuleb silmas pidada väga kiiret SKP reaalkasvu enamikul aastatel, millele on oluliste makromajanduslike ebakõlade ja nõrkuste kogunemise ja sellele järgnenud korrektsiooni tulemusel hiljuti järgnenud märgatav pööre majandustsüklis. Majandusbuumi aastatel toimunud väga jõulist kasvu toetasid kiire palgakasv, kapitali sissevoolu suurenemine ja laenude eriti kiire kasv (mida muu hulgas soodustasid madalad ja ajuti isegi negatiivsed reaalintressimäärad), mis ulatus aastatel 2003–2007 keskmiselt ligikaudu 50%ni aastas. Kiire palgakasv, mis ületas järjekindlalt tööviljakuse kasvu, viis konkurentsivõime halvenemiseni. Sisenõudluse ja varahindade õitsenguaeg sai läbi 2008. aastal, saades mõjutusi nõrgenenud välisnõudlusest ning üleilmsest finants- ja majanduskriisist. Pärast 2,8% kasvu 2008. aastal vähenes reaalne SKP 2009. aastal 15% (vt tabel 2). Tööpuudus kasvas kiiresti, ulatudes 2009. aasta neljandas kvartalis 15,8%ni. Ehkki 2009. aasta jooksul täheldati esialgseid märke makromajanduslikust stabiliseerumisest, mõjusid kehvad tööturuväljavaated, ranged laenutingimused ja riigis valitsev vähene kindlustunne majandustegevusele pärssivalt. Palgad langesid ning töötaja kohta makstav hüvitis oli 2009. aasta neljandas kvartalis aasta varasemaga võrreldes 14,7% madalam. Samuti vähenesid tööjõu erikulud, ehkki vähemal määral kui palgad, arvestades, et ka tööviljakus kahanes. Sisenõudluse

10 Üksikasjalikumalt vt EKP 2004. aasta lähenemisaruanne.

vähenemise mõju inflatsioonile 2009. aastal süvendas veelgi toorme- ja toiduainehindade langus, mis oli ulatuslikem 2008. aastal. Inflatsioonitempo kasvu ja hilisemat aeglustumist viimase kümne aasta jooksul kinnitavad ka muud asjakohased hinnaindeksid, sealhulgas ÜTHI (v.a töötlemata toiduained ja energia) (vt tabel 2). Eluasemehinnad on märkimisväärselt langenud ning on praegu ligikaudu 40% madalamad kui 2008. aasta alguses saavutatud kõrgeimad näitajad.

Hiljutine areng näitab, et aastane ÜTHI-inflatsioonimäär muutus 2010. aasta jaanuaris negatiivseks ja oli märtsis –0,4% (vt tabel 3a). Ehkki viimasel ajal on valitsenud inflatsiooni langustrend, tulenes põhiline kasvumõju elektrihindade tõusust jaanuaris. Elekter kallines siis ligikaudu 33% kuus seoses tuumaelektrijaama sulgemisega 31. detsembril 2009. Hindu kergitasid ka 2009. aastal kaudsetes maksudes (käibemaks ja aktsiisimaksud) tehtud muudatused. Riiklikult reguleeritud hindade osa ÜTHI-koguinflatsioonis oli 2009. aastal hinnanguliselt 2,0 protsendipunkti. Reguleeritud hinnad moodustavad Leedu ÜTHI korvist 12,6%. Praegust inflatsiooniolukorda tuleb vaadelda sisekulutuste suure vähendamise taustal. Lisaks kajastab Leedus 2009. aastal aset leidnud inflatsiooni kiire langus madalamate energia- ja toiduainehindade küllaltki tugevat mõju tol aastal. Ehkki ekspordile suunatud majandussektorites täheldati mõningaid stabiliseerumise märke, oli reaalne SKP 2009. aasta neljandas kvartalis 12,8% madalam kui aasta varem.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioonimäär 2010. aastal vahemikku –1,2% kuni 0,4% ja ulatub 2011. aastal –1,0% kuni 1,4%ni (vt tabel 3b). Tõenäoliselt aeglustab ka 2010. aastal inflatsioonitempot peamiselt sisenõudluse jätkuv langus. Praegune inflatsioonisurve puudumine viitab Leedu kohandumisele, mis on vajalik vähenenud konkurentsivõime taastamiseks fikseeritud vahetuskursi režiimiga majanduses. Hindade langus peaks peatuma seoses makromajandusliku olukorra stabiliseerumisega prognoosiperioodi lõpu poole. Inflatsooniväljavaadet ohustavad tõusuriskid tulenevad kaudsete maksude ja üleilmsete toormehindade võimalikust täiendavast kerkimisest. Samal ajal võib hindade langus osutuda seni arvatust ulatuslikumaks või pikaajalisemaks, kui majandusaktiivsus hakkab elavnema aeglasemalt või hiljem, kui praegu eeldatakse.

Pikemas perspektiivis on Leedule pärast kohandumisetapi lõppemist väga suureks väljakutseks säilitada madal inflatsioonimäär, arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni tõenäoliselt ka järelejõudmisprotsess, arvestades et Leedu SKP elaniku kohta ja hinnatase on ikka veel euroala vastavatest näitajatest madalamad (vt tabel 2). Selle mõju suurust inflatsioonile on aga raske täpselt hinnata. Kui toodangu kasv taastub, kiirendab reaalse vahetuskursi tõusutrend fikseeritud vahetuskursi režiimi arvestades tõenäoliselt inflatsioonitempot. Praegust lähenemisprotsessi silmas pidades ei saa välistada, et tekib taas märgatav nõudlussurve. Arvestades valuutakomitee süsteemi ja asjaolu, et alternatiivsed vastutsüklilised rahapoliitika instrumendid on piiratud, võib olla raske vältida makromajandusliku tasakaalustamatuse ja kõrge inflatsiooni taasteket. Möödunud aastate kiire majanduskasvu kogemus toob esile raskused, mis seisavad Leedul ees seoses hinnastabiilsuse saavutamisega olukorras, kus iseseisev rahapoliitika praktiliselt puudub.

Jätkusuutlikku lähenemist soodustava keskkonna saavutamiseks Leedus peab majanduspoliitika olema suunatud üldise makromajandusliku stabiilsuse, sealhulgas jätkusuutliku hinnastabiilsuse tagamisele. Arvestades rahapoliitika piiratud manööverdamisruumi valuutakomitee süsteemi tingimustes, on väga oluline, et muud poliitikavaldkonnad pakuksid majandusele vajalikke vahendeid riigispetsiifiliste šokkidega toimetulemiseks ja makromajandusliku tasakaalustamatuse taastekkimise vältimiseks. Eelkõige peab Leedu jätkama eelarve ulatuslikku konsolideerimist kooskõlas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse nõuetega. Tööturu seisukohalt on eriti oluline vältida struktuurse töötuse märkimisväärset kasvu või

tööjõus osalemise määra langust. Lisaks tuleb veelgi piirata palgakasvu, et mitte halvendada Leedu konkurentsipositsiooni võrreldes euroalaga. Samuti on väga oluline rakendada täiendavaid struktuurireformimeetmeid, mis keskenduvad näiteks ettevõtluskeskkonna parandamisele. Need reformid võivad ühtlasi aidata ligi meelitada rohkem välismaiseid otseinvesteeringuid, mis tugevdaksid eksportiva ja importiva sektori konkurentsipositsiooni. Samuti tuleb veelgi suurendada kindlustunnet finantssektori usaldusväärsuse suhtes. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema ka liiga kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Arvestades võimalikke finantsstabiilsuse riske, mis on seotud välisvääringus laenude suure osakaaluga Leedus, on soovitav võtta konkreetseid makrotasandi usaldatavusmeetmeid, et vähendada nende laenude andmisest tulenevat haavatavust. Siinkohal on vajalik päritolu- ja asukohariigi järelevalveasutuste vaheline tihe koostöö. Edusammud nendes valdkondades aitavad saavutada jätkusuutlikku hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu.

5.5.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Leedu suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Leedu valitsussektori eelarve puudujääk 8,9% SKPst, mis on 3%lisest kontrollväärtusest märkimisväärselt suurem. Valitsussektori võla suhe SKPsse oli 29,3%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes kasvas Leedu eelarvepuudujäägi suhtarv 5,6 protsendipunkti võrra ning valitsussektori võla suhtarv 13,7 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 8,4%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 38,6%ni. Muude eelarvetegurite osas märgitakse, et 2009. aastal ületas eelarve puudujäägi suhtarv riiklike investeeringute suhet SKPsse ning sama prognoositakse ka 2010. aastaks.

Vaadeldes Leedu eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et eelarve puudujäägi suhe SKPsse vähenes järk-järgult kuni 2006. aastani ning suurenes seejärel järsult (vt tabel 5 ja joonis 2a). Kui 2000. aastal moodustas puudujääk 3,2% SKPst, siis 2007. aastal vähenes see 1,0%ni SKPst, kuid kasvas seejärel 2008. ja 2009. aastal järsult. Arvestades asjaolu, et 2008. aastal ületas eelarve puudujääk kontrollväärtuse, otsustas ECOFINi nõukogu 7. juulil 2009, et Leedus eksisteerib ülemäärane eelarvepuudujääk, mis tuleb korrigeerida aastaks 2011. Tõsist majanduslangust ja 2009. aastal võetud ulatuslikke konsolideerimismeetmeid silmas pidades otsustas ECOFINi nõukogu 12. veebruaril 2010 lükata selle tähtaja edasi 2012. aastasse. Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et enne 2008. aastat avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule üldiselt positiivset mõju. Mittetsüklilised tegurid üldiselt suurendasid eelarve puudujääki aastatel 2007 ja 2008. Lisaks ajutistele ja ühekordsetele teguritele aastatel 2007–2009 näib, et enne finants- ja majanduskriisi eelarve puudujääki mõjutanud tegurite areng kajastab Leedu struktuurse eelarvepositsiooni (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, v.a ühekordsed ja ajutised meetmed) püsivat halvenemist. Majanduskriisiga toimetulekuks rakendas Leedu valitsus ulatuslikke konsolideerimismeetmeid, et vähendada eelarve tasakaalustamatust. Meetmete eesmärk oli viia riigirahandus jätkusuutlikumale tasemele, parandada maksukohustuste täitmist ja tugevdada eelarveasutusi. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Leedu struktuurne eelarveseisund kriisi perioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 kasvas võla suhe SKPsse kokku 5,6 protsendipunkti võrra (vt joonis 3a ja tabel 6). Nagu joonisel 3b üksikasjalikumalt näidatud, aitasid sellele arengule eelkõige 2008. ja 2009. aastal kaasa esmased eelarvepuudujäägid. Eelarvepositsiooniväliste võlamuutuste mõju oli vaatlusalusel perioodil kõikuv ning põhjustas eri aastatel nii võla suurenemist kui ka vähenemist (vt tabel 7). Kasvu-/intressimäärade erinevus mõjus aastatel 2003–2008 võla suhtele

pärssivalt, kuid 2009. aastal oli sel võlga suurendav mõju. Halvenevas makromajanduskeskkonnas suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse 2009. aastal jõuliselt, kajastades ulatuslikku esmast eelarvepuudujääki ning kasvu-/intressimäärade negatiivset vahet.

Leedu valitsussektori võla struktuuris oli lühiajalise võla osatähtsus küllaltki muutlik. See kasvas 6,8%lt 2003. aastal 10,6%ni 2005. aastal ning vähenes seejärel järsult 2,3%ni 2006. aastal, enne kui tõusis taas 2008. aastal 7,9%ni ja vähenes 2009. aastal 4,4%ni (vt tabel 6). Võlakoormuse suurust arvestades on intressimäärade muutuste mõju Leedu eelarve tasakaalule suhteliselt väike. Ehkki välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus on suur (2009. aastal 91,6%), on see suurel määral nomineeritud eurodes, mis on Leedu valuutakomitee süsteemi ankurvaluuta. Seega on vahetuskursside muutuse mõju eelarve tasakaalule suhteliselt väike ning ainsana avaldab tasakaalule mõju euro ja liti vahetuskurss. Finants- ja majanduskriisi ajal suurenes lühiajalise võla ning eurodes ja muudes välisvääringutes nomineeritud võla osatähtsus, osutades võlast tuleneva haavatavuse kasvule. Samal ajal ei ole Leedu valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulud SKP suhtes vähenesid 39,1%lt 2000. aastal 37,4%ni 2008. aastal, kuid kasvasid 2009. aastal 43,0%ni. Vaatlusperioodil suurendas kulude suhtarvu peamiselt sotsiaaltoetuste kasv SKP suhtes. Valitsussektori kogutulud vähenesid 1,8 protsendipunkti võrra, moodustades 2009. aastal 34,1% SKPst. Üldiselt kajastab kogutulude areng sotsiaalkindlustusmaksete tõusu ning otseste ja kaudsete maksude langust ja muude jooksvate tulude vähenemist.

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud veebruaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Leedu keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et eesmärk on järk-järgult vähendada eelarve puudujääki, et mahtuda 3%lise kontrollväärtuse sisse 2012. aastal. Eelarvestrateegia põhjal kavatseb Leedu valitsus vähendada 2010. aastal eelarve puudujääki 8,1%ni SKPst. Samal ajal peaks struktuurne puudujääk püsima kuni 2012. aasta lõpuni suurem kui stabiilsuse ja majanduskasvu paktiga kooskõlas määratletud keskpikk eesmärk, mis ajakohastatud lähenemisprogrammi kohaselt on struktuurne ülejääk 0,5% SKPst. See uus keskpikk eelarve-eesmärk on eelmisest (struktuurne puudujääk 1% SKPst) nõudlikum. Kui kogutulud SKP suhtes püsivad tõenäoliselt üldjoontes muutumatuna, siis kogukulude suhtarv peaks kulupõhise konsolideerimisstrateegia tulemusel märkimisväärselt kahanema. Tulude poolel kajastab see muu hulgas kaudsete maksude tõusu, mille üldjoontes tasakaalustab otseste maksude langus. Kulude poolel kajastab see muu hulgas avaliku sektori töötajate hüvitiste vähenemist ja väiksemat sotsiaalmaksete kulu. Valitsussektori koguvõla suhtarv peaks suurenema 2012. aastal 41,0%ni SKPst.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Leedu riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees rahvastiku vananemine. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 15,1% SKPst 2010. aastal, peaksid kuni aastani 2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Leedus märkimisväärselt suurenema, kasvades 6,1 protsendipunkti võrra SKPst.[11] See kajastab osaliselt 1990. aastatel ellu viidud pensionireforme, millega loodi teine, erakapitalist rahastatav pensionisammas. Tuleb siiski olla jätkuvalt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ja majanduslik areng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Leedu riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske suureks.[12]

11 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.
12 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

Riigirahanduse valdkonnas seisab Leedul ees ülesanne saavutada 2012. aastaks 3%lisest kontrollväärtusest väiksem eelarvepuudujääk kooskõlas kohustustega, mis on võetud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames. See eeldab, et jätkatakse ulatusliku kulupõhise konsolideerimisstrateegia elluviimist. Leedu eelarvestrateegia tuleb lülitada tugevdatud eelarveraamistikku, mis hõlmab nõudlikumat eelarve juhtimist ja jõustatavaid kulupiiranguid, et suuta edaspidi vältida tsüklilisust toetavat eelarvepoliitikat.

5.5.3 VAHETUSKURSI ARENG

Leedu litt on osalenud ERM2s alates 28. juunist 2004, s.t kogu kaheaastase vaatlusperioodi jooksul alates 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 (vt tabel 9a). ERM2ga ühinemisel säilitas Leedu ühepoolse kohustusena oma valuutakomitee süsteemi, koormamata EKPd lisakohustustega. Standardseks kõikumisvahemikuks määrati ±15% keskkursist, mis on 3,45280 litti euro kohta. ERM2s osalemise kokkulepe põhines Leedu ametivõimude mitmetel poliitilistel kohustustel, mis puudutasid muu hulgas usaldusväärse eelarvepoliitika rakendamist, laenukasvu piiramist jooksevkonto jätkusuutlikkuse tagamiseks ning struktuurireformide jätkamist. Vaatlusperioodil oli liti-euro vahetuskurss jätkuvalt stabiilne ega kaldunud oma ERM2 keskkursist kõrvale, mis näitab, et Leedu vahetuskursipoliitika on valuutakomitee süsteemis jäänud muutumatuks (vt joonis 5 ja tabel 9a). Leedu ei ole ERM2 raames liti keskkurssi omal algatusel devalveerinud. Nagu valuutakomitee süsteemis ette nähtud, jätkas Leedu keskpank (Lietuvos bankas) korrapärast tegevust välisvaluutaturul. Vaatlusperioodi jooksul sooritatud välisvaluuta ostu- ja müügitehingute üldtulemiks oli netomüük.

Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist kasvas märkimisväärselt, tõustes 2008. aasta aprillis lõppenud kolmekuulisel perioodil 0,3 protsendipunktilt 2009. aasta augustis 7,2 protsendipunktini. Selle põhjuseks oli Leedu majanduse ebasoodne väljavaade, mis kajastus mitme reitinguagentuuri kehvemas hinnangus Leedu riigi krediidireitingule ning üleilmses finants- ja majanduskriisis. 2009. aasta teisel poolel hakkas erinevus vähenema ning oli 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 1,7 protsendipunkti (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Leedu liti reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmisest näitajast mõnevõrra kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Leedu majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi hindamise ajaloolisest perspektiivist lähtudes keeruliseks.

Muu välisarengu osas märgitakse, et aastatel 2000–2008 oli Leedu maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto keskmiselt suures puudujäägis, mis ulatus 7,4%ni SKPst. 2004. aasta 6,4% puudujääk kahekordistus 2007. aastal 12,8%ni ning vähenes seejärel 2008. aastal 10,1%ni SKPst. Ehkki jooksev- ja kapitalikonto suurt puudujääki võib osaliselt seostada Leedu majanduses aset leidva arenenumatele riikidele järelejõudmise protsessiga, on nii suurte puudujääkide tõttu tekkinud siiski jätkusuutlikkusega seotud kahtlused. Suurte puudujääkide korrigeerimise vajadus ilmnes Leedus juba majanduse ülekuumenemise perioodile järgnenud ulatusliku kohandumisprotsessi alguses. Pärast sisenõudluse jõulist langust, mille tagajärjel vähenes ka import, tekkis 2009. aastal jooksev- ja kapitalikonto ülejääk 7,2% SKPst. Selle kiire muutuse tingis peamiselt kaupade konto puudujäägi järsk vähenemine. Lisaks tekkis tulude kontol pisut positiivne ülejääk ning jooksevülekannete ja teenuste konto ülejääk suurenes. Viimase kahe aasta jooksul Leedu maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitalivoogude järsu suunamuutusega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Finantskonto puhul on otseinvesteeringute netosissevoolu kaudu oluliselt Leedu väliskaubanduse puudujääki rahastatud. 2009. aastal vähenes otseinvesteeringute sissevool märkimisväärselt, samal ajal kui toimus suunamuutus jooksev- ja kapitalikonto saldos. Täiendavaid finantseeri-

misvajadusi kaeti aastatel 2005–2008 keskmiselt enamasti muude investeeringute väga suure sissevoolu kaudu, eelkõige pangalaenude kujul. 2009. aastal täheldati muude investeeringute ulatuslikku väljavoolu. Viimase aasta jooksul Leedu maksebilansis toimunud muutusi on seostatud sisenõudluse jõulise kahanemisega ja kapitalivoogude järsu suunamuutusega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Selle taustal kasvas koguvälisvõlg 42,5%lt SKPst 2000. aastal 71,6%ni 2008. aastal ja 86,2%ni 2009. aastal. Samal ajal halvenes märkimisväärselt Leedu rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –35,1%lt SKPst 2000. aastal –52,2%ni ja –58,7%ni SKPst vastavalt 2008. ja 2009. aastal. Leedu on väikese avatud majandusega riik, ehkki kaupade ja teenuste väliskaubandus on tugevalt vähenenud. Ekspordinäitaja, mis oli 2008. aastal 60,2% SKPst, langes 2009. aastal 54,2%ni SKPst ning impordinäitaja, mis ulatus 2008. aastal 71,1%ni SKPst, langes 2009. aastal 54,9%ni (vt tabel 11). Üleilmsete finantsturutingimuste normaliseerudes tuleb pikaajalise jätkusuutliku välispositsiooni saavutamiseks ja säilitamiseks rakendada asjakohast riiklikku majanduspoliitikat.

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 26,6% kogueksportist ning impordi vastav näitaja oli suurem ehk 30,1%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Leedu sissetulevates otseinvesteeringutes 33,4% ning 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 72,4%. Leedu varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 28,3% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 57,0% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

ERM2ga ühinemisel Leedu poolt võetud kohustuste täitmise kohta võib märkida järgmist. Eelarvepoliitika ei ole pärast ERM2ga ühinemist olnud piisavalt range, et piirata ulatusliku makromajandusliku tasakaalustamatuse teket. Seepärast on tulnud valitsussektori eelarveseisundi märkimisväärse halvenemise ja toodangu järsu kohandumise taustal alates 2009. aastast rakendada eelarve tasakaalu edasise halvenemise vältimiseks ulatuslikke konsolideerimismeetmeid. ERM2ga ühinemise järel on püüded palgakasvu piirata enamasti ebatõhusaks osutunud. Jätkusuutmatu palgadünaamika kohandamine toimus alles 2009. aastal, mil majandustegevus järsult aeglustus. Kiire laenukasvu ohjeldamiseks on pärast ERM2ga liitumist karmistatud kohustusliku reservi ja usaldatavusnormatiivide nõudeid. Sellest hoolimata oli laenude kasv kuni 2008. aastani liiga kiire. Seejärel algas kohandumine pärast Leedu majanduse väljavaate järsku halvenemist ning üleilmsest finants- ja majanduskriisist tingitud riskide ümberhindamist. Välisvääringus (peaaegu täielikult eurodes) laenuvõtmine on viimastel aastatel siiski jätkunud, suurendades Leedu majandusagentide avatust vahetuskursiriskile. Struktuurireformidega seoses märgitakse, et Leedu on rakendanud mitmeid struktuurireforme, et suurendada tööturu paindlikkust ja valmistuda rahvastiku vananemisest tingitud mõjuga toimetulekuks. Siiski tuleb teha suuremaid jõupingutusi, et taastada konkurentsivõime ja soodustada ressursside ümberjaotamist välismajandusele suletud sektorist eksportivasse ja importivasse sektorisse.

5.5.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Leedus oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 12,1%, mis on oluliselt kõrgem kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

Leedu pikaajalised intressimäärad langesid 2001. aastast kuni 2006. aastani (vt joonis 6a).[13] 2006. aasta alguses hakkasid pikaajalised intressimäärad taas tõusma. 2008. aastal mõjutasid rahvusvaheline finantskriis, turupinged, krediidireitingute langus ja likviidsuse vähenemine turge negatiivselt ning pikaajaliste riigivõlakirjade intressimäärad hakkasid kiiresti tõusma. 2009. aasta veebruaris tõusid pikaajalised int-

13 Andmed Leedu pikaajaliste intressimäärade viitemäära kohta on kättesaadavad alates 2001. aastast. Muutuste tõlgendamisel tuleb olla ettevaatlik, sest Leedu pikaajaliste intressimäärade statistika koostamisel on kuni 2007. aasta oktoobrini kasutatud esmasturu andmeid.

ressimäärad 14,5%ni ning püsisid sellel tasemel kuni sama aasta detsembrini, kuna kauplemist ei toimunud. Pärast seda on järelturgudel mõningast kauplemistegevust esinenud ning intressimäärad hakkasid kiiresti langema, jõudes vaatlusperioodi lõpuks 5,2%ni. Pikaajaliste intressimäärade arengu tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil oli järelturu likviidsus väga madal ning intressimäärade põhjal järelduste tegemist pärssis asjaolu, et võlakirja tähtaeg oli lühem kui kümme aastat.

Leedu pikaajaliste intressimäärade erinevus euroala keskmisest vähenes kuni 2002. aastani väga kiiresti ning püsis seejärel väikesena kuni 2008. aastani (vt joonis 6b). Vahe esialgsele vähenemisele aitasid kaasa Leedu majanduse positiivne areng ja Leedu sujuv osalemine ERM2s, säilitades oma valuutakomitee süsteemi. Pöördepunkt saabus aga 2008. aasta lõpu poole, mil vahe hakkas kiiresti kasvama, arvestades üleilmset finantsturgude ebastabiilsust, investorite vähenenud riskivalmidust, krediidireitingute langust, likviidsuse vähenemist ning püsivat makromajanduslikku tasakaalustamatust riigis. 2009. aasta jaanuaris kasvas Leedu ja euroala intressimäärade vahe ligikaudu 10 protsendipunktini, kuid vähenes siis 2010. aasta alguses 1,5 protsendipunktini.

2009. aasta lõpus oli Leedu kapitaliturg euroalaga võrreldes väiksem ja palju vähem arenenud. Aktsiaturu kapitaliseeritus oli 2009. aastal 12,0% SKPst, mis vastab teiste sama piirkonna riikide näitajatele (vt tabel 14). Ettevõtete sektori turupõhine võlgnevus (2009. aastal 4,1% SKPst) on kasvanud, kuid püsib euroalaga võrreldes siiski väga madal. Leedu majanduse rahastamises domineerivad pangad ning pangandusturul mängivad olulist rolli välismaised pangad. Viimase kümne aasta jooksul on erasektorile antud pangalaenude jääk protsendina SKPst kuuekordistunud ning moodustas 2009. aastal 69,0%. See on siiski üksnes ligikaudu pool euroala tasemest. Valdav osa erasektorile antud laenudest on nomineeritud välisväärings. Euroala pankade rahvusvahelised nõuded Leedus ulatusid 2009. aastal 13,6%ni kohustuste kogumahust.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

LEEDU

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 138
Joonis 1 Hindade areng 138
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 138
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 139
a) ÜTHI hiljutine areng 139
b) Inflatsiooniprognoosid 139

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 140
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 140
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (–) 141
a) Tasemed 141
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 141
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 141
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 142
a) Tasemed 142
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 142
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 142
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 143
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 143

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 144
b) Leedu liti vahetuskursi surve põhinäitajad 144
Joonis 5 Leedu liti nominaalkurss euro suhtes 144
a) Kõrvalekalle ERM2 keskkursist 144
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 144
Tabel 10 Leedu liti reaalkursi areng 145
Tabel 11 Välisareng 145
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 145

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 146
Joonis 6 a) Pikaajaline intressimäär 146
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 146
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 146

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	1,2	-0,3	-0,6	-0,4	2,0
Kontrollväärtus[1]					*1,0*
Euroala[2]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

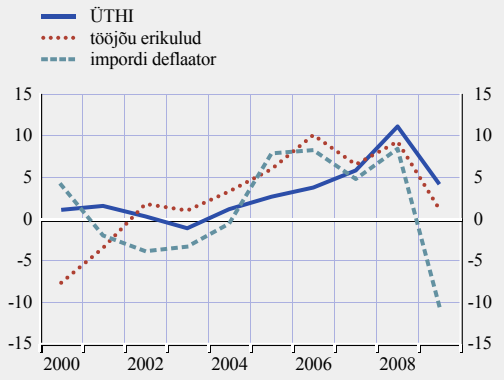

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	1,1	1,6	0,3	-1,1	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	-1,1	0,1	0,6	0,7	0,7	1,3	2,4	5,2	9,3	3,7
ÜTHI konstantse maksumääraga[1]	-	-	-	-	0,5	2,5	3,8	5,5	10,1	0,2
THI	1,0	1,4	0,3	-1,1	1,2	2,7	3,7	5,7	10,9	4,5
Eratarbimise deflaator	-1,7	2,4	-0,1	-0,9	-0,3	1,7	4,0	6,4	9,7	4,5
SKP deflaator	0,9	-0,4	0,2	-0,8	2,5	6,6	6,5	8,5	9,7	-2,3
Tootjahinnad[2]	10,3	-0,6	-0,6	-0,8	2,5	5,9	6,9	9,4	15,9	-6,6
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	3,3	6,7	6,9	10,2	7,4	7,8	7,8	9,8	2,8	-15,0
SKP elaniku kohta[3] (euroala = 100)	34,9	37,0	39,6	44,4	46,2	48,3	50,6	54,3	57,1	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	52,5	53,8	53,9	50,8	51,9	53,7	56,2	59,1	62,1	-
Kogutoodangu lõhe[4]	-5,8	-3,3	-1,6	2,5	3,4	4,7	6,2	10,1	9,0	-8,2
Töötuse määr (%)[5]	16,4	16,5	13,5	12,5	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7
Tööjõu erikulud, kogu majandus	-7,7	-3,5	1,8	1,0	3,3	6,0	10,1	6,5	9,3	1,2
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	-0,7	7,1	5,0	8,9	10,9	11,5	16,7	13,9	12,9	-7,5
Tööviljakus, kogu majandus	7,5	11,0	3,1	7,8	7,4	5,2	5,9	6,9	3,3	-8,7
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	4,1	-2,0	-3,9	-3,3	-0,6	7,9	8,3	4,8	8,4	-10,5
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6]	11,4	3,1	4,4	4,8	1,4	-1,1	-0,4	0,5	0,6	2,8
Rahamass (M3)	17,0	21,5	19,5	19,4	25,9	30,6	22,9	22,4	-0,3	0,5
Laenamine pankadelt	-5,8	24,6	29,7	53,0	40,5	63,6	41,4	43,5	18,2	-8,4
Börsiindeks (OMX Vilniuse börsi indeks)	-7,3	-18,5	12,2	105,8	68,2	52,9	9,8	4,4	-65,1	46,0
Eluasemehinnad	-9,7	23,8	9,5	18,1	9,9	51,7	39,2	33,5	5,2	-31,0

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	1,3	1,2	-0,3	-0,6	-0,4
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-0,6	-1,1	0,1	1,0	2,4
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	-0,7	-1,5	-1,0	-0,6	-0,4

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	-0,1	1,4
THI, OECD (detsember 2009)[1]	-	-
THI, RVF (aprill 2010)	-1,2	-1,0
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	0,4	1,1

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.
1) Leedu ei ole OECD liige.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010 1)
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,3	-8,9	-8,4
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta 2)	1,7	-5,0	3,8
Valitsussektori koguvõlg	15,6	29,3	38,6
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	35,9	33,2	32,9	31,9	31,8	32,8	33,1	33,8	34,2	34,1
Jooksvad tulud	35,8	33,1	32,4	31,5	31,3	32,0	32,1	32,3	33,0	32,5
Otsesed maksud	8,4	7,8	7,5	8,0	8,7	9,0	9,6	9,2	9,4	6,0
Kaudsed maksud	12,6	12,2	12,4	11,7	11,1	11,0	11,1	11,5	11,5	11,3
Sotsiaalkindlustusmaksed	9,4	9,0	8,6	8,5	8,7	8,4	8,7	8,9	9,4	12,0
Muud jooksvad tulud	5,4	4,1	3,8	3,3	2,9	3,6	2,7	2,7	2,8	3,2
Kapitalitulud	0,1	0,1	0,5	0,4	0,5	0,8	1,0	1,5	1,1	1,7
Kogukulu	39,1	36,8	34,7	33,2	33,3	33,3	33,6	34,8	37,4	43,0
Jooksvad kulud	34,2	32,4	30,7	29,7	29,3	29,6	29,1	28,7	32,0	38,6
Hüvitised töötajatele	12,1	11,7	11,4	10,8	10,8	10,3	10,4	9,9	10,8	12,7
Rahalised sotsiaaltoetused	10,7	10,5	9,3	9,1	9,0	8,6	8,5	9,1	11,0	15,0
Tasumisele kuuluv intress	1,7	1,5	1,3	1,2	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	1,0
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	9,7	8,6	8,8	8,5	8,5	9,9	9,4	9,0	9,5	9,8
Kapitalikulud	4,8	4,4	4,0	3,5	4,0	3,8	4,5	6,1	5,5	4,5
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,2	-3,6	-1,9	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-8,9
Esmane tasakaal	-1,5	-2,0	-0,6	0,0	-0,6	0,3	0,3	-0,3	-2,6	-7,9
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	-0,8	-1,3	1,0	1,7	1,9	2,9	3,7	4,2	1,7	-5,0

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

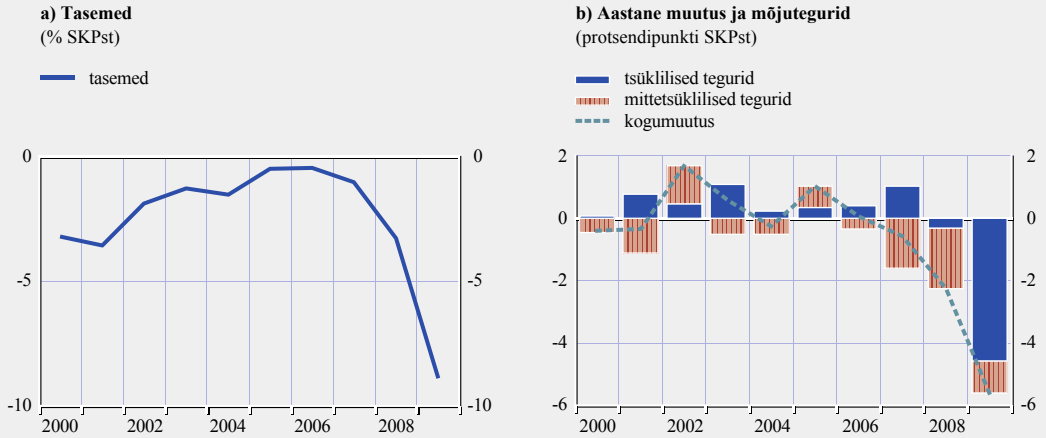

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	23,7	23,1	22,3	21,1	19,4	18,4	18,0	16,9	15,6	29,3
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	25,9	25,4	32,7	33,0	29,1	29,3	19,4	16,8	17,6	8,4
Välisvaluuta	74,1	74,6	67,3	67,0	70,9	70,7	80,6	83,2	82,4	91,6
Euro[1)]	40,6	43,3	53,7	56,4	65,4	68,7	79,4	83,2	82,4	77,4
Muud	33,5	31,3	13,5	10,6	5,5	1,9	1,2	0,0	0,0	14,2
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	32,1	34,5	39,3	39,6	39,2	39,7	31,6	32,8	35,8	29,7
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	5,0	5,0	5,0	5,0	6,0	6,0	6,0	6,0	5,0	6,0
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	10,2	5,3	5,3	6,8	5,5	10,6	2,3	2,5	7,9	4,4
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	89,8	94,7	94,7	93,2	94,5	89,4	97,7	97,5	92,1	95,6

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

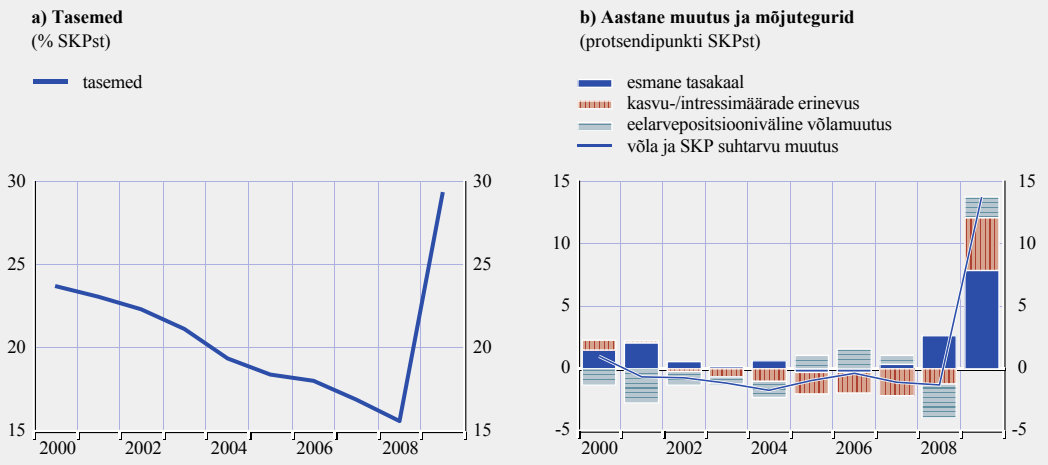

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

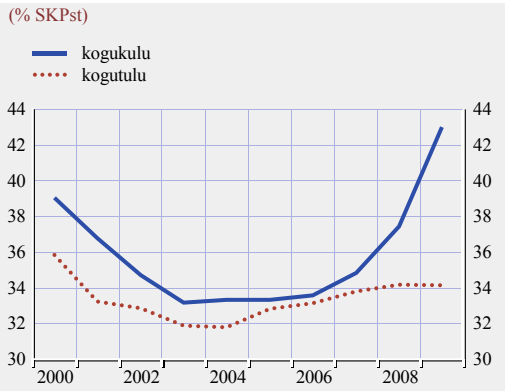

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	1,9	0,8	0,8	0,7	0,2	1,6	2,0	1,8	0,6	10,5
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,2	-3,6	-1,9	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-8,9
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-1,3	-2,8	-1,1	-0,5	-1,4	1,1	1,6	0,8	-2,7	1,6
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	0,6	-1,4	0,4	-0,8	-1,1	0,6	0,5	0,9	-2,0	2,0
Valuuta ja hoiused	1,2	0,9	1,2	0,8	-0,5	0,5	3,0	-0,1	-2,3	2,7
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,9	-1,3	-0,3	-0,1	-0,3	-0,2	-0,2	0,0	0,0	-0,1
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-1,7	-1,0	-0,6	-1,6	-0,6	-0,3	-2,8	-0,1	0,0	-0,8
Erastamine	-1,7	-1,0	-0,6	-1,6	-0,6	-0,3	-2,7	-0,1	0,0	-0,8
Omakapitali juurdemaksed	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud finantsvarad	0,3	0,0	0,1	0,1	0,4	0,6	0,4	1,1	0,3	0,2
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	-0,7	-0,7	-1,0	-0,5	0,0	0,0	-0,3	0,0	0,1	0,3
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	-0,7	-0,7	-1,0	-0,4	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Muud hindamise mõjud[2)]	0,0	-0,1	0,0	-0,1	0,0	-0,1	-0,3	0,0	0,1	0,2
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	-1,2	-0,6	-0,5	0,8	-0,2	0,5	1,3	-0,1	-0,8	-0,6

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	23,0	23,2	26,0	34,7	42,8	51,1	65,7
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	15,5	15,1	15,1	16,9	18,1	19,6	21,2

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Jah
Liige alates	28. juuni 2004
LTL/EUR keskkurss ERM2s	3,45280
Kõikumisvahemik	±15%
Kahepoolse keskkursi devalveerimine riigi omal algatusel	Ei
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	0,0
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	0,0

Allikas: EKP.
1) Suurim protsentuaalne kõrvalekalle ERM2 keskkursist ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring on kõikumisvahemiku tugevamal (nõrgemal) poolel.

Tabel 9 b) Leedu liti vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	0,4	0,8	3,8	5,6	6,0	7,0	4,8	1,7

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Leedu liti nominaalkurss euro suhtes

a) Kõrvalekalle ERM2 keskkursist
(päevased andmed; %; 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

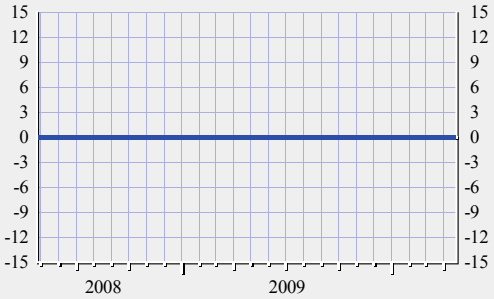

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; keskkurss = 100; aprill 2000 – aprill 2010)

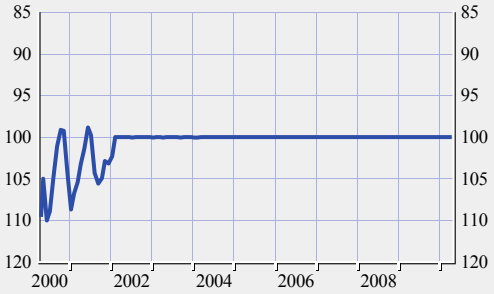

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle keskkursist viitab sellele, et vääring on kõikumisvahemiku tugevamal (nõrgemal) poolel. Leedu liti kõikumisvahemik on ±15%.

Tabel 10 Leedu liti reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euro suhtes[1)]	11,5
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	2,8
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1),2)]	11,1

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-5,9	-4,7	-4,7	-6,4	-6,4	-5,8	-9,5	-12,8	-10,1	7,2
Jooksevkonto	-5,9	-4,7	-5,1	-6,8	-7,7	-7,1	-10,6	-14,5	-11,9	3,8
Kaupade konto	-9,7	-9,1	-9,3	-9,0	-10,6	-11,3	-13,9	-15,0	-12,0	-2,9
Teenuste konto	3,3	3,8	3,8	3,3	3,6	4,1	3,6	1,6	1,1	2,2
Tulukonto	-1,7	-1,5	-1,2	-2,6	-2,7	-2,4	-2,7	-4,1	-3,3	0,4
Jooksevülekanded	2,1	2,1	1,6	1,6	2,0	2,5	2,4	3,0	2,3	4,1
Kapitalikonto	0,0	0,0	0,4	0,4	1,3	1,3	1,2	1,7	1,8	3,4
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	5,6	5,8	5,1	2,2	3,2	1,6	4,3	2,9	2,9	2,9
Otseinvesteeringud	3,3	3,6	5,0	0,8	2,3	2,6	5,1	3,6	3,2	0,4
Portfelliinvesteeringud	2,3	2,2	0,1	1,5	0,9	-1,0	-0,8	-0,8	-0,3	2,6
Muud investeeringud	0,3	0,3	1,7	6,3	1,8	7,0	11,1	13,0	5,0	-10,5
Reservvarad	-1,1	-2,7	-3,1	-2,9	0,5	-2,7	-4,9	-3,0	2,4	0,2
Kaupade ja teenuste eksport	44,7	49,7	52,6	51,1	52,0	57,5	59,0	54,0	60,2	54,2
Kaupade ja teenuste import	51,0	55,1	58,2	56,8	59,0	64,7	69,3	67,4	71,1	54,9
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-35,1	-34,6	-32,8	-33,3	-34,5	-42,8	-49,2	-56,1	-52,2	-58,7
Koguvälisvõlg[2)]	42,5	43,3	39,4	40,4	42,3	50,7	60,2	71,9	71,6	86,2

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	32,3	26,9	27,2	28,5	30,7	28,6	25,3	25,5	23,1	26,6
Kaupade import	33,0	35,1	37,2	36,0	36,9	33,2	34,0	36,6	29,9	30,1
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	22,8	23,3	22,7	27,4	31,7	26,8	26,9	25,8	33,5	33,4
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	11,5	5,9	5,8	23,8	11,4	7,2	7,5	10,0	17,7	28,3
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	57,6	63,7	77,5	87,4	95,2	85,7	80,2	72,4	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	-	-	-	61,1	45,9	61,5	60,2	57,0	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	74,8	73,3	69,3	62,8	67,2	65,7	63,6	64,8	60,3	64,3
Kaupade import	54,8	54,7	56,8	56,1	63,5	59,5	62,8	68,3	57,6	58,8

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%; perioodi keskmised)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
Pikaajaline intressimäär	9,1	8,2	7,2	5,2	12,1
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

a) Pikaajaline intressimäär
(kuu keskmised protsentides)

b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes
(kuu keskmised protsendipunktides)

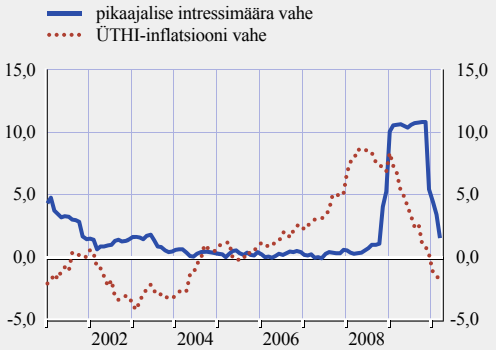

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	0,7	0,6	0,6	0,6	1,4	2,0	2,3	3,6	4,0	4,1	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	12,1	7,4	9,0	16,7	26,2	33,2	32,2	24,1	8,1	12,0	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	10,9	13,1	15,8	22,3	28,3	40,6	49,7	59,7	62,6	69,0	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	-	-	-	-	14,3	15,4	15,1	12,3	14,2	13,6	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.6 UNGARI

5.6.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Ungari 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 4,8%, s.t oluliselt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel eeldatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon tõuseb lähikuudel.

Kaugemale tagasi vaadates on tarbijahindade inflatsioon Ungaris kuni 2005. aastani üldiselt langenud, ent on hakanud seejärel osaliselt tõusma (vt joonis 1). ÜTHI-inflatsioon alanes 1998. aasta 14,2%lt 2003. aastal 4,7%ni, kuid tõusis 2004. aastal taas. 2005. aastal langes inflatsioon 3,5%ni, ent kiirenes mitmesuguste eelarve konsolideerimise meetmete, sealhulgas riiklikult reguleeritud hindade ja kaudsete maksude tõusu mõjul taas märkimisväärselt, ulatudes 2007. aasta märtsis aastataguse perioodiga võrreldes 9%ni. Koos konsolideerimismeetmetest tingitud ühekordse mõju taandumisega hakkas inflatsioonitempo seejärel aeglustuma. Järjestikused toormehinna šokid ning kaudsete maksude ja riiklikult reguleeritud hindade edasised muutused on hoidnud inflatsiooni sellest ajast alates enamasti kõrgel tasemel.

See areng on seotud mitme olulise poliitilise valikuga, millest kõige olulisem on vaatlusperioodil rahapoliitika suunatus hinnastabiilsuse saavutamisele, nagu ette nähtud Ungari keskpanga (Magyar Nemzeti Bank) seaduses. 2001. aastal muudeti rahapoliitika raamistikku: võeti kasutusele inflatsiooni otsejuhtimine, laiendati vahetuskursi kõikumisvahemikku ankurvaluuta euro suhtes ±2,5%lt ±15%le, liberaliseeriti täielikult kapitalikonto ja loobuti libisevast vahetuskursist. Inflatsioonieesmärke on mitmel korral muudetud. Alates 2007. aastast on keskpikk inflatsioonieesmärk olnud 3%. 2008. aasta veebruaris otsustas Ungari keskpank kokkuleppel Ungari valitsusega tühistada kõikumisvahemikud ja võtta kasutusele ujuva vahetuskursi režiim. Inflatsioonitempo aeglustumist on toetanud tooteturgude liberaliseerimine. Alates 2001. aastast kuni 2006. aasta keskpaigani oli eelarvepoliitika ekspansiivne ega soodustanud seega inflatsioonieesmärkide saavutamist sel perioodil. Pärast mitme eelarvekonsolideerimiskava rakendamist alates 2006. aasta keskpaigast, on eelarvepoliitika reguleeritud hindade ja kaudsete maksude ulatusliku tõusu kaudu samuti suurendanud lühiajalist inflatsioonisurvet. Riiklikult reguleeritud hindade osakaal Ungari ÜTHI korvis on suhteliselt suur, moodustades 2010. aastal ligikaudu 17,6%. Hiljutine palgakasvu piiramine avalikus sektoris on toetanud inflatsiooni alanemist.

Ehkki 2000. aastate alguses kasvas Ungari majandus kiiresti, on see alates 2006. aasta lõpust jõuliselt aeglustunud, mis on mõjutanud ka inflatsiooni arengut (vt tabel 2). SKP reaalkasv aeglustus ligikaudu 4,0%lt 2006. aastal 0,6%ni 2008. aastal. 2008. aasta teisest kvartalist alates süvenes majanduslangus üleilmse majandus- ja finantskriisi mõjul veelgi. 2009. aastal alanes Ungari SKP märkimisväärselt 6,3% võrra. Kriisi alguses oli Ungari majanduse vajadus välisrahastamise järele ulatuslik, mistõttu Ungari otsis abi ELi ja RVFi juhitavast finantsabiprogrammist, mis koostati 2008. aasta lõpus. 2000. aastate alguses oli tööjõu erikulude kasv töötaja kohta makstava hüvitise jõulise tõusu tõttu väga kiire, aeglustudes majanduslanguse alguses eelarve ulatusliku kohandamise käigus vaid vähesel määral. Hiljutisemates kvartalites on tööturu kohandumine siiski hoogustunud, aeglustades tunduvalt tööjõu erikulude üldist kasvu. Impordihinnad on viimastel aastatel märkimisväärselt kõikunud, kajastades peamiselt muutusi nii forinti efektiivses vahetuskursis kui ka toormehindades. Inflatsiooni üldine arengusuundumus nähtub ka muudest asjakohastest indeksitest, nagu näiteks ÜTHI (v.a töötlemata toiduained ja energia) (vt tabel 2).

Hiljutised suundumused näitavad, et 2009. aasta esimesel poolel oli inflatsioon üldjoontes kooskõlas keskpanga 3% inflatsioonieesmärgiga. Aasta teisel poolel kerkis aga inflatsioonimäär kaudsete maksude suure tõusu mõjul 5–6%ni. 2009. aasta lõpu poole kajastas inflatsioonitempo kiirenemine lisaks baasefekte,

energiahindade tõusu ning vääringu odavnemise viitajaga mõju. Toiduaine- ja energiahindu arvestamata on inflatsioon püsinud pärast käibemaksumäära ulatuslikku tõusu 2009. aasta juulis suhteliselt stabiilsena. Majanduslanguse keskkonnas on ettevõtete hinnakujundusvõime olnud piiratud ja 2009. aasta juulis oluliselt tõstetud kaudsete maksude mõju ei ole varasemate käibemaksumäära tõstmistega võrreldes hindadele samas ulatuses üle kandunud. Alates 2009. aasta esimesest kvartalist on majanduslanguse tempo Ungaris märgatavalt aeglustunud, ent kvartalite lõikes jäid kasvumäärad kogu aasta jooksul negatiivseks. Majandustsükli pöördumine oli peamiselt tingitud välisnõudluse hoogustumisest ja investorite meeleolu paranemisest, ehkki sisetarbimine ja laenude kasv jäid tagasihoidlikuks.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioonimäär 2010. aastal vahemikku 4,0–4,6% ja ulatub 2011. aastal 2,5–3,0%ni. 2010. aasta esimesel poolel peaks inflatsioon käibemaksumäära, aktsiiside ja reguleeritud hindade varasematest muutustest tingitud baasefekti ning toormehindade tõusu mõjul püsima ligikaudu 5–6% tasemel. Alates 2010. aasta teisest poolest, mil kaudsete maksude ja reguleeritud hindade varasematest muutustest tulenev baasefekt hinnaindeksist välja jääb, peaks aastane inflatsioonimäär hakkama märgatavalt alanema. Sisenõudlus taastub tõenäoliselt üksnes aeglaselt, sest pankade bilansside ja kodumajapidamiste eelarvete korrigeerimine jätkub. Samal ajal peaks suhteliselt kõrge tööturu määr avaldama pärssivat mõju palgakujundusele. Inflatsiooniväljavaadet ohustavad tõusriskid on seotud toormehindade eeldatust suurema kasvuga ja hiljuti ilmnenud ajutiste hinnašokkide võimaliku mõjuga inflatsioonioootustele, seda eelkõige siis, kui majanduse taastumine hoogustub. Langusriskid on aga seotud võimalusega, et sisenõudlus taastub eeldatust aeglasemalt. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või forinti nominaalkurssi tõenäoliselt ka Ungari majanduse järelejõudmine euroalale, arvestades et selle riigi SKP elaniku kohta ja hinnatase on euroala vastavatest näitajatest endiselt madalamad (vt tabel 2). Selle mõju suurust on aga raske täpselt hinnata.

Püsivat lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas tähtis, et Ungari järgiks stabiilsusele suunatud rahapoliitikat ja ranget eelarve konsolideerimise poliitikat. Eelkõige on tähtis vähendada jätkusuutlikult kulutusi, et tagada Ungari võlakoormuse püsiv alanemine ja eelarvetulemuste edasine märgatav paranemine kooskõlas ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi ning ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames võetud kohustustega. Selleks tuleb Ungaril jätkuvalt ellu viia reforme, mis on suunatud avaliku sektori, sealhulgas pensioni-, tervishoiu- ja sotsiaaltoetuste süsteemide tõhususe parandamisele. Lisaks on äärmiselt oluline tõhustada Ungari kohalike omavalitsuste laia võrgustikku. Tooteturu reformide puhul tuleks lõpule viia kommunikatsioonivõrkude sektori liberaliseerimine. Tööturuga seoses tuleb tugevdada meetmeid, et vältida struktuurse töötuse märkimisväärset kasvu või tööjõus osalemise määra langust. Lisaks tuleb parandada aktiivset tööturupoliitikat ja paindliku tööaja korraldust. Samuti tuleb võtta meetmeid Ungari suhteliselt madala hõivemäära tõstmiseks, vähendades näiteks töötajate suurt maksukoormust, vältides kõrget miinimumpalka, suurendades tööjõu mobiilsust ja kooskõlastades antavat haridust rohkem turuvajadustega. See suurendaks majanduse kasvupotentsiaali ja aitaks ohjeldada palgasurvet, kui majanduse taastumine hoogustub. Palgatõus peaks kajastama tööviljakuse kasvu ja tööturu olukorda ning võtma arvesse arengut konkureerivates riikides. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema liiga kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Arvestades võimalikke finantsstabiilsuse riske, mis on seotud välisvääringus laenude kõrge tasemega Ungaris, on väga tähtis võtta makrotasandi usaldatavusmeetmeid, et vähendada nende laenude andmisest tulenevat haavatavust. Siinkohal on vajalik päritolu- ja asukohariigi järelevalveasutuste

vaheline tihe koostöö. Need meetmed aitavad saavutada hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu.

5.6.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Ungari suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Ungari valitsussektori eelarve puudujääk 4,0% SKPst, mis on selgelt üle 3%lise kontrollväärtuse. Valitsussektori koguvõla suhe SKPsse oli 78,3%, s.t suurem kui 60% kontrollväärtus (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes halvenes eelarve tasakaalu suhtarv 0,2 protsendipunkti võrra ning võlakoormus suurenes 5,4 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 4,1%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 78,9%ni. Muude eelarvetegurite osas märgitakse, et 2009. aastal ületas eelarve puudujäägi suhtarv riiklike investeeringute suhet SKPsse ning sama prognoositakse ka 2010. aastaks.

Vaadeldes Ungari eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et eelarve puudujäägi suhe SKPsse on olnud kõikuv, ulatudes kuni 2007. aastani väga kõrgele tasemele (vt joonis 2a ja tabel 5). 2000. aastal oli eelarve puudujääk 3,0% SKPst, ent tõusis 2006. aastal 9,3%ni SKPst. 2007. aastal alanes puudujääk 5,0%ni SKPst, kajastades tulude suurendamiseks ja kulude vähendamiseks võetud ulatuslikke konsolideerimismeetmeid. Finants- ja majanduskriisi tõttu tuli Ungaril 2008. aastal kasutada RVFi ja Euroopa Komisjoni koostöös pakutud maksebilansi toetusprogrammi. Ungari suhtes kehtib alates 2004. aastast ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Puudujäägi korrigeerimise tähtaega pikendati kahel korral ja praegu on tähtajaks määratud 2011. aasta, järgides komisjoni 7. juuli 2009. aasta soovitust. Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et üldise eelarvetasakaalu volatiilset arengut mõjutasid valdavalt mittetsüklilised tegurid. Need tegurid suurendasid eelarve puudujääki aastatel 2001–2006. Ulatuslike konsolideerimismeetmete tulemusel alanes aga eelarve puudujääk mittetsükliliste tegurite mõjul alates 2007. aastast märkimisväärselt. Kättesaadavate andmete põhjal võib öelda, et ajavahemikus 2003–2009 suurendasid ajutised meetmed eelarve puudujääki vähesel määral peaaegu kogu nimetatud perioodi jooksul ja oluliselt 2007. aastal. Eelarve tasakaalu ülejäänud mittetsüklilised muutused, mis ilmnevad struktuurse tasakaalu muutustena, tulenesid püsivatest mõjudest. Need paistavad kajastavat Ungari eelarveseisundi struktuurset halvenemist kuni 2006. aastani ja sellele järgnenud konsolideerimist. Kokkuvõttes mõjutasid tsüklilised tegurid eelarve puudujääki vähesel määral, välja arvatud 2009. aastal, mil eelarve puudujääk suurenes nende tõttu oluliselt. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas need tegurid mõjutasid Ungari struktuurset eelarvetasakaalu kriisi perioodil.

Valitsussektori võla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 kasvas võla suhe SKPsse kokku 23,3 protsendipunkti võrra (vt joonis 3a ja tabel 6). Nagu joonisel 3b täpsemalt näha, mõjutas Ungari riigivõla arengut aastatel 2002–2007 peamiselt esmane eelarvepuudujääk. Eelarvepositsiooniväliste võlamuutuste ning kasvu-/intressimäärade vahe mõju oli samas väiksem. Selline suundumus näitab tihedat seost esmase eelarvepuudujäägi ja võlakoormuse ebasoodsa arengu vahel Ungaris enne 2008. aastat. 2008. ja 2009. aastal olukord muutus ning valitsussektori võla suhe SKPsse kasvas ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi raames laekunud finantsvoogude tõttu märkimisväärselt. Neist laenudest rahastati muu hulgas kahte fondi, mille eesmärk oli toetada pangandussüsteemi finantskriisi ajal (vt statistikaosa). Seetõttu suurendas võlga kõige enam eelarvepositsiooniväline võlamuutus, esmane tasakaal aga vähendas võlga mõnevõrra. Võlakoormust suurendas mõlemal aastal ka kasvu-/intressimäärade vahe.

Lühiajalise võla osatähtsus Ungari valitsussektori võla struktuuris vähenes püsivalt, alanedes 21,7%lt 2002. aastal 10,5%ni 2009. aastal (vt tabel 6). Võlakoormuse suurust arvestades on intressimäärade muutuste mõju Ungari

eelarve tasakaalule suhteliselt väike. Välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus on suur, ulatudes 46,4%ni, ning võla kogusuurust arvestades mõjutavad vahetuskursside muutused eelarve tasakaalu. Ungari valitsus ei ole võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa). Kolm kodumaist krediidiasutust said toetust välisvaluutalaenudena ning osaliselt hakati saadud laene tagasi maksma 2009. aasta lõpus, sest pankade likviidsusolukord paranes.

Mis puutub muudesse riigirahanduse näitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulud SKP suhtes kasvasid 46,8%lt 2000. aastal 49,8%ni 2009. aastal. Võrreldes teiste riikidega, kellel on sarnane sissetulek elaniku kohta, ja isegi mõne väga arenenud majandusega riigiga, on see suhtarv suur. Valitsussektori kulude suhtarvu areng on olnud väga kõikuv, kajastades üldjoontes üksteisele järgnevaid ekspansiivse eelarvepoliitika ja konsolideerimise perioode. Aastatel 2000–2009 suurenes rubriikide „sotsiaaltoetused", „hüvitised töötajatele" ja „muud jooksvad kulud" osakaal SKPs, rubriikide „kapitalikulud" ja „intressimaksed" osa aga vähenes. Kui enamik kulukomponente hakkas pärast 2006. aastat alanema, siis sotsiaaltoetuste osa SKPs tõusis suureneva tööpuuduse keskkonnas aastatel 2000–2009 pidevalt ja jõuliselt ligikaudu 3,5 protsendipunkti võrra. Valitsussektori tulude suhe SKPsse on kokkuvõttes arenenud vähem heitlikult ning suurenes aastatel 2000–2009 kokku 2 protsendipunkti võrra 45,8%ni. Kõige enam kasvas tulude suhtarv aastatel 2007–2008, mil tulubaasi laiendamiseks ja teatud maksumäärade tõstmiseks võetud meetmed toetasid koos kulude kärpimisega eelarve puudujäägi vähendamist. 2009. aasta teisel poolel viidi koostöös RVFi ja Euroopa Komisjoniga ellu reform maksude restruktureerimiseks. Reformi eesmärk oli vähendada töötajate ja ettevõtete maksukoormust ning suurendada kaudseid makse, tõstes käibemaksumäära ja aktsiise.

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud jaanuaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Ungari keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et eesmärk on järk-järgult vähendada eelarve puudujääki, nii et see jääks 2011. aastal alla 3%lise kontrollväärtuse (2,8% SKPst) ning oleks 2012. aastal veelgi madalam (2,5% SKPst). Eelarvestrateegia põhjal kavatseb Ungari valitsus vähendada 2010. aastal eelarve puudujääki 0,1 protsendipunkti võrra 3,8%ni SKPst. Samal ajal peaks struktuurne puudujääk püsima kuni 2011. aastani kõrgem kui stabiilsuse ja majanduskasvu paktiga kooskõlas määratletud keskpikk eesmärk ning ulatuma ajakohastatud lähenemisprogrammi kohaselt 1,5%ni SKPst. See uus keskpikk eelarve-eesmärk on eelmises lähenemisprogrammis sätestatust ühe protsendipunkti võrra madalam. Pidades silmas eeldatavat makromajanduslikku struktuuri (peamised maksubaasid kasvavad nominaalsest SKPst aeglasemalt) ja üksikisiku tulumaksumäära täiendavat alandamist 2011. aastal, peaks tulude ja SKP suhtarv prognoosiperioodi lõpuks püsivalt vähenema. Seega keskendub kavandatav eelarve konsolideerimine 2010. aastal ja edaspidi kulude poolele. Arvestades 2006. aasta lõpus alanud ja 2009. aastal tõhustatud pensionireformi ja sotsiaaltoetuste paremaks suunamiseks võetud meetmeid, peaks sotsiaaltoetuste osakaal SKPst pärast 2010. aastat alanema. Lisaks peaks prognoosiperioodil vähenema töötajatele makstava hüvitise, vahetarbimise ja toetuste osa SKPst. Valitsussektori koguvõla suhtarv peaks pärast 2010. aastat vähenema ja ulatuma 2012. aastal 73,6%ni SKPst.

60% kontrollväärtusest suurema võlakoormusega Ungari eelarve väljavaadete osas on joonisel 5 esitatud arvutused võlakoormuse võimaliku edasise arengu kohta, kasutades eelarve tasakaalu alternatiivseid eeldusi. Eeldades, et Ungari saavutab Euroopa Komisjoni poolt 2010. aastaks prognoositud üldise eelarvepositsiooni ning võlakoormuse, hakkab võlakoormus tasakaalus eelarve korral alates 2011. aastast vähenema ja langeb 60%lisest kontrollväärtusest allapoole 2016. aas-

taks. Kui esmase eelarvetasakaalu suhtarv püsib 2010. aastaks prognoositud 0,8% tasemel SKPst, viib see võlakoormuse 60%lisest kontrollväärtusest madalamale tasemele alles 2024. aastaks. Kui aga üldine eelarvepuudujääk jääb 2010. aastaga samale, 4,1% tasemele SKPst, siis püsib võlakoormus üldjoontes muutumatuna. Nende arvutuste aluseks on eeldus, et nominaalne intressimäär püsib konstantselt 4,4% juures (riigivõla bilansilise jäägi keskmine reaalkulu 1,4% pluss inflatsioonieesmärk 3%). SKP reaalkasvuks on võetud Euroopa Komisjoni 2010. aasta kevade prognoos aastateks 2010–2011. Eelarvepositsiooniväliseid võlamuutusi ei arvestata. Kuigi need arvutused on puhtalt selgitava tähendusega ning neid ei saa pidada prognoosideks, viitab võimalus, et üldise eelarvepuudujäägi suhtarvu püsimine 2010. aasta tasemel ei vähendaks võlakoormust, vajadusele teostada lisaks praegu kavandatavatele meetmetele täiendavat konsolideerimist.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Ungari riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees järsk rahvastiku vananemine. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 21,0% SKPst 2010. aastal, peaksid kuni aastani 2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Ungaris mõõdukalt suurenema, kasvades 1,5 protsendipunkti võrra SKPst.[14] Rahvastiku vananemisega seotud kulude mõõdukas suurenemine kajastab muu hulgas 2009. aasta mais ellu viidud pensionireformi, millega tõsteti pensioniiga, vähendati pensionide indekseerimist ja kaotati 13. kuu pensionimakse. Tuleb siiski olla jätkuvalt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ja majanduslik areng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Ungari riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske keskmiseks.[15]

Riigirahanduse valdkonnas seisab Ungaril ees ülesanne saavutada 2011. aastaks 3%lisest kontrollväärtusest väiksem eelarvepuudujääk kooskõlas kohustustega, mis on võetud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames. Lisaks tuleb täita kohustusi, milles on kokku lepitud ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi raames. Selleks tuleb võtta soovitatud meetmeid 2010. aasta eelarve kulude poolel ja määrata kindlaks täiendavad meetmed, et korvata 2011. aastaks ja edaspidiseks prognoositud tulude vähenemist. Samal ajal tuleks jätkata riigirahanduse kvaliteedi parandamist, suurendades tootlikkust tõstvate riiklike investeeringute osatähtsust. Ungari eelarvestrateegiat tuleb toetada, jätkates läbivaadatud eelarveraamistiku jõulist rakendamist ning parandades veelgi eelarve planeerimise ja kontrollimise menetlusi vastavalt keskpikale raamistikule.

5.6.3. VAHETUSKURSI ARENG

24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 kestnud vaatlusperioodi jooksul ei osalenud Ungari forint vahetuskursimehhanismis ERM2. Enne 26. veebruaril 2008 paindliku vahetuskursi režiimile üleminekut kaubeldi Ungari forintiga ühepoolselt seatud ±15% kõikumisvahemiku piires keskkursi (282,36 forinti euro kohta) lähedal. 2008. aasta keskpaigast 2009. aasta märtsini oli forint tugeva nõrgenemissurve all, taastudes seejärel osaliselt. Vaatlusperioodil kaubeldi Ungari vääringuga enamasti 2008. aasta aprilli keskmisest vahetuskursist (mida kasutatakse illustreerivalt võrdlusalusena ERM2 keskkursi puudumisel) oluliselt odavamalt (vt tabel 9a). Suurim positiivne kõrvalekalle võrdluskursist oli 10,1% ja suurim negatiivne kõrvalekalle 24,7% (vt joonis 6 ja tabel 9a). 16. oktoobril 2008 teatasid Ungari keskpank (Magyar Nemzeti Bank) ja Euroopa Keskpank ühiselt, et nad on sõlminud repotehingute kokkuleppe, mille kohaselt Ungari keskpank võib laenata kuni 5 miljardit eurot. 4. novembril 2008 võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu otsuse anda Ungarile keskmise tähtajaga finantsabi keskmise tähtajaga laenuna liikmesriikide maksebilansi toetamiseks loodud instrumendi kaudu. 6. novembril 2008 kiitis Rahvusvahelise Valuutafondi juhatus heaks 15,7 miljardi USA dollari suuruse valmisolekulaenude kokkuleppe Ungari toetamiseks, et väl-

14 „Contribution of the Commission's Services regarding the Peer Review of the Hungarian Pension Reform", Euroopa Komisjon, 2010.

15 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

tida pingete süvenemist finantsturul. Koos teiste kokkulepetega aitas see kokkulepe vähendada finantshaavatavust ja selle läbi ka leevendada survet vahetuskursile.

Vaadates arengut üksikasjalikumalt, võib öelda, et tugev langussurve Ungari forintile tekkis ajal, mil Ungari majanduse väljavaade halvenes ja investoritel tekkisid kartused seoses välismajanduse haavatavusega. Samal ajal alandati 2008. aasta lõpus Ungari riigi krediidireitingut ja investeerimispanga Lehman Brothers kokkuvarisemise järel 2008. aasta septembris valitses maailma finantsturgudel suur ebakindlus. ELi ja RVFi juhitav ühine rahvusvaheline finantsabiprogramm, mille eesmärk oli leevendada pingeid finantsturgudel, aitas 2008. aasta oktoobri lõpus ja novembris vähendada langussurvet Ungari vääringule. Kokkuvõttes odavnes Ungari vääring 2008. aasta oktoobrist 2009. aasta märtsini peaaegu 25%. Seejärel aitasid üleilmsete finantsturutingimuste järkjärguline normaliseerumine ja Ungari valitsuse võetud korrektiivmeetmed kaasa langustrendi pöördumisele ning 2009. aasta teisest poolest kuni 2010. aasta alguseni oli forinti vahetuskursi areng stabiilsem. 23. aprillil 2010 oli Ungari forinti vahetuskurss euro suhtes 264,45 forinti, mis on 4,2% nõrgem kui 2008. aasta aprilli keskmine tase.

Vaatlusperioodil oli forinti vahetuskurss euro suhtes protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal mõõdetuna väga kõikuv. Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist püsis vaatlusperioodil kõrgel tasemel, ulatudes keskmiselt 5,7 protsendipunktini. Selle tingisid Ungari majanduse ebasoodne väljavaade, mida kajastasid riigi krediidireitingu alandamised, ning üleilmne finants- ja majanduskriis. Vahe vähenes 8,2 protsendipunktilt 2009. aasta mais 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 5,0 protsendipunktini (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Ungari forinti reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmisest näitajast mõnevõrra kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Ungaris majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist lähtudes keeruliseks.

Muu välisarengu osas märgitakse, et aastatel 2000–2008 oli Ungari maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto keskmiselt suures puudujäägis, mis ulatus 6,8%ni SKPst. Ehkki jooksevkonto suurt puudujääki võib osaliselt seostada Ungari majanduses aset leidva arenenumatele riikidele järelejõudmise protsessiga, on nii suurte puudujääkide tõttu tekkinud siiski jätkusuutlikkusega seotud kahtlused. Suurte puudujääkide korrigeerimise vajadus ilmnes Ungaris juba majanduse ülekuumenemise perioodile järgnenud ulatusliku kohandumisprotsessi alguses. Jooksev- ja kapitalikonto saldo paranes –8,2%lt SKPst 2004. aastal –5,9%ni 2008. aastal ning kasvas pärast sisenõudluse ulatuslikku langust, mille tagajärjel vähenes ka import, 2009. aastal järsult 1,5%ni SKPst. Selline järsk suunamuutus kajastas peamiselt kaupade konto ulatuslikku suurenemist 2008. aasta üldjoontes tasakaalustatud positsioonilt 2009. aastal ülejääki. Samal ajal kasvas ka teenuste konto ülejääk ning tulude konto puudujääk alanes. Viimase kahe aasta jooksul Ungari maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitali sissevoolu märkimisväärse kahanemisega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Finantskonto puhul on välismaiste otseinvesteeringute sissevoolu roll Ungari väliskaubanduse puudujäägi rahastamisel olnud märkimisväärne. 2009. aastal otseinvesteeringud vähenesid, kajastades jooksevkonto puudujäägi muutumist ülejäägiks. Erasektori laenude sissevoolu tugevat vähenemist tasakaalustasid ulatuslikumad rahvusvahelised ja Euroopa finantsabiprogrammid. Selle taustal kasvas jõuliselt koguvälisvõlg, mille maht suurenes 64,2%lt SKPst 2003. aastal 155,0%ni 2008. aastal ja 163,2%ni 2009. aastal. Lisaks halvenes märkimisväärselt Ungari rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –63,8%lt SKPst 2000. aastal –106,3%ni 2008. ja –112,9%ni SKPst 2009. aastal. Netoinvesteerimispositsiooni kõrge taseme kiire langus näitab ühtlasi, kui oluline on toetada välispositsiooni jätkusuutlikkust. Ungari on väikese avatud majandusega riik, ehkki kaupade ja teenuste väliskaubandus vähenes 2008. aasta 81,9%lt 2009. aastal

77,1%ni SKPst ning import langes 2008. aasta 81,0%lt 2009. aastal 71,2%ni SKPst (vt tabel 11). Üleilmsete finantsturutingimuste normaliseerudes tuleb pikaajalise jätkusuutliku välispositsiooni saavutamiseks ja säilitamiseks rakendada asjakohast riiklikku majanduspoliitikat.

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 58,1% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli 55,1%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Ungari sissetulevates otseinvesteeringutes 53,2% ning 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 57,6%. Ungari varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 41,7% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 73,0% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

5.6.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Ungaris oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 8,4%, mis on oluliselt kõrgem kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

Aastate jooksul on Ungari pikaajalisi intressimäärasid mõjutanud muu hulgas riigi eelarveolukord ja finantsareng ning rahvusvaheline riskivalmidus. Vaatamata ajutisele tõusule 2003. aasta lõpus ja 2004. aastal, langes pikaajaliste intressimäärade tase alates 2001. aasta algusest[16] kuni 2005. aasta septembrini (vt joonis 6a). 2005. aasta septembris alanesid pikaajalised intressimäärad 5,6%ni, mis on kõigi aegade madalaim tase. Ent inflatsiooniga seotud ebakindlus kasvas, eelarve puudujääk suurenes märgatavalt ja Ungari pikaajalist krediidireitingut alandati. Pikaajalised intressimäärad hakkasid taas tõusma, ulatudes 2006. aasta oktoobris 7,5%ni. Kavad eelarve konsolideerimiseks ja soosiv suhtumine finantsturgudel aitasid hoida pikaajalisi intressimäärasid kuni 2007. aasta lõpuni 6,8% ümber.

Alates 2008. aasta algusest tõusid aga intressimäärad sisemaise inflatsiooni kiirenemise ja üleilmse riskikartlikkuse suurenemise mõjul taas. See asjaolu koos märkimisväärse ebakindluse ja pingetega rahvusvahelistel finantsturgudel ning krediidireitingu täiendava langetamisega 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses kahandas investorite riskivalmidust, suurendas riskipreemiaid ja vähendas likviidsust turgudel. 2009. aasta märtsis kerkisid Ungari pikaajalised intressimäärad kõrgtasemele 11,7%ni. Kui pinged rahvusvahelistel finantsturgudel järk-järgult leevenesid ja likviidsus taastus, alanesid ka riigivõlakirjade intressimäärad. Ka ELi ja RVFi juhitav ühine finantsabiprogramm aitas survet alandada. 2010. aasta märtsi lõpus ulatusid pikaajalised intressimäärad 7,2%ni.

Pikaajaliste intressimäärade erinevus euroala keskmistest intressimääradest kõikus 2004. aasta oktoobrist kuni 2008. aasta septembrini 2,0 ja 4,3 protsendipunkti vahel (vt joonis 6b). Erinevus kasvas 2008. aasta lõpus ja ulatus 2009. aasta märtsis varasemate aegadega võrreldes kõrgeima 7,8% tasemeni, viidates suuremale riskikartlikkusele ja sisemajanduse tasakaalustamatusega seotud ebakindlusele. Ülejäänud 2009. aasta jooksul intressimäärade vahe vähenes ja oli 2010. aasta märtsis 3,5 protsendipunkti.

Finantslõimumise arenguga seoses tuleb märkida, et euroalaga võrreldes on Ungari kapitaliturg väiksem ja vähem arenenud (vt tabel 14). Ettevõtete emiteeritud väärtpaberite bilansiline jääk kasvas pidevalt ja ulatus 2009. aastal 28,6%ni SKPst. Pankadepoolse rahastamisega võrreldes on aktsiaturu osakaal ettevõtlussektori rahastamisel piiratud. Pangandussektoris on tähtis roll välismaistel pankadel ja valdav osa erasektorile antud laenudest on nomineeritud välisvääringus. Kui aktsiaturu kapitaliseeritus oli 2009. aasta lõpus 21,7% SKPst, siis erasektorile antud pangalaenude jääk oli 66,9% SKPst. Euroalaga võrreldes on need suhtarvud siiski madalad. Euroala pankade rahvusvahelised nõuded Ungari pankade vastu ulatusid 2009. aastal 22,9%ni kohustuste kogumahust.

16 Andmed Ungari pikaajaliste intressimäärade kohta on kättesaadavad alates 2001. aastast.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

UNGARI

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 156
Joonis 1 Hindade areng 156
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 156
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 157
a) ÜTHI hiljutine areng 157
b) Inflatsiooniprognoosid 157

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 158
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 158
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (–) 159
a) Tasemed 159
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 159
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 159
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 160
a) Tasemed 160
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 160
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 160
Joonis 5 Potentsiaalsed võlasuhted tulevikus eelarve tasakaalu alternatiivsete eelduste põhjal 160
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 161
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 161

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 162
b) Ungari forinti vahetuskursi surve põhinäitajad 162
Joonis 6 Ungari forinti nominaalkurss euro suhtes 162
a) Vahetuskurss vaatlusperioodil 162
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 162
Tabel 10 Ungari forinti reaalkursi areng 163
Tabel 11 Välisareng 163
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 163

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 164
Joonis 7 Pikaajaline intressimäär 164
a) Pikaajaline intressimäär 164
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 164
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 164

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	5,4	6,2	5,6	5,7	4,8
Kontrollväärtus[1]					*1,0*
Euroala[2]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

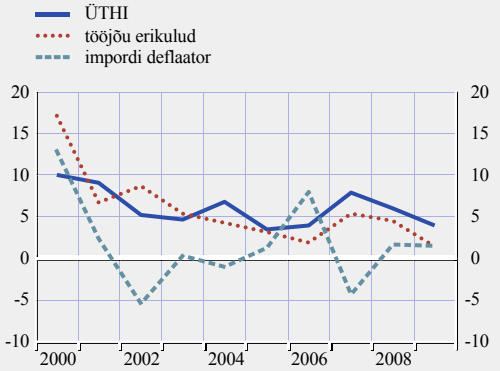

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	10,0	9,1	5,2	4,7	6,8	3,5	4,0	7,9	6,0	4,0
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	-	-	5,8	4,9	6,4	2,7	2,5	6,7	5,1	4,1
ÜTHI konstantse maksumääraga[1]	-	-	-	-	5,0	3,3	5,3	6,6	5,9	2,2
THI	9,8	9,2	5,3	4,7	6,8	3,6	3,9	7,9	6,1	4,2
Eratarbimise deflaator	9,6	8,0	3,8	4,0	4,5	3,8	3,4	6,2	5,6	4,4
SKP deflaator	9,2	10,0	7,9	4,8	5,4	2,1	3,9	5,9	3,8	4,9
Tootjahinnad[2]	14,1	10,3	2,8	5,2	8,4	6,1	8,4	6,5	11,6	1,2
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	4,9	4,1	4,4	4,3	4,9	3,5	4,0	1,0	0,6	-6,3
SKP elaniku kohta[3] (euroala = 100)	49,2	52,5	55,3	56,8	58,0	57,7	57,8	57,3	59,4	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	49,1	52,6	57,1	56,6	60,1	62,0	59,4	65,6	65,5	-
Kogutoodangu lõhe[4]	-0,3	-0,3	0,0	0,4	1,5	1,8	3,6	3,0	2,7	-4,0
Töötuse määr (%)[5]	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,1
Tööjõu erikulud, kogu majandus	17,1	6,7	8,7	5,4	4,3	3,2	1,9	5,4	4,5	1,4
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	9,7	11,6	13,7	9,9	10,9	7,1	5,3	6,7	6,5	-1,5
Tööviljakus, kogu majandus	-	4,6	4,6	4,2	6,4	3,8	3,3	1,3	1,9	-2,8
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	12,9	2,4	-5,4	0,3	-1,0	1,3	8,0	-4,3	1,7	1,5
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6]	-6,3	1,9	6,9	0,4	2,3	0,3	-6,4	6,2	1,2	-9,5
Rahamass (M3)	18,0	17,1	9,3	12,0	12,6	13,7	13,6	11,7	7,0	3,4
Laenamine pankadelt	34,3	17,7	28,4	35,1	21,9	18,0	19,4	18,2	11,3	-3,9
Börsiindeks (Budapesti BUX)	-11,0	-9,2	9,4	20,3	57,2	41,0	19,5	5,6	-53,3	73,4
Eluasemehinnad	-	-	-	10,9	9,1	0,9	-1,1	2,0	2,1	2,1

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	5,2	5,4	6,2	5,6	5,7
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	3,4	3,1	5,2	5,8	6,3
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	6,2	6,1	5,4	5,0	4,8

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	4,6	2,8
THI, OECD (detsember 2009)	4,0	3,0
THI, RVF (aprill 2010)	4,3	2,5
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	4,4	3,0

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010 1)
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,8	-4,0	-4,1
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta 2)	-0,9	-1,3	-1,4
Valitsussektori koguvõlg	72,9	78,3	78,9
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	43,8	43,2	42,3	42,2	42,3	42,2	42,6	44,8	45,4	45,8
Jooksvad tulud	43,4	42,7	41,8	41,8	41,9	41,6	41,7	44,0	44,8	44,6
Otsesed maksud	9,7	10,0	10,0	9,5	8,9	9,0	9,3	10,2	10,6	9,8
Kaudsed maksud	16,3	15,3	14,9	15,7	16,0	15,5	15,0	15,6	15,6	16,3
Sotsiaalkindlustusmaksed	13,1	12,9	12,9	12,7	12,3	12,6	12,6	13,6	13,8	13,0
Muud jooksvad tulud	4,4	4,4	4,0	3,9	4,6	4,4	4,8	4,5	4,8	5,5
Kapitalitulud	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6	0,9	0,8	0,6	1,2
Kogukulu	46,8	47,2	51,2	49,4	48,7	50,1	51,9	49,8	49,2	49,8
Jooksvad kulud	40,9	40,7	42,2	43,9	43,9	44,7	45,7	44,3	45,1	46,0
Hüvitised töötajatele	10,6	11,1	12,2	13,2	12,6	12,6	12,2	11,5	11,6	11,2
Rahalised sotsiaaltoetused	12,6	12,5	13,2	13,9	13,9	14,6	15,0	15,2	15,9	16,1
Tasumisele kuuluv intress	5,1	4,6	4,0	4,1	4,4	4,1	3,9	4,1	4,2	4,7
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,1
Muud jooksvad kulud	12,7	12,5	12,8	12,7	13,1	13,4	14,7	13,6	13,4	14,0
Kapitalikulud	5,9	6,6	8,9	5,6	4,8	5,4	6,2	5,5	4,1	3,8
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,0	-4,0	-8,9	-7,2	-6,4	-7,9	-9,3	-5,0	-3,8	-4,0
Esmane tasakaal	2,1	0,6	-4,9	-3,2	-2,0	-3,8	-5,4	-0,9	0,4	0,7
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	0,3	-0,3	-4,0	-3,7	-2,9	-3,9	-4,9	-1,4	-0,9	-1,3

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

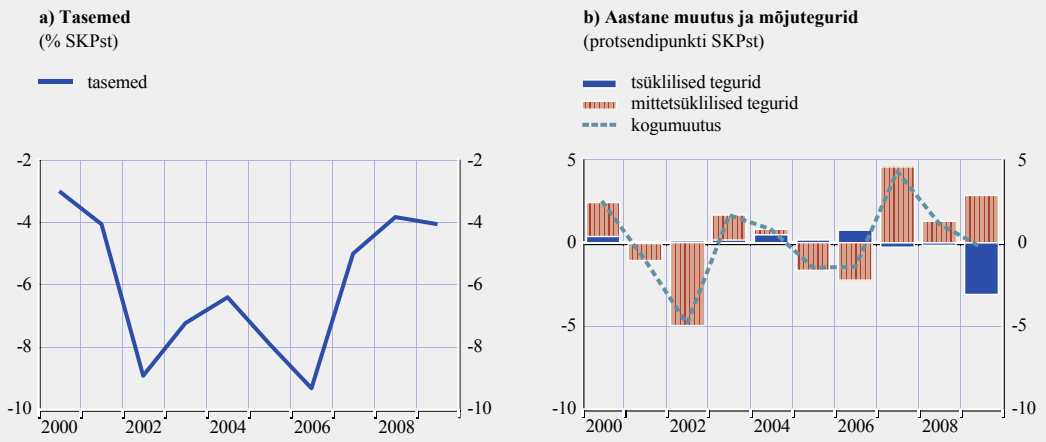

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	55,0	52,0	55,6	58,4	59,1	61,8	65,6	65,9	72,9	78,3
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	64,4	69,5	75,2	75,5	73,5	71,0	70,8	68,4	59,9	53,6
Välisvaluuta	35,6	30,5	24,8	24,5	26,5	29,0	29,2	31,6	40,1	46,4
Euro[1)]	33,9	29,0	23,8	23,6	24,5	26,5	28,6	29,6	30,8	46,4
Muud	1,7	1,4	0,9	0,8	2,0	2,5	0,6	2,0	9,3	0,0
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	74,5	70,0	67,3	61,5	57,8	54,3	53,5	50,9	48,4	44,3
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	3,8	3,6	3,5	3,9	4,1	4,6	4,6	4,7	4,5	4,6
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	17,3	19,4	21,7	19,6	17,7	15,9	16,1	13,3	10,6	10,5
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	82,7	80,6	78,3	80,4	82,3	84,1	83,9	86,7	89,4	89,5

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

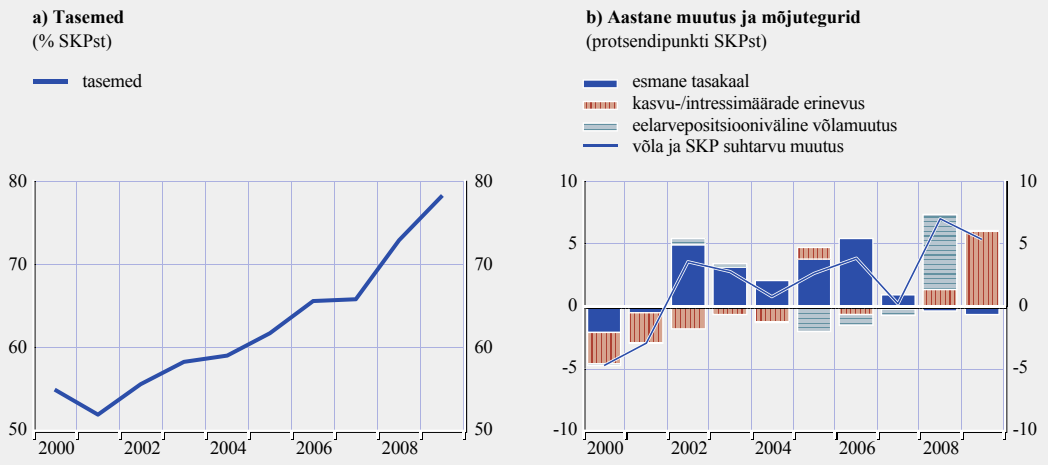

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

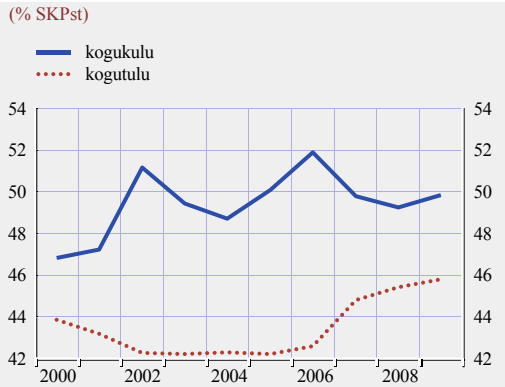

Allikas: EKPS.

Joonis 5 Potentsiaalsed võlasuhted tulevikus eelarve tasakaalu alternatiivsete eelduste põhjal

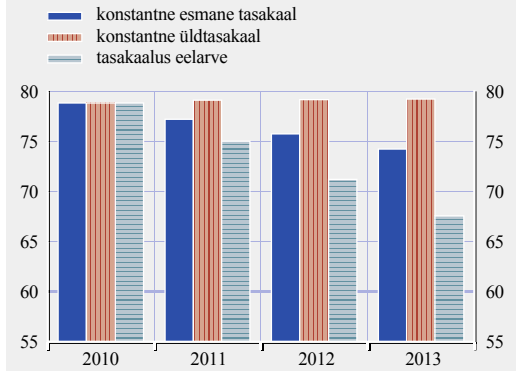

Allikad: Euroopa Komisjoni ettevaated ja EKP arvutused.
Märkused. Kolmes stsenaariumis eeldatakse, et 2010. aastal moodustab võlg SKPst prognoositud 78,9% ning et 2010. aasta –4,1%ne üldtasakaal või 0,8%ne esmane tasakaal jääb kõnealusel perioodil samaks või et alates 2011. aastast jääb eelarve tasakaalu. Nominaalseks intressimääraks eeldatakse 4,4% (riigivõla jäägi keskmine reaalkulu 1,4% pluss inflatsioon 3%). SKP reaalkasvuks on võetud Euroopa Komisjoni 2010. aasta kevade prognoos aastateks 2010–2013. Eelarvepositsioonivälised võlamuutused on võrdsustatud nulliga.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	2,8	4,0	9,4	7,5	6,3	5,8	8,5	4,5	9,8	4,1
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,0	-4,0	-8,9	-7,2	-6,4	-7,9	-9,3	-5,0	-3,8	-4,0
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-0,2	0,0	0,5	0,3	-0,1	-2,1	-0,9	-0,5	6,0	0,1
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	-2,0	2,7	-0,7	-0,5	1,6	-2,2	-0,7	-0,1	5,0	-0,5
Valuuta ja hoiused	-0,8	1,6	-1,8	0,1	1,1	-0,1	0,5	0,6	6,1	-2,7
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	-0,3	-0,1	-0,1	-0,2	0,4	0,3	0,0	-0,5	-0,4	2,0
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-0,3	1,1	1,0	-0,6	-0,8	-2,6	-1,4	-0,4	-0,7	-0,3
Erastamine	-0,7	-0,9	-0,6	-0,8	-0,3	-2,5	-0,1	-0,5	-0,6	0,0
Omakapitali juurdemaksed	0,1	1,8	1,5	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,2
Muud	0,3	0,2	0,1	0,0	-0,7	-0,2	-1,4	0,0	-0,1	-0,5
Muud finantsvarad	-0,5	0,0	0,2	0,2	1,0	0,2	0,2	0,2	-0,1	0,5
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	1,1	-1,0	-0,4	1,3	-1,2	0,1	0,0	-0,2	0,9	0,0
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	1,0	-1,1	-0,6	1,2	-0,9	0,6	-0,1	-0,1	0,8	0,2
Muud hindamise mõjud[2)]	0,1	0,1	0,2	0,1	-0,2	-0,4	0,1	-0,2	0,1	-0,2
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	0,7	-1,7	1,6	-0,6	-0,5	0,0	-0,2	-0,2	0,1	0,7

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	23,5	24,2	30,3	34,1	40,1	50,8	57,6
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	21,8	21,0	18,8	18,7	19,9	21,5	22,5

Allikas: „Contribution of the Commission's services regarding the peer review of the 2010 Hungarian pension reform", Euroopa Komisjon 2010.

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Ei
HUF/EUR kurss aprillis 2008	253,752
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	10,1
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	-24,7

Allikas: EKP.
1) Kahepoolse vahetuskursi suurim protsentuaalne kõrvalekalle 2008. aasta aprilli keskmisest tasemest ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring oli 2008. aasta aprilli tasemest tugevam (nõrgem).

Table 9 b) Ungari forinti vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	8,2	10,3	21,3	20,0	18,3	13,7	9,1	6,9
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	3,8	3,6	6,1	7,7	8,0	7,1	5,6	5,0

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 6 Ungari forinti nominaalkurss euro suhtes

a) Vahetuskurss vaatlusperioodil
(päevased andmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
aprill 2000 – aprill 2010)

Allikas: EKP.
Märkus. Joone ülespoole (allapoole) liikumine näitab Ungari forinti kallinemist (odavnemist).

Tabel 10 Ungari forinti reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes[1)]	13,6
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	-1,6
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1),2)]	14,3

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-7,9	-5,4	-6,6	-8,0	-8,2	-6,5	-6,6	-5,9	-5,9	1,5
Jooksevkonto	-8,5	-6,0	-6,9	-8,0	-8,2	-7,2	-7,2	-6,6	-7,0	0,2
Kaupade konto	-6,2	-4,2	-3,1	-3,9	-3,4	-2,5	-2,3	0,2	0,0	4,3
Teenuste konto	2,4	2,8	0,8	0,1	0,6	1,3	1,4	1,0	0,9	1,6
Tulukonto	-5,4	-5,3	-5,4	-5,0	-5,2	-5,7	-5,9	-7,3	-7,2	-6,0
Jooksevülekanded	0,7	0,8	0,7	0,8	-0,2	-0,3	-0,3	-0,5	-0,7	0,3
Kapitalikonto	0,6	0,6	0,3	0,0	0,1	0,7	0,6	0,7	1,2	1,3
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	3,7	9,4	6,6	4,1	9,9	8,9	6,6	1,8	-1,2	-2,7
Otseinvesteeringud	4,5	6,7	4,1	0,6	3,3	5,0	1,0	3,4	1,4	1,0
Portfelliinvesteeringud	-0,8	2,7	2,5	3,6	6,6	3,9	5,5	-1,6	-2,6	-3,7
Muud investeeringud	6,7	-4,2	-3,2	3,8	1,2	4,1	3,5	5,3	18,5	7,4
Reservvarad	-2,3	0,1	2,8	-0,5	-1,8	-4,4	-1,0	-0,1	-7,6	-6,1
Kaupade ja teenuste eksport	73,6	71,4	63,0	62,1	64,3	67,7	77,1	79,9	81,9	77,1
Kaupade ja teenuste import	77,4	72,8	65,2	65,9	67,1	69,0	78,0	78,7	81,0	71,2
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-63,8	-56,8	-64,8	-77,7	-83,1	-92,3	-95,4	-89,1	-106,3	-112,9
Koguvälisvõlg[2)]	-	-	-	64,2	65,7	77,1	100,9	115,1	155,0	163,2

Allikas: EKP.
Märkus. Arvud sisaldavad sihtotstarbelisi ettevõtteid (SPEd).
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	71,7	71,0	67,9	67,8	65,2	62,5	60,2	58,7	56,9	58,1
Kaupade import	56,0	55,6	54,0	53,1	56,2	56,5	55,3	55,0	54,5	55,1
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	73,0	71,2	62,4	67,2	66,8	62,6	77,1	63,7	58,9	53,2
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	38,0	29,6	40,7	39,0	51,0	51,7	30,8	40,0	45,1	41,7
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	59,9	63,0	73,8	71,6	76,4	69,6	66,4	57,6	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	30,5	49,8	35,4	46,7	49,4	71,8	75,0	73,0	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	83,6	83,8	84,5	84,1	83,1	80,9	79,2	79,0	78,2	78,9
Kaupade import	66,1	65,9	65,0	64,5	68,5	69,9	70,2	69,5	68,2	68,8

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%, perioodi keskmised)

	2009	2010			apr 2009 –
	dets	jaan	veebr	märts	märts 2010
Pikaajaline intressimäär	7,7	7,6	7,7	7,2	8,4
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 7 Pikaajaline intressimäär

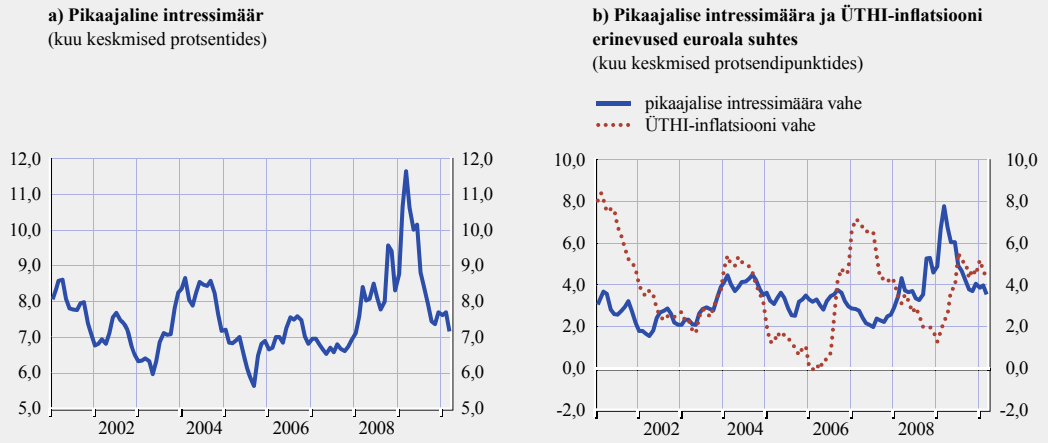

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	21,1	16,2	10,9	13,0	10,3	11,4	13,1	14,1	20,6	28,6	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	25,4	18,6	17,1	18,4	24,7	31,7	33,7	31,5	13,3	21,7	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	30,2	31,0	33,5	41,3	44,5	50,0	54,3	59,6	68,2	66,9	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	-	-	-	11,5	16,5	18,5	19,5	21,4	26,2	22,9	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.7 POOLA

5.7.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Poola 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 3,9%, s.t oluliselt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel oodatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon lähikuudel langeb.

Vaadeldes arengut pikema aja jooksul, on tarbijahindade inflatsioon järsult langenud, alanedes 2000. aasta 10,1%lt 2003. aastal 0,7%ni. Inflatsioon tõusis ajutiselt 2004. aastal, tingituna peamiselt Poola ühinemisest ELiga. Pärast madala inflatsioonitaseme perioodi aastatel 2005–2006 hakkas hinnasurve 2006. aasta lõpus taas tugevnema. Selle põhjusteks olid toiduainehindade kasv, riiklikult reguleeritud hindade ja kaudsete maksude tõus ning suurenev palgadünaamika. 2008. ja 2009. aastal püsis inflatsioon kõrgel, ligikaudu 4% tasemel, kajastades peamiselt üleilmseid energia- ja toiduainehindade šokke 2008. aastal ja investeerimispanga Lehman Brothers pankroti järel toimunud Poola zloti järsu odavnemise hilinenud mõju (vt joonis 1).

Selline areng on seotud mitme olulise poliitilise valikuga, millest kõige tähtsam on rahapoliitika suunatus hinnastabiilsuse saavutamisele, mis on keskpanga seaduses määratletud esmane eesmärk. Poola keskpank (Narodowy Bank Polski) juhib ujuva vahetuskursi režiimi ja rakendab alates 1998. aastast inflatsiooni otsejuhtimist. Alates 2004. aastast on tarbijahindade inflatsiooni keskpikk eesmärk olnud 2,5% ±1 protsendipunkt. Vahetuskursi volatiilsus on olnud enamasti suhteliselt kõrge ja on seega impordihindade muutuste kaudu mõjutanud ka inflatsiooni. Üldiselt on inflatsiooni areng toimunud suhteliselt lõdva eelarvepoliitika tingimustes, mis ilmnesid eriti selgelt 2008. aastal. Hinnastabiilsuse saavutamist on toetanud mitmed reformid, mille eesmärk on olnud finantsturu stabiilsuse parandamine, tööturu paindlikkuse suurendamine ja vähemal määral konkurentsi elavdamine tooteturul.

Alates 2000. aastast näib inflatsioon suures osas peegeldavat Poola toodangu arengut mõningase viitajaga. Pärast kiiret langust käesoleva aastakümne alguses iseloomustas Poola makromajanduslikku arengut kuni 2008. aasta keskpaigani majandustegevuse püsiv hoogustumine, mis peatus osaliselt vaid 2005. aasta esimesel poolel. 2006. ja 2007. aastal kasvas toodang aasta arvestuses enam kui 6% ning järk-järgult tekkis majanduse ülekuumenemise surve. Pidevalt paranevate tööturutingimuste ja erasektori laenumahu kiirema kasvu kontekstis toetus toodangu kasv peamiselt sisenõudlusele. Tööjõunõudluse ja tööhõive märgatav kasv ning tööjõus osalemise määra ja tööjõu netoväljavoolu vähenemine põhjustas mõnes sektoris (eelkõige ehituses, aga ka teeninduses) ja piirkonnas suure tööjõupuuduse, kusjuures töötuse määr vähenes 20%lt 2002. aastal 7,1%ni 2008. aastal. Sellise arenguga kooskõlas suurenes töötaja kohta makstav hüvitis tööviljakusega võrreldes jõulisemalt, mis kiirendas oluliselt tööjõu erikulude kasvu 2007. ja 2008. aastal. Kiire palgakasv, toiduaine- ja eluasemehindade järsk tõus ning riiklikult reguleeritud hindade kerkimine aitasid kaasa inflatsioonisurve kogunemisele alates 2006. aasta lõpust, mis tõstis inflatsiooni algselt suhteliselt madalalt tasemelt 2008. aastal 4,2%ni. Inflatsiooni üldine arengusuundumus nähtub ka muudest asjakohastest indeksitest, nagu näiteks ÜTHI (v.a töötlemata toiduained ja energia) (vt tabel 2).

Hiljutine areng näitab, et aastane ÜTHI-inflatsioonimäär jäi peaaegu kogu 2009. aasta jooksul kõrgele tasemele (ligikaudu 4%), ent on hakanud viimastel kuudel alanema, langedes 2010. aasta märtsis 2,9%ni (vt tabel 3a). 2009. aasta püsivalt kiire inflatsioon tulenes osaliselt toiduainehindade tõusust, ehkki baasefektide mõjul oli see väiksem kui 2008. aastal. Suur osa inflatsioonitempo kiirenemises oli töödeldud toiduainete kirjel, sest selle osakaal Poola ÜTHI korvis on suhteliselt suur, moodustades ligikaudu 20%. Inflatsiooni arengut mõjutas ka zloti järsk odavnemine. Teenuste ja energiahindade mõju koguinflatsioonile oli 2009. aastal märkimisväärne. Teenuste hindade areng kajastas hilinenud nõudlussurvet.

Energiahindu kergitasid suuresti reguleeritud energiahindade (peamiselt elektri- ja gaasihinnad ning kodumajapidamiste küttehinnad) tõus ja alates 2009. aasta lõpust kõrgemad üleilmsed naftahinnad. Riiklikult reguleeritud hindade (eelkõige eluruumide hooldus- ja remonditeenused ning energia kirjed) ja kaudsete maksude (tubakas, alkohoolsed joogid) tõusu kogumõju aastasele inflatsioonimäärale oli märkimisväärne, moodustades 2009. aastal vastavalt ligikaudu 0,9 ja 0,8 protsendipunkti. Kõik need tegurid ilmnesid vastukaaluks nominaalpalkade kasvu järsule aeglustumisele (eriti tööstus- ja ehitussektoris, ligikaudu 16 protsendipunkti alates 2008. aasta teisest kvartalist), mis tulenes Poola majandustegevuse langusest. Üleilmse finants- ja majanduskriisi järel alanes SKP reaalkasv 5%lt 2008. aastal 1,7%ni 2009. aastal, mis oli ühtlasi liikmesriikide seas suurim kriisijärgne majanduskasv. ÜTHI-inflatsiooni hiliseim langus näib olevat suhteliselt laiapõhjaline, kusjuures eriti aeglast kasvu täheldatakse toiduainehindades.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioonimäär 2010. aastal vahemikku 2,2–2,4% ja ulatub 2011. aastal 1,9–2,6%ni (vt tabel 3b). Prognoosiperioodil mõjutab hindade arengut tõenäoliselt kaks vastukäivat suundumust. Ühest küljest peaksid inflatsiooni alandama zloti hiljutine kallinemine ja selle hilinenud pärssiv mõju impordihindadele, vähene nõudlussurve ning tööturutingimuste edasisest halvenemisest tulenev palkade tagasihoidlik kasv. Teisest küljest võib aga inflatsioonitempo aeglustumist pidurdada maailmamajanduse kasvu taastumine ja eeldatavalt sellele järgnev üleilmne toiduaine- ja toormehindade tõus, aga ka riiklikult reguleeritud hindade ja kaudsete maksude edasine kasv. Inflatsiooniväljavaadet ohustavad tõusuriskid on peamiselt seotud Poola majanduse oodatust jõulisema taastumisega ja toormehindade eeldatust suurema kasvuga. Langusriskid on peamiselt seotud sellega, kui suurt mõju avaldab zloti vahetuskursi hiljutine tugevnemine, sest see võib kärpida impordihindu. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või zloti nominaalkurssi tõenäoliselt ka Poola majanduse järelejõudmine euroalale, arvestades et selle riigi SKP elaniku kohta ja hinnatase on euroala vastavatest näitajatest endiselt madalamad (vt tabel 2). Järelejõudmisprotsessi mõju suurust on aga raske täpselt hinnata.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on tähtis, et Poola säilitaks hinnastabiilsusele suunatud rahapoliitika keskpikas perspektiivis ning viiks ellu ulatuslikku ja usaldusväärset konsolideerimispoliitikat kooskõlas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse nõuetega. Sama oluline on, et Poola jätkaks majanduse restruktureerimist, kiirendaks erastamisprotsessi (eriti kaevandus-, keemia- ja energiasektoris) ning elavdaks veelgi konkurentsi tooteturgudel. Jätkusuutliku lähenemise edendamiseks on väga oluline parandada ka kapitali sissevoolu vastuvõtmise võimet, pidades eelkõige silmas kasvavat sissevoolu ELi fondidest, viia uurimis- ja arenduskulud vastavusse äritegevuse vajadustega ning eemaldada tõkked väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamisele. Lisaks tuleb kindla majanduskasvu ja hinnastabiilsuse tagamiseks võtta täiendavaid meetmeid, mis aitavad tõhustada tööturu toimimist ja tõsta tööjõus osalemise madalat määra. Tugevdada tuleb neid meetmeid, mille eesmärk on vältida struktuurse töötuse märkimisväärset kasvu. Eelkõige tuleks ellu viia tööturureforme, mille eesmärk on suurendada palkade diferentseeritust (pidades eriti silmas ühtse miinimumpalga süsteemi tõttu kehtivat palkade alampiiri eri piirkondades), vähendada tööjõu oskuste mittevastavust tööturu vajadustele ning parandada sotsiaaltoetuste jõudmist nende sihtrühmadeni, kes seda vajavad. Palgatõus peaks kajastama tööviljakuse kasvu ja tööturu olukorda ning võtma arvesse arengut konkureerivates riikides. Finantssektori poliitika peaks olema suunatud liiga kiire laenukasvu vältimisele tulevikus. Need meetmed aitavad saavutada jätkusuutlikku hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu.

5.7.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Poola suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Poola valitsussektori eelarve puudujääk 7,1% SKPst, mis on 3%lisest kontrollväärtusest märkimisväärselt suurem. Valitsussektori võla suhe SKPsse oli 51,0%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest madalam (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes kasvas Poola eelarve puudujäägi suhtarv 3,4 protsendipunkti võrra ning valitsussektori võla suhtarv 3,8 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 7,3%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 53,9%ni. Muude eelarvetegurite osas märgitakse, et 2009. aastal ületas eelarve puudujäägi suhtarv riiklike investeeringute suhet SKPsse ning sama prognoositakse ka 2010. aastaks.

Vaadeldes Poola eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et eelarve puudujäägi suhe SKPsse on olnud suhteliselt kõikuv (vt tabel 5 ja joonis 2a). Kui 2000. aastal moodustas puudujääk 3,0% SKPst, siis 2007. aastal vähenes see 1,9%ni SKPst ja kasvas 2008. aastal taas järsult. Eelarve sellist arengut arvestades võttis ELi Nõukogu 2004. aastal vastu otsuse ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta, mis tühistati 2008. aastal, sest 2007. aastal alanes eelarve puudujääk kontrollväärtusest madalamale tasemele. Kuna 2008. aastal ületas eelarve puudujääk endiselt soodsas makromajanduskeskkonnas taas kontrollväärtuse, otsustas ECOFINi nõukogu 7. juulil 2009, et Poolas eksisteerib ülemäärane eelarvepuudujääk, mis tuleb korrigeerida aastaks 2012. Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et enne 2009. aastat avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule üldiselt mõnevõrra positiivset mõju. Mittetsüklilised tegurid, mis alandasid eelarve puudujääki aastatel 2005–2007, halvendasid 2008. aastal tugevalt eelarve tasakaalu ning on seotud töötajate maksukoormuse vähendamisega töötamisstiimulite tõstmiseks. Ajutiste ja ühekordsete tegurite puudumisel aastatel 2004–2009 näib eelarve puudujääki mõjutanud tegurite areng kajastavat püsivat negatiivset muutust Poola struktuurses eelarvepositsioonis (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, arvestamata ühekordseid ja ajutisi meetmeid). Finants- ja majanduskriisi tekkimise ajal 2008. aastal lasi Poola valitsus toimida automaatsetel stabilisaatoritel, mille mõju taandas vaid osaliselt suvakohaste kulutuste kärpimine. Samal ajal olid eelarve arengule stiimuliks üksikisiku tulumaksu reform ja enne kriisi algust heaks kiidetud sotsiaalkindlustusmaksete vähendamine. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Poola struktuurne eelarveseisund kriisi perioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 kasvas võla suhe SKPsse kokku 14,2 protsendipunkti võrra (vt joonis 3a ja tabel 6). Nagu joonisel 3b üksikasjalikumalt näidatud, tulenes võlakoormuse suurenemine peamiselt esmase eelarvetasakaalu arengust, kajastades püsivat seost esmase eelarvepuudujäägi ja võla ebasoodsa arengu vahel. Eelarvepositsioonivälised võlamuutuste mõju oli samas kõikuv ning põhjustas eri aastatel nii võla suurenemist kui ka vähenemist (vt tabel 7). Kasvu-/intressimäärade erinevus mõjus aastatel 2004–2009 võla suhtele kokkuvõttes mõnevõrra pärssivalt. Halvenevas makromajanduskeskkonnas suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse 2009. aastal märkimisväärselt, kajastades esmase eelarvepuudujäägi kasvu ning kasvu-/intressimäärade negatiivset vahet.

Poola valitsussektori võla struktuuris alanes lühiajalise võla osatähtsus 20,7%lt 2003. aastal 8,3%ni 2009. aastal (vt tabel 6). Võlakoormuse suurust arvestades on intressimäärade muutuste mõju Poola eelarve tasakaalule suhteliselt väike. Samal ajal on välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus suhteliselt suur, ulatudes 26,7%ni. Võla kogusuurust arvestades mõjutavad vahetuskursside muutused eelarve tasakaalu üsna palju. Finants- ja majanduskriisi ajal suurenes nii lühiajalise võla kui ka välisvaluutas nomineeritud võla osatähtsus, osutades võlast tuleneva haavatavuse kasvule. Samas ei ole Poola valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi

seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulutused SKP suhtes kasvasid 41,1%lt 2000. aastal 44,5%ni 2009. aastal. Vaatlusperioodil mõjus sotsiaaltoetuste ja makstavate intresside langusele enam kui tasakaalustavalt kulude kasv rubriigis „muud jooksvad kulud", samal ajal kui kapitalikulud tõusid 3,4 protsendipunkti võrra 6,3%ni SKPst 2009. aastal, kajastades muu hulgas ulatuslikke infrastruktuuriprojekte. Valitsussektori kogutulud vähenesid 2000. aastaga võrreldes 0,7 protsendipunkti võrra, ulatudes 2009. aastal 37,4%ni SKPst, mis on 2,2 protsendipunkti võrra madalam kui 2008. aasta tase. Kokkuvõttes kajastab kogutulude areng otseste ja kaudsete maksude tõusu, mida kompenseeris osaliselt tulude langus seoses madalamate sotsiaalkindlustusmaksetega, mille eesmärk oli suurendada töötamisstiimuleid ja tööjõupakkumist.

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud veebruaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Poola keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et eesmärk on järk-järgult vähendada eelarve puudujääki, nii et see jääks 2012. aastal veidi alla 3%lise kontrollväärtuse (2,9% SKPst). Selle eelarvestrateegia põhjal kavatseb Poola valitsus vähendada 2010. aastal eelarve puudujääki 0,3 protsendipunkti võrra 6,9%ni SKPst. Samal ajal peaks struktuurne puudujääk püsima kuni 2012. aastani (kaasa arvatud) suurem kui stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikk eesmärk, mis nagu eelmisegi ajakohastatud lähenemisprogrammi kohaselt on struktuurne puudujääk 1% SKPst. Kui kogutulude osatähtsus SKPs peaks ajavahemikus 2009–2012 märkimisväärselt suurenema (2,9 protsendipunkti võrra), siis kogukulude osatähtsus tõenäoliselt väheneb (1,3 protsendipunkti võrra). Tulumaksumäära varasemale langetamisele vaatamata on kasv tulude poolel muu hulgas seotud tulumaksu laekumise eeldatava tõusuga. Kulude langus aga kajastab muu hulgas avaliku sektori palkadega seotud väiksemaid kulusid ja madalamaid sotsiaaltoetusi, mida osaliselt tasakaalustab kapitalikulude kasv. 2012. aastal peaks valitsussektori koguvõla suhtarv suurenema 55,8%ni SKPst.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Poola riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees märgatav rahvastiku vananemine. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt, mille lähtepunktiks oli 19,1% SKPst 2010. aastal, peaksid rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Poolas kuni aastani 2060 vähenema 1 protsendipunkti võrra SKPst.[17] See kajastab suurel määral 1999. aastal ellu viidud ulatuslikku pensionireformi, millega loodi teine, erakapitalist rahastatav pensionisammas. Tuleb siiski olla jätkuvalt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ja majanduslik areng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Poola riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske keskmiseks.[18]

Riigirahanduse valdkonnas seisab Poolal ees ülesanne saavutada 2012. aastaks 3% kontrollväärtusest väiksem eelarve puudujääk kooskõlas kohustustega, mis on võetud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames. Selleks tuleb määrata kindlaks ja võtta piisavalt põhjalikke konsolideerimismeetmeid, eelkõige eelarve kulude poolel. Poola eelarvestrateegia tuleb lülitada veelgi tugevamasse eelarveraamistikku, mis hõlmab rangeid kulude eeskirju, et toetada eelarve vajalikku konsolideerimist.

5.7.3 VAHETUSKURSI ARENG

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 ei osalenud Poola zlott vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi režiimi alusel (vt tabel 9a). Alates 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta veebruarini oli zlott

17 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.

18 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

tugeva nõrgenemissurve all, seejärel aga zloti vahetuskurss euro suhtes mõnevõrra taastus. Vaatlusperioodil kaubeldi Poola vääringuga enamasti 2008. aasta aprilli keskmisest vahetuskursist, mida kasutatakse illustreerivalt võrdlusalusena ERM2 keskkursi puudumisel, oluliselt odavamalt (vt tabel 9a). Suurim positiivne kõrvalekalle võrdluskursist oli 6,9% ja suurim negatiivne kõrvalekalle 41,8% (vt joonis 5 ja tabel 9a). 2010. aasta aprillis ostis Poola keskpank (Narodowy Bank Polski) välisvaluutat. 21. novembril 2008 teatasid Poola keskpank ja Euroopa Keskpank ühiselt, et on sõlminud repotehingute kokkuleppe, mille kohaselt Poola keskpank võib laenata kuni 10 miljardit eurot. 6. mail 2009 kiitis Rahvusvahelise Valuutafondi juhatus paindliku krediidiliini raames heaks üheaastase tähtajaga ennetava kokkuleppe 20,5 miljardi USA dollari ulatuses, et pakkuda Poolale toetust üleilmse finants- ja majanduskriisi ajal. Vähendades finantshaavatavusega seotud riske, aitasid need abinõud tõenäoliselt leevendada ka vahetuskursi surve ohtu.

Vaadeldes arengut üksikasjalikumalt, võib öelda, et zloti järsk odavnemine toimus ajal, mil investeerimispanga Lehman Brothers pankroti järel 2008. aasta septembris valitses üleilmsetel finantsturgudel suurenenud ebakindlus, investorid tundsid muret välismajanduse haavatavuse pärast selles piirkonnas ja Poola majanduse väljavaade oli ebasoodne. 2008. aasta oktoobrist kuni 2009. aasta veebruarini nõrgenes zloti vahetuskurss euro suhtes ligikaudu 42%, ulatudes umbes 4,88 zlotini euro kohta. Üleilmsete finantsturutingimuste järkjärguline normaliseerumine aitas kaasa vääringu langustrendi pöördumisele. 23. aprillil 2010 oli Poola zloti vahetuskurss euro suhtes 3,88 zlotti, mis on 12,8% nõrgem kui 2008. aasta aprilli keskmine tase.

Kuni 2008. aasta augustini oli zloti vahetuskurss euro suhtes protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal mõõdetuna suhteliselt kõikuv. Üleilmsetel finantsturgudel valitsevate tingimuste tõttu tõusis volatiilsus seejärel veelgi. Samal ajal on lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist viimase kahe aasta jooksul kasvanud, suurenedes üleilmse finants- ja majanduskriisi tõttu Poolas ja euroalal võetud erinevate rahapoliitiliste meetmete tulemusel 2008. aasta aprillis lõppenud kolmekuulisel perioodil 1,4 protsendipunktilt 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil 3,5 protsendipunktini (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna püsis Poola zloti reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmise näitaja lähedal (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Poolas majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist vaadatuna keeruliseks.

Muu välisarengu osas märgitakse, et aastatel 2000–2008 oli Poola maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujääk keskmiselt suhteliselt suur, ulatudes 3,2%ni SKPst. Väliskaubanduse puudujääk vähenes 6,0%lt SKPst 2000. aastal 0,9%ni 2005. aastal, kuid kerkis taas 3,9%ni 2008. aastal, kajastades sisenõudluse kiirest kasvust tingitud kaupade konto puudujäägi suurenemist. Pärast zloti ulatuslikku odavnemist ja sisenõudluse langust, mille tagajärjel vähenes import ekspordiga võrreldes suhteliselt suuremal määral, jõudis jooksev- ja kapitalikonto 2009. aastal üldjoontes tasakaalustatud positsiooni, ulatudes 0,1%ni SKPst. See muutus peegeldas peamiselt kaupade konto puudujäägi olulist kahanemist, mis tasakaalustas täielikult tulude konto puudujäägi suurenemise. Viimase kahe aasta jooksul Poola maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitali sissevoolu vähenemisega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Finantskonto puhul kattis otseinvesteeringute netosissevool keskmiselt peaaegu täielikult väliskaubanduse puudujäägi. Aastatel 2006–2008 oli muude investeeringute netosissevool samuti suur, tasakaalustades täiel määral portfelliinvesteeringute väljavoolu. 2009. aastal täheldati kõige ulatusli-

kumat sissevoolu portfelliinvesteeringute puhul, sellele järgnesid muud investeeringud ja välismaised otseinvesteeringud. Selle taustal kasvas koguvälisvõlg 38,7%lt SKPst 2000. aastal 56,7%ni SKPst 2008. aastal ning tõusis seejärel 2009. aastal 59,4%ni SKPst. Samal ajal halvenes märkimisväärselt Poola rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –30,7%lt SKPst 2000. aastal –56,6%ni ja –59,5%ni SKPst vastavalt 2008. ja 2009. aastal. Poola on avatud majandusega riik. Kaupade ja teenuste väliskaubanduses vähenes ekspordinäitaja 2008. aasta 40,0%lt SKPst 2009. aastal 38,9%ni ning impordinäitaja langes 2008. aasta 43,9%lt 2009. aastal 38,8%ni (vt tabel 11).

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 55,9% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli 57,9%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Poola sissetulevates otseinvesteeringutes 74,0% ja 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 47,6%. Poola varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 39,6% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 36,5% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

5.7.4. PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Poolas oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 6,1%, mis on ainult pisut kõrgem kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

2001. aastast kuni 2003. aasta keskpaigani alanesid pikaajalised intressimäärad Poolas märkimisväärselt, ent suurenesid seejärel taas kuni 2004. aasta keskpaigani paralleelselt inflatsioonisurve tugevnemise ja eelarvearenguga seotud ebakindluse tõusuga. Pärast seda alanes pikaajaliste intressimäärade tase inflatsiooni soodsa dünaamika ja zloti kallinemise taustal kuni 2005. aasta septembrini, peegeldades euroala vastava näitaja arengut (vt joonis 6a). Keskkonnas, mida iseloomustasid tugevnev inflatsioonisurve ja võlakirjade intressimäärade kasv arenenud turgudel, tõusid intressimäärad taas 2005. aasta lõpust kuni 2008. aasta keskpaigani. 2007. aasta suvele järgnenud finantsturgude suurenenud volatiilsuse perioodil vähenes mitteresidentide nõudlus Poola riigivõlakirjade järele üsna märgatavalt, avaldades pikaajalistele intressimääradele lõpuks mõningast tõususurvet. Finantskriis suurendas Poola riigi riskipreemiat ning põhjustas väliskapitali väljavoolu ja likviidsuspingeid riigivõlakirjade turul. 2008. aasta oktoobris alandas üks reitinguagentuur Poola krediidireitingu väljavaate positiivselt stabiilsele. Selle tingis üleilmsete majandus- ja finantstingimuste halvenemise eeldatav negatiivne mõju Poola majandusele. Majanduslangust ja vähenevat inflatsioonisurvet silmas pidades alandas Poola keskpank (Narodowy Bank Polski) 2008. aasta novembrist kuni 2009. aasta juunini viitintressimäära kokku 250 baaspunkti võrra 3,50%ni. Pikaajaliste intressimäärade kõrge volatiilsus 2008. aasta lõpust kuni 2009. alguseni kajastas investorite suurt riskikartlikkust, majanduskasvu väljavaatega seotud täiendavat ebakindlust, Poola zloti odavnemist ning turgude tugevnenud kartusi seoses eelarve puudujäägi kasvu ja sellest tuleneva oodatava võlakirjade ulatusliku pakkumisega puudujäägi rahastamiseks. 2009. aasta mais kiitis RVF heaks ennetava kokkuleppe paindliku krediidiliini raames, et pakkuda Poolale toetust üleilmse finants- ja majanduskriisi ajal. Sellele järgnenud positiivsed majanduskasvu näitajad ja välismajanduse tasakaalu oluline paranemine tõid Poola võlakirjaturule kapitali sissevoolu, ehkki riigivõlakirjadega kaubeldi kitsas vahemikus, mistõttu pikaajalised intressimäärad järgisid 2009. aasta veebruarist 2010. aasta veebruarini horisontaalset trendi. 2010. aasta märtsis alanesid pikaajalised intressimäärad märgatavalt.

Poola pikaajaliste intressimäärade ja euroala võlakirjade keskmiste intressimäärade erinevus on alates 2004. aasta keskpaigast vähenenud (vt joonis 6b). Alates 2007. aasta juulist suurenes intressimäärade vahe kahe üleilmse finantskriisi perioodi tõttu märkimisväärselt, ent jäi siiski

2004. aasta kõrgtasemest allapoole. Vaatlusperioodi lõpus oli pikaajaliste intressimäärade erinevus 2,1 protsendipunkti.

Poola finantssektor on euroalaga võrreldes väiksem ja palju vähem arenenud (vt tabel 14). Poola pangandussektoris on oluline roll välismaistel, eelkõige euroala pankadel. Pangalaenude bilansiline jääk oli suhteliselt väike, ulatudes 2009. aasta lõpus 50,1%ni SKPst. Valdav osa erasektorile antud laenudest on nomineeritud Poola zlottides. Ettevõtete sektori turupõhised laenud, mida väljendatakse ettevõtete fikseeritud tootlusega lunastamata väärtpaberite väärtusena, moodustasid 2009. aasta lõpus 7,3% SKPst. Kriisieelse tasemega võrreldes aktsiaturu kapitaliseeritus alanes, ent jäi teiste Kesk-Euroopa aktsiaturgudega võrreldes suhteliselt kõrgele tasemele, ulatudes 2009. aastal ligikaudu 30,4%ni SKPst. Aktsiaturu arengut toetas aktiivsem osalemine pensioni- ja investeerimisfondides. Euroala pankade rahvusvahelised nõuded on aja jooksul järk-järgult kasvanud, moodustades 2009. aastal 12,4% kohustuste kogumahust.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

POOLA

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 174
Joonis 1 Hindade areng 174
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 174
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 175
a) ÜTHI hiljutine areng 175
b) Inflatsiooniprognoosid 175

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 176
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 176
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (–) 177
a) Tasemed 177
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 177
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 177
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 178
a) Tasemed 178
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 178
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 178
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 179
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 179

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 180
b) Zloti vahetuskursi surve põhinäitajad 180
Joonis 5 Poola zloti nominaalkurss euro suhtes 180
a) Vahetuskurss vaatlusperioodil 180
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 180
Tabel 10 Poola zloti reaalkursi areng 181
Tabel 11 Välisareng 181
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 181

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 182
Joonis 6 Pikaajaline intressimäär 182
a) Pikaajaline intressimäär 182
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 182
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 182

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	3,8	3,9	3,4	2,9	3,9
Kontrollväärtus[1]					*1,0*
Euroala[2]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

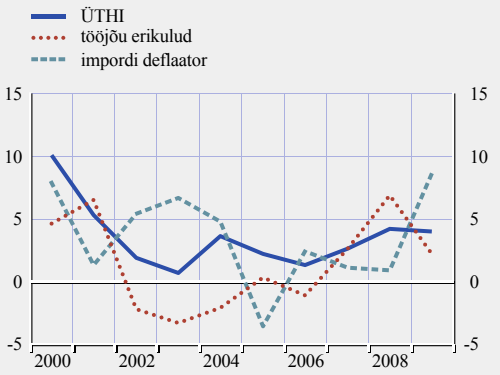

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	10,1	5,3	1,9	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2	4,0
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	9,8	5,1	2,0	0,6	2,8	1,2	0,6	2,0	3,6	3,3
ÜTHI konstantse maksumääraga[1]	-	-	-	-	3,1	1,6	1,1	2,1	3,5	3,2
THI	10,1	5,5	1,9	0,8	3,5	2,1	1,0	2,5	4,2	3,5
Eratarbimise deflaator	10,0	3,8	3,3	0,4	3,0	2,1	1,2	2,4	4,2	2,7
SKP deflaator	7,3	3,5	2,2	0,4	4,1	2,6	1,5	4,0	3,0	3,7
Tootjahinnad[2]	-	3,1	0,5	1,6	7,6	2,2	3,4	4,0	5,4	2,4
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,0	1,7
SKP elaniku kohta[3] (euroala = 100)	42,9	42,4	43,4	44,2	46,3	46,9	47,5	49,8	52,0	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	57,8	64,5	60,9	52,8	51,6	59,8	61,2	60,9	66,4	-
Kogutoodangu lõhe[4]	1,2	-0,3	-1,8	-1,2	0,3	-0,4	0,9	2,4	2,2	-0,6
Töötuse määr (%)[5]	16,1	18,3	20,0	19,7	19,0	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2
Tööjõu erikulud, kogu majandus	4,6	6,5	-2,2	-3,3	-2,1	0,3	-1,1	2,6	6,9	2,2
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	10,8	10,2	2,3	1,6	1,9	1,7	1,8	4,9	8,1	3,7
Tööviljakus, kogu majandus	6,8	12,3	4,6	5,1	4,1	1,4	2,9	2,3	1,2	1,3
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	7,9	1,3	5,4	6,7	4,8	-3,6	2,4	1,1	0,9	8,6
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6]	1,9	9,9	-4,3	-9,2	-1,5	11,6	3,1	3,8	9,3	-18,2
Rahamass (M3)	11,9	9,6	-1,1	5,8	8,6	13,7	16,8	14,8	17,1	8,1
Laenamine pankadelt	17,0	4,3	3,5	7,1	3,1	14,7	26,6	35,7	29,3	7,9
Börsiindeks (Varssavi üldindeks)	-1,3	-22,0	3,2	44,9	27,9	33,7	41,6	10,4	-51,1	46,9
Eluasemehinnad	-	-	-	-	-6,1	20,0	3,8	45,3	42,4	-

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	3,8	3,8	3,9	3,4	2,9
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	1,7	1,9	2,9	3,4	2,9
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	3,9	3,6	3,1	2,7	2,6

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	2,4	2,6
THI, OECD (detsember 2009)	2,2	1,9
THI, RVF (aprill 2010)	2,3	2,4
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	2,4	2,4

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010 1)
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,7	-7,1	-7,3
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta 2)	0,9	-1,8	-1,0
Valitsussektori koguvõlg	47,2	51,0	53,9
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	38,1	38,5	39,3	38,5	37,2	39,4	40,2	40,3	39,6	37,4
Jooksvad tulud	38,1	38,5	39,3	38,4	37,2	38,8	39,7	39,8	39,1	36,8
Otsesed maksud	7,2	6,3	6,7	6,5	6,5	7,0	7,5	8,6	8,6	7,4
Kaudsed maksud	12,6	12,5	13,2	13,2	12,9	13,6	14,2	14,1	14,2	12,8
Sotsiaalkindlustusmaksed	12,9	13,4	12,9	12,8	12,3	12,3	12,2	12,0	11,4	11,3
Muud jooksvad tulud	5,4	6,4	6,4	6,0	5,5	5,9	5,8	5,2	5,0	5,1
Kapitalitulud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6
Kogukulu	41,1	43,8	44,3	44,7	42,6	43,4	43,9	42,2	43,3	44,5
Jooksvad kulud	38,2	39,8	40,2	40,2	38,7	39,0	39,0	37,3	37,8	38,2
Hüvitised töötajatele	10,1	10,7	10,8	10,7	10,1	10,0	9,8	9,6	10,0	10,2
Rahalised sotsiaaltoetused	16,0	16,9	17,0	16,9	16,0	15,7	15,2	14,2	14,1	14,7
Tasumisele kuuluv intress	3,0	3,1	2,9	3,0	2,8	2,8	2,7	2,3	2,2	2,6
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	9,0	9,0	9,6	9,6	9,9	10,5	11,4	11,2	11,5	10,6
Kapitalikulud	2,9	4,0	4,0	4,5	3,9	4,4	4,8	4,8	5,5	6,3
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,0	-5,3	-5,0	-6,2	-5,4	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,1
Esmane tasakaal	0,0	-2,1	-2,1	-3,2	-2,6	-1,3	-1,0	0,4	-1,5	-4,5
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	-0,6	-1,9	-1,5	-2,9	-2,0	-0,7	0,3	2,3	0,9	-1,8

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+)/puudujääk (-)

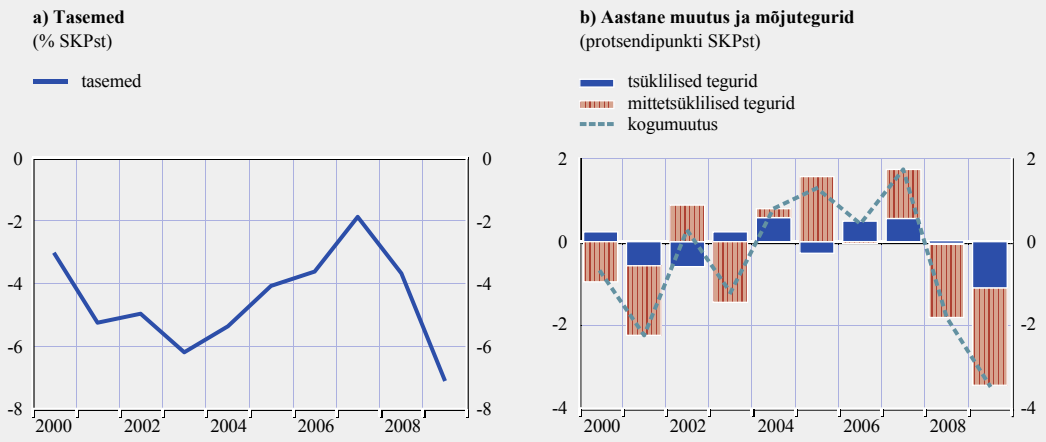

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	45,0	47,2	51,0
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	53,5	61,7	66,1	67,4	73,3	72,3	73,9	75,8	73,6	73,3
Välisvaluuta	46,5	38,3	33,9	32,6	26,7	27,7	26,1	24,2	26,4	26,7
Euro[1)]	15,7	14,6	15,0	18,3	16,7	18,4	18,8	17,7	19,3	19,3
Muud	30,8	23,7	19,0	14,3	10,0	9,4	7,3	6,5	7,1	7,4
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	50,1	60,0	59,5	58,3	59,3	58,4	60,6	62,9	65,9	62,5
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	5,0	4,0	4,0	4,0	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	9,4	17,4	19,5	20,7	13,5	7,1	5,9	4,5	8,7	8,3
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	90,6	82,6	80,5	79,3	86,5	92,9	94,1	95,5	91,3	91,7

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

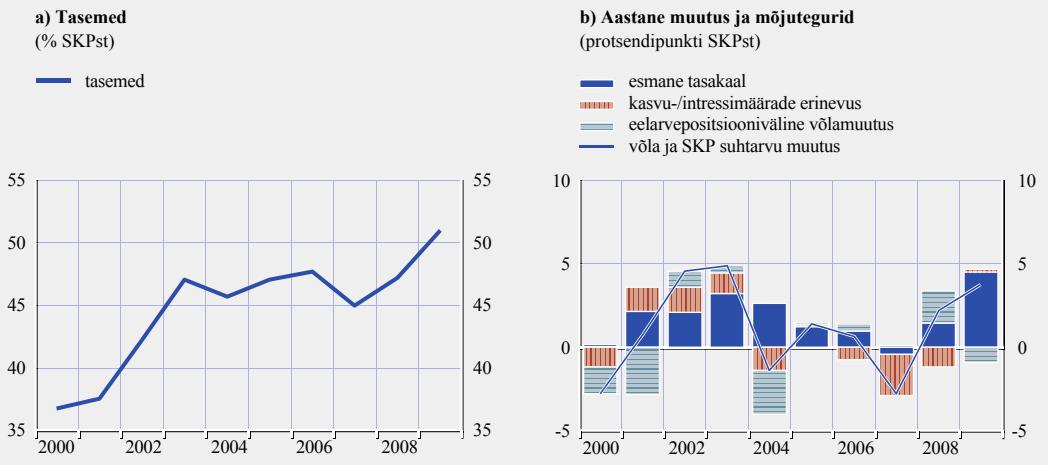

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

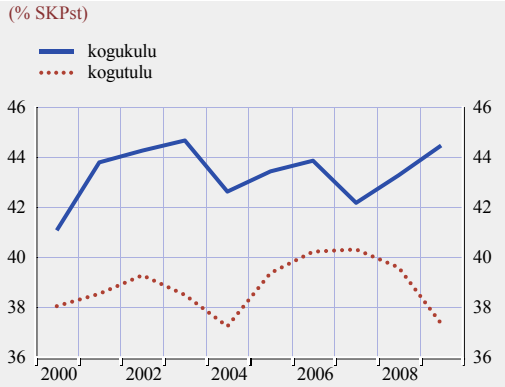

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	1,4	2,4	5,9	6,6	2,8	4,1	4,1	2,0	5,6	6,2
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-3,0	-5,3	-5,0	-6,2	-5,4	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,1
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-1,6	-2,8	1,0	0,4	-2,6	0,1	0,4	0,1	1,9	-0,9
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	-1,8	-1,7	0,3	-0,4	-0,7	1,1	1,4	1,5	0,4	-0,8
Valuuta ja hoiused	0,7	-0,3	0,0	0,4	0,0	0,8	0,6	1,0	0,4	0,2
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,4	-0,1	-0,1
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-3,5	-1,1	-0,5	-0,6	-1,2	-0,3	0,1	-0,1	-0,1	-0,3
Erastamine	-	-0,9	-0,4	-0,5	-1,1	-0,4	-0,1	-0,2	-0,2	-0,4
Omakapitali juurdemaksed	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Muud	-	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Muud finantsvarad	0,9	-0,3	0,8	-0,2	0,4	0,5	0,6	0,3	0,2	-0,7
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	0,1	-0,8	0,4	1,0	-1,9	-0,9	-0,7	-1,0	2,1	-0,1
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	-0,6	-1,1	0,8	1,3	-2,2	-0,3	-0,4	-0,9	2,0	-0,3
Muud hindamise mõjud[2)]	0,7	0,3	-0,4	-0,3	0,3	-0,5	-0,3	-0,1	0,1	0,2
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	0,1	-0,4	0,3	-0,2	0,0	-0,2	-0,2	-0,4	-0,6	0,1

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil *t* protsendina SKPst perioodil *t*, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	18,9	19,0	27,2	36,0	41,3	55,7	69,0
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	20,5	19,1	17,8	17,9	17,7	17,9	18,1

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Ei
PLN/EUR kurss aprillis 2008	3,44213
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	6,9
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	-41,8

Allikas: EKP.
1) Kahepoolse vahetuskursi suurim protsentuaalne kõrvalekalle 2008. aasta aprilli keskmisest tasemest ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring oli 2008. aasta aprilli tasemest tugevam (nõrgem).

b) Poola zloti vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	4,7	8,3	21,0	23,6	17,6	13,5	9,3	9,3
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	1,6	1,6	2,4	2,8	3,1	3,3	3,5	3,5

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Poola zloti nominaalkurss euro suhtes

a) Vahetuskurss vaatlusperioodil
(päevased andmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
aprill 2000 – aprill 2010)

Allikas: EKP.
Märkus. Joone ülespoole (allapoole) liikumine näitab Poola zloti kallinemist (odavnemist).

Tabel 10 Poola zloti reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes[1)]	7,4
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	4,2
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1),2)]	8,4

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-6,0	-3,1	-2,8	-2,5	-3,6	-0,9	-2,1	-3,6	-3,9	0,1
Jooksevkonto	-6,0	-3,1	-2,8	-2,5	-4,0	-1,2	-2,7	-4,7	-5,1	-1,6
Kaupade konto	-7,2	-4,0	-3,7	-2,6	-2,2	-0,9	-2,0	-4,0	-4,9	-1,0
Teenuste konto	0,8	0,4	0,4	0,1	0,0	0,2	0,2	1,1	1,0	1,1
Tulukonto	-0,4	-0,3	-0,5	-1,1	-3,2	-2,2	-2,8	-3,8	-2,6	-3,2
Jooksevülekanded	0,8	0,8	1,0	1,1	1,4	1,7	1,9	2,0	1,5	1,6
Kapitalikonto	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3	0,6	1,1	1,1	1,6
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	7,4	3,6	2,9	3,1	8,4	6,3	2,3	2,9	1,6	5,5
Otseinvesteeringud	5,5	3,0	2,0	2,0	4,7	2,3	3,1	4,3	2,2	2,0
Portfelliinvesteeringud	1,9	0,6	1,0	1,1	3,7	4,1	-0,9	-1,3	-0,6	3,5
Muud investeeringud	-1,5	-1,8	1,2	1,3	-5,0	-1,4	1,8	6,5	5,9	3,0
Reservvarad	-0,4	0,2	-0,3	-0,6	-0,4	-2,7	-0,8	-3,0	0,8	-3,3
Kaupade ja teenuste eksport	27,1	27,0	28,6	33,3	37,5	37,1	40,3	40,8	40,0	38,9
Kaupade ja teenuste import	33,4	30,6	31,9	35,8	39,7	37,8	42,2	43,6	43,9	38,8
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-30,7	-29,5	-34,9	-41,7	-41,6	-42,5	-45,7	-50,1	-56,6	-59,5
Koguvälisvõlg[2)]	38,7	36,8	40,3	47,6	42,0	44,1	46,6	48,4	56,7	59,4

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	62,0	60,9	59,5	59,9	58,5	56,5	55,2	54,5	53,7	55,9
Kaupade import	54,2	55,0	55,6	55,5	60,0	60,6	58,5	58,7	58,0	57,9
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	70,1	73,6	73,1	73,6	74,9	74,3	74,2	74,3	74,7	74,0
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	18,0	23,9	47,5	46,0	46,7	23,0	42,6	35,1	40,3	39,6
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	30,4	41,6	51,0	51,7	58,1	57,1	53,9	47,6	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	37,9	5,9	11,5	23,0	15,6	26,4	37,4	36,5	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	81,2	81,2	81,1	81,9	80,5	78,6	79,0	78,9	77,8	79,3
Kaupade import	69,0	69,7	69,7	69,6	75,2	75,3	73,0	73,3	71,8	72,1

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%, perioodi keskmised)

	2009	2010			apr 2009 –
	dets	jaan	veebr	märts	märts 2010
Pikaajaline intressimäär	6,2	6,1	6,1	5,7	6,1
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

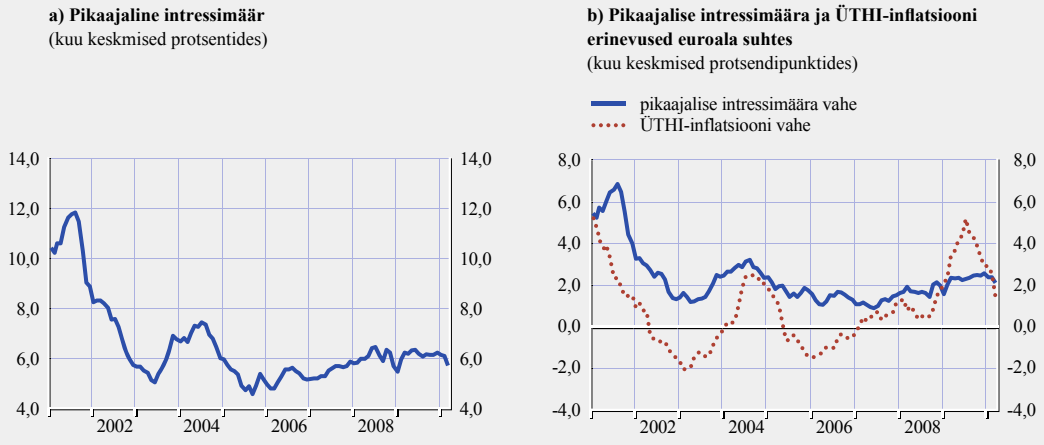

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	6,5	6,6	6,1	6,4	5,3	6,9	6,4	5,8	5,0	7,3	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	17,5	13,3	13,7	16,6	23,2	31,4	41,3	43,3	21,0	30,4	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	27,1	27,7	27,5	28,2	26,5	28,4	32,8	39,0	49,4	50,1	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	-	-	-	-	4,4	3,8	4,8	7,6	12,5	12,4	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.8 RUMEENIA

5.8.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Rumeenia 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 5,0%, s.t oluliselt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Värskeimate andmete alusel eeldatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon langeb lähikuudel.

Kui vaadelda arengut pikema aja jooksul, on tarbijahindade inflatsioon Rumeenias selgelt langenud, ehkki algselt oli selle tase kõrge (vt joonis 1). ÜTHI-inflatsioon alanes 45,7%lt 2000. aastal 5,6%ni 2009. aastal. Eriti jõuliselt aeglustus inflatsioonitempo aastatel 2000–2004 ning selle peamised põhjused olid toiduainehindade kasvu tugev aeglustumine ja ELiga liitumist ettevalmistavad ulatuslikud struktuurireformid. Alates 2005. aastast toetas inflatsioonitempo aeglustumist ka impordihindade areng, sest Rumeenia leu kurss euro suhtes tõusis märkimisväärselt. 2007. aasta teisel poolel hoogustus inflatsioon mitme pakkumispoolse šoki ja süveneva nõudlussurve koostoimel, enne kui hakkas 2008. aasta keskpaigas taas aeglustuma, kajastades madalamaid toormehindu ja majandusaktiivsuse vähenemist, mis enam kui tasakaalustas vahetuskursi märkimisväärse languse mõju.

Inflatsiooni areng on seotud mitme olulise poliitilise valikuga, eelkõige otsusega võtta rahapoliitika suunaks hinnastabiilsuse saavutamine, mis on sätestatud ka keskpanga seaduses. Aastatel 2000–2004 keskendus Rumeenia keskpanga (Banca Națională a României) tegevus mitme eesmärgi saavutamisele, sealhulgas välisvaluutareservide taastamine, vääringu liigse kallinemise vältimine ja inflatsioonitempo järkjärguline aeglustumine. 2005. aastal läks keskpank üle inflatsiooni otsejuhtimisele ja võttis kasutusele juhitava ujuvkursi režiimi. Tarbijahinnainflatsiooni aastaseks eesmärgiks määrati algselt 7,5%, mida hiljem järk-järgult vähendati, nii et eesmärk aastateks 2009 ja 2010 oli 3,5% ning 2011. aastaks 3,0%. Ehkki eelarvepoliitika oli küllaltki leebe ega soodustanud inflatsioonitempo aeglustumist, toimus aastatel 2001–2005 siiski mõningane eelarve konsolideerimine. Pärast seda hakkas eelarve puudujääk SKP suhtes suurenema ning kasvas 2008. ja 2009. aastal järsult. Ent alates 2009. aastast on Rumeenia valitsus võtnud ELi ja RVFi juhitavas finantsabiprogrammis sätestatud konsolideerimismeetmeid.

Vaadeldes inflatsiooni dünaamikat viimase kümne aasta jooksul, tuleb silmas pidada majanduse ülekuumenemist aastatel 2004–2008, millele järgnes majandustegevuse järsk aeglustumine. Mitme aasta jooksul langenud koguinflatsioon hakkas 2007. aasta alguses kiirenema, tõustes ligikaudu 4,0%lt umbes 9,0%ni 2008. aasta keskpaigas. Selle tingis peamiselt pakkumisega seotud šokk, mis tulenes toiduaine- ja energiahindadest, mis kokku moodustavad ligikaudu 60% Rumeenia ÜTHI korvist. Kasvas ka ÜTHI-inflatsioonimäär (v.a töötlemata toiduained ja energia), kuid mõõdukamalt. Lisaks tugevale sisenõudlusele, mida üha rohkem mõjutasid tootmisvõimsuse puudujäägid, kajastas ÜTHI-inflatsioonimäära kasv ka pingelisi tööturutingimusi ja vähearenenud avalikku infrastruktuuri. Tootuse määr vähenes rekordiliselt kõrgelt 8,4%lt 2002. aastal 5,8%ni 2008. aastal ning palgakasv oli kiirem kui tööviljakuse kasv, mis hoogustas omakorda tööjõu erikulude kasvu. Tööjõu erikulud suurenesid ajavahemikus 2007–2008 keskmiselt 14,8%, aidates kaasa konkurentsivõime vähenemisele. Inflatsioonisurvet süvendas ka impordihindade tõus, mille põhjustas osaliselt leu odavnemine alates 2007. aasta keskpaigast. 2008. aasta jooksul aga toimus ÜTHI-inflatsiooni arengus pööre, mis oli peamiselt tingitud energia- ja toiduainehindade langusest, ning alates 2008. aasta lõpust hakkas majandustegevus jõuliselt aeglustuma.

Hiljutine areng näitab, et valdava osa 2009. aastast jätkas inflatsioonisurve vähenemist ning ÜTHI-inflatsioon langes 6,8%lt 2009. aasta jaanuaris 4,3%ni sama aasta oktoobris. Pärast seda aastane inflatsioonimäär siiski veidi tõusis, olles 2010. aasta jaanuaris 5,2%. Veebruaris hakkas inflatsioon langema, jõudes

märtsis 4,2%ni (vt tabel 3a). Inflatsiooni esialgne vähenemine kuni oktoobrini oli suuresti tingitud energia- ja toiduainehindadest tuleneva inflatsioonisurve leevenemisest. Hoolimata sisenõudluse järsust vähenemisest oli ÜTHI, milles ei arvestata töötlemata toiduainete ja energia komponenti, püsivam ja vähenes aeglasemalt, kajastades suurt jäikust majanduses ning tubakahindade tõusu aktsiisimaksude tõusu tulemusel.

Inflatsioonile lisas survet ka vääringu odavnemine. Tööjõu erikulude kasv püsis 2009. aastal hinnangute kohaselt eriti kiirena, kajastades nii töötaja kohta makstava hüvitise suhteliselt kiiret kasvu kui ka tööviljakuse kasvu aeglustumist ning seda eelkõige põllumajandussektoris. Vastusena majandusolude pikale veninud halvenemisele on hiljuti siiski täheldatud kohandumise algust jaehindade suundumustes ja palgakujunduses. Lõpetuseks võib öelda, et ehkki riiklikult reguleeritud hinnad (k.a energiahinnad) moodustasid 2009. aastal Rumeenia ÜTHI korvist 24%, vähenes aasta jooksul nende mõju koguinflatsioonile. Aastavahetuse paiku toimunud inflatsiooni kasv peegeldas valdavalt tubakaaktsiisi tõusu ja elektrihindade kohandamist. Alates 2009. aasta lõpust toetasid inflatsiooni kasvu ka baasefektid ja naftahinna tõus. Inflatsiooni hiljutist arengut tuleks vaadelda 2009. aastal aset leidnud majandustegevuse märgatava aeglustumise kontekstis. 2009. aasta neljandas kvartalis püsis SKP reaalkasv kolmanda kvartaliga võrreldes muutumatuna –1,5% tasemel.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioonimäär 2010. aastal vahemikku 4,0–4,4% ja püsib 2011. aastal 3,0–3,5% tasemel. 2010. aastal peaks inflatsioonisurve veelgi leevenema, saades mõjutusi sisenõudluse vähenemisest ja kõrgest töötuse määrast, mis pärsib palgakujundust. Peamiseks inflatsioonitempo kiirenemise riskiks on toorme- ja riiklikult reguleeritud hindade dünaamika, samal ajal kui langusrisk on seotud asjaoluga, et riigisisese hinnasurve langus võib osutuda seni arvatust ulatuslikumaks või pikemaajaliseks, kui majandusaktiivsus hakkab elavnema aeglasemalt, kui praegu eeldatakse. Lähiaastatel mõjutab inflatsiooni ja/või leu nominaalkurssi tõenäoliselt ka Rumeenia majanduse järelejõudmine euroalale, arvestades et selle riigi SKP elaniku kohta ja hinnatase on euroala vastavatest näitajatest endiselt märkimisväärselt madalamad (vt tabel 2). Selle protsessi mõju suurust on aga raske täpselt hinnata.

Jätkusuutlikku lähenemist toetava keskkonna saavutamiseks on muu hulgas tähtis, et Rumeenia viiks ellu stabiilsusele suunatud rahapoliitikat ning jätkaks eelarve konsolideerimist kooskõlas ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse nõuetega ning kohustustega, mis on võetud ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi raames. Tooteturgude osas on oluline viia lõpule kommunikatsioonivõrkude sektori liberaliseerimine ja parandada energiatõhusust. Üldisemalt võttes on äärmiselt oluline suurendada börsiettevõtete tõhusust. Samuti tuleb veelgi suurendada ELi rahastamise vastuvõtmise võimet, et arendada ja parandada avalikku infrastruktuuri. Tööturul tuleb võtta meetmeid tööjõu pakkumise kvaliteedi ja kvantiteedi tõstmiseks. See on eriti tähtis praeguse töötuse kasvu tingimustes, et vältida struktuurse töötuse märkimisväärset kasvu või tööjõus osalemise määra langust. Meetmed peavad muu hulgas hõlmama haridussüsteemi vastavusse viimist tööturu vajadustega, maaelanikkonnale mõeldud koolitusprogrammide loomist, töölepingute paindlikumaks muutmist ja piirkondliku tööjõu mobiilsuse suurendamist. Palkade tõus peab olema kooskõlas tööviljakuse suurenemise, töötuse määra ning konkureerivate riikide arenguga. Finantssektori poliitika eesmärk peaks olema liiga kiire laenukasvu vältimine tulevikus. Arvestades võimalikke finantsstabiilsuse riske, mis on seotud välisvääringus laenude kõrge tasemega Rumeenias, on väga tähtis võtta makrousaldatavusmeetmeid, et vähendada nende laenude andmisest tulenevat haavatavust. Siinkohal on vajalik päritolu- ja asukohariigi järelevalveasutuste vaheline tihe koostöö. Need meetmed aitavad saavutada jätkusuutlikku hinnastabiilsust toetavat keskkonda ning edendada konkurentsi ja tööhõive kasvu.

5.8.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Rumeenia suhtes kehtib praegu ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Rumeenia valitsussektori eelarve puudujääk 8,3% SKPst, mis on 3%lisest kontrollväärtusest märkimisväärselt suurem. Valitsussektori koguvõla suhe SKPsse oli 23,7%, s.t 60%lisest kontrollväärtusest oluliselt madalam (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes halvenes eelarve tasakaal 2,9 protsendipunkti võrra ning võlakoormus suurenes 10,4 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal vähenema 8,0%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 30,5%ni. Muude eelarvetegurite osas märgitakse, et 2009. aastal ületas eelarve puudujäägi suhtarv riiklike investeeringute suhet SKPsse ning sama prognoositakse ka 2010. aastaks.

Vaadeldes Rumeenia eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et pärast 2005. aastani toimunud langust hakkas eelarve puudujäägi suhe SKPsse suurenema ning kasvas 2008. ja 2009. aastal järsult (vt tabel 5 ja joonis 2a). Jätkuvalt väga kiirest majanduskasvust hoolimata tõusis eelarve puudujääk 2,5%lt SKP suhtes 2007. aastal 5,4%ni 2008. aastal. Makromajandusliku keskkonna arvatust ulatuslikuma halvenemise tõttu kasvas eelarve puudujääk 2009. aastal 8,3%ni SKPst. Arvestades asjaolu, et 2008. aastal ületas eelarve puudujääk kontrollväärtuse (3% SKPst), otsustas ECOFINi nõukogu 7. juulil 2009, et Rumeenias eksisteerib ülemäärane eelarvepuudujääk, mis tuleb korrigeerida aastaks 2011. ECOFINi nõukogu 12. veebruari 2010. aasta soovituse põhjal pikendati tähtaega 2012. aastani. Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et aastatel 2000–2008 avaldasid tsüklilised tegurid eelarve tasakaalule püsivalt positiivset mõju. Mittetsüklilised tegurid üldiselt suurendasid eelarve puudujääki samas ajavahemikus. Kõige ulatuslikumalt halvendasid mittetsüklilised tegurid eelarve tasakaalu 2008. aastal, mil kasvasid märkimisväärselt jooksvad kulud, eelkõige avaliku sektori palgad, pensionid ja tegevuskulud. Kuna ajavahemikus 2005–2008 ajutised ja ühekordsed tegurid puudusid, näib eelarve puudujääki mõjutanud tegurite areng kajastavat püsivat negatiivset muutust Rumeenia struktuurses eelarvepositsioonis (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, v.a ühekordsed ja ajutised meetmed). See suundumus pöördus 2009. aastal, kui Rumeenia valitsus hakkas võtma eelarve konsolideerimise meetmeid, mis olid ette nähtud RVFi ja Euroopa Komisjoni poolt ühiselt rahastatavas maksebilansi toetusprogrammis. Konsolideerimismeetmed keskendusid eelkõige kulude poolele, et piirata jooksvaid kulusid. Eelkõige kärbiti kaupade ja teenuste tarbimist valitsussektoris ning personalikulusid. 2009. aasta eelarvepuudujääki aitasid piirata kapitalikulude vähendamine ja intressikuludelt säästmine. Siiski jäi 2009. aasta eelarvepuudujäägi eesmärgi (7,8% SKPst) saavutamisest puudu ligikaudu 0,5%. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvu kiirusega seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Rumeenia struktuurne eelarveseisund kriisi perioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 suurenes võla suhe SKPsse kokku 1,2 protsendipunkti võrra, olles alates 2006. aastast pidevalt ning 2009. aastal kiirelt kasvanud (vt joonis 3a ja tabel 6). Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, püsis esmane eelarvetasakaal aastatel 2001–2005 üldjoontes neutraalsena ning hakkas võla suurenemist põhjustama alates 2006. aastast. Kasvu-/intressimäärade erinevus aitas aastatel 2001–2008 kaasa võla suhte vähenemisele. Seevastu eelarvepositsiooniväline võlamuutus suurendas võlakoormust kuni 2004. aastani ja seejärel vähendas seda (vt joonis 3b). Järsult halvenevas makromajanduskeskkonnas suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse 2009. aastal jõuliselt, kajastades suurel määral esmase eelarvepuudujäägi kasvu ning kasvu-/intressimäärade negatiivset vahet.

Rumeenia valitsussektori võla struktuuris alanes lühiajalise võla osatähtsus 20%lt 2000. aastal 9,4%ni 2006. aastal, kuid hakkas seejärel suurenema, ulatudes 2009. aastal 22,9%ni (vt tabel 6).

Võla taset arvestades on intressimäärade muutuste mõju Rumeenia eelarve tasakaalule suhteliselt väike. Samal ajal on välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus suur, ulatudes 2009. aastal 61,2%ni. Võla kogusuurust arvestades mõjutavad vahetuskursi muutused eelarve tasakaalu küllaltki palju. Rumeeniat 2009. aastal tabanud finants- ja majanduskriisi ajal suurenes lühiajalise võla osatähtsus märkimisväärselt, osutades võlaga seotud haavatavuse kasvule. Samuti kasvas märkimisväärselt välisvääringus nomineeritud võla osatähtsus. Samal ajal ei ole Rumeenia valitsus võtnud tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulud SKP suhtes kasvasid 38,5%lt 2000. aastal 40,4%ni 2009. aastal. Vaatlusperioodil ning eriti aastatel 2008–2009 suurenes rubriikide „sotsiaaltoetused" ja „hüvitised töötajatele" osakaal SKPs. Samuti kasvas kapitalikulude osatähtsus SKPs, eriti pärast infrastruktuuriprojektide hoogustumist 2006. ja 2007. aastal. Valitsussektori kogutulud SKP suhtes püsisid aastatel 2000–2007 üldjoontes stabiilsena ligikaudu 33% tasemel, hoolimata maksude märkimisväärsest langetamisest seoses ühtlustatud tulumaksumäära reformiga 2005. aastal. Kogutulude ja SKP suhtarv alanes 2008. aasta lõpus ja eriti 2009. aastal pärast finants- ja majanduskriisi, mil suhtarv langes 32,1%ni SKPst.

Tulevikku vaadates võib 2009–2012 aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud märtsis 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Rumeenia keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et eesmärk on järk-järgult vähendada eelarvepuudujäägi suhet SKPsse nii, et see ulatuks 2011. aastal 4,4%ni ning mahuks 2012. aastal 3%lise kontrollväärtuse sisse. Selle eelarvestrateegia põhjal kavatseb Rumeenia valitsus vähendada 2010. aastal eelarve puudujääki 1,7 protsendipunkti võrra 6,3%ni SKPst. Samal ajal peaks struktuurne puudujääk püsima programmiperioodi jooksul kõrgem kui stabiilsuse ja majanduskasvu paktiga kooskõlas määratletud keskpikk eesmärk, mis on 0,7% SKPst. Tulude ja SKP suhtarv peaks 2010. aastal pisut tõusma ning vähenema programmiperioodi lõpuks, kui arvestada prognoositavat makromajanduslikku arengut ning tulumaksumäära ja sotsiaalkindlustusmaksete oodatavaid kärpeid. Alates 2010. aastast kavandatav eelarve konsolideerimine keskendub peamiselt kulude poolele, hõlmates avaliku sektori palkade ja pensionide külmutamist ning avalikus sektoris kaupadele ja teenustele tehtavate kulutuste kärpeid. Valitsussektori koguvõla suhtarv peaks prognoosiperioodil suurenema, ulatudes 2012. aastal 29,7%ni SKPst.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Rumeenia riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riiki ootab ees järsk rahvastiku vananemine. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 14,7% SKPst 2010. aastal, peaksid kuni aastani 2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Rumeenias märkimisväärselt suurenema, kasvades 8,5 protsendipunkti võrra SKPst.[19] ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi raames kavatsetakse 2010. aastal vastu võtta ulatusliku pensionireformi kava. Reformi tuleb jõuliselt rakendada, olles samal ajal äärmiselt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ja majanduslik areng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Rumeenia riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske suureks.[20]

Riigirahanduse valdkonnas seisab Rumeenial ees ülesanne saavutada 2012. aastaks 3%lisest kontrollväärtusest väiksem eelarvepuudujääk kooskõlas kohustustega, mis on võetud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames. Lisaks tuleb täita kohustusi, milles on kokku lepitud ELi ja RVFi juhitava finantsabiprogrammi raames. Selleks tuleb võtta soovitatud

19 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.

20 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

meetmeid kulude poolel nii 2010. aasta eelarves kui ka edaspidi. Vajadusel tuleb täiendavaid meetmeid rakendada ka tulude poolel. Eriti oluline on vastu võtta ja rakendada pensionireformi kava, et vähendada riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske pikas perspektiivis. Samal ajal tuleks jätkata riigirahanduse kvaliteedi parandamist, suurendades tootlikkust tõstvate riiklike investeeringute osatähtsust. Rumeenia eelarvestrateegiat peaks toetama, läbivaadatud eelarveraamistiku vastuvõtmine ja jõuline rakendamine. See raamistik sisaldub eelarvevastutuse seaduse eelnõus, mis kuulub eelarve juhtimise valdkonda.

5.8.3 VAHETUSKURSI ARENG

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 ei osalenud Rumeenia leu vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi režiimi alusel (vt tabel 9a). Alates 2008. aasta keskpaigast kuni 2009. aasta alguseni oli leu tugeva nõrgenemissurve all, pärast seda on aga leu vahetuskurss euro suhtes mõnevõrra tugevnenud. Vaatlusperioodil kaubeldi Rumeenia vääringuga enamasti oluliselt odavamalt kui 2008. aasta aprilli keskmine vahetuskurss 3,64281 leud euro kohta, mida kasutatakse illustreerivalt võrdlusalusena ERM2 keskkursi puudumisel. Suurim positiivne kõrvalekalle sellest võrdlusalusest oli 4,5% ja suurim negatiivne kõrvalekalle 19,3% (vt joonis 5 ja tabel 9a). 25. märtsil 2009 saavutati kokkulepe ELi ja RVFi juhitava rahvusvahelise finantsabipaketi kohta, mille raames toetatakse Rumeeniat kokku 20 miljardi euro väärtuses kuni 2011. aasta esimese kvartalini, et juhtida riigi majandus usaldusväärse ja jätkusuutliku kasvu teele. See kokkulepe aitas vähendada finantshaavatavust ja leevendada survet vahetuskursile.

Vaadates arengut üksikasjalikumalt, võib öelda, et leu järsk odavnemine toimus ajal, mil Rumeenia majanduse väljavaade halvenes (mida kajastasid kehvemad hinnangud Rumeenia riigi krediidireitingule 2008. aasta lõpus), investorid tundsid muret välise haavatavuse pärast ning investeerimispanga Lehman Brothers kokkuvarisemise järel 2008. aasta septembris valitses maailma finantsturgudel suurenenud ebakindlus. 2008. aasta oktoobrist kuni 2009. aasta jaanuarini nõrgenes leu vahetuskurss peaaegu 20% ehk ligikaudu 4,35 leuni euro kohta. Pärast finantsturutingimuste järkjärgulist normaliseerumist tugevnes leu vahetuskurss mõnevõrra, olles 23. aprillil 2010 4,12 leud euro kohta, mis on 2008. aasta aprilli keskmisest 13,2% nõrgem.

Kuni 2009. aasta aprillini oli Rumeenia leu vahetuskurss euro suhtes protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal mõõdetuna väga kõikuv. Pärast seda hakkas volatiilsus üleilmsete finantsturutingimuste normaliseerudes vähenema, kuid püsis siiski küllaltki kõrgel tasemel. Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist oli kogu vaatlusperioodil suur, ulatudes keskmiselt ligikaudu 9,1 protsendipunktini. Selle tingisid Rumeenia ja euroala inflatsiooni vahe ning Rumeenia majanduse ebasoodne väljavaade, mida kajastasid reitinguagentuuride kehvemad hinnangud riigi krediidireitingule, ning üleilmne finants- ja majanduskriis. 2010. aasta märtsis lõppenud kolmekuulisel perioodil oli erinevus 6,5 protsendipunkti (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Rumeenia leu reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmisest näitajast mõnevõrra kõrgem (vt tabel 10). Nende näitajate tõlgendamisel tuleb siiski olla ettevaatlik, sest vaatlusperioodil toimus Rumeenias majanduslik lähenemine, mis teeb reaalkursi arengu hindamise ajaloolisest perspektiivist vaadatuna keeruliseks.

Muu välisarengu osas märgitakse, et aastatel 2002–2007 teatas Rumeenia oma maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto puudujäägi järkjärgulisest kasvust, mis ulatus ajavahemikus 2006–2008 kahekohaliste näitajateni. Selle arengu tõi peamiselt kaasa kaupade konto puudujäägi kasv, mis oli osaliselt tingitud sisenõudluse jõulisest suurenemisest. Ehkki jooksev- ja kapitalikonto suurt puudujääki võib osaliselt seostada Rumeenia majanduses aset leidva

arenenumatele riikidele järelejõudmise protsessiga, on nii suurte puudujääkide tõttu tekkinud siiski jätkusuutlikkusega seotud kahtlused. Suurte puudujääkide korrigeerimise vajadus ilmnes Rumeenias juba majanduse ülekuumenemise perioodile järgnenud ulatusliku kohandumisprotsessi alguses. Pärast sisenõudluse suurt langust, mille tagajärjel vähenes ka import, kahanes puudujääk 11,1%lt SKPst 2008. aastal 4,0%ni 2009. aastal. See muutus jooksev- ja kapitalikonto saldos kajastas peamiselt kaupade konto puudujäägi järsku vähenemist ja vähemal määral tulude konto puudujäägi kahanemist. Viimase kahe aasta jooksul Rumeenia maksebilansis toimunud muutusi on seostatud kapitali sissevoolu järsu vähenemisega üleilmse finants- ja majanduskriisi kontekstis. Finantskonto puhul märgitakse, et kuni 2008. aastani kattis väliskaubanduse puudujäägi peamiselt otse- ja muude investeeringute netosissevool. Portfelliinvesteeringute netosissevool oli küllaltki kõikuv ega moodustanud märkimisväärset osa Rumeenia jooksevkonto puudujäägi rahastamises. 2009. aastal vähenes aga üleilmsete finantspingete tõttu märkimisväärselt muude investeeringute maht. Selle taustal kasvas koguvälisvõlg 36,0%lt SKPst 2000. aastal 56,0%ni 2008. aastal ja 68,9%ni 2009. aastal. Lisaks halvenes märkimisväärselt Rumeenia rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, alanedes –26,9%lt SKPst 2000. aastal –53,4%ni ja –61,9%ni SKPst vastavalt 2008. ja 2009. aastal. Rumeenia on väikese avatud majandusega riik. Selle kaupade ja teenuste eksport kasvas 2008. aasta 30,3%lt 2009. aastal 31,2%ni SKPst ning impordi maht vähenes 2008. aasta 43,5%lt 2009. aastal 37,3%ni (vt tabel 11). Üleilmsete finantsturutingimuste normaliseerudes tuleb pikaajalise jätkusuutliku välispositsiooni saavutamiseks ja säilitamiseks rakendada asjakohast riiklikku majanduspoliitikat.

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 57,7% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli 53,2%. 2009. aastal oli euroala riikide osatähtsus Rumeenia sissetulevates otseinvesteeringutes 82,2% ning 2008. aastal oli nende osatähtsus portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes 65,0%. Rumeenia varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, moodustasid 2009. aastal 19,1% otseinvesteeringutest ja 2008. aastal 19,1% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

5.8.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Rumeenias oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 9,4%, mis on oluliselt kõrgem kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

Inflatsiooni märkimisväärsele vähenemisele vaatamata tõusid Rumeenia pikaajalised intressimäärad alates 2005. aasta lõpust kuni 2006. aasta lõpuni (vt joonis 6a).[21] 2007. aasta alguses hakkasid pikaajalised intressimäärad seoses rahapoliitika leevenemisega mõnevõrra langema. Alates 2007. aasta novembrist järgisid pikaajalised intressimäärad mõõdukat tõususuunda ja ulatusid 2008. aasta juulis 7,3%ni. 2008. aasta lõpus kajastasid majandusolukorra halvenemist, kasvu aeglustumist ja tarbijate kindlustunde vähenemist mitme reitinguagentuuri kehvemad hinnangud Rumeenia krediidireitingu väljavaatele. Alates 2008. aasta augustist aitas üleilmne finants- ja majanduskriis kaasa riigi riskipreemia kasvule ja likviidsusega seotud turupingete tekkimisele. Rumeenia pikaajalised intressimäärad tõusid ja muutusid väga kõikuvaks. 2009. aasta keskel kiideti heaks ELi ja RVFi juhitav rahvusvaheline finantsabipakett. 2009. aasta suvel tõusid pikaajalised intressimäärad siiski kõrge 11,5%ni. Lisaks aitas 2009. aasta sügisel poliitikas valitsenud ebakindlus kaasa riigi riskipreemia tõusule. Inflatsioonisurve leevenemine alates 2009. aasta keskpaigast ja Rumeenia krediidireitingu väljavaate tõstmine negatiivselt tasemelt stabiilseks 2010. aasta alguses toetasid pikaajaliste intressimäärade märkimisväärset langust, kuid need jäid siiski suhteliselt kõrgeks, olles 2010. aasta märtsis 7,1%. Rumeenia pikaajaliste intressimäärade arengu tõlgendamisel tuleb siiski olla

21 Andmed Rumeenia pikaajaliste intressimäärade viitemäära kohta on kättesaadavad alates 2005. aastast.

ettevaatlik, sest Rumeenia riigivõlakirjade turg on küllaltki mittelikviidne ning seda iseloomustab tehingute vähesus.

Aastatel 2005–2007 kõikus Rumeenia pikaajaliste intressimäärade ja euroala võlakirjade keskmiste intressimäärade vahe 4 ja 2,2% vahemikus, langedes 2007. aasta juulis kõigi aegade madala, 2,2% tasemeni. Selle tingis Rumeenia pikaajaliste intressimäärade languse ja euroala pikaajaliste intressimäärade tõusu koosmõju. Samaaegselt Rumeenia ja euroala inflatsioonimäärade vahe muutumisega kasvas 2007. aasta teisest poolest kuni 2009. aasta keskpaigani pikaajaliste intressimäärade erinevus. Rumeenia ja euroala inflatsiooni vahe hakkas 2009. aasta märtsis järk-järgult vähenema, samal ajal kui intressimäärade erinevus kasvas, ulatudes 2009. aasta augustis 7,7 protsendipunktini. Pärast seda erinevus vähenes, kuid püsis 2010. aasta märtsis siiski küllaltki suurena 3,5 protsendipunkti tasemel.

Euroalaga võrreldes on Rumeenia kapitaliturg palju väiksem ega ole veel välja arenenud (vt tabel 14). Rahvusvaheliste standardite järgi on ettevõtete võlakirjade turg emissioonimahu alusel otsustades varajases arenguetapis: 2009. aasta lõpus moodustasid ettevõtete emiteeritud võlakirjad üksnes 0,2% SKPst. Bukaresti börsi kapitaliseeritus vähenes 2008. aastal ja 2009. aasta alguses järsult ning moodustas 2009. aasta detsembris 10,3% SKPst. Pankadepoolne rahastamine on teiste riikidega võrreldes vähem arenenud (2009. aasta lõpus 40,7% SKPst). Rumeenia pangandussektoris on oluline roll välismaistel, eelkõige euroala pankadel. Ligikaudu 60% erasektorile antud laenudest on nomineeritud välisvääringus. Euroala pankade rahvusvahelised nõuded Rumeenias on küllaltki mahukad ja ulatusid 2009. aastal 27,3%ni kohustuste kogumahust.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

RUMEENIA

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 192
Joonis 1 Hindade areng 192
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 192
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 193
a) ÜTHI hiljutine areng 193
b) Inflatsiooniprognoosid 193

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 194
Tabel 5 Valitsussektori eelarve-positsioon 194
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) /puudujääk (–) 195
a) Tasemed 195
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 195
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 195
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 196
a) Tasemed 196
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 196
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 196
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 197
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 197

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 198
b) Rumeenia leu vahetuskursi surve põhinäitajad 198
Joonis 5 Rumeenia leu nominaalkurss euro suhtes 198
a) Vahetuskurss vaatlusperioodil 198
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 198
Tabel 10 Rumeenia leu reaalkursi areng 199
Tabel 11 Välisareng 199
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 199

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 200
Joonis 6 Pikaajaline intressimäär 200
a) Pikaajaline intressimäär 200
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 200
Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad 200

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	4,7	5,2	4,5	4,2	5,0
Kontrollväärtus[1]					*1,0*
Euroala[2]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

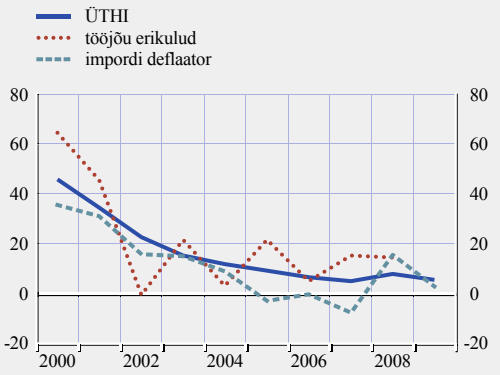

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	-	-	19,0	15,1	12,2	6,3	5,8	5,5	7,6	6,6
ÜTHI konstantse maksumääraga[1]	-	-	-	-	10,9	8,1	5,4	4,2	7,1	4,0
THI	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9	9,0	6,6	4,8	7,9	5,6
Eratarbimise deflaator	37,6	34,5	20,3	15,8	12,7	6,9	4,9	4,8	9,5	3,3
SKP deflaator	43,3	37,8	22,7	23,4	15,5	12,2	10,6	13,5	15,2	2,8
Tootjahinnad[2]	56,4	39,4	25,3	18,3	19,2	10,8	10,3	8,4	12,8	2,1
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	2,4	5,7	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-7,1
SKP elaniku kohta[3] (euroala = 100)	23,2	24,8	26,4	28,3	31,2	31,9	35,1	38,1	-	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	42,4	41,5	42,7	42,1	42,0	53,3	56,5	62,8	58,6	-
Kogutoodangu lõhe[4]	-9,6	-6,1	-3,1	-1,1	3,5	3,5	6,6	7,4	9,3	-1,8
Töötuse määr (%)[5]	6,9	6,4	8,4	7,0	8,0	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9
Tööjõu erikulud, kogu majandus	64,5	45,4	-0,6	21,5	3,1	21,6	4,9	15,2	14,5	-
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	69,8	55,1	16,2	28,0	13,7	28,6	12,4	22,0	23,2	-
Tööviljakus, kogu majandus	3,2	6,7	16,9	5,3	10,3	5,7	7,2	5,9	7,6	-
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	35,5	30,9	15,7	14,9	8,9	-2,9	-0,4	-7,6	15,5	2,8
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6]		-23,3	-16,3	-13,7	-6,4	11,0	2,6	6,7	-8,5	-12,2
Rahamass (M3)	-	-	-	-	-	40,0	31,1	31,5	13,4	7,4
Laenamine pankadelt	30,0	57,6	51,9	68,6	35,4	52,2	61,4	56,1	25,0	-1,6
Börsiindeks (Bukaresti BET)	8,1	-4,8	126,9	26,0	103,8	38,0	28,5	32,6	-70,3	37,3
Eluasemehinnad	-	-	-	39,5	30,7	63,8	53,2	51,5	-10,9	-27,8

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ning Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele. Vaatlusperioodide 2000–2004 andmed on esitanud Rumeenia riiklik statistikaasutus.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	4,6	4,7	5,2	4,5	4,2
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	3,2	3,7	5,7	6,7	7,6
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	3,9	3,4	3,6	4,0	4,4

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	4,3	3,0
THI, OECD (detsember 2009)[1]	-	-
THI, RVF (aprill 2010)	4,0	3,1
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	4,4	3,5

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.
1) Rumeenia ei ole OECD liige.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010[1)]
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	-5,4	-8,3	-8,0
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta[2)]	0,1	-2,9	-2,6
Valitsussektori koguvõlg	13,3	23,7	30,5
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	33,8	32,5	33,0	32,0	32,3	32,3	33,1	33,5	32,1	32,1
Jooksvad tulud	33,7	32,4	32,9	31,9	31,9	32,0	32,9	33,4	32,0	31,7
Otsesed maksud	7,0	6,4	5,8	6,0	6,4	5,3	6,0	6,7	6,7	6,6
Kaudsed maksud	12,2	11,3	11,6	12,3	11,7	12,9	12,8	12,3	11,7	11,0
Sotsiaalkindlustusmaksed	11,4	11,2	11,1	9,9	9,7	10,3	10,3	10,5	10,1	10,4
Muud jooksvad tulud	3,1	3,5	4,4	3,8	4,1	3,5	3,8	3,8	3,5	3,7
Kapitalitulud	0,1	0,1	0,1	0,0	0,4	0,3	0,2	0,1	0,1	0,3
Kogukulu	38,5	36,0	35,0	33,5	33,5	33,5	35,3	36,0	37,6	40,4
Jooksvad kulud	34,5	32,9	31,6	29,9	30,5	29,6	30,2	30,4	32,0	35,0
Hüvitised töötajatele	7,9	8,3	8,5	8,2	8,1	8,7	9,1	9,3	10,0	10,6
Rahalised sotsiaaltoetused	9,7	9,7	9,3	8,4	8,7	8,9	8,8	9,2	10,4	12,9
Tasumisele kuuluv intress	3,9	3,4	2,5	1,6	1,4	1,1	0,8	0,7	0,7	1,5
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud jooksvad kulud	13,1	11,4	11,3	11,6	12,2	10,9	11,4	11,1	10,9	9,9
Kapitalikulud	3,9	3,1	3,5	3,6	3,0	3,9	5,1	5,7	5,6	5,4
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	-4,7	-3,5	-2,0	-1,5	-1,2	-1,2	-2,2	-2,5	-5,4	-8,3
Esmane tasakaal	-0,7	-0,1	0,5	0,1	0,2	-0,1	-1,3	-1,8	-4,7	-6,8
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	-1,2	-0,8	1,4	2,0	1,8	2,7	3,0	3,2	0,1	-2,9

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

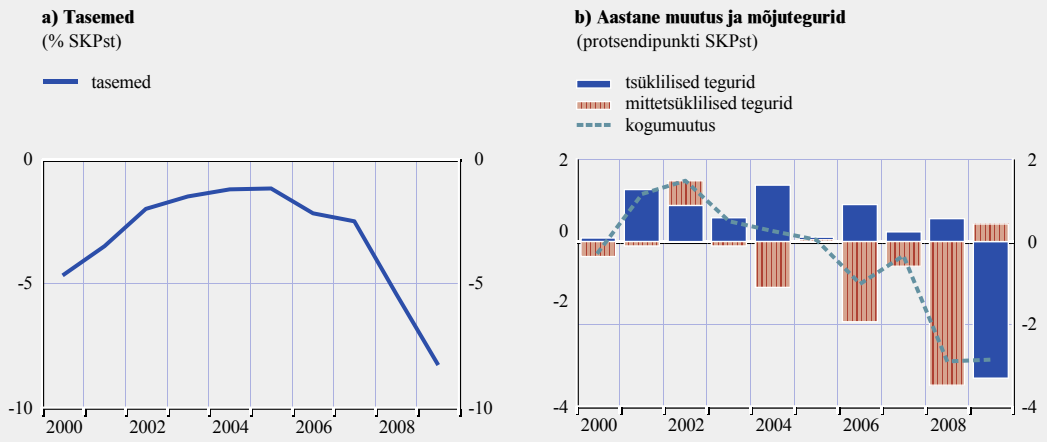

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	22,5	25,7	24,9	21,5	18,7	15,8	12,4	12,6	13,3	23,7
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	35,9	29,4	27,9	19,2	24,1	19,0	21,5	34,4	41,8	38,8
Välisvaluuta	64,1	70,6	72,1	80,8	75,9	81,0	78,5	65,6	58,2	61,2
Euro[1)]	20,4	24,3	33,1	44,8	48,3	51,5	50,1	47,0	42,5	49,9
muud	43,6	46,3	39,0	36,0	27,6	29,5	28,4	18,5	15,6	11,3
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	30,6	37,9	35,1	28,4	28,2	30,0	20,7	31,6	42,9	50,7
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	3,9	4,0	4,1	4,7	4,8	5,6	7,6	5,9	4,0	5,7
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	20,0	17,2	24,8	12,9	16,2	6,4	9,4	12,9	18,5	22,9
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	80,0	82,8	75,2	87,1	83,8	93,6	90,6	87,1	81,5	77,1

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

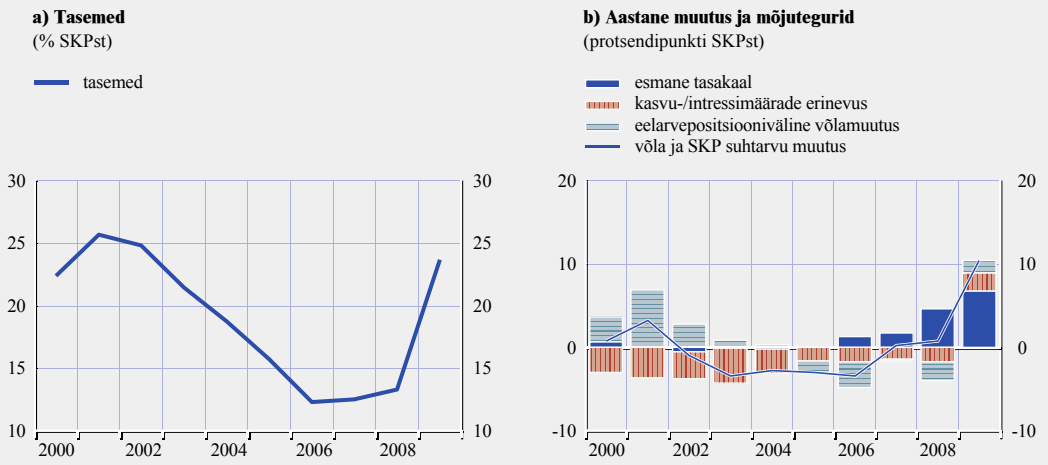

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

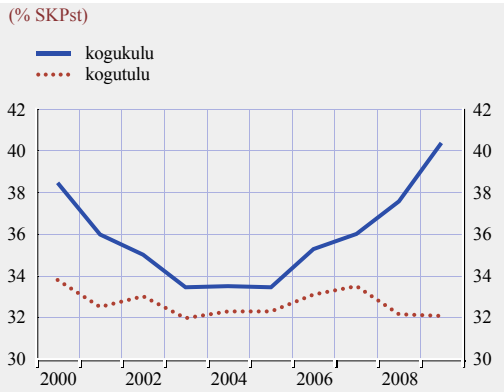

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	7,7	10,3	4,9	2,3	1,6	-0,3	-0,9	2,3	3,2	9,8
Valitsussektori eelarve ülejääk (+)/puudujääk (-)	-4,7	-3,5	-2,0	-1,5	-1,2	-1,2	-2,2	-2,5	-5,4	-8,3
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	3,0	6,8	2,9	0,9	0,4	-1,4	-3,1	-0,2	-2,3	1,5
Finantsvara netosoetamine (+)/netomüük (-)	0,5	1,9	1,0	0,8	1,7	0,5	-0,5	0,9	-1,4	1,6
Valuuta ja hoiused	0,2	1,1	0,3	0,3	1,8	0,4	1,7	-0,1	-1,1	1,8
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	0,3	-0,1	0,8	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-0,6	-0,3	-0,3	-0,3	-1,2	-0,5	-2,3	-0,1	-0,1	0,0
Erastamine	-0,6	-0,3	-0,3	-0,3	-1,2	-0,5	-2,4	-0,1	-0,1	0,0
Omakapitali juurdemaksed	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Muud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muud finantsvarad	0,6	1,2	0,3	0,8	0,8	0,6	0,0	1,1	-0,3	-0,2
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	2,6	2,8	2,4	1,1	-0,6	-0,4	-1,3	0,1	1,2	0,4
Kasum (-)/ kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	2,8	1,6	2,1	1,3	-0,8	-0,3	-1,3	0,1	1,0	0,5
Muud hindamise mõjud[2)]	-0,2	1,3	0,3	-0,2	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,2	-0,1
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	-0,1	2,1	-0,5	-1,0	-0,7	-1,5	-1,2	-1,2	-2,1	-0,6

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	21,3	21,3	25,7	30,3	40,7	54,0	65,3
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	14,0	14,7	15,1	17,0	19,3	22,0	23,2

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Ei
RON/EUR kurss aprillis 2008	3,64281
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	4,5
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	-19,3

Allikas: EKP.
1) Kahepoolse vahetuskursi suurim protsentuaalne kõrvalekalle 2008. aasta aprilli keskmisest tasemest ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring oli 2008. aasta aprilli tasemest tugevam (nõrgem).

Tabel 9 b) Rumeenia leu vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	8,3	10,0	15,0	8,7	6,3	3,4	4,1	5,5
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	6,4	7,2	11,8	12,5	10,4	8,2	9,4	6,5

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Rumeenia leu nominaalkurss euro suhtes

a) Vahetuskurss vaatlusperioodil
(päevased andmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
aprill 2000 – aprill 2010)

Allikas: EKP.
Märkus. Joone ülespoole (allapoole) liikumine näitab Rumeenia leu kallinemist (odavnemist).

Tabel 10 Rumeenia leu reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes[1)]	11,3
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	-16,9
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1),2)]	11,9

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	-3,7	-5,3	-3,1	-5,6	-7,5	-7,9	-10,5	-12,8	-11,1	-4,0
Jooksevkonto	-3,8	-5,5	-3,3	-5,9	-8,3	-8,6	-10,4	-13,5	-11,5	-4,5
Kaupade konto	-4,8	-7,4	-5,7	-7,6	-8,7	-9,8	-12,0	-14,3	-13,6	-5,9
Teenuste konto	-0,6	-0,3	0,0	0,1	-0,3	-0,4	0,0	0,3	0,5	-0,3
Tulukonto	-0,7	-0,7	-1,0	-2,3	-4,2	-2,9	-3,3	-3,3	-2,6	-1,8
Jooksevülekanded	2,3	2,8	3,3	3,9	4,9	4,5	4,9	3,9	4,3	3,5
Kapitalikonto	0,1	0,2	0,2	0,4	0,8	0,7	0,0	0,7	0,4	0,5
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	3,4	4,3	5,0	4,6	7,7	7,5	8,7	6,0	6,2	4,2
Otseinvesteeringud	3,0	2,9	3,5	3,7	8,4	6,6	8,9	5,7	6,7	3,8
Portfelliinvesteeringud	0,4	1,3	1,5	1,0	-0,7	1,0	-0,2	0,4	-0,4	0,4
Muud investeeringud	2,8	2,8	3,9	3,6	6,3	6,6	6,3	11,2	6,5	2,0
Reservvarad	-2,6	-3,6	-3,9	-1,9	-7,9	-6,6	-5,3	-3,5	0,1	-1,0
Kaupade ja teenuste eksport	32,7	33,1	35,3	34,7	35,8	33,0	32,3	29,2	30,3	31,2
Kaupade ja teenuste import	38,1	40,7	41,0	42,2	44,8	43,2	44,3	43,2	43,5	37,3
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-26,9	-25,0	-21,2	-27,1	-26,4	-29,5	-36,2	-47,1	-53,4	-61,9
Koguvälisvõlg[2)]	36,0	35,0	37,3	37,2	34,5	39,4	40,4	50,9	56,0	68,9

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	58,4	63,2	61,7	61,1	59,4	54,7	54,0	54,4	53,4	57,7
Kaupade import	51,7	53,8	54,6	54,5	52,3	49,3	49,9	53,8	51,2	53,2
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	-	-	-	70,4	71,0	76,3	80,9	80,8	82,7	82,2
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	-	-	-	-	-	2,4	0,4	1,8	10,9	19,1
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	51,0	53,2	52,3	66,7	71,3	70,5	81,2	65,0	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	54,8	50,2	76,4	98,2	98,5	20,9	22,8	19,1	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	72,2	75,2	73,7	75,3	74,7	70,1	70,3	72,0	70,6	74,3
Kaupade import	65,2	67,1	68,2	68,2	65,9	63,0	63,4	71,3	69,7	73,3

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%, perioodi keskmised)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
Pikaajaline intressimäär	8,7	9,1	7,9	7,1	9,4
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

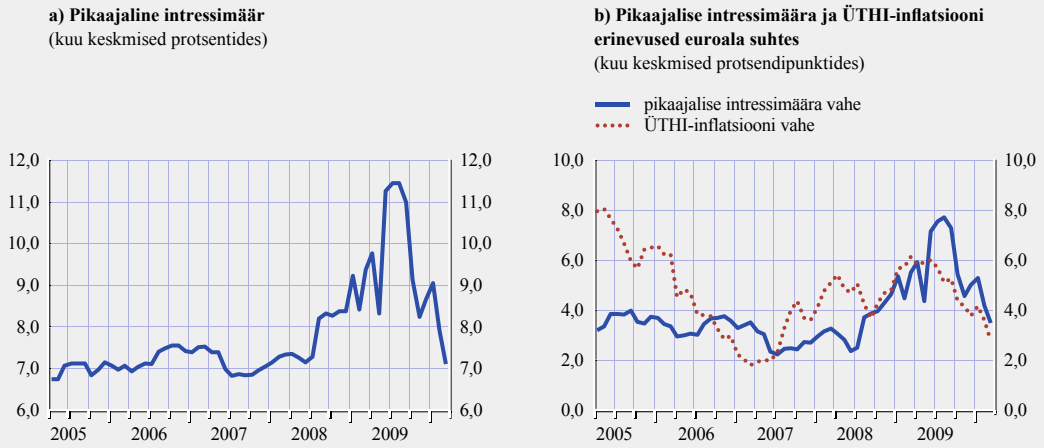

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	1,2	0,8	1,7	1,1	0,8	6,2	1,4	0,7	0,2	0,2	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	1,2	3,0	5,5	5,6	12,8	17,1	18,8	18,1	8,2	10,3	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	-	-	-	-	16,6	20,7	26,9	35,7	38,5	40,7	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	-	-	-	-	-	-	-	27,2	33,0	27,3	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

5.9 ROOTSI

5.9.1 HINDADE ARENG

Vaatlusperioodil 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini oli Rootsi 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioonimäär 2,1%, s.t oluliselt kõrgem kui hinnastabiilsuse kriteeriumi 1,0% kontrollväärtus (vt tabel 1). Eeldatakse, et 12 kuu keskmine ÜTHI-inflatsioon jääb lähikuudel üldjoontes muutumatuks.

Vaadeldes arengut pikema aja jooksul, on inflatsiooni areng Rootsis olnud üldjoontes stabiilne (vt joonis 1), kajastades riigi arenenud majandust ja usaldusväärset rahapoliitikat, mida toetab mõõdukas palgakujundus. Kohati on aastane ÜTHI-inflatsioon tõusnud 2,0% tasemest kõrgemale, peegeldades üleilmsete toormeturgude arengut, perioode, mil Rootsi krooni vahetuskurss nõrgenes tähtsamate vääringute suhtes, ja tööviljakuse vähenemise aegadel kiirenenud palgakasvu. Need kõrgema inflatsiooni perioodid on siiski olnud juhuslikud. 2009. aastal oli keskmine ÜTHI-inflatsioon 1,9%.

See inflatsiooni pikaajaline areng on seotud mitme majanduspoliitilise valikuga, millest kõige olulisem on rahapoliitika suunatus hinnastabiilsuse saavutamisele. Alates 1995. aastast on Rootsi keskpank (Sveriges Riksbank) kasutanud inflatsiooni otsejuhtimist, mis on määratletud tarbijahindade inflatsiooni 2% aastase tõusuna kõikumisvahemikuga ±1 protsendipunkti. Hinnastabiilsuse saavutamist Rootsis on üldjoontes toetanud ettevaatlik eelarvepoliitika ja mõõdukas palgakujundus.

Käesoleva aastakümne alguses oli SKP reaalkasv väikese avatud majandusega Rootsis dünaamiline, toetudes peamiselt suurele välisnõudlusele. Üleilmsete finantsturgude madal volatiilsus, laenuvahenditega rahastamise hea kättesaadavus erasektorile ja krooni suhteliselt stabiilne vahetuskurss lõid uusi investeeringuid soodustava keskkonna. Tööviljakuse kasv ja töötaja kohta makstava hüvitise suhteliselt aeglane tõus hoidsid inflatsiooni stabiilsena. Lisaks aitasid 2000. aastate keskel ellu viidud tööturureformid järk-järgult vähendada töötuse määra, mis omakorda kiirendas eratarbimise kasvu. Hiljem kiirenes inflatsioonitempo Rootsis tööjõu erikulude kiirema kasvu, üleilmse energia- ja toiduainehindade šoki ning krooni järsu odavnemise mõjul. Aastatel 2006–2007 püsis ÜTHI-inflatsioon 1,5% ümber, ent tõusis 2008. aastal 3,3%ni. Nõudlustegurite mõju inflatsioonitempo kiirenemises nähtub ka muudest asjakohastest indeksitest, nagu näiteks ÜTHI (v.a töötlemata toiduained ja energia) (vt tabel 2).

Hiljutised suundumused näitavad, et 2009. aasta esimesel poolel püsis ÜTHI-inflatsioonimäär ligikaudu 2,0% tasemel, alanes seejärel mõnevõrra ja tõusis siis taas, ulatudes 2010. aasta märtsis 2,5%ni. Seega oli inflatsiooni areng kooskõlas Rootsi keskpanga inflatsioonieesmärgiga. Krooni märkimisväärse odavnemise ja tööjõu erikulude varasema tõusu hilinenud mõju tõttu reageeris inflatsioon majandustegevuse järsule vähenemisele pärast üleilmset finants- ja majanduskriisi piiratud ulatuses. Inflatsiooni tõus viimastel kuudel tuleneb kõrgematest energiahindadest, mis omakorda on tingitud üleilmsete toormehindade varasema arenguga seotud baasefektist ja elektrihindade kasvust (vt tabel 3a). Rootsit ja eelkõige tema ekspordile suunatud töötleva tööstuse sektorit tabas üleilmne finants- ja majanduskriis rängalt. Välisnõudluse suur langus põhjustas nimetatud sektoris töölt vabastamiste laine ja investeeringud kahanesid järsult. Tootmise vähenemisega võrreldes langes tööhõive siiski vähem. Koos töötaja kohta makstava hüvitise kasvu aeglase kohandumisega aeglustas see järk-järgult tööjõu erikulude kasvu. 2009. aastal langes Rootsi majanduskasv 4,9% ning majanduses on praegu ulatuslikult reservvõimsust. Mitme kvartali vältel täheldatud ebaühtlaste majandustulemuste järel on ilmnenud märgid majanduse järkjärgulisest taastumisest, mida toetab suurenev välisnõudlus.

Suuremate rahvusvaheliste institutsioonide värskeimate prognooside kohaselt jääb inflatsioonimäär 2010. aastal vahemikku 1,3–2,4% ja ulatub 2011. aastal 1,6–3,2%ni. Suhteliselt opti-

mistlik inflatsiooniväljavaade põhineb eelduste kohaselt majanduse reservvõimsusel ja majandustegevuse järkjärgulisel taastumisel. Lisaks lubavad hiljutised palgaläbirääkimised arvata, et vahemikus 2010–2012 jääb palgakasv mõõdukaks ja aitab seetõttu samuti hoida inflatsiooni madala ja stabiilsena. Kui Rootsi krooni hiljutise kallinemise viitajaga mõju võib inflatsiooni alandada, siis üleilmsete toormehindade kiirem tõus võib tõsta inflatsiooni oodatust rohkem. Arvestades, et hinnatase püsib Rootsis euroala keskmisega võrreldes endiselt suhteliselt kõrge (vt tabel 2), võivad jätkuv kaubanduslik lõimumine ja konkurentsi tihenemine avaldada survet hindade languseks.

Hinnastabiilsuse säilitamine on eeltingimuseks jätkusuutliku majanduskasvu saavutamiseks keskpika aja jooksul. Selleks tuleb muu hulgas hoida stabiilsusele suunatud rahapoliitkat ja viia jätkuvalt ellu ettevaatlikku eelarvepoliitikat, sealhulgas loobuda kindlalt ja õigeaegselt ekspansiivsest eelarvepoliitikast ning tagada mõõdukas palgakujundus. Kuna üleilmne finants- ja majanduskriis on tõsiselt mõjutanud tööturgu, tuleb selle toimimist veelgi tõhustada. Reformide keskpunktis peaksid olema eelkõige meetmed, mille abil vältida tööhõive vähenemisest tingitud tööpuuduse taseme struktuurset halvenemist. Lisaks toetaksid alalisi töötajaid käsitlevad paindlikumad töökaitsealased õigusaktid uute töötajate värbamist. Finantssektori poliitika peaks tagama pangandussektori piisava tugevuse, et tulla toime teiste riikidega seotud võimalike negatiivsete šokkidega. On väga tähtis, et majanduspoliitika keskenduks ettevõtete sektori konkurentsivõime tugevdamisele, kõrvaldades administratiivsed takistused ja edendades konkurentsi tooteturgudel.

5.9.2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Rootsi suhtes ei kehti ELi Nõukogu otsus ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu kohta. Vaatlusaastal 2009 oli Rootsi valitsussektori eelarve puudujääk 0,5% SKPst, mis on oluliselt madalam kui 3% kontrollväärtus. Valitsussektori võla suhe SKPsse oli 42,3%, s.t madalam kui 60% kontrollväärtus (vt tabel 4). Eelneva aastaga võrreldes halvenes eelarve tasakaal 3,0 protsendipunkti võrra ning võla suhe suurenes 4,0 protsendipunkti võrra. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt peaks eelarve puudujääk 2010. aastal suurenema 2,1%ni SKPst ja võlakoormus kasvama 42,6%ni. Muude eelarvetegurite osas ei ületanud eelarve puudujäägi suhtarv 2009. aastal riiklike investeeringute suhet SKPsse.

Vaadeldes Rootsi eelarveseisundi arengut aastatel 2000–2009, võib öelda, et alates 2000. aastast kuni 2008. aastani oli eelarve ülejäägis (välja arvatud aastatel 2002 ja 2003). Eelarve puudujääk tekkis taas 2009. aastal (vt tabel 5 ja joonis 2a). Nagu joonisel 2b üksikasjalikumalt näha, võib Euroopa Komisjoni hinnangute alusel öelda, et eelarve tasakaalu halvenemine aastatel 2001-2002 kajastas peamiselt mittetsüklilisi tegureid, nagu tulumaksureform ja avaliku sektori ekspansiivne kulupoliitika. Seevastu ajavahemikus 2003–2007 toetasid mittetsüklilised tegurid eelarveseisundi paranemist. Kui jätta kõrvale mõningate puudujääki vähendavate ajutiste meetmete mõju 2004. aastal, näib see peamiselt kajastavat püsivat positiivset muutust Rootsi struktuurses eelarvepositsioonis (s.o tsükliliselt kohandatud eelarvetasakaal, v.a ühekordsed ja ajutised meetmed). Finants- ja majanduskriisi tekkimise ajal 2008. aastal lasi Rootsi valitsus toimida eelarve automaatsetel stabilisaatoritel, mis selgitab osaliselt tsükliliste tegurite tugevat mõju puudujäägi suurenemisele samal aastal. Lisaks rakendas Rootsi valitsus ulatuslikke eelarvepoliitilisi stiimuleid, seda eelkõige 2009. aastal. Need stiimulid halvendasid nimetatud aastal eelneva aastaga võrreldes kiiresti eelarveseisundit. Pidades silmas potentsiaalse kogutoodangu taseme ja kasvumääraga seotud ebakindlust, on siiski väga raske hinnata, kuidas Rootsi struktuurne eelarveseisund kriisi perioodil muutus.

Valitsussektori koguvõla arengu osas märgitakse, et ajavahemikus 2000–2009 vähenes võla suhe SKPsse kokku 11,3 protsendipunkti võrra (vt joonis 3a ja tabel 6). Võlakoormuse vähenemist soodustasid kõige enam esmased ülejäägid ja 2004. aastast kuni 2007. aastani ka

kasvu-/intressimäärade erinevus (vt joonis 3b). Märkimisväärsed eelarvepositsioonivälised võlamuutused, mille tõttu võlakoormus suurenes, leidsid aset 2001., 2004., 2005. ja 2009. aastal, kajastades peamiselt valitsuse poolt finantsvara soetamist (vt tabel 7 ja statistikaosa). Halvenevas makromajanduskeskkonnas suurenes valitsussektori võla suhe SKPsse 2009. aastal jõuliselt, tuues kaasa kasvu-/intressimäärade negatiivse vahe.

Rootsi valitsussektori võla struktuuri seisukohalt oli lühiajalise võla osatähtsus vaatlusperioodil suhteliselt suur (vt tabel 6). Intressimäärade muutuste mõju Rootsi eelarve tasakaalule on seega suhteliselt suur. Samal ajal suurenes välisvaluutas nomineeritud riigivõla osatähtsus 2008. aastaga võrreldes oluliselt, ulatudes 2009. aastal märkimisväärse, 14,3% tasemeni. Selle tingis peamiselt valitsuse laenuvõtt – keskpanga nimel –, et toetada keskpanga välisvaluutareserve. Arvestades valitsussektori võlakoormuse suurust, on vahetuskursside muutuste mõju eelarve tasakaalule siiski suhteliselt väike. Samal ajal on Rootsi valitsus võtnud mahukaid tingimuslikke kohustusi seoses valitsuse sekkumismeetmetega finantseerimisasutuste ja finantsturgude kriisiaegseks toetamiseks (vt statistikaosa).

Mis puutub muudesse eelarvenäitajatesse, siis on jooniselt 4 ja tabelist 5 näha, et valitsussektori kogukulude suhtarv vähenes 55,6%lt SKPst 2000. aastal 52,5%ni 2007. aastal. Selle tingis jooksvate kulude vähenemine 3,4 protsendipunkti võrra, mis oli muu hulgas seotud riigi haldussektori koomaletõmbamisega, väiksemate makstavate intressidega (1,7 protsendipunkti võrra) ja sotsiaaltoetuste kärpimisega (1,8 protsendipunkti võrra). 2008. aastal langustrend pöördus ja aastatel 2008-2009 suurenes valitsussektori kulude suhtarv järsult kokku 3,8 protsendipunkti võrra. Kasv tulenes peamiselt SKP langusest (nimetaja mõju) ja sotsiaaltoetuste tõusust. Võrreldes teiste riikidega, kellel on sarnane sissetulek elaniku kohta, on kulude suhtarv, mis 2009. aastal oli 56,3% SKPst, suur. Valitsussektori tulude suhe SKPsse on olnud volatiilne. 2000. aastast kuni 2002. aastani alanes see näitaja 4 protsendipunkti võrra, ent suurenes seejärel aastatel 2003–2005 kokku ligikaudu 2 protsendipunkti võrra. Alates 2006. aastast on kogutulude ja SKP suhtarv langenud, ent langus peatus 2009. aastal, mil täheldati vähest tõusu võrreldes 2008. aastaga.

Tulevikku vaadates võib 2009.–2012. aasta ajakohastatud lähenemisprogrammis (avaldatud jaanuaris 2010, seega enne Euroopa Komisjoni prognoose, mis on esitatud tabelis 4) esitatud Rootsi keskpika eelarvestrateegia põhjal öelda, et 2012. aastal oodatakse eelarve puudujäägiks 1,1% SKPst. 2010. aastaks eeldab valitsus lähenemisprogrammi kohaselt eelarve tasakaalu edasist halvenemist 1,2 protsendipunkti võrra. Eelarvestrateegia põhjal peaks struktuurne tasakaal jääma stabiilsuse ja majanduskasvu paktis sätestatud keskpikast eelarve-eesmärgist allapoole. Lähenemisprogrammi kohaselt on selleks 1%line struktuurne ülejääk SKPst. Kogutulude ja SKP suhtarv peaks alanema 1 protsendipunkti võrra, kajastades muu hulgas tulumaksumäära ja sotsiaalkindlustusmaksete kärpeid. Kogukulude suhtarv peaks lähenemisprogrammiga hõlmatud perioodil pensionidega seotud kulude languse ja SKP kasvu taastumise (nimetaja mõju) tõttu vähenema 2,2 protsendipunkti võrra. Valitsussektori koguvõlg peaks 2010. aastal kasvama 45,5%ni SKPst, ent hakkab tõenäoliselt programmi perioodil mõnevõrra alanema, vähenedes 2012. aastal 45,2%ni SKPst.

Vaadeldes tabelis 8 esitatud tegureid, mis mõjutavad Rootsi riigirahandust pikema aja jooksul, võib öelda, et riigis hakkab peagi märgatavalt tõusma vanadussõltuvusmäär. Euroopa Komisjoni ja ELi majanduspoliitika komitee 2009. aasta prognooside kohaselt ning võttes lähtepunktiks 27,1% SKPst 2010. aastal, peaksid aastatel 2010–2060 rahvastiku vananemisega seotud valitsussektori kulud Rootsis märgatavalt suurenema, kasvades 2,6 protsendipunkti võrra.[22] See kajastab osaliselt 1990. aastatel ellu viidud pensionireforme, millega muu hulgas loodi teine, erakapitalist rahastatav pensionisammas. Tuleb

22 „2009 Ageing Report", Euroopa Komisjon ja majanduspoliitika komitee.

siiski olla jätkuvalt tähelepanelik, sest tegelik demograafiline ning majandus- ja finantsareng võivad osutuda eeldatust ebasoodsamaks. Euroopa Komisjoni 2009. aasta jätkusuutlikkuse aruandes peetakse Rootsi riigirahanduse jätkusuutlikkusega seotud riske väikeseks.[23]

Riigirahanduse valdkonnas on tähtis kindlalt ja õigeaegselt loobuda kriisi ajal rakendatud ekspansiivsest eelarvepoliitikast. Lisaks võib vajalikuks osutuda täiendav eelarve konsolideerimine maandamaks riski, et majanduskasv ei pruugi jõuda tagasi kriisieelsele tasemele pikema aja jooksul. Reeglitel põhinev eelarveraamistik, mis muu hulgas hõlmab kulupiiranguid ja eesmärki saavutada majandustsükli jooksul struktuurne eelarveülejääk, on toetanud eelarvetulemusi ja peaks kinnistama Rootsi konsolideerimisstrateegia lähiaastateks.

5.9.3 VAHETUSKURSI ARENG

Kaheaastase vaatlusperioodi jooksul 24. aprillist 2008 kuni 23. aprillini 2010 ei osalenud Rootsi kroon vahetuskursimehhanismis ERM2. Vääringuga kaubeldi paindliku vahetuskursi režiimi alusel (vt tabel 9a). Sel perioodil nõrgenes krooni kurss euro suhtes järsult kuni 2009. aasta märtsini, tugevnedes seejärel. Vaatlusperioodil kaubeldi Rootsi vääringuga enamasti 2008. aasta aprilli keskmisest vahetuskursist, mida kasutatakse illustreerivalt võrdlusalusena ERM2 keskkursi puudumisel, oluliselt odavamalt. Suurim positiivne kõrvalekalle võrdluskursist oli 1,0% ja suurim negatiivne kõrvalekalle 25,0% (vt joonis 5 ja tabel 9a). 2009. aastal võttis Rootsi keskpank (Sveriges Riksbank) meetmeid finantssüsteemi stabiilsuse edendamiseks. Mõned neist meetmetest olid seotud välisvaluutaga. Juunis kasutas Rootsi keskpank EKPga sisse seatud vahetustehingute liini 3 miljardi euro ulatuses välisvaluutareservide täiendamiseks. Lisaks sõlmis Rootsi keskpank 2008. aasta septembris 10 miljardi USA dollari ulatuses vahetustehingute kokkuleppe USA Föderaalreservi Süsteemiga. Välisvaluuta meetmed hõlmasid valuutavahetustehingute võimalusi Islandi ja Läti keskpanga tarvis: 2008. aasta mais sõlmis Rootsi keskpank Islandi keskpangaga vahetustehingute kokkuleppe kuni 500 miljoni euro kohta Islandi kroonide vastu ning 2008. aasta detsembris Läti keskpangaga vahetustehingute kokkuleppe 375 miljoni euro kohta Läti lattide vastu. Seevastu 2009. aasta veebruaris teatavaks tehtud ennetav kokkulepe Rootsi keskpanga ja Eesti Panga vahel puudutas kohalikku vääringut ning andis Eesti Pangale võimaluse laenata kuni 10 miljardit Rootsi krooni Eesti kroonide vastu eesmärgiga kaitsta finantsstabiilsust. Kõigi nende kokkulepete kehtivus oli 2009. aasta lõpuks lõppenud. Aidates vähendada finantshaavatavust, võisid need kokkulepped avaldada ka mõju Rootsi krooni vahetuskursile.

Vaadeldes hiljutist arengut üksikasjalikumalt, võib öelda, et krooni järsk odavnemine kajastas peamiselt Rootsi majanduse väljavaate halvenemist, investorite kartusi seoses välise haavatavusega sealses piirkonnas, pidades sealhulgas silmas Rootsi pankade osalemist Balti riikide majandustes ning investeerimispanga Lehman Brothers pankroti järel 2008. aasta septembris üleilmsetel finantsturgudel valitsenud suurenenud ebakindlust. 2009. aasta märtsi alguses alanes Rootsi krooni kurss euro suhtes ligikaudu 11,7 kroonini euro kohta. Seejärel aitasid üleilmsete finantsturutingimuste järkjärguline normaliseerumine ja investorite meeleolu paranemine Balti riikide suhtes, kus Rootsi pangad väga aktiivselt osalevad, kaasa Rootsi krooni vahetuskursi tugevnemisele euro suhtes. 23. aprillil 2010 oli krooni vahetuskurss euro suhtes 9,59 krooni, mis on 2,4% nõrgem kui 2008. aasta aprilli keskmine tase.

Kuni 2008. aasta lõpuni kõikus krooni vahetuskurss euro suhtes protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal mõõdetuna suhteliselt palju. Volatiilsus jäi kõrgele tasemele ka edaspidi, kajastades peamiselt üleilmse finants- ja majanduskriisi mõju. Lühiajaliste intressimäärade erinevus kolme kuu EURIBORist oli positiivne, ent alanes 2008. aasta lõpus nullini. 2009. aasta jaanuaris muutus erinevus negatiivseks ja oli 2010. aasta märtsis lõppenud

23 „Sustainability Report 2009", Euroopa Komisjon.

kolmekuulisel perioodil –0,2 protsendipunkti (vt tabel 9b).

Pikemas perspektiivis vaadatuna oli Rootsi krooni reaalkurss – nii kahepoolne vahetuskurss euro suhtes kui ka efektiivne vahetuskurss – 2010. aasta märtsis selle kümne aasta keskmise näitaja lähedal (vt tabel 10). Muu välisarengu osas märgitakse, et alates 2000. aastast on Rootsi maksebilansi kombineeritud jooksev- ja kapitalikonto olnud keskmiselt suures ülejäägis, ulatudes 6,7%ni SKPst. 2009. aastal suurenes ülejääk 7,3%ni SKPst. Finantskonto puhul on otse-, portfelli- ja muud investeeringud olnud viimase viie aasta jooksul suhteliselt kõikuvad. 2009. aastal täheldati nii otse- kui ka muude investeeringute suurt väljavoolu ning portfelliinvesteeringute märgatavat sissevoolu. Selle taustal kasvas koguvälisvõlg oluliselt, suurenedes 119,8%lt SKPst 2000. aastal 196,6%ni 2008. aastal ja 205,2%ni 2009. aastal. Samal ajal paranes järk-järgult Rootsi rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon, tõustes –35,1%lt SKPst 2000. aastal –1,6%ni 2007. aastal, ent langes seejärel taas järsult –14,1%ni SKPst 2008. aastal ja –19,7%ni 2009. aastal. Rootsi on väikese avatud majandusega riik, ehkki kaupade ja teenuste väliskaubandus SKP suhtes vähenes. Ekspordinäitaja alanes 2008. aasta 53,6%lt 2009. aastal 48,4%ni ja impordinäitaja langes 2008. aasta 46,3%lt 2009. aastal 41,5%ni (vt tabel 11).

Euroalaga majandusliku lõimumise kohta märgitakse, et 2009. aastal moodustas kaupade eksport euroala riikidesse 38,6% kogueksportdist ning impordi vastav näitaja oli 46,6%. 2008. aastal oli euroala riikide osatähtsus Rootsi otse- ja portfelliinvesteeringutega seotud kohustustes vastavalt 56,5% ja 43,4%. Samal aastal moodustasid Rootsi varad, mis on investeeritud euroala riikidesse, 44,8% otseinvesteeringutest ja 37,8% portfelliinvesteeringutest (vt tabel 12).

5.9.4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Pikaajaliste intressimäärade keskmine tase Rootsis oli 2009. aasta aprillist 2010. aasta märtsini väldanud vaatlusperioodil 3,3%, mis on oluliselt madalam kui intressimäära kriteeriumi 6,0% kontrollväärtus (vt tabel 13).

Pikaajalised intressimäärad alanesid madala, 3% tasemeni 2005. aasta keskpaigaks (vt joonis 6a). Langus kajastas muu hulgas suhteliselt mõõdukat inflatsiooni. Alates 2005. aasta lõpust hakkasid pikaajalised intressimäärad kiire majanduskasvu ja riigivõlakirjade intressimäärade rahvusvahelise arengu tõttu tõusma, ulatudes 2007. aasta keskel 4,5%ni. Üleilmse finantskriisi ajal hakkas inflatsioon Rootsis 2008. aasta lõpus alanema ja pikaajalised intressimäärad langesid detsembris 2,7%ni, mis on varasemate aegadega võrreldes madalaim tase. Seejärel aga intressimäärad taas tõusid mõnevõrra ning olid 2010. aasta märtsis 3,3% lähedal.

Rootsi ja euroala pikaajaliste intressimäärade vahe (vt joonis 6b) oli aastatel 2002–2004 suhteliselt suur, kajastades mõningal määral perioode, mil inflatsioonitempo oli Rootsis kiirem kui euroalal, aga ka euroala võlakirjade intressimäärade tugevamat langust. Alates 2005. aasta keskpaigast on intressimäärade vahe olnud negatiivne, ulatudes kuni 2008. aasta juunini keskmiselt –0,2 protsendipunktini. Seejärel on vahe suurenenud, olles 2010. aasta märtsis –0,4 protsendipunkti.

Rootsi kapitaliturg on kõrgelt arenenud. Ettevõtete emiteeritud võlakirjad moodustasid 2009. aasta lõpus 125,9% SKPst, mis on suurem kui euroala keskmine tase (vt tabel 14). Aktsiaturu kapitaliseeritus oli samuti euroala keskmisest märgatavalt kõrgem, ulatudes 103,0%ni SKPst. Rootsi finantssektorit iseloomustav näitaja, residentidele (v.a valitsussektorile) antud pangalaenude tase lähenes euroala näitajale ja moodustas 2009. aasta lõpus 135,9% SKPst. Rootsi pangandussektoris on välismaistel pankadel vaid piiratud roll ja valdav osa erasektorile antud laenudest on nomineeritud kohalikus vääringus. Euroala pankade rahvusvahelised nõuded Rootsis ulatusid 2009. aastal 8,4%ni kohustuste kogumahust.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

ROOTSI

1 HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon 208
Joonis 1 Hindade areng 208
Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad 208
Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid 209
a) ÜTHI hiljutine areng 209
b) Inflatsiooniprognoosid 209

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis 210
Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon 210
Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-) 211
a) Tasemed 211
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 211
Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad 211
Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg 212
a) Tasemed 212
b) Aastane muutus ja mõjutegurid 212
Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud 212
Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus 213
Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated 213

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus 214
b) Krooni vahetuskursi surve põhinäitajad 214
Joonis 5 Rootsi krooni nominaalkurss euro suhtes 214
a) Vahetuskurss vaatlusperioodil 214
b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal 214
Tabel 10 Rootsi krooni reaalkursi areng 215
Tabel 11 Välisareng 215
Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad 215

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad 216
Joonis 6 Pikaajaline intressimäär 216
a) Pikaajaline intressimäär 216
b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes 216
Tabel 14 Finantsarengu ja - lõimumise valitud näitajad 216

I HINDADE ARENG

Tabel 1 ÜTHI-inflatsioon

(aastane muutus, %)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 – märts 2010
ÜTHI-inflatsioon	2,8	2,7	2,8	2,5	2,1
Kontrollväärtus[1]					*1,0*
Euroala[2]	*0,9*	*1,0*	*0,9*	*1,4*	*0,3*

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali, Eesti ja Belgia ÜTHI aastase protsentuaalse muutuse kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 1,5 protsendipunkti.
2) Euroala on antud ainult infoks.

Joonis 1 Hindade areng

(keskmine aastane muutus, %)

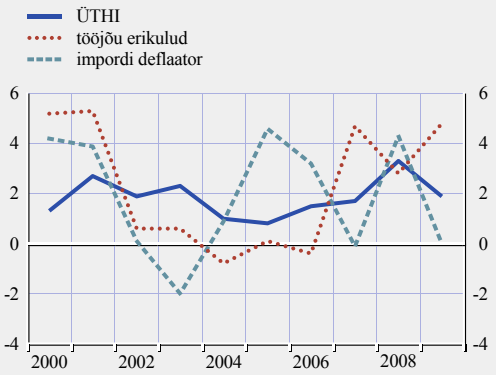

Allikas: Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 2 Inflatsioon ja muud seonduvad näitajad

(aastane muutus protsentides, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflatsiooni näitajad										
ÜTHI	1,3	2,7	1,9	2,3	1,0	0,8	1,5	1,7	3,3	1,9
ÜTHI, v.a töötlemata toiduained ja energia	0,7	1,9	1,7	1,3	0,8	0,2	0,5	1,8	2,3	2,3
ÜTHI konstantse maksumääraga[1]	-	-	-	-	0,9	0,7	1,4	1,3	2,7	1,8
THI	0,9	2,4	2,2	1,9	0,4	0,5	1,4	2,2	3,4	-0,3
Eratarbimise deflaator	1,0	2,2	1,7	1,7	0,9	1,2	1,0	1,1	2,8	2,2
SKP deflaator	1,5	2,3	1,6	1,9	0,2	0,9	1,7	3,0	3,2	1,9
Tootjahinnad[2]	3,6	2,3	2,2	2,8	1,8	3,9	6,1	3,6	6,1	-0,3
Seonduvad näitajad										
SKP reaalkasv	4,4	1,1	2,4	1,9	4,1	3,3	4,2	2,5	-0,2	-4,9
SKP elaniku kohta[3] (euroala = 100)	112,6	108,3	108,8	110,8	114,0	109,8	110,8	112,5	110,7	-
Suhteline hinnatase (euroala = 100)	127,2	119,2	121,1	119,9	117,7	116,6	116,2	113,9	110,1	-
Kogutoodangu lõhe[4]	1,5	0,0	-0,1	-0,5	1,3	2,2	3,8	3,9	1,8	-4,3
Töötuse määr (%)[5]	5,6	5,8	6,0	6,7	7,6	7,7	7,0	6,1	6,2	8,3
Tööjõu erikulud, kogu majandus	5,2	5,3	0,6	0,6	-0,8	0,1	-0,4	4,7	2,8	4,8
Hüvitis töötaja kohta, kogu majandus	7,2	4,2	2,9	3,1	4,0	3,1	2,1	5,1	1,7	1,7
Tööviljakus, kogu majandus	1,9	-1,0	2,4	2,5	4,9	3,0	2,5	0,4	-1,1	-2,9
Kaupade ja teenuste impordi deflaator	4,2	3,9	0,1	-2,0	0,9	4,6	3,2	-0,1	4,3	0,0
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[6]	-0,8	-8,5	2,1	6,2	2,0	-2,6	0,3	1,7	-1,8	-9,0
Rahamass (M3)	-	35,1	17,7	37,2	-0,6	14,1	18,1	21,3	3,6	0,0
Laenamine pankadelt	-	15,4	10,7	9,0	5,8	11,0	11,3	14,3	7,5	3,0
Börsiindeks (Rootsi OMX)	-11,9	-19,8	-41,7	29,0	16,6	29,4	19,5	-5,7	-38,8	43,7
Eluasemehinnad	11,2	7,9	6,3	6,6	9,3	9,0	12,2	10,4	3,3	-0,1

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat), riigi esitatud andmed (THI, rahamass, laenamine pankadelt ja eluasemehinnad) ja Euroopa Komisjon (kogutoodangu lõhe).
1) Erinevus ÜTHI ja konstantse maksumääraga ÜTHI vahel näitab kaudsete maksude (nt käibemaks ja aktsiisid) muutuste teoreetilist mõju üldisele inflatsioonimäärale. Selle näitaja puhul eeldatakse maksumäära muutuse täielikku ja kohest ülekandumist tarbija makstavale hinnale.
2) Kogu tööstus, v.a ehitus ja kodumaine müük.
3) Ostujõu standardina.
4) Protsentuaalne erinevus potentsiaalsest SKPst. Positiivne (negatiivne) väärtus tähendab, et tegelik SKP on potentsiaalsest suurem (väiksem).
5) Vastavalt ILO määratlusele.
6) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab vääringu kallinemist (odavnemist).

Tabel 3 Inflatsiooni hiljutine areng ja prognoosid

(aastane muutus, %)

a) ÜTHI hiljutine areng

	2009		2010		
	nov	dets	jaan	veebr	märts
ÜTHI					
Aastane muutus (%)	2,4	2,8	2,7	2,8	2,5
Viimase kolme kuu keskmise muutus eelneva kolme kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	1,9	2,5	3,1	4,1	3,2
Viimase kuue kuu keskmise muutus eelneva kuue kuu keskmise suhtes (hooajaliselt kohandatud aastamäär)	2,5	2,6	2,6	2,7	2,8

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.

b) Inflatsiooniprognoosid

	2010	2011
ÜTHI, Euroopa Komisjon (kevad 2010)	1,7	1,6
THI, OECD (detsember 2009)	1,4	3,2
THI, RVF (aprill 2010)	2,4	2,1
THI, Consensus Economics (aprill 2010)	1,3	2,2

Allikad: Euroopa Komisjon, OECD, RVF ja Consensus Economics.

2 RIIGIRAHANDUSE ARENG

Tabel 4 Valitsussektori rahanduse seis

(% SKPst)

	2008	2009	2010[1)]
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	2,5	-0,5	-2,1
Kontrollväärtus	*-3,0*	*-3,0*	*-3,0*
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta[2)]	5,8	3,1	1,6
Valitsussektori koguvõlg	38,3	42,3	42,6
Kontrollväärtus	*60,0*	*60,0*	*60,0*

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
1) Euroopa Komisjoni ettevaated.
2) Positiivne (negatiivne) väärtus näitab, et eelarve puudujääk on väiksem (suurem) investeerimiskuludest.

Tabel 5 Valitsussektori eelarvepositsioon

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogutulu	59,3	57,2	55,3	55,8	56,1	57,2	56,5	56,3	55,5	55,7
Jooksvad tulud	59,2	57,0	55,1	55,6	56,0	57,1	56,4	56,2	55,5	55,7
Otsesed maksud	21,9	19,5	17,5	18,2	19,0	19,9	19,9	19,0	17,4	17,0
Kaudsed maksud	16,0	16,1	16,4	16,6	16,4	16,5	16,7	16,9	18,2	18,9
Sotsiaalkindlustusmaksed	13,8	14,3	14,1	13,8	13,5	13,4	12,8	12,8	12,0	11,9
Muud jooksvad tulud	7,4	7,1	7,0	7,0	6,9	7,3	7,1	7,5	7,8	7,8
Kapitalitulud	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Kogukulu	55,6	55,6	56,5	56,7	55,3	55,0	54,0	52,5	53,1	56,3
Jooksvad kulud	52,7	52,5	53,2	53,6	52,3	51,7	50,8	49,3	49,8	52,5
Hüvitised töötajatele	15,3	15,6	15,8	16,1	15,9	15,7	15,3	15,1	14,9	15,4
Rahalised sotsiaaltoetused	17,1	16,9	17,0	17,7	17,5	17,0	16,3	15,3	15,1	16,6
Tasumisele kuuluv intress	3,5	2,8	2,8	2,0	1,6	1,6	1,6	1,8	1,7	0,9
millest: intressimäära vahetuslepingud ja tähtpäevaintressiga lepingud	0,0	0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,3
Muud jooksvad kulud	16,9	17,2	17,6	17,8	17,3	17,4	17,5	17,1	18,2	19,5
Kapitalikulud	2,9	3,0	3,3	3,1	3,0	3,2	3,2	3,2	3,3	3,8
Ülejääk (+) / puudujääk (-)	3,7	1,6	-1,2	-0,9	0,8	2,3	2,5	3,8	2,5	-0,5
Esmane tasakaal	7,2	4,4	1,7	1,1	2,4	3,9	4,2	5,6	4,1	0,4
Ülejääk/puudujääk ilma valitsussektori investeerimiskuludeta	6,5	4,5	1,9	2,0	3,7	5,2	5,6	6,9	5,8	3,1

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest. Tasumisele kuuluvate intresside andmed vastavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse raames esitatud andmetele. Intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kirje on samaväärne intressi (või puudujäägi/ülejäägi) erinevusega vastavalt selle määratlusele ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses ja ESA 95s. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 2558/2001 vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute kohaste arvelduste ümberliigitamise kohta.

Joonis 2 Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)

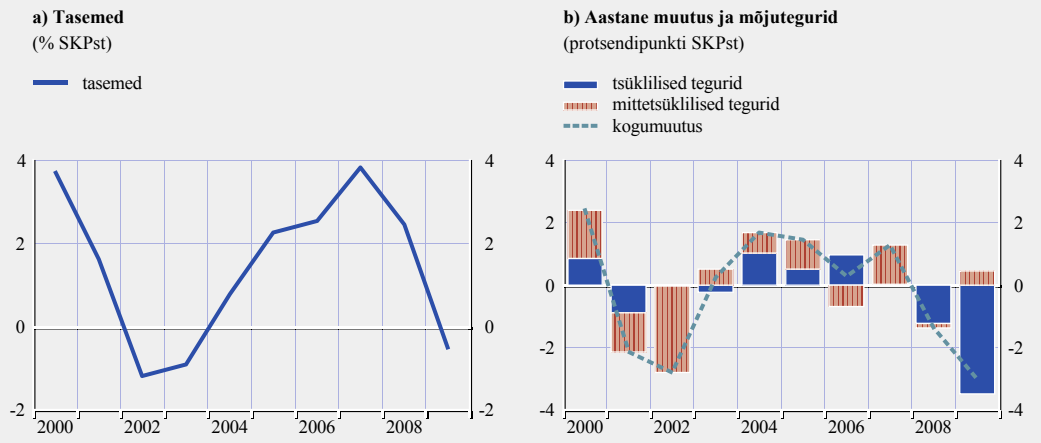

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP arvutused.
Märkus. Joonisel 2b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa puudujäägi suurenemisele (vähenemisele).

Tabel 6 Valitsussektori koguvõlg – struktuurilised näitajad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Koguvõlg (% SKPst)	53,6	54,4	52,6	52,3	51,1	50,8	45,7	40,8	38,3	42,3
Valuutakoosseis (% koguvõlast)										
Omavaluuta	80,1	82,6	84,4	87,6	89,2	89,3	89,6	90,6	90,7	85,7
Välisvaluuta	19,9	17,4	15,6	12,4	10,8	10,7	10,4	9,4	9,3	14,3
Euro[1)]	-	-	-	-	-	-	-	-	3,6	3,7
Muud	-	-	-	-	-	-	-	-	5,7	10,6
Kodumaine finantseerimine (% koguvõlast)	68,5	66,7	69,3	63,6	65,4	70,1	77,5	75,0	72,3	69,6
Keskmine järelejäänud tähtaeg (aastates)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koosseis tähtaja järgi[2)] (% koguvõlast)										
Lühiajaline (kuni üks aasta, k.a)	25,1	26,2	25,8	26,0	22,1	28,7	27,3	26,9	24,3	25,3
Keskpikk ja pikaajaline (üle ühe aasta)	74,9	73,8	74,2	74,0	77,9	71,3	72,7	73,1	75,7	74,7

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Aasta lõpu andmed. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Hõlmab eurodes nomineeritud võlga.
2) Algne tähtaeg.

Joonis 3 Valitsussektori koguvõlg

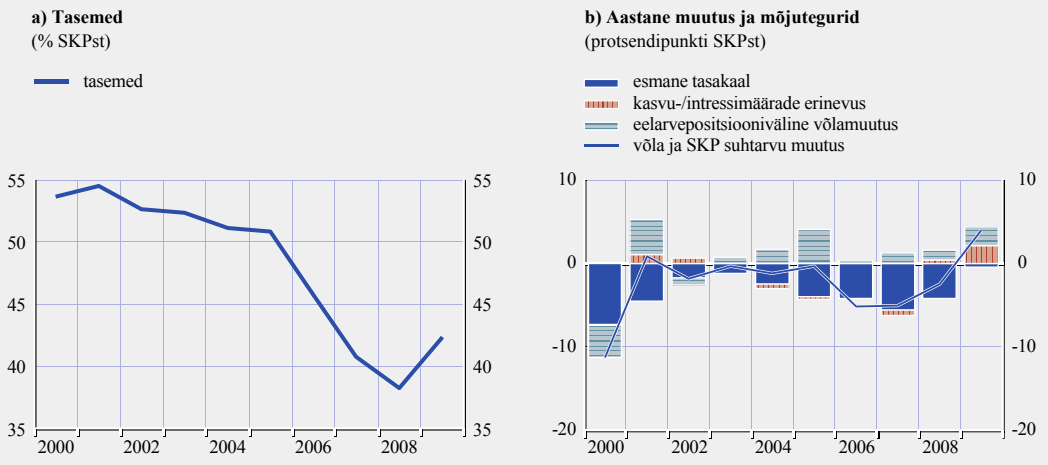

Allikad: Euroopa Komisjon (Eurostat) ja EKP.
Märkus. Joonisel 3b näitab negatiivne (positiivne) väärtus, et vastav tegur aitas kaasa võla suhtarvu vähenemisele (suurenemisele).

Joonis 4 Valitsussektori kulud ja tulud

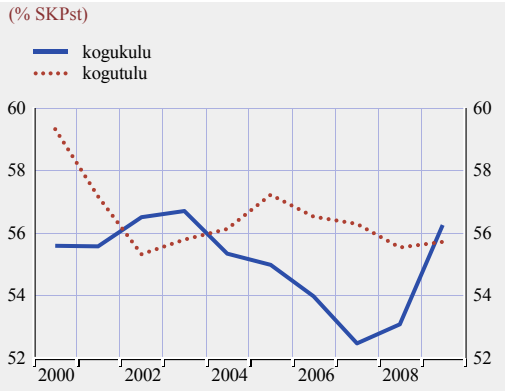

Allikas: EKPS.

Tabel 7 Valitsussektori eelarvepositsiooniväline võlamuutus

(% SKPst)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valitsussektori võla muutus[1)]	-7,6	2,6	0,3	1,7	1,0	1,8	-2,2	-2,5	-1,3	2,8
Valitsussektori eelarve ülejääk (+) / puudujääk (-)	3,7	1,6	-1,2	-0,9	0,8	2,3	2,5	3,8	2,5	-0,5
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	-3,8	4,2	-0,9	0,7	1,8	4,1	0,4	1,3	1,2	2,3
Finantsvara netosoetamine (+) / netomüük (-)	-4,3	4,9	0,9	2,8	2,6	2,3	1,1	0,5	-1,7	1,3
Valuuta ja hoiused	-0,2	0,5	-0,2	-0,2	0,1	0,1	0,8	-0,2	1,2	-1,2
Laenud ja väärtpaberid, v.a aktsiad	-1,6	-2,6	0,2	0,9	1,5	2,5	2,1	1,7	-0,5	3,0
Aktsiad ja muud omandiväärtpaberid	-2,3	7,7	1,4	1,1	0,6	-1,0	-0,4	-0,1	-0,2	0,2
Erastamine	-	-	-	-	-	-	0,0	-	-2,3	0,0
Omakapitali juurdemaksed	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2	-
Muud	-	-	-	-	-	-	-	-	2,0	-
Muud finantsvarad	-0,1	-0,6	-0,5	0,9	0,4	0,7	-1,4	-0,9	-2,2	-0,8
Valitsussektori võla muutus pärast ümberhindamist	0,4	-0,8	-0,5	-0,5	-0,4	0,7	-0,5	0,0	1,1	-0,5
Kasum (-) / kahjum (+) välisvaluutapositsioonidelt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muud hindamise mõjud[2)]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muud muutused valitsussektori võlas[3)]	0,0	0,1	-1,4	-1,6	-0,5	1,1	-0,2	0,7	1,7	1,5

Allikad: EKPS ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
Märkused. Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
1) Aastane võlamuutus perioodil t protsendina SKPst perioodil t, s.t [võlg(t) – võlg(t – 1)]/SKP(t).
2) Hõlmab erinevust valitsussektori võla nominaal- ja turuväärtuse vahel.
3) Tehingud muude makstaolevate arvetega (valitsussektori kohustused), sektori ümberliigitamised ja statistilised lahknevused. See kirje võib hõlmata ka teatud liiki võla ülevõtmisi.

Tabel 8 Rahvastiku vananemisest tingitud eelarvekoormuse ettevaated

(%)

	2008	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Vanadussõltuvusmäär (65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes)	26,7	27,8	33,7	37,4	40,8	41,9	46,7
Rahvastiku vananemisega seotud kulud (protsendipunkti SKPst)	27,1	27,1	26,9	28,2	28,8	28,8	29,7

Allikas: Euroopa Komisjoni (majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat) ja majanduspoliitika komitee ühine aruanne „The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2008-2060)".

3 VAHETUSKURSI ARENG

Tabel 9 a) Vahetuskursi stabiilsus

Vahetuskursimehhanismis ERM2 osalemine	Ei
SEK/EUR kurss aprillis 2008	9,36989
Suurim positiivne kõrvalekalle[1)]	1,0
Suurim negatiivne kõrvalekalle[1)]	-25,0

Allikas: EKP.
1) Kahepoolse vahetuskursi suurim protsentuaalne kõrvalekalle 2008. aasta aprilli keskmisest tasemest ajavahemikul 24. aprill 2008 – 23. aprill 2010 päevaste andmete põhjal, tööpäevade alusel. Positiivne (negatiivne) kõrvalekalle viitab sellele, et vääring oli 2008. aasta aprilli tasemest tugevam (nõrgem).

Tabel 9 b) Rootsi krooni vahetuskursi surve põhinäitajad

(antud kuus lõppeva kolmekuulise perioodi keskmine)

	2008			2009				2010
	juuni	sept	dets	märts	juuni	sept	dets	märts
Vahetuskursi volatiilsus[1)]	3,5	3,8	13,6	17,4	11,7	10,0	7,9	6,6
Lühiajaliste intressimäärade vahe[2)]	0,1	0,2	0,0	-0,4	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2

Allikad: riigi andmed ja EKP arvutused.
1) Kuine aastapõhine standardhälve (%) euro kursi päevastest protsentuaalsetest muutustest.
2) Pankadevahelise turu kolme kuu intressimäärade ja kolme kuu EURIBORi vahe (protsendipunktides).

Joonis 5 Rootsi krooni nominaalkurss euro suhtes

a) Vahetuskurss vaatlusperioodil
(päevased andmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
24. aprill 2008 – 23. aprill 2010)

b) Vahetuskurss viimasel kümnel aastal
(kuuandmed; 2008. aasta aprilli keskmine = 100;
aprill 2000 – aprill 2010)

Allikas: EKP.
Märkus. Joone ülespoole (allapoole) liikumine näitab Rootsi krooni kallinemist (odavnemist).

Tabel 10 Rootsi krooni reaalkursi areng

(kuuandmed; kõrvalekalle (%) 2010. aasta märtsis kümne aasta keskmisest, mis on arvutatud ajavahemiku aprill 2000 – märts 2010 kohta)

	märts 2010
Reaalne kahepoolne vahetuskurss euros suhtes[1)]	-3,1
Memokirjed:	
Nominaalne efektiivne vahetuskurss[2)]	-1,0
Reaalne efektiivne vahetuskurss[1),2)]	-0,9

Allikas: EKP.
Märkus. Positiivne (negatiivne) väärtus näitab kallinemist (odavnemist).
1) ÜTHI ja THI arengu põhjal.
2) Efektiivne vahetuskurss euro, euroalaväliste ELi liikmesriikide ja kümne muu suurema kaubanduspartneri vääringute suhtes.

Tabel 11 Välisareng

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maksebilanss										
Jooksev- ja kapitalikonto[1)]	3,8	4,3	5,0	7,2	6,8	7,0	7,7	8,3	9,3	7,3
Jooksevkonto	4,0	4,3	5,0	7,2	6,8	7,0	8,4	8,4	9,5	7,4
Kaupade konto	6,3	6,4	6,5	6,0	6,4	5,3	5,2	3,5	3,6	3,2
Teenuste konto	-0,6	-0,2	0,3	0,7	1,6	2,1	2,6	3,6	3,7	3,7
Tulukonto	-0,6	-0,6	-0,5	1,2	0,0	0,8	1,9	2,4	3,5	1,7
Jooksevülekanded	-1,1	-1,2	-1,3	-0,7	-1,3	-1,3	-1,3	-1,1	-1,3	-1,2
Kapitalikonto	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	-0,7	-0,1	-0,2	-0,1
Kombineeritud otse- ja portfelliinvesteeringud[1)]	-8,9	-5,2	-3,2	-7,4	-9,1	-4,5	-4,1	1,2	-5,0	4,2
Otseinvesteeringud	-7,1	1,6	0,6	-5,2	-2,8	-4,5	0,9	-2,3	1,2	-5,2
Portfelliinvesteeringud	-1,8	-6,8	-3,8	-2,2	-6,3	-0,1	-5,1	3,5	-6,2	9,4
Muud investeeringud	7,9	4,7	1,5	1,6	1,9	-3,1	-3,5	-3,1	8,8	-10,2
Reservvarad	-0,1	0,5	-0,3	-0,7	0,4	-0,2	-0,4	0,1	0,1	-3,8
Kaupade ja teenuste eksport	45,3	44,9	43,5	42,8	45,3	47,8	50,4	51,5	53,6	48,4
Kaupade ja teenuste import	39,6	38,7	36,7	36,1	37,2	40,4	42,6	44,5	46,3	41,5
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon[2)]	-35,1	-25,2	-22,3	-19,9	-24,4	-20,9	-12,3	-1,6	-14,1	-19,7
Koguvälisvõlg[2)]	119,8	135,5	128,4	128,5	139,1	158,6	158,6	175,4	196,6	205,2

Allikas: EKP.
1) Kogusummade ja üksikute liidetavate summade erinevused tulenevad ümardamisest.
2) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

Tabel 12 Euroalaga lõimumise näitajad

(% kogusummast)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Väliskaubandus euroalaga										
Kaupade eksport	41,8	40,6	40,5	40,5	40,7	39,4	40,3	40,7	39,9	38,6
Kaupade import	48,9	49,8	49,6	50,2	50,5	48,1	47,4	48,1	46,2	46,6
Investeerimispositsioon euroalaga										
Sissetulevad otseinvesteeringud[1)]	41,3	42,7	44,0	47,9	47,0	47,8	46,8	49,9	56,5	-
Väljaminevad otseinvesteeringud[1)]	44,9	39,3	41,8	42,9	43,9	237,1	47,0	43,3	44,8	-
Portfelliinvesteeringutega seotud kohustused[1)]	-	29,4	36,4	38,1	36,8	34,5	35,2	38,5	43,4	-
Portfelliinvesteeringute varad[1)]	-	36,3	41,7	41,5	44,1	41,7	40,2	41,6	37,8	-
Memokirjed:										
Väliskaubandus ELiga										
Kaupade eksport	60,3	58,9	58,5	58,7	59,0	59,0	60,2	61,2	60,0	58,4
Kaupade import	68,4	70,0	71,1	71,9	72,2	70,4	69,7	70,9	68,9	68,1

Allikad: EKPS, Euroopa Komisjon (Eurostat) ja RVF.
1) Perioodi lõpu bilansilised jäägid.

4 PIKAAJALISTE INTRESSIMÄÄRADE ARENG

Tabel 13 Pikaajalised intressimäärad

(%, perioodi keskmised)

	2009 dets	2010 jaan	2010 veebr	2010 märts	apr 2009 märts 2010
Pikaajaline intressimäär	3,2	3,4	3,3	3,2	3,3
Kontrollväärtus[1]					*6,0*
Euroala[2]	*3,6*	*3,8*	*3,7*	*3,6*	*3,8*

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).
1) Perioodi aprill 2009 – märts 2010 arvutused põhinevad Portugali ja Belgia intressimäärade kaalumata aritmeetilisel keskmisel, millele on liidetud 2 protsendipunkti.
2) Euroala keskmine on antud ainult infoks.

Joonis 6 Pikaajaline intressimäär

a) Pikaajaline intressimäär
(kuu keskmised protsentides)

b) Pikaajalise intressimäära ja ÜTHI-inflatsiooni erinevused euroala suhtes
(kuu keskmised protsendipunktides)

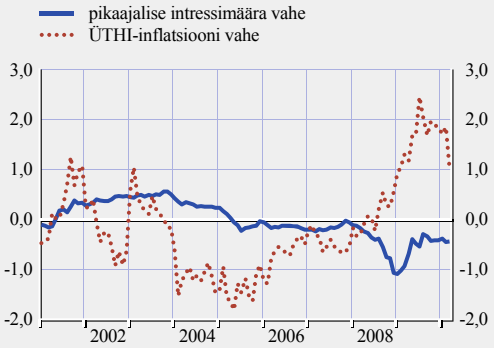

Allikad: EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat).

Tabel 14 Finantsarengu ja -lõimumise valitud näitajad

(% SKPst, kui ei ole märgitud teisiti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Memokirje euroala (2009)
Ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid[1]	61,1	60,8	59,0	57,7	65,4	77,6	82,5	96,7	108,5	125,9	101,9
Aktsiaturu kapitaliseeritus[2]	159,3	122,8	73,5	92,0	102,8	128,2	147,4	129,2	64,9	103,0	49,2
Rahaloomeasutuste krediit residentidele (v.a valitsussektor)[3]	86,7	97,2	98,7	99,3	100,1	107,1	111,9	121,5	128,0	135,9	136,4
Euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu[4]	7,9	8,2	7,7	7,4	11,0	9,3	9,6	10,1	10,3	8,4	9,1

Allikad: EKPS, Federation of European Securities Exchanges, OMX ja riikide börsid.
1) Residentidest rahaloomeasutuste, muude finantsasutuste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite bilansiline jääk.
2) Residentide emiteeritud noteeritud aktsiate bilansilised jäägid turuväärtuses perioodi lõpu seisuga. Vaadeldavate perioodide puhul on riigi andmed võetud otse börsiandmetest ilma lisakohandusteta.
3) Rahaloomeasutuste (v.a keskpank) krediit residentidest sektoritele (v.a valitsussektor). Krediit hõlmab laenude ja võlaväärtpaberite bilansilisi jääke.
4) Euroala rahaloomeasutuste poolt hoitavate residentidest rahaloomeasutuste (v.a keskpank) emiteeritud võlaväärtpaberite ja hoiuste bilansiline jääk protsendina residentidest rahaloomeasutuste kohustustest.

STATISTIKAOSA

LÄHENEMISNÄITAJATE STATISTIKA METOODIKA

Lähenemise hindamine sõltub suurel määral hindamise aluseks oleva statistika kvaliteedist ja terviklikkusest. Statistikat, eriti valitsussektori finantsstatistika koostamist ja esitamist ei tohi mõjutada poliitilised kaalutlused. Liikmesriike kutsutakse üles pidama oma statistika kvaliteeti ja terviklikkust esmatähtsaks küsimuseks, tagama statistika koostamisel nõuetekohane kontroll ja tasakaal ning kohaldama vajalikke miinimumnõudeid seoses valdkonna juhtimise ja kvaliteediga.

Iga liikmesriigi statistikaasutustel ja liidu statistikaasutusel Euroopa Komisjoni alluvuses (Eurostat) peaks olema ametialane sõltumatus. Nad peaksid tagama, et Euroopa statistika on erapooletu ja kvaliteetne. See nõue on kooskõlas aluslepingu artikli 338 lõikes 2, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. märtsi 2009. aasta määruses (EÜ) nr 223/2009 Euroopa statistika kohta (edaspidi „Euroopa statistika määrus") ning komisjoni kinnitatud Euroopa statistikat käsitlevas tegevusjuhises (edaspidi „tegevusjuhis") sätestatud põhimõtetega. Euroopa statistika määruse artikli 2 lõikes 1 on sätestatud, et Euroopa statistika arendamist, tegemist ja levitamist reguleerivad järgmised põhimõtted: a) ametialane sõltumatus, b) erapooletus, c) objektiivsus, d) usaldusväärsus, e) statistiline konfidentsiaalsus ja f) kulutasuvus. Määruse artikli 11 kohaselt täpsustatakse neid põhimõtteid tegevusjuhises.[1]

Seda silmas pidades vaadeldaksegi statistikaosas lähenemisnäitajate aluseks oleva statistika kvaliteeti ja terviklikkust. Statistikaosas viidatakse asjaomaste riiklike statistikaasutuste teatavatele institutsioonilistele teguritele ning antakse ülevaade lähenemisnäitajate statistika metoodikast ning statistika vastavusest nõuetele, mis on vajalikud lähenemise asjakohaseks hindamiseks. Lisaks käsitletakse punktis 3.2 konkreetselt riikide sekkumist seoses finantseerimisasutuste ja finantsturgude toetamisega finantskriisi ajal ning rahvusvaheliste institutsioonide ja välisriikide finantsabi finantskriisi ajal.

1 LÄHENEMISPROTSESSI HINDAMISE ALUSEKS OLEVA STATISTIKA KVALITEEDI TAGAMISE INSTITUTSIOONILISED TEGURID

Euroopa statistika määruse ja tegevusjuhise eesmärk on tagada üldsuse usaldus Euroopa statistika vastu, määrates kindlaks, kuidas statistikat kogutakse ja koostatakse. Määruse kohaselt tähendab ametialane sõltumatus statistika sõltumatut arendamist, tegemist ja levitamist ilma poliitiliste või muude huvirühmade või liidu või riiklike asutuste surveta, eriti selles osas, mis on seotud tehniliste võtete, määratluste, metoodika ja allikate valikuga ning kõikide levitamisvormide ajastuse ja sisuga, ilma et see piiraks institutsioonilist korraldust, nagu näiteks liidu või liikmesriikide institutsioonilisi või eelarve-eeskirju või statistikavajaduste määratlusi.

2005. aastal, enne määruse vastuvõtmist, hindasid riiklikud statistikaasutused ja Eurostat küsimustiku abil ise seda, kuidas nad täidavad tegevusjuhist. Sellele lisaks viidi 2006., 2007. ja 2008. aastal läbi välisülevaatused.[2] 2009. aastal moodustasid Euroopa Parlament ja nõukogu Euroopa statistika haldamise nõuandekogu eesmärgiga anda Euroopa statistikasüsteemist sõltumatu ülevaade seoses tegevusjuhise kohaldamisega. Pärast seda, kui need institutsioonid olid ametisse nimetanud nõuandekogu seitse liiget, tuli see 18. märtsil 2009 esimest korda kokku.

1 Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. märtsi 2009. aasta määruse (EÜ) nr 223/2009 (Euroopa statistika kohta) artikli 2 lõige 1 ja artikkel 11.

2 Vt Eurostati veebileht (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/docs/page/pgp_ds_quality/tab47141301/versione_inglese_web.pdf).

Tabelis 1 on esitatud ülevaade osadest statistika kvaliteediga seotud institutsioonilistest teguritest, sh riikliku statistikaasutuse juriidiline sõltumatus, haldusjärelevalve ja eelarveautonoomia, õiguslik volitus andmete kogumiseks ning statistika konfidentsiaalsust reguleerivad õigusnormid.[3]

3 Teave riiklike statistikaasutuste institutsioonilise ülesehituse kohta on saadud asutuste endi veebilehtedelt (aprill 2010).

Tabel 1 Lähenemisstatistika kvaliteet ja terviklikkus

	Bulgaaria	Tšehhi Vabariik	Eesti
Lähenemisstatistika kvaliteedi ja terviklikkusega seotud institutsioonilised tegurid			
Riikliku statistikaasutuse juriidiline sõltumatus	Statistikaseaduse järgi lähtub statistika ametialase sõltumatuse, erapooletuse, objektiivsuse, usaldusväärsuse, statistilise konfidentsiaalsuse ja kulutasuvuse põhimõtetest. Statistikaseaduse artikli 8 järgi nimetab riikliku statistikaasutuse juhi ametisse peaminister. Ametiaeg on fikseeritud (seitse aastat; tagasinimetamine võimalik ainult üks kord).	Riikliku statistikateenistuse seaduse § 5 järgi lähtub statistika objektiivsuse, erapooletuse ja sõltumatuse põhimõtetest. § 3 järgi nimetab riikliku statistikaasutuse juhi ametisse vabariigi president. Statistikaasutuse juht annab aru valitsusele.	Riikliku statistika seaduse § 2 kohaselt peab statistika vastama erapooletuse, usaldusväärsuse, asjakohasuse, tasuvuse, konfidentsiaalsuse ja läbipaistvuse põhimõtetele. Riikliku statistikaasutuse juhi nimetab ametisse rahandusminister. Alaline ametikoht.
Haldusjärelevalve ja eelarveautonoomia	Riiklikul statistikaasutusel on vahetult ministrite nõukogu alluvuses riigiasutuse staatus. Eelarveautonoomia tuleneb igal aastal riigieelarvest eraldatavast summast.	Riiklik statistikaasutus on riigihalduses keskne statistikaasutus. Eelarveautonoomia tuleneb igal aastal riigieelarvest eraldatavast summast.	Riiklik statistikaasutus on riigiasutus, mis annab aru otse rahandusministrile. Eelarveautonoomia tuleneb igal aastal riigieelarvest eraldatavast summast.
Õiguslik volitus andmete kogumiseks	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud statistikaseaduses.	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud riikliku statistikateenistuse seaduses.	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud riikliku statistika seaduses.
Andmekaitset reguleerivad õigusnormid	Kogutud andmete kaitse on tagatud statistikaseaduse artiklitega 25–27a.	Kogutud andmete kaitse on tagatud riikliku statistikateenistuse seaduse §-dega 16, 17 ja 18.	Kogutud andmete kaitse on tagatud riikliku statistika seaduse §-ga 8.
ÜTHI-inflatsioon 1)			
Õiguslike miinimumnõuete täitmine	Eurostat tegi 2007. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Ilmseid vastuolusid ÜTHI-statistika metoodikaga ei tuvastatud.	Eurostat tegi 2008. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Ilmseid vastuolusid ÜTHI-statistika metoodikaga ei tuvastatud.	Eurostat tegi 2006. ja 2010. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja kinnitas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Vastuolud ÜTHI-statistika koostamise metoodikaga on piiratud ja ei ole tõenäoline, et neil on praktikas oluline mõju ÜTHI aastaste keskmiste muutustele.
Muud küsimused	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta. 2009. aasta lõpuks oli enamik Eurostati soovitusi ellu viidud.	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta.	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta.

1) ÜTHI-statistika nõuete täitmise jälgimise visiitide tulemuste ja nende põhjal igale riigile tehtud soovituste täielik ülevaade on kättesaadav aadressil http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/methodology/compliance_monitoring.

Tabel 1 Lähenemisstatistika kvaliteet ja terviklikkus (järg)

	Bulgaaria	Tšehhi Vabariik	Eesti
Valitsussektori finantsstatistika			
Andmete katvus	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.
Lahendamata statistilised küsimused	Eurostati soovituse kohaselt tuleks maksutulu kajastada ajaliselt kohandatud kassapõhisel meetodil, mis võib viia andmete mõningase korrigeerimiseni.	Lahendamata statistilisi küsimusi ei ole.	Lahendamata statistilisi küsimusi ei ole.
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	2002.–2005. aastal suur ja kõikuv, tingitud peamiselt tulust välisvaluutavarudelt.	Väike ja valdavalt negatiivne (2000.–2008. aastal keskmiselt –0,7% SKPst). Seotud erastamisega, aga ka muude riigivõla muutustega.	2002.–2007. aastal suur ja positiivne. Seotud suurte väärtpaberitehingutega (v.a tehingud aktsiatega), aga ka muude riigivõla muutustega.
Eelarvepuudujäägi ja võla statistika koostamise eest vastutav asutus	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Tegelikud andmed võla kohta koostab rahandusministeerium. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale.	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus koostöös rahandusministeeriumiga. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale.	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale.

	Läti	Leedu	Ungari
Lähenemisstatistika kvaliteedi ja terviklikkusega seotud institutsioonilised tegurid			
Riikliku statistikaasutuse juriidiline sõltumatus	Riikliku statistika seaduse artikli 3 järgi lähtub statistika objektiivsuse, usaldusväärsuse, asjakohasuse, tõhususe, konfidentsiaalsuse ja läbipaistvuse põhimõtetest. Riikliku statistikaasutuse juhi nimetab ametisse valitsus majandusministri soovituse alusel. Ametiaeg on tähtajaline (viis aastat koos tagasinimetamise õigusega).	Statistikaseaduse artikli 4 järgi lähtub statistika objektiivsuse, ametialase sõltumatuse, meetodite ja metoodika läbipaistvuse, konfidentsiaalsuse ning rahvusvahelistele liigitustele ja standarditele vastavuse põhimõtetest. Riikliku statistikaasutuse juhi nimetab ametisse peaminister ametliku valikumenetluse põhjal, mida reguleerib riigiteenistujate seadus; ametiaeg ei ole kindlaks määratud.	Statistikaseaduse nr XLVI §-de 1 ja 3/A järgi lähtub statistika objektiivsuse, sõltumatuse ja konfidentsiaalsuse põhimõtetest. Riikliku statistikaasutuse juhi nimetab ametisse peaminister. Ametiaeg on tähtajaline (kuus aastat; tagasinimetamine võimalik ainult kaks korda).
Haldusjärelevalve ja eelarveautonoomia	Riiklik statistikaasutus on majandusministeeriumi hallatav riigiasutus. Asutusel on eelarveautonoomia. Teda rahastatakse riigieelarvest, omavahenditest ning välisriikidest laekuvatest finantsvahenditest.	Riiklik statistikaasutus on valitsuse hallatav asutus. Eelarveautonoomia tuleneb igal aastal riigieelarvest eraldatavast summast.	Riiklik statistikaasutus on riigihalduse asutus, mis allub otse valitsusele. Eelarveautonoomia tuleneb igal aastal riigieelarvest eraldatavast summast.
Õiguslik volitus andmete kogumiseks	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud riikliku statistika seaduses.	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud statistikaseaduses.	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud statistikaseaduses nr XLVI.
Andmekaitset reguleerivad õigusnormid	Kogutud andmete kaitse on tagatud riikliku statistika seaduse artikliga 18.	Kogutud andmete kaitse on tagatud statistikaseaduse artikliga 13. Vt ka „Andmete konfidentsiaalseks tunnistamise ja konfidentsiaalsete andmete kasutamise eeskirjad" (Leedu statistika).	Kogutud andmete kaitse on tagatud statistikaseaduse nr XLVI §-ga 17.

Tabel 1 Lähenemisstatistika kvaliteet ja terviklikkus (järg)

	Läti	Leedu	Ungari
ÜTHI-inflatsioon			
Õiguslike miinimumnõuete täitmine	Eurostat tegi 2007. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Ilmseid vastuolusid ÜTHI-statistika metoodikaga ei tuvastatud.	Eurostat tegi 2008. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Ilmseid vastuolusid ÜTHI-statistika metoodikaga ei tuvastatud.	Eurostat tegi 2008. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Eurostat tuvastas mõned vastuolud ÜTHI-statistika koostamise metoodikaga, kuid leidis, et need on piiratud ja et ei ole tõenäoline, et neil on praktikas oluline mõju ÜTHI keskmisele aastasele muutusele.
Muud küsimused	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta.	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades, eelkõige meditsiinitoodete puhul kasutatava metoodika või andmete kohta.	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta.
Valitsussektori finantsstatistika			
Andmete katvus	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.	Andmed tulude ja kulude ning eelarvepuudujäägi kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.
Valitsussektori finantsstatistika kooskõlalisus	Vastuolusid ei ole tuvastatud.	Vastuolusid ei ole tuvastatud.	Vastuolusid ei ole tuvastatud.
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	2008. aastal suur tingituna peamiselt suurtest tehingutest sularaha ja hoiustega ning laenude ja väärtpaberitega (v.a aktsiad).	Olulisi küsimusi ei ole.	2008. aastal suur tingituna peamiselt suurtest tehingutest sularaha ja hoiustega ning osaliselt välisvaluutavarude vähenemisest.
Eelarvepuudujäägi ja võla statistika koostamise eest vastutav asutus	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale.	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus koostöös rahandusministeeriumiga. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale, kuid jälgib seda tähelepanelikult metodoloogiliste arutelude kaudu.	Tegelikud andmed koostab riikliku statistikaasutuse, rahandusministeeriumi ja keskpanga ühine töörühm. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank vastutab finantskontode ja võla andmete eest, riiklik statistikaasutus muude kontode eest ning rahandusministeerium jooksva aasta (t) andmete eest.

Tabel 1 Lähenemisstatistika kvaliteet ja terviklikkus (järg)

	Poola	Rumeenia	Rootsi
Lähenemisstatistika kvaliteedi ja terviklikkusega seotud institutsioonilised tegurid			
Riikliku statistikaasutuse juriidiline sõltumatus	Riikliku statistika seaduse artikli 1 järgi lähtub statistika usaldusväärsuse, objektiivsuse ja läbipaistvuse põhimõtetest. Riikliku statistikaasutuse juht leitakse avaliku konkursi teel. Juhi nimetab ametisse ministrite nõukogu esimees. Ametiaeg on tähtajaline (viis aastat).	Riikliku statistika autonoomia on sätestatud statistikaseaduses. Samas on ette nähtud ka konfidentsiaalsuse, läbipaistvuse, usaldusväärsuse, proportsionaalsuse, deontoloogilisuse ja tasuvuse põhimõted. Riikliku statistikaasutuse juhi nimetab ametisse peaminister. Ametiaeg on tähtajaline (kuus aastat; tagasinimetamine võimalik ainult üks kord).	Riikliku statistika seaduse § 3 kohaselt peab statistika olema objektiivne ja avalik. Riikliku statistikaasutuse juhi nimetab ametisse valitsus. Ametiaeg on tähtajaline (kuni kolm aastat).
Haldusjärelevalve ja eelarveautonoomia	Riiklik statistikaasutus on riigihalduses keskne asutus, mis allub ministrite nõukogu esimehele. Eelarveautonoomia tuleneb igal aastal riigieelarvest eraldatavast summast.	Statistikaseaduse järgi on riiklik statistikaasutus spetsialiseerunud asutus valitsuse alluvuses. Teda rahastatakse riigieelarvest.	Riiklik statistikaasutus on keskne statistikaasutus, mis allub rahandusministeeriumile, kuid ei ole selle koosseisus. Umbes poole asutuse käibest katab rahandusministeerium, teine pool kaetakse riigiasutuste ja äriühingute makstavatest teenustasudest statistika koostamise ja konsultatsioonide eest.
Õiguslik volitus andmete kogumiseks	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud riikliku statistika seaduses.	Statistikaseaduse järgi „koostab ja koordineerib Rumeenia riiklikku statistikat riiklik statistikaasutus.”	Andmete kogumise aluspõhimõtted on sätestatud riikliku statistika seaduses.
Andmekaitset reguleerivad õigusnormid	Kogutud andmete kaitse on tagatud riikliku statistika seaduse artiklitega 10, 11, 12, 38, 39 ja 54.	Statistikaseaduses on sätestatud: „riikliku statistika teenistustel ja statistikaspetsialistidel on oma statistikatöös alates andmete kogumisest kuni nende avaldamiseni kohustus võtta ja rakendada kõiki vajalikke meetmeid selleks, et kaitsta konkreetsetele statistikasubjektidele (füüsilised või juriidilised isikud) viitavaid andmeid, vahetult statistikatöö tulemusel saadud andmeid või kaudselt haldusallikatest või muudest allikatest saadud andmeid.”	Kogutud andmete kaitse on tagatud riikliku statistika seaduse §-dega 5 ja 6.
ÜTHI-inflatsioon			
Õiguslike miinimumnõuete täitmine	Eurostat tegi 2008. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Eurostat tuvastas mõned vastuolud ÜTHI-statistika koostamise metoodikaga, kuid leidis, et need on piiratud ja et ei ole tõenäoline, et neil on praktikas oluline mõju ÜTHI keskmisele aastasele muutusele.	Eurostat tegi 2007. aastal nõuete täitmise jälgimise visiidi ja tuvastas, et ÜTHI-statistika koostamise meetodid on üldiselt rahuldavad. Ilmseid vastuolusid ÜTHI-statistika metoodikaga ei tuvastatud.	Eurostat ei ole nõuete täitmise jälgimise visiiti hiljuti teinud. Samas ei ole EKP-le teada ühtki probleemi seoses Rootsi ÜTHI-statistika nõuetelevastavusega.

Tabel 1 Lähenemisstatistika kvaliteet ja terviklikkus (järg)

	Poola	Rumeenia	Rootsi
Muud küsimused	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta.	Eurostati hinnangul oli ÜTHI-statistika täpsuse ja usaldusväärsuse poolest piisavalt esinduslik. Sellegipoolest tehti mõned parandusettepanekud ja/või täiendava analüüsi soovitused konkreetsetes valdkondades kasutatava metoodika või andmete kohta.	Lahendamata statistilisi küsimusi ei ole.
Valitsussektori finantsstatistika			
Andmete katvus	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.	Andmed tulude ja kulude, eelarvepuudujäägi ja võla kohta on esitatud 2000.–2009. aasta kohta.
Lahendamata statistilised küsimused	Lahendamata statistilisi küsimusi ei ole.	Lahendamata statistilisi küsimusi ei ole.	Lahendamata statistilisi küsimusi ei ole.
Eelarvepositsiooniväline võlamuutus	Puudub aktsiate ja muude omandiväärtpaberite netosoetamise liigendus 2001. aastale eelnevate aastate kohta. Eelarvepositsiooniväline võlamuutuse kõikumine 2001. ja 2004. aastal on peamiselt seotud erastamisega. 2008. aastal suur ja positiivne, peamiselt tingitud tulust välisvaluutavarudelt.	2000.–2002. aastal suur ja kõikuv. Eelarvepositsiooniväline võlamuutuse väärtuse vähenemine on valdavalt seotud erastamise kasvuga aja jooksul ning välisvaluutas nomineeritud väärtuste hindamisega riigivõlas. 2006. ja 2008. aastal suur tingituna peamiselt suurtest tehingutest sularaha ja hoiustega ning erastamisest.	Andmete katvus väike. Puuduvad andmed hindamismõju kohta võlale ja tuletisinstrumentidega sooritatud tehingutele.
Eelarvepuudujäägi ja võla statistika koostamise eest vastutav asutus	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus koostöös rahandusministeeriumiga. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale.	Tegelikud andmed ja prognoosid koostab valdavalt rahandusministeerium. Keskpank osaleb vahetult andmete kogumisel finantskontode kohta ja riiklik statistikaasutus toetab personalipuuduse tõttu paari makromajandusliku andmekogu (investeeringud, SKP) koostamist ja andmete esitamist.	Tegelikud andmed koostab riiklik statistikaasutus koostöös rahandusministeeriumiga. Rahandusministeerium koostab prognoosid. Keskpank statistika koostamisel otseselt ei osale.

2 ÜTHI-INFLATSIOON

Käesolevas jaos käsitletakse hindade arengu ja konkreetselt ühtlustatud tarbijahinnaindeksi (ÜTHI) mõõtmiseks kasutatava statistika metoodikat ja kvaliteeti. ÜTHI töötati välja lähenemise hindamiseks hinnastabiilsuse osas võrreldaval alusel. Seda avaldab kõigi liikmesriikide kohta Eurostat.[4] Kogu euroala tervikuna hõlmav ÜTHI on alates 1999. aasta jaanuarist olnud ühtses rahapoliitikas hindade arengu mõõtmise peamine vahend.

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 140 lõikes 1 osutatud lähenemiskriteeriume käsitleva protokolli nr 13 artiklis 1 on sätestatud, et hindade osas mõõdetakse lähenemist võrreldaval alusel tarbijahinnaindeksi abil, võttes arvesse riiklike määratluste erinevust. 1995. aasta oktoobris võeti vastu nõukogu määrus (EÜ) nr 2494/95 tarbijahindade harmoneeritud indeksite kohta. Peale selle on rakendatud ÜTHI suhtes ühtlustamismeetmeid, mis põhinevad mitmel nõukogu ja komisjoni määrusel. ÜTHIde katvuse tagamiseks kasutatakse hõlmatavate kirjete, territooriumi ja elanikkonna osas ühtseid standardeid (kõik need aspektid on peamiseks põhjuseks, miks riiklike tarbijahinnaindeksite vahel esineb erinevusi). Ühtsed nõuded on keh-

4 ÜTHI metodoloogiliste aspektide kohta vt lähemalt „Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs) – A Short Guide for Users", Euroopa Liidu Ametlike Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2004.

testatud ka mitmes muus valdkonnas, näiteks uute kaupade ja teenuste käsitlemine.

ÜTHIde koostamisel kasutatakse kaalusid, mida ajakohastatakse igal aastal (või harvem, kui see indeksit oluliselt ei mõjuta). Need hõlmavad kõiki kodumajapidamiste rahaliste lõpptarbimiskulutustena märgitud kaupu ja teenuseid. Kodumajapidamiste rahaliste lõpptarbimiskulutuste näitaja on sarnane rahvamajanduse arvepidamise vastava näitajaga, kuid ei sisalda praegu omaniku isikliku eluaseme kulusid. Vaadeldavad hinnad on need, mida kodumajapidamised tegelikult maksavad rahalistes tehingutes kaupade ja teenuste eest, ning sisaldavad seega kõiki tootemakse (kuid mitte subsiidiume), näiteks käibemaksu ja aktsiisi. Kulutused tervishoiule, haridusele ja sotsiaalteenustele on kaetud selles osas, mida kodumajapidamised finantseerivad ise (kas otse või erakindlustuse kaudu) ja mida valitsus ei hüvita.

ÜTHI-le reguleeritud hindadest tuleneva mõju hinnangud viitavad hindadele, mida valitsus, kaasa arvatud riiklikud reguleerijad, kas kehtestab otse või mõjutab märkimisväärselt. Neid määratletakse ja koostatakse ühtselt ning need avaldab Eurostat.

ÕIGUSLIKE MIINIMUMNÕUETE TÄITMINE

2004. aasta märtsis ja 2006. aastal kinnitas ja tõendas Eurostat, et kõik vaatlusalused liikmesriigid (v.a Bulgaaria ja Rumeenia, kes ei olnud veel liikmesriigid) täidavad ÜTHI puhul õiguslikke miinimumnõudeid. Selle aluseks oli hindamine, mille asjaomaste riikide statistikaasutused ise läbi viisid. Kuna aga ÜTHI-t on ühtlustatud järk-järgult, ei ole 2001. aastast varasemad ÜTHI andmed kõige uuematega täielikult võrreldavad. Erand on Rootsi, kes on ÜTHI koostamisel osalenud algusest peale, s.t alates 1996. aastast.

Eurostat on alates 2006. aastast ÜTHI-statistika nõuete täitmise jälgimise eesmärgil külastanud kõiki käesolevas lähenemisaruandes käsitletud riike, kaasa arvatud Bulgaariat ja Rumeeniat, kuid mitte Rootsit. Ungaris ja Poolas tuvastas Eurostat mõned vastuolud ÜTHI-statistika koostamise metoodikaga, kuid leidis, et need on piiratud ja et ei ole tõenäoline, et neil on praktikas oluline mõju käesolevas aruandes kasutatud ÜTHI aastaste keskmiste muutustele. Ülejäänud riikide kohta tegi Eurostat järelduse, et ÜTHI-statistika koostamise metoodika on rahuldav ning ilmseid vastuolusid ÜTHI-statistika metoodikaga enamikul juhtudel ei tuvastatud.

3 VALITSUSSEKTORI FINANTSSTATISTIKA

Käesolevas jaos kirjeldatakse riigieelarve arengu mõõtmiseks kasutatava statistika metoodikat ja kvaliteeti. Valitsussektori finantsstatistika juhindub peamiselt rahvamajanduse arvepidamise mõistemääratlustest ning peaks olema kooskõlas Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemiga (ESA 95)[5] ning nõukogu määrusega (EÜ) nr 479/2009 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust käsitleva protokolli kohaldamise kohta. Mõisted nagu valitsussektor, ülejääk/puudujääk, intressikulu, investeerimine, võlg ja sisemajanduse koguprodukt (SKP) on viitega ESA 95-le määratletud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust käsitlevas protokollis nr 12 ning nõukogu määruses (EÜ) nr 479/2009. ESA 95 on kooskõlas teiste rahvusvaheliste statistikastandarditega, nagu näiteks rahvamajanduse arvepidamise süsteem 1993 (SNA 93). Ülemäärase eelarvepuudujäägi statistika viitab valitsussektorile ESA 95 mõttes. See hõlmab keskvalitsust, osariigi valitsust (föderaalse riigikorraldusega liikmesriikides), kohalikke omavalitsusi ning sotsiaalkindlustusfonde. Riigiettevõtted ei ole tavaliselt hõlmatud.[6]

5 Nõukogu 25. juuni 1996. aasta määrus (EÜ) nr 2223/96 ühenduses kasutatava Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemi kohta (EÜT L 310, 30.11.1996, lk 1–469).

6 ÜRO statistikatalitus on hiljuti koostanud SNA 2008, mis on kättesaadav veebilehel http://unstats.un.org. ESA 95 on praegu läbivaatamisel.

Ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses käsitletav valitsussektori eelarve puudujääk (–) / ülejääk (+) vastab ESA 95s „netolaenuandmisele (+) / -võtmisele (–)" koos „netoarveldustega intressimäära vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute alusel".[7] ESA 95 netolaenuandmine (+) / -võtmine (–) on sama mis kogutulu miinus kogukulu. Valitsussektori üksuste tehingud, mis on seotud tulude ja kuludega, on enamikus konsolideerimata. Konsolideeritud on jaotustehingute intressid, muud jooksevülekanded, investeeringutoetused ja muud kapitaliülekanded. Valitsussektori eelarve esmane üle-/puudujääk on üle-/puudujääk miinus intressikulu.

Ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses käsitletav valitsussektori võlg on kõikide täitmata kohustuste summa nominaalväärtuses, nagu see on määratletud ESA 95 kategooriates sularaha ja hoiused, väärtpaberid peale aktsiate, välja arvatud finantstuletisinstrumendid (näiteks riigivõlakirjad) ja laenud. Nende hulka ei arvestata finantstuletisinstrumente, nagu vahetustehingud, aga ka kaubanduskrediiti ja muid dokumentaalse tõendita kohustusi, nagu näiteks enammakstud maksusummade ettemakse. 2008. aasta märtsis aga andis Eurostat välja juhise, mis sisaldab raamatupidamiseeskirju valitsustele „turuväliste intressimäära vahetustehingute" eest laekunud ühekordsete summade kajastamise kohta. Juhises on märgitud, et sellised tehingud kujutavad endast sisuliselt varjatud laenuvõtmist. Valitsusele turuvälise vahetustehingu algatamisel makstud ühekordne summa tuleks seepärast rahvamajanduse arvepidamises kajastada laenuna valitsusele, mis seega mõjutab valitsussektori võlga. Samuti jäävad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse kohase valitsussektori võla hulgast välja tingimuslikud kohustused, nagu näiteks riigigarantiid ja pensionimaksed. Nende hinnangud peavad paratamatult põhinema kaugeleulatuvatel eeldustel ning võivad ulatuslikult erineda. Kuigi valitsussektori võlg on sisuliselt kogu-võlg, kuna kohustustest ei lahutata ei finantsega mittefinantsvarasid, on see valitsussektori all konsolideeritud ega hõlma seepärast teiste riigiüksuste riigivõlga.

Valitsussektori eelarve puudujäägi ja võla suhtarvude arvutamisel kasutatakse ESA 95 SKPd jooksvates turuhindades.

3.1 ANDMETE KATVUS

2010. aasta aprillis esitas Euroopa Komisjon EKP-le andmed riikide finantsseisundi (valitsussektori eelarve puudujääk/ülejääk ja võlg) kohta perioodil 2000–2009 ning prognoosid 2010. aastaks. Eurosüsteemi kuuluvate riikide keskpangad esitavad EKP-le üksikasjaliku finantsstatistika EKP valitsussektori finantsstatistika suunise alusel. Kuigi see suunis on õiguslikult siduv ainult euroala keskpankadele, esitavad ka euroalavälised keskpangad EKP-le oma riikide finantsstatistikat samade tähtaegadega ja samas korras. Suunises on ette nähtud nõuded aastaste andmete esitamise kohta koos üksikasjaliku liigendamisega kulude ja tulude, võla ning eelarvepositsioonivälise võlamuutuse järgi.[8] Peale selle nõuab suunis valitsussektori võla andmete eristamist instrumendi, esialgse ja järelejäänud tähtaja ning võlausaldaja järgi.

Mis puutub vaatlusaluste liikmesriikide õiguslikku kohustusse edastada Euroopa Komisjonile oma valitsussektori finantsstatistikat, siis enamik neist on aastate 2000–2009 tulude ja kulude, puudujäägi/ülejäägi ning võla andmed esitanud.

3.2 LAHENDAMATA STATISTIKAKÜSIMUSED

Ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse statistika peab peegeldama otsuseid, mida Eurostat on valitsussektoriga seotud konkreetsete juhtumite puhul teinud kooskõlas ESA 95ga. Eurostat

7 See, et ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluses käsitletav eelarve puudujääk hõlmab „netoarveldusi vahetuslepingute ja tähtpäevaintressiga lepingute alusel", tähendab, et kõnealused kaks kirjet, nimelt valitsussektori eelarve puudujääk (–) / ülejääk (+) ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse protokollis ning netolaenuandmine (+) / -võtmine (–) ESA 95s, erinevad. Arveldustes valitsussektorile laekuvad summad vähendavad ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse järgset puudujääki, arveldustes valitsussektori poolt makstavad summad suurendavad seda.

8 Suunist täiendab statistika praktilistele aspektidele keskenduv „Valitsussektori finantsstatistika juhend" („Government Finance Statistics Guide"), mis peaks abistama eelkõige keskpanku, kes osalevad valitsussektori finantsstatistika koostamisel (vt EKP veebileht: http://www.ecb.europa.eu).

avaldas 15. juulil 2009 otsuse finantseerimisasutuste ja finantsturgude finantskriisi ajal toetamiseks tehtavate riiklike sekkumiste statistilise kajastamise kohta.

Nagu taustinfos 1 kirjeldatud, sekkusid riigid oma finantssektori toetamiseks väga mitmesuguste operatsioonidega, mille kajastamisel kasutatakse ESA 95 metoodikat. Need operatsioonid hõlmasid pankade ja teiste finantseerimisasutuste rekapitaliseerimisi, laenude ja väärtpaberi-

Taustinfo 1

RIIKIDE POOLT FINANTSSEKTORI TOETUSEKS VÕETUD SEKKUMISMEETMETE STATISTILINE KAJASTAMINE

Eurostat avaldas 15. juulil 2009 otsuse finantseerimisasutuste ja finantsturgude finantskriisi ajal toetamiseks tehtavate riiklike sekkumiste statistilise kajastamise kohta. Käesolevas taustinfos antakse ülevaade nimetatud kajastamise põhimõtetest.

Riigid sekkusid finantssektori toetamiseks väga mitmesuguste operatsioonidega. Eurostat on nende statistilise kajastamise aluseks võtnud ESA 95 põhimõtted, mida on kohaldatud finantskriisi spetsiifilistele oludele.

Statistilise kajastamise põhimõtted

Pankade ja muude finantseerimisasutuste rekapitaliseerimised uute aktsiate ostmise teel turuhindades kajastatakse finantstehingutena, millel ei ole (kohest) mõju riigieelarve puudujäägile/ülejäägile. Kui aktsiaid ostetakse turuhinnast kõrgema hinnaga, kajastatakse erinevusele vastav kapitaliülekanne, mis mõjutab riigieelarvet negatiivses suunas. Pankade noteerimata aktsiate (näiteks eelisaktsiate) ostud kajastatakse finantstehingutena, kui on oodata, et see annab ELi riigiabi eeskirju arvesse võttes piisavalt tulu.

Laenud kajastatakse nende andmise ajal finantstehingutena, kui puuduvad ümberlükkamatud tõendid selle kohta, et neid ei maksta tagasi. Kui laen edaspidi tühistatakse või kustutatakse, kajastatakse kapitaliülekanne.

Varaostud hõlmavad olemasolevate (ja võimalik, et langenud väärtusega) varade oste finantseerimisasutustelt. Mõne vara turuväärtust võib olla raske kindlaks määrata. Seepärast on Eurostat esitanud konkreetse „otsustamispuu", millest väärtpaberite väärtuse hindamisel lähtuda. Lühidalt, kui valitsuse makstud ostuhind on turuhinnast kõrgem (kusjuures viimane on kas a) hind aktiivsel turul või b) oksjonihind või c) müüja raamatupidamislik hind või d) sõltumatu üksuse määratud hind), tuleb kajastada ostu- ja turuhinna vahele vastav kapitaliülekanne. Kui samad varad müüakse hiljem sarnastel turutingimustel, kuid valitsuse makstud ostuhinnast madalama hinnaga, tuleb kajastada hinnavahele vastav kapitaliülekanne.

Riikide väärtpabereid, mida laenatakse või vahetatakse ilma sularahatagatiseta ajutiste likviidsuskavade alusel, ei loeta riigivõla hulka, nagu ka valitsuste garantiisid, mis rahvamajanduse arvepidamises kajastatakse tingimuslike kohustustena. Garantiidest tuleneva kahjumi katteks

tehtud eraldisi rahvamajanduse arvepidamises ei kajastata. Garantii sissenõudmise tulemusel teeb valitsus harilikult algsetele võlausaldajatele makse või võtab endale võlakohustuse. Kummalgi juhul kajastatakse valitsuselt sisse nõutud summale vastav kapitaliülekanne.

Rekapitaliseerimised, laenud ja varaostud suurendavad riigivõlga, kui valitsus peab nende rahastamiseks laenu võtma. Intressi- ja dividendimaksed, samuti laenatud väärtpaberite ja antud garantiide eest saadud tasud mõjutavad riigieelarvet positiivses suunas.

Uute üksuste liigitamine ja tehingute ümbersuunamine

Mõnel juhul on valitsused finantseerimisasutuste toetamiseks loonud uusi üksusi või kasutanud valitsussektorist välja jäävaid üksusi. Sellega seoses tekib kaks täiendavat küsimust: esiteks tuleb kindlaks määrata, millisesse sektorisse uus üksus kuulub (s.t kas valitsussektorisse või mitte); teiseks, isegi kui uus üksus jääb valitsussektorist välja, võib tekkida vajadus suunata selle teatavad tehingud läbi valitsussektori konto.

Uute üksuste sektoritesse liigitamise osas on Eurostat otsustanud, et valitsuse omandis olevad sihtotstarbelised ettevõtted, mille ülesanne on viia ellu valitsuse konkreetset poliitikat ja millel ei ole iseseisva otsustamise õigust, liigitatakse valitsussektori alla. Kuid suurem osa sihtotstarbelistest eraettevõtetest, mis on asutatud ajutistena ning mille ainus ülesanne on lahendada finantskriisiga seotud probleeme, tuleb liigitada valitsussektorist välja, kui nende puhul oodatav kahjum on võrreldes nende kõikide kohustuste summaga väike.

Valitsussektorist välja jäävate riigiettevõtete korraldatud päästeoperatsioonide osas on Eurostat otsustanud, et need tuleb läbi valitsussektori konto ümber korraldada (mis mõjutab riigieelarvet ja riigivõlga negatiivses suunas), kui on tõendeid selle kohta, et ettevõte on korralduse nende operatsioonide läbiviimiseks saanud valitsuselt. Konkreetselt keskpankade likviidsusoperatsioonide puhul on tegemist operatsioonidega, mida keskpangad korraldavad finantsstabiilsuse säilitamiseks, ja seepärast ei tule neid läbi valitsussektori konto ümber suunata.

Oma 2009. aasta oktoobrikuu pressiteates riigieelarve puudujäägi ja riigivõla kohta andis Eurostat ka lisateavet selle kohta, mida Euroopa valitsused on teinud finantssektori toetamiseks (nt riiklike garantiide andmine, sihtotstarbeliste ettevõtete võla liigitamine valitsussektorist välja, ajutised likviidsuskavad). See on oluline selleks, et mõõta valitsuste tingimuslikest kohustustest tulenevaid riske eelarvele ning hinnata uute, erasektori alla liigitatavate üksuste kohustusi.

laenude andmisi ning varaoste. Lisaks käsitleti otsuses ka küsimust, kuidas liigitada spetsiifilisi institutsioonilisi üksusi, nagu näiteks valitsuse omandis olevad sihtotstarbelised ettevõtted, või kuidas kajastada garantiisid, mida valitsus on andnud riigi finantssektori toetamiseks.

Tabel 2 annab ülevaate mõjust, mida avaldasid riigivõlale riikide sekkumised oma finantssektori toetamiseks majandus- ja finantskriisi ajal. Sellist sekkumist on kasutanud ainult kolm üheksast käesolevas aruandes käsitletud riigist. Läti puhul moodustas see mõju riigivõlale 2009. aasta lõpus 5,8% SKPst, Ungari puhul 1,7% ja Rootsi puhul kõigest 0,1%. Samas moodustasid Rootsi valitsuse poolt finantsettevõtetele antud garantiid 2009. aasta lõpus 8,9% SKPst. Need garantiid on valitsuse tingimuslikud kohustused ja lisatakse riigivõlale alles siis, kui need sisse nõutakse. Läti valitsuse antud garantiid moodustavad 3,5% SKPst. Ungari valitsus ei ole veel garantiisid andnud, kuid on väljendanud valmisolekut anda vajaduse korral garantiisid kuni 1,1% ulatuses SKPst (vt tabel 3). Läti ja Rootsi

Tabel 2 Finantssektori toetamiseks võetud meetmete mõju valitsussektori võlale

(bilansilised jäägid protsendina SKPst)

Riik	Kumulatiivne 2008. aasta lõpp	Kumulatiivne 2009. aasta lõpp
Läti		
Kogumõju valitsussektori võlale	**4,1**	**5,8**
Kapitalisüstid	4,1	5,8
millest:		
Aktsiate soetamine	*0,0*	*0,9*
Laenud	*4,1*	*5,0*
Varaostud	0,0	0,0
Võla ülevõtmine/kustutamine	0,0	0,0
Muud meetmed[1)]	0,0	0,0
Ungari		
Kogumõju valitsussektori võlale	**0,0**	**1,7**
Kapitalisüstid	0,0	1,7
millest:		
Aktsiate soetamine	*0,0*	*0,1*
Laenud	*0,0*	*1,6*
Varaostud	0,0	0,0
Võla ülevõtmine/kustutamine	0,0	0,0
Muud meetmed[1)]	0,0	0,0
Rootsi		
Kogumõju valitsussektori võlale	**0,1**	**0,1**
Kapitalisüstid	0,1	0,1
millest:		
Aktsiate soetamine	*0,1*	*0,1*
Laenud	*0,0*	*0,0*
Varaostud	0,0	0,0
Võla ülevõtmine/kustutamine	0,0	0,0
Muud meetmed[1)]	0,0	0,0

Allikas: EKPS.
1) Nt hoiustamine erapangas.

Tabel 3 Valitsuste tingimuslikud kohustused[1)] seoses finantskriisi leevendamiseks võetud sekkumismeetmetega

(bilansilised jäägid protsendina SKPst)

Riik	Kumulatiivne 2008. aasta lõpp	Kumulatiivne 2009. aasta lõpp	Lagi
Läti			
Tingimuslikud kohustused kokku	**0,0**	**3,5**	**20,0**
Valitsuse garantiid eriotstarbeliste üksuste[2)] võlale	0,0	0,0	0,0
Muud garantiid[3)]	0,0	3,5	20,0
Varade vahetustehingud / väärtpaberite laenamine[4)]	0,0	0,0	0,0
Ungari			
Tingimuslikud kohustused kokku	**0,0**	**0,0**	**1,1**
Valitsuse garantiid eriotstarbeliste üksuste[2)] võlale	0,0	0,0	0,0
Muud garantiid[3)]	0,0	0,0	1,1
Varade vahetustehingud / väärtpaberite laenamine[4)]	0,0	0,0	0,0
Rootsi			
Tingimuslikud kohustused kokku	**4,7**	**8,9**	**49,7**
Valitsuse garantiid eriotstarbeliste üksuste[2)] võlale	0,0	0,0	0,0
Muud garantiid[3)]	4,7	8,9	49,7
Varade vahetustehingud / väärtpaberite laenamine[4)]	0,0	0,0	0,0

Allikas: EKPS.
1) Valitsuse tingimuslikud kohustused on lepingulised korraldused, milles on kindlaks määratud tingimus/tingimused, mis tuleb täita, enne kui valitsus võtab enda peale lepingu teise osapoole kohustused.
2) Eriotstarbelised üksused *(special purpose entities)* tähendavad siin selliseid üksuseid, milles valitsusel on märkimisväärne osa, sealhulgas garantiid, kuid mis ei ole liigitatud valitsussektori alla. Need on loodud ajutistena ning ainult seoses finantskriisiga.
3) Muud garantiid hõlmavad kõiki valitsuse garantiisid peale garantiide eriotstarbeliste üksuste võlale ning jaehoiustele.
4) Varade vahetustehingud ja väärtpaberite laenamine on bilansivälised operatsioonid, mis ei suurenda valitsussektori võlga.

valitsus on kumbki väljendanud valmisolekut suurendada oma garantiisid vajaduse korral kuni vastavalt 20%ni ja 49,7%ni SKPst.

Läti, Ungari ja Rumeenia on finantskriisiga toimetulekuks alates 2008. aasta lõpust saanud mitmes osas rahvusvahelist finantsabi RVFilt, ELilt ja teistelt rahvusvahelistelt organisatsioonidelt (Maailmapank, EIP, IFC või finantsabi kahepoolsete lepingute alusel teistelt ELi liikmesriikidelt). Poola on RVFiga sõlminud kokkuleppe juurdepääsuks paindlikule krediidiliinile, mida ta ei ole seni veel kasutanud. Praktikas kantakse rahvusvaheliste organisatsioonide antud vahendid harilikult riigi keskpanka hoiukontole. Siin võib eristada kaht stsenaariumi: a) enamikul juhtudel on selliste laenude saaja olnud keskvalitsus. Seega on nende kajastamine üpris otsene, kuna laenu saamisega kasvab (kohe) riigivõlg ning (järkjärgult) eelarve puudujääk tasumisele kuuluvate intresside kogunemisega; b) keerukamatel juhtudel on laen antud riigi keskpangale. Neid kajastataksegi harilikult sellistena. Samas liigitatakse nad siiski riigivõlaks, kui a) nendega rahastatakse tegevust, millega harilikult tegeleb

Tabel 4 Rahvusvaheliste organisatsioonide ja riikide finantstoetus finantskriisi ajal

(bilansilised jäägid protsendina SKPst)

Riik	Kumulatiivne[1] 2008	Kumulatiivne[1] 2009	Lagi[2]
Läti			
Laen valitsusele	***2,5***	***16,9***	
Laen keskpangale	*0,0*	*0,0*	
Kokku	**2,5**	**16,9**	**39,6**
sellest on andnud:			
Euroopa Liit[3]	0,0	11,7	16,5
Rahvusvaheline Valuutafond	2,5	4,1	8,8
Maailmapank	0,0	1,1	2,1
Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank, Tšehhi ja Poola	0,0	0,0	2,1
Põhjamaad[4]	0,0	0,0	10,1
Ungari			
Laen valitsusele	***6,6***	***12,9***	
Laen keskpangale	*0,0*	*1,5*	
Kokku	**6,6**	**14,4**	**20,8**
sellest on andnud:			
Euroopa Liit[3]	2,0	5,8	6,7
Rahvusvaheline Valuutafond	4,6	8,6	13,0
Maailmapank	0,0	0,0	1,0
Poola[5]			
Laen valitsusele	***0,0***	***0,0***	
Laen keskpangale	*0,0*	*0,0*	
Kokku	**0,0**	**0,0**	**4,6**
sellest on andnud:			
Rahvusvaheline Valuutafond	0,0	0,0	4,6
Rumeenia			
Laen valitsusele	***0,0***	***2,4***	
Laen keskpangale	*0,0*	*4,9*	
Kokku	**0,0**	**7,3**	**16,8**
sellest on andnud:			
Euroopa Liit[3]	0,0	1,3	4,3
Rahvusvaheline Valuutafond	0,0	5,7	10,7
Maailmapank	0,0	0,3	0,9
Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank, Euroopa Investeerimispank, IFC	0,0	0,0	0,9

Allikas: EKPS.
1) Tabelis kasutatud vahetuskurss on kurss, mis kehtis laenu saamise ajal. Edaspidise toetuse lagi on arvutatud vahetuskursiga.
2) Sh tulevane finantsabi.
3) Väljamaksete ja tingimuste eest vastutab Euroopa Komisjon.
4) Soome, Rootsi, Eesti, Taani ja Norra.
5) Ennetava abinõuna sai Poola juurdepääsu RVFi paindlikule krediidiliinile, mida ta ei olnud veel kasutanud.

valitsussektor; b) keskpanga enda vahenditest ei piisa, et katta kõik laenu (põhiosa ja intressi) tagasimaksmisega seotud kulud; või c) laenuga seotud riski võtab valitsus enda kanda. Sellistel juhtudel tuleks RVFilt või teistelt rahvusvahelistelt organisatsioonidelt saadud laenud suunata ja liigitada ümber riigivõlaks.

Tabelist 4 on näha, et Ungari oli 2009. aasta lõpuks RVFilt ja ELilt saanud laenu 14,4% ulatuses oma SKPst. Läti võlakohustused ELi, RVFi ja Maailmapanga ees moodustasid 2009. aasta lõpus 16,9% tema SKPst. Rumeenia vastav näitaja oli 7,3%.

3.4 EELARVEPOSITSIOONIVÄLINE VÕLAMUUTUS

Riigivõla jäägi muutus kahe järjestikuse aasta lõpus võib erineda vastava aasta eelarve puudu- või ülejäägist. Riigivõlg võib olla vähenenud näiteks riigiettevõtete erastamise või muu finantsvara müümise tõttu, millel ei ole eelarve puudujäägile mingit (kohest) mõju. Eelarve puudujäägi (–) / ülejäägi (+) ja riigivõla suurenemise (+) / vähenemise (–) summat ehk nn eelarvepositsioonivälist võlamuutust kasutatakse ka valitsussektori finantsstatistika kvaliteedi ja järjepidevuse hindamisel.[9] Suur või kõikuv eelarvepositsiooniväline võlamuutus ei pruugi veel viidata kvaliteediprobleemidele, seni kui tema komponentidel on olemas täielik selgitus. Selle vahe komponendid on finantsvarade netosoetus/netomüük, riigivõla ümberhindamisest tulenevad muutused ja muud võlamuutused. Nende komponentide statistika koostamiseks tuleb valitsussektori alla moodustada täieulatuslik ESA 95 finantskontode süsteem (tehingud, muud vood ja jäägid) ning ühitada see nominaalvõlaga.

Eesti eelarvepositsiooniväline võlamuutus oli mitmel, kaasa arvatud 2009. aastal positiivne. 2008. aastal aga oli see siiski negatiivne (–1,8% SKPst); põhjus oli finantsvara, peamiselt väärtpaberite (v.a aktsiad) netomüügis. Läti eelarvepositsiooniväline võlamuutus oli 2008. ja 2009. aastal üsna suur (vastavalt 7,2% ja 3,1% SKPst), mida selgitavad hoiuste ning aktsiate ja muude omandiväärtpaberite soetamine (2008. ja 2009. aastal) ning laenude ja väärtpaberite (v.a aktsiad) soetamine (2008. aastal). Ungari eelarvepositsiooniväline võlamuutus oli 2008. aastal eriti suur (6,0% SKPst), mis oli peamiselt tingitud valuuta ja hoiuste erakorralisest soetamisest. Rumeenia eelarvepositsiooniväline võlamuutus oli 2008. aastal negatiivne (–2,3% SKPst), kuid 2009. aastal positiivne (1,5% SKPst), mis viitab valitsussektori valuutapositsiooni kasvule. Rootsi eelarvepositsioonivälise võlamuutuse andmed on suhteliselt väikse katvusega.

4 VAHETUSKURSID

Aluslepingu artikli 140 lõikes 1 osutatud lähenemiskriteeriume käsitleva protokolli nr 13 artiklis 3 on määratletud, mida tähendab Euroopa rahasüsteemi vahetuskursimehhanismis osalemise kriteerium. EKP nõukogu täpsustas oma 18. detsembri 2003. aasta põhimõtteavalduses, et see kriteerium tähendab, et riik on vähemalt kaks aastat enne lähenemiskriteeriumide täitmise hindamist osalenud vahetuskursimehhanismis ERM2 ilma tõsiste pingeteta, eriti aga oma vääringut euro suhtes devalveerimata.

Liikmesriikide vääringute ja euro kahepoolsed vahetuskursid on päevased viitekursid, mida EKP (pärast kooskõlastamist liikmesriikide keskpankadega) fikseerib iga päev kella 14.15 seisuga ja mis avaldatakse EKP veebilehel. Kahepoolsed reaalkursid saadakse nominaalkursside kohandamise teel ÜTHI või THIga. Efektiivsed nominaal- ja reaalkursid saadakse nii, et liikmesriikide ja nende valitud kaubanduspartnerite vääringute kahepoolseid nominaal- ja reaalkursse kaalutakse väliskaubanduse üldiste osakaaludega (geomeetriline kaalumine). Liikmesriikide vääringute efektiivsete nominaal- ja reaalkursside statistikat teeb EKP. Indeksite tõus viitab liikmesriigi vääringu kallinemisele. Väliskaubanduse

9 „Stock-flow adjustment (SFA) for the Member States, the euro area and the EU27 for the period 2005-2008, as reported in the April 2009 EDP notification", Eurostat, aprill 2009, avaldatud Eurostati veebilehel (http://epp.eurostat.ec.europa.eu).

üldiste osakaalude puhul peetakse silmas valmiskaupadega kauplemist ja nende arvutamisel võetakse arvesse kolmandate turgude mõju. Efektiivsete vahetuskursside indeksid põhinevad aastate 1995–1997, 1998–2000, 2001–2003 ja 2004–2006 puhul liikuvatel kaaludel. Efektiivsete vahetuskursside indeksid saadakse nii, et iga perioodi väliskaubanduse kaaludel põhinevad näitajad seotakse aheldamise meetodil iga kolmeaastase perioodi lõpus. Sedasi tekkiva indeksi baasperiood on 1999. aasta esimene kvartal. Kaubanduspartnerite hulka kuuluvad euroalasisesed ja euroalavälised liikmesriigid, Ameerika Ühendriigid, Austraalia, Hiina, Hongkong, Jaapan, Kanada, Lõuna-Korea, Norra, Singapur ja Šveits.

5 PIKAAJALISED INTRESSIMÄÄRAD

Aluslepingu artikli 140 lõikes 1 osutatud lähenemiskriteeriume käsitleva protokolli nr 13 artiklis 4 on sätestatud, et intressimäärasid mõõdetakse pikatähtajaliste riigivõlakirjade või nendega võrreldavate väärtpaberite alusel, võttes arvesse riiklike määratluste erinevust. Kui artikliga 5 on protokolli kohaldamiseks kasutatavate statistiliste andmete esitamise vastutus antud Euroopa Komisjonile, siis EKP abistab teda tulenevalt oma asjatundlikkusest selles valdkonnas representatiivsete pikaajaliste intressimäärade määratlemisel ning liikmesriikide keskpankadelt asjaomaste andmete kogumisel, et need seejärel komisjonile esitada. Varem tegi seda tihedas koostöös komisjoniga ERI, mis asutati majandus- ja rahaliidu kolmandaks etapiks ettevalmistuste tegemiseks.

Intressimäärade määratlemise töö tulemusel saadi seitse põhitunnust, mida tuleb pikaajaliste intressimäärade arvutamisel arvesse võtta. Need on esitatud tabelis 5. Mõeldud on riigi vääringus nomineeritud võlakirjade pikaajalisi intressimäärasid.

Statistikaraamistikus on määratletud ühtlustatud pikaajalised intressimäärad, mida saab kasutada enamiku riikide lähenemise hindamisel. Kuna aga Eesti riigivõlg on väga väike, siis ei ole tal sobivaid pikaajalisi riigivõlakirju. Kuna Eestis ei ole samuti arenenud turgu krooniväärings võlakirjadele, ei ole lähenemise hindamiseks saadaval ka muid sobivaid kroonides nomineeritud pikaajalisi võlaväärtpabereid, mis oleksid võrreldavad pikaajaliste riigivõlakirjadega. Seepärast ei saa Eesti kohta ühtlustatud pikaajaliste intressimäärade näitajat anda.

6 MUUD TEGURID

Aluslepingu artikli 140 lõike 1 viimases lõigus on sätestatud, et komisjoni ja Euroopa Keskpanga aruannetes võetakse arvesse ka turgude integratsiooni tulemusi, jooksvate maksebilansside seisundit ja arengut ning ühiku tööjõukulude arengu ja muude hinnaindeksite uuringuid. Kuigi protokollis nr 13 on kõigi nelja põhikriteeriumi kohta sätestatud, et nende täitmise hindamiseks kasutatavad andmed esi-

Tabel 5 Lähenemise hindamisel kasutatavate pikaajaliste intressimäärade määratlemise statistikaraamistik

Mõiste	Soovitus
Emitent	Võlakirja peaks olema välja andnud keskvalitsus.
Tähtaeg	Järelejäänud tähtaeg võimalikult lähedal 10 aastale. Võlakirjade asendamisel peaksid tähtajad võimalikult vähe nihkuma; arvestada tuleb turu struktuurset likviidsust.
Kupongi mõju	Ilma otsese kohandamiseta.
Maksustamine	Koos maksudega.
Võlakirjade valik	Valitud võlakirjad peaksid olema piisavalt likviidsed. Sellest tulenevalt tuleks riigisisesel turul valitsevatest oludest sõltuvalt kasutada kas võrdlus- või valimi lähenemisviisi.
Tulususe arvutamise valem	Tulususe arvutamine lunastamistähtpäeval.
Agregeerimine	Kui valimis on rohkem kui üks võlakiri, tuleks representatiivse määra arvutamiseks kasutada võlakirjade tulususte keskmist.

tab komisjon, ja neid andmeid on üksikasjalikumalt kirjeldatud, ei ole selles täpsustatud muude tegurite kohta statistika esitamist.

Turgude lõimumise tulemuste puhul kasutatakse kaht näitajat: a) finantssüsteemi struktuurile viitav finantsarengu ja -lõimumise statistika;[10] ning b) euroalaga finants- ja muu lõimumise (väline lõimumine) statistika.[11]

Residentidest ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberite statistikat on vastavate riikide keskpangad edastanud vastavalt suunises EKP/2007/9 (muudetud) sätestatud metoodikale. Aktsiaturu kapitaliseerituse, s.o residentidest ettevõtete noteeritud aktsiate statistikat on edastatud vastavalt suunises EKP/2007/9 (muudetud) sätestatud metoodikale.

Rahaloomeasutuste poolt residentidele antud laene ning euroala rahaloomeasutuste nõudeid residentidest rahaloomeasutuste vastu väljendavate näitajate aluseks on andmed, mida EKP on kogunud rahaloomeasutuste bilansistatistika kogumise raames. Andmeid kogutakse vaatlusalustelt riikidelt ja viimase näitaja puhul ka euroala riikidelt määruse EKP/2001/13 (muudetud) alusel. Vajaduse korral on asjaomaste riikide keskpangad esitanud andmed varasemate perioodide kohta. Kõnealuste näitajate puhul hõlmavad statistilised andmed euroala kohta riike, kes olid statistika koostamise ajaks euro kasutusele võtnud.

Maksebilansi ja rahvusvahelise investeerimispositsiooni statistikat koostatakse kooskõlas RVFi maksebilansi käsiraamatu 5. redaktsiooniga (BPM5) ning EKP ja Eurostati kehtestatud metodoloogiliste nõuetega. Samas tuleks jätkuvalt pöörata palju tähelepanu residentsuse kriteeriumi läbivaatamisele, kuna selle kohaselt koheldakse riigis registreeritud ettevõtteid, kellel ei ole seal füüsilist esindust, residentidena. Käesolevas aruandes analüüsitakse jooksev- ja kapitalikonto saldode summat, mis vastab kogumajanduse netolaenuandmisele/-võtmisele. Peale selle väärib märkimist asjaolu, et jooksev- ja kapitaliülekannetel ei ole praktikas alati võimalik üheselt vahet teha, sest see sõltub sellest, kuidas ülekande saaja seda kasutab. Eelkõige puudutab see liidu institutsioonide ja liikmesriikide vaheliste ülekannete jooksev- ja kapitalikomponente.[12]

Tootjahinnaindeksid kajastavad kogu tööstuse (v.a ehitus) sisemajanduslikku läbimüüki. Statistilisi andmeid kogutakse ühtlustatult liidu kiirstatistika määruse alusel.[13] Eesti puhul viitavad 2003. aastale eelnenud aastate andmed ja Poola puhul 2001. aastale eelnenud aastate andmed kogukäibele, mis hõlmab välismajanduslikku läbimüüki.

Statistikat tööjõu erikulude kohta (hüvitis töötaja kohta jagatuna SKP aheldatud mahtudega hõivatu kohta) saadakse ESA 95 teabevahetusprogrammi alusel saadavatest andmetest.

Ühtlustatud töötusemäära statistika (töötute arv tööjõu suhtes) hõlmab 15- kuni 74aastaseid.

10 Residentidest ettevõtete emiteeritud võlaväärtpaberid, aktsiaturu kapitaliseeritus, rahaloomeasutuste laenud residentidele (v.a valitsussektor) ning euroala rahaloomeasutuste nõuded residentidest rahaloomeasutuste vastu.

11 Väliskaubandus- ja investeerimispositsioon euroala suhtes.

12 Vt lähemalt „European Union balance of payments/international investment position statistical methods", EKP, mai 2007.

13 Nõukogu 19. mai 1998. aasta määrus (EÜ) nr 1165/98 kiirstatistika kohta (EÜT L 162, 5.6.1998, lk 1), mida on muudetud nõukogu 6. juuli 2005. aasta määrusega (EÜ) nr 1158/2005 (ELT L 191, 22.7.2005, lk 1).

6 RIIKIDE ÕIGUSAKTIDE HINDAMINE: VASTAVUS ALUSLEPINGUTELE

Järgmised hinnangud puudutavad üksnes neid riikliku õiguse sätteid, mida EKP peab problemaatiliseks kas liikmesriikide keskpankade sõltumatuse seisukohalt EKPSis või keskpankade edasise lõimumise seisukohalt eurosüsteemiga.

6.1 BULGAARIA

6.1.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Bulgaaria keskpanga (Българска народна банка) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– Bulgaaria põhiseadus,[1]

– Bulgaaria keskpanga (Българска народна банка) seadus (edaspidi „keskpanga seadus”).[2]

Huvikonfliktide vältimise ja avalikustamise seadust (edaspidi „huvikonfliktide seadus”)[3] kohaldatakse avalike teenistujate suhtes.

6.1.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust ja huvikonfliktide seadust tuleb Bulgaaria keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.1.2.1 INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikkel 44 näeb ette, et ei Bulgaaria keskpank, selle president ega selle nõukogu liikmed ei tohi taotleda ega vastu võtta juhiseid ministrite nõukogult või mis tahes muult organilt või asutuselt. EKP mõistab, et kooskõlas aluslepingu artikliga 130 ning EKPSi ja EKP põhikirja (edaspidi „põhikiri”) artikliga 7 peab see säte hõlmama nii riiklikke kui ka välisriikide asutusi. Õiguskindluse huvides tuleb see säte esimesel võimalusel viia täielikku kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

6.1.2.2 ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikli 14 lõikes 1 on loetletud keskpanga nõukogu liikmete ametist vabastamise alused, mille kohaselt tohib Rahvuskogu või president keskpanga nõukogu liikme, kaasa arvatud keskpanga presidendi ametist vabastada, kui see: a) ei vasta enam oma ülesannete täitmiseks vajalikele tingimustele, mis tulenevad artikli 11 lõikest 4;[4] b) ei saa täita oma ülesandeid aja jooksul, mis on pikem kui kuus kuud; c) on süüdi tõsises kutsealases üleastumises.

Keskpanga seaduse artikli 14 lõike 1 esimeses lõigus on ristviide artikli 11 lõikes 4 sätestatud nõukogu liikmete ametisse nimetamise ja valimise tingimustele. Et vältida põhikirja artiklis 14.2 sätestatud keskpangapresidentide ametist vabastamise tingimustest kõrvale hoidmist, tuleks keskpanga seaduse artikli 14 lõike 1 esimeses lõigus ette näha ainult tingimused, mis on objektiivsed, selgelt määratletud ja seotud nõukogu liikmete ülesannete täitmisega. Seepärast tuleb seda sätet muuta nii, et see peegeldaks põhikirja artikli 14.2 sõnastust.

Keskpanga seaduse artikli 14 lõike 1 teine lõik on lisaks põhikirja artiklis 14.2 sätestatud kahele ametist vabastamise alusele. Kolmandas lõigus on põhikirja artiklis 14.2 sätestatud mõiste „tõsine üleastumine” kitsendatud mõisteks „tõsine kutsealane üleastumine”. Keskpanga seaduse artikli 14 lõiget 1 tuleb nendes punktides kohandada, et viia see täielikku vastavusse põhikirja artikliga 14.2.

1 Bulgaaria Vabariigi põhiseadus, *Darjaven vestnik*, nr 56, 13.6.1991.

2 Bulgaaria keskpanga (Българска народна банка) seadus, *Darjaven vestnik*, nr 46, 10.6.1997.

3 *Darjaven vestnik*, nr 94, 31.10.2008.

4 Keskpanga seaduse artikli 11 lõikes 4 on keskpanga nõukogu liikmete, kaasa arvatud keskpanga presidendi (edaspidi koos „nõukogu liige”) kohta ette nähtud järgmised keelud: a) nõukogu liikmele ei tohi määrata vabadusekaotust ettekavatsetud kuriteo eest; b) nõukogu liikmele ei tohi välja kuulutada pankrotti füüsilisest isikust ettevõtjana või äriühingu osanikuna; c) nõukogu liige ei tohi kahe aasta jooksul olla kuulunud sellise äriühingu või ühistu juhtimis- või järelevalveorganisse, mis nimetatud aja jooksul tunnistati maksejõuetuks; d) nõukogu liige ei tohi olla füüsilisest isikust ettevõtja, piiramatu vastutusega osanik äriühingus, äriühingu või ühistu juhataja, volitatu, esindaja, agent, likvideerija või võlausaldaja, kuuluda seda juhtivasse või kontrollivasse organisse, välja arvatud äriühingud, mille osanik või aktsionär on Bulgaaria keskpank; e) nõukogu liige ei tohi olla teise liikme abikaasa või elukaaslane, otsest või kaudset liini pidi kuni neljanda järgu sugulane või olla sellega seotud kuni teise järgu sugulase abielu kaudu.

Huvikonfliktide seadus näeb ette, et Bulgaaria keskpanga presidenti, asepresidente ja teisi nõukogu liikmeid võib seaduse sätete eiramise ja huvikonfliktide korral ametist vabastada. Seega on huvikonfliktide seaduses ette nähtud ametist vabastamise alused, mis on lisaks põhikirja artiklis 14.2 sätestatud kahele alusele. Seega on huvikonfliktide seadus aluslepinguga ja põhikirjaga vastuolus ning tuleb viia nendega kooskõlla.[5]

Keskpanga seaduse artikli 14 lõige 2 näeb ette, et kui nõukogu liige lõpetab ülesannete täitmise enne tema ametiaja lõppu, nimetatakse või valitakse tema asemele selle ametiaja lõpuni teine isik. Keskpanga seaduse artikli 14 lõige 2 on vastuolus põhikirja artikliga 14.2, kus on sätestatud ametiaja vähim kestus viis aastat, ning seda tuleks seepärast vastavalt kohandada.

Keskpanga seadus vaikib riiklike kohtute õigusest vaadata läbi Bulgaaria keskpanga EKPSiga seotud ülesannete täitmisse kaasatud otsustusõiguslike organite liikmete (v.a keskpanga president) ametist vabastamise otsuseid. Isegi kui see õigus võib tuleneda seadusest üldiselt, suureneks õiguskindlus, kui sellise läbivaatamise õigus oleks konkreetselt ette nähtud.

Keskpanga seaduse artikli 12 lõiked 1 ja 2 näevad ette, et Bulgaaria keskpanga presidendi ja asepresidendid valib Rahvuskogu. Hiljuti väitis Rahvuskogu (ja toimis selle põhjal), et tal on õigus tühistada või muuta oma varasemaid otsuseid, kaasa arvatud keskpanga seaduse artikli 12 lõigete 1 ja 2 alusel tehtud otsuseid seoses Bulgaaria keskpanga presidendi ja asepresidentide valimisega. Praktikas peaks iga riigi keskpanga otsustusõigusliku organi liige, kes on ametisse valitud või nimetatud nõuetekohaselt, saama oma ametikohale asuda pärast valimist. Kui Bulgaaria keskpanga president ja teised nõukogu liikmed on valitud või nimetatud, tohib neid ametist vabastada üksnes põhikirja artiklis 14.2 sätestatud tingimustel, isegi kui nad ei ole veel oma ametikohustusi täitma hakanud.

6.1.3 KONFIDENTSIAALSUS

Keskpanga seaduse artikli 4 lõige 2 sätestab, et Bulgaaria keskpank ei tohi kolmandatele isikutele avaldada ega edasi anda mitte mingisugust saadud teavet, mis pankade või teiste raharingluse või krediidisuhete osaliste jaoks kuulub panga- või ärisaladuse alla, välja arvatud salastatud teabe kaitse seaduses ette nähtud juhtudel. Keskpanga seaduse artikli 23 lõike 2 kohaselt ei tohi Bulgaaria keskpanga töötajad isegi pärast oma töölepingu lõppemist avaldada mitte mingisugust teavet läbirääkimiste, sõlmitud lepingute, klientide hoiukontodel olevate vahendite hulga ja nende tehingute, Bulgaaria keskpangale antud teabe ja mis tahes muude asjaolude kohta, mis on seotud Bulgaaria keskpanga või selle klientide tegevusega ning mis kuulub seadusega kaitstud ameti-, panga-, äri- või muu saladuse alla. Põhikirja artikli 37 järgi hõlmab ametisaladuse hoidmise nõue kogu EKPSi. Seepärast eeldab EKP, et selline erand ei piira Bulgaaria keskpanga ametisaladuse pidamise kohustust EKP ja EKPSi ees.

6.1.4 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

Keskpanga seaduse artikli 45 lõige 1 näeb ette, et Bulgaaria keskpank ei tohi ministrite nõukogule, kohalikele omavalitsustele või nende organitele, ühingutele või ettevõtetele anda mitte mingisuguseid laene või tagatisi mis tahes kujul, sealhulgas võlainstrumentide ostmise teel. Keskpanga seaduse artikli 45 lõike 2 kohaselt ei hõlma see krediidi andmist riigi või kohalike omavalitsuste omandis olevatele pankadele eriolukordades, kui likviidsusrisk võib ohustada kogu pangandussüsteemi stabiilsust. Keskpanga seaduse artikli 45 lõikeid 1 ja 2 tuleb kohandada, et viia need täielikku vastavusse aluslepinguga. Eelkõige tuleb keskpanga seaduse artikli 45 lõikes 1 nimetatud avalik-õiguslike üksuste hulka

5 Vt ka arvamus CON/2009/13.

arvata liidu institutsioonid, organid või asutused, teiste liikmesriikide keskvalitsused, regionaalsed, kohalikud või muud avaliku võimu organid, teised avalik-õiguslikud isikud või riigi osalusega äriühingud, et viia see täielikku kooskõlla aluslepingu artikliga 123. Lisaks tuleb keskpanga seaduse artikli 45 lõige 1 pisut ümber sõnastada, nii et see vastaks täpselt laenukeelule ja hõlmaks a) laenamist avalik-õiguslikele üksustele ning b) võlainstrumentide oste avalik-õiguslikelt üksustelt.

Keskpankade laenukeelu järgi on keelatud avaliku sektori võla otseostud. Samas on sellised ostud põhimõtteliselt lubatud teisestel turgudel seni, kui nende abil ei hoita kõrvale aluslepingu artiklis 123 sätestatud eesmärgist. Seepärast tuleks keskpanga seaduse artikli 45 lõikesse 1 lisada sõna „otse".

Mõistes valuutakomitee süsteemist tulenevaid eripärasid, s.o Bulgaaria keskpanga suhtes kehtivat keeldu anda laenu krediidiasutustele, välja arvatud seoses erakorraliste likviidsusoperatsioonidega, on siiski soovitatav viia avaliku sektori omandis olevate krediidiasutuste suhtes kehtiva erandi kohaldamisala kooskõlla aluslepingujärgse erandi kohaldamisalaga. Selline kohandamine oleks kindlasti kohustuslik siis, kui Bulgaaria läheb üle eurole.

6.1.5 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Keskpanga seadust tuleb Bulgaaria keskpanga eurosüsteemiga lõimumise seisukohast kohandada järgmiselt.

6.1.5.1 ÜLESANDED

Rahapoliitika
Keskpanga seaduse artikli 2 lõige 1 ja artikkel 3, artikli 16 punktid 4 ja 5 ning artiklid 28, 30, 31, 32, 35, 38, 41 ja 61, mis näevad ette Bulgaaria keskpanga rahapoliitilised volitused ning nende elluviimise vahendid, ei tunnusta EKP volitusi selles valdkonnas.

Keskpanga seaduse artikkel 33, mis annab Bulgaaria keskpangale volitusi sooritada teatavaid finantstehinguid, ei tunnusta samuti EKP vastavaid volitusi.

Statistika kogumine
Keskpanga seaduse artikli 4 lõige 1 ja artikkel 42, mis annavad Bulgaaria keskpangale volitusi koguda statistikat, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine
Keskpanga seaduse artikli 20 lõige 1 ja artiklid 28, 31 ja 32, mis annavad Bulgaaria keskpangale volitusi hallata ametlikke välisvaluutareserve, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Maksesüsteemid
Keskpanga seaduse artikli 2 lõige 4 ja artikli 40 lõige 1, mis annavad Bulgaaria keskpangale volitusi seoses maksesüsteemide sujuva töö edendamisega, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine
Keskpanga seaduse artikli 2 lõige 5, artikli 16 punkt 9 ning artiklid 24–27, mis annavad Bulgaaria keskpangale volitusi emiteerida pangatähti ja münte, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

6.1.5.2 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine
Keskpanga seaduse artikli 49 lõige 4, mis näeb ette, et Bulgaaria keskpanga nõukogu nimetab välisaudiitori kolmeks aastaks riigihankeseadusele vastava menetluse alusel, ei tunnusta põhikirja artiklist 27.1 tulenevaid nõukogu ja EKP volitusi.

Finantsaruandlus
Keskpanga seaduse artikli 16 punkt 11 ning artiklid 46 ja 49 ei ole kooskõlas kohustusega täita eurosüsteemi keskpankade finantsaruandluse korda vastavalt põhikirja artiklile 26.

6.1.5.3 VAHETUSKURSIPOLIITIKA
Keskpanga seaduse artiklid 28–31, mis annavad Bulgaaria keskpangale volitusi vahetuskursipoliitika valdkonnas, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.1.5.4 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Keskpanga seaduse artikkel 5, artikli 16 punkt 12 ja artikli 37 lõige 4, mis annavad Bulgaaria keskpangale volitusi seoses rahvusvahelise koostööga, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

6.1.5.5 MUUD KÜSIMUSED

Keskpanga seaduse artiklid 61 ja 62 ei tunnusta EKP sanktsioonide kehtestamise õigust.

6.1.6 JÄRELDUSED

Bulgaaria keskpanga seadus ja Bulgaaria huvikonfliktide seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Bulgaaria on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.2 TŠEHHI VABARIIK

6.2.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Tšehhi keskpanga (Česká národní banka) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– Tšehhi põhiseadus,[6]

– seadus nr 6/1993 Sb. Tšehhi keskpanga kohta (edaspidi „keskpanga seadus”).

EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes tähendatud märkustega seoses ei ole uusi õigusakte vastu võetud ning seepärast korratakse käesolevas aruandes suures ulatuses toonaseid hinnanguid. Tšehhi parlament arutab praegu seaduseelnõu, mis vastuvõtmise korral hakkab reguleerima Tšehhi keskpanga staatust, volitusi, pädevust ja tegevust pärast euro kasutuselevõttu Tšehhis. Seaduseelnõu esitati EKP-le konsulteerimiseks 2008. aastal.[7]

6.2.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust tuleb Tšehhi keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.2.2.1 INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse § 3 kohaselt on Tšehhi keskpank kohustatud esitama alamkojale vähemalt kaks korda aastas läbivaatamiseks rahapoliitika arengu aruande. Keskpanga seadus näeb samuti ette, et alamkoja otsuse korral peab Tšehhi keskpank esitama erakorralise aruande. Alamkojal on õigus aruanne kinnitada või paluda selle muutmist; muudetud aruanne peab vastama alamkoja seatud nõuetele. See parlamendi õigus võib olla vastuolus aluslepingu artiklis 130 ja põhikirja artiklis 7 sätestatud keeluga anda liikmesriigi keskpangale juhiseid. Keskpanga seaduse § 9 lõike 1 kohaselt on Tšehhi keskpangal ja selle juhatusel samuti keelatud võtta vastu juhiseid Tšehhi Vabariigi presidendilt, parlamendilt, valitsuselt, haldusasutustelt või mis tahes muult organilt. Keskpanga seaduse § 3 ei vasta seega keskpanga sõltumatuse nõudele ning seda tuleks kohandada.

Keskpanga seaduse § 47 lõige 5 näeb ette, et kui alamkoda lükkab tagasi Tšehhi keskpanga aastaaruande, peab see kuue nädala jooksul esitama muudetud aruande. Muudetud aruanne peab vastama alamkoja seatud nõuetele. See parlamendi õigus on vastuolus otsuste heakskiitmise, tühistamise või edasisuunamise keeluga. Keskpanga seaduse § 47 lõige 5 ei vasta seega keskpanga sõltumatuse nõudele ning seda tuleks kohandada.

Vastavalt seadusele nr 166/1993 Sb. riigikontrolli kohta (edaspidi „riigikontrolli seadus”) on riigikontrollil õigus kontrollida Tšehhi keskpanga finantsjuhtimist tegevuskulude ja varaostudeks

6 Põhiseadus nr 1/1993 Sb.
7 Arvamus CON/2008/21.

tehtud kulutuste osas. EKP arusaama kohaselt: a) riigikontrolli kontrolliõigus Tšehhi keskpanga suhtes ei piira keskpanga seaduse § 9,[8] mis käsitleb Tšehhi keskpanga suhtes kehtivat üldist keeldu taotleda või võtta vastu juhiseid teistelt isikutelt; ning b) riigikontrollil ei ole õigust mõjutada ei välisaudiitorite arvamust ega Tšehhi keskpanga EKPSiga seotud ülesandeid.

Niivõrd, kuivõrd see arusaam on õige, ei piira riigikontrolli kontrolliõigus Tšehhi keskpanga suhtes selle sõltumatust.

6.2.2.2 ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse § 6 lõikes 13 on sätestatud õiguslik alus Tšehhi keskpanga presidendi ametist vabastamiseks Tšehhi Vabariigi presidendi poolt, täpsemalt ametiülesannete täitmata jätmise puhul kauem kui kuus kuud, mis lisandub põhikirja artiklis 14.2 sätestatud kahele alusele keskpanga presidendi ametist vabastamiseks. Seepärast tuleks keskpanga seaduse § 6 lõige 13 viia kooskõlla põhikirja artikliga 14.2.

Põhikirja artiklis 14.2 nimetatud ametist vabastamise aluseid ei maini keskpanga seadus teiste keskpanga juhatuse liikmete puhul, kes täidavad EKPSiga seotud ülesandeid. Seepärast tuleks keskpanga seaduse § 6 lõiked 11 ja 12 viia kooskõlla põhikirja artikliga 14.2.

Keskpanga seadus vaikib riiklike kohtute õigusest vaadata läbi Tšehhi keskpanga EKPSiga seotud ülesannete täitmisse kaasatud otsustusõiguslike organite liikmete (v.a keskpanga president) ametist vabastamise otsuseid. Isegi kui see õigus võib tuleneda õigusest üldiselt, suureneks õiguskindlus, kui sellise läbivaatamise õigus oleks konkreetselt ette nähtud.

6.2.2.3 FINANTSSÕLTUMATUS

Tšehhi keskpangal on mitmest varasemast aastast kogunenud kahjum, mis ületab tema kapitali ja reserve. Negatiivne kapitaliolukord võib kahjustada keskpanga võimet täita oma EKPSiga seotud ja ka riiklikke ülesandeid. Selleks, et täita finantssõltumatuse põhimõtet, ja pidades silmas euro tulevast kasutuselevõttu Tšehhis, tuleks Tšehhi keskpangale mõistliku aja jooksul tagada piisav kapital.

6.2.3 KONFIDENTSIAALSUS

Keskpanga seaduse § 50 lõike 2 konfidentsiaalsussätete kohaselt võib keskpanga president vabastada keskpanga töötajaid ja nõuandeorganite liikmeid ametisaladuskohustusest avaliku huviga seotud põhjustel. Põhikirja artikli 37 järgi hõlmab ametisaladuse hoidmise nõue kogu EKPSi. Seepärast eeldab EKP, et selline kohustusest vabastamine ei piira ametisaladuse pidamise kohustust EKP ja EKPSi ees.

Peale selle ei võta riigikontrolli seadus täielikult arvesse põhikirja artikli 37 ametisaladuse sätteid. Riigikontrolli seaduse § 4 lõike 2 kohaselt auditeerib riigikontroll kõiki uurimisel olevaid küsimusi vaatamata sellele, mis laadi või mis taseme saladus on nendega seotud. Audiitorid on üldiselt kohustatud saladust hoidma;[9] riigikontrolli esimehel on aga õigus vabastada neid sellest kohustusest „tähtsate riigihuvidega seotud alustel", mida seadus rohkem ei täpsusta. Riigikontrolli seadusse tuleks lisada kaitseklausel, mis tagaks, et salajase teabe avaldamise nõudmine Tšehhi keskpanga töötajatelt ja juhatuse liikmetelt ei piiraks põhikirja artikli 37 kohaldamist.

6.2.4 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

EKP märgib, et praegu on Tšehhi keskpanga laenukeeld ette nähtud kahes eraldi õigusnormis: keskpanga seaduse § 30 lõikes 2 ning seaduse nr 442/2000 Sb. II jaotise punkti 1 alapunktis d ning punktis 2.[10] Need sätted ei ole aluslepinguga täielikult kooskõlas. Keskpanga seaduse § 30 lõige 2, mis vabastab avaliku sektori pangad samas paragrahvis nimetatud laenukeelust, ei ole kooskõlas aluslepingu artikli 123 lõikega 2, mis vabastab avaliku sektori krediidiasutused ainult

8 Koostoimes seaduse nr 442/2000 Sb. II jaotise punkti 1 alapunktiga c.

9 Riigikontrolli seaduse § 22 lõike 2 punkt f.

10 Keskpanga seaduse § 30 lõige 2 näeb ette laenukeelu riiklikus kontekstis. Tšehhi Vabariigi Euroopa Liiduga ühinemise lepingu jõustumispäeval jõustunud seaduse nr 442/2000 Sb. II jaotise punkti 1 alapunkt d ja punkt 2 näeb laenukeelu ette liidu kontekstis.

„keskpangapoolse reservidega varustamise seisukohalt". Seega on keskpanga seaduse § 30 lõikes 2 ette nähtud vabastus ulatuslikum kui aluslepingus ette nähtud. Lisaks ei hõlma seaduse nr 442/2000 Sb. II jaotise punkti 1 alapunkt d Tšehhi keskpanga suhtes keeldu osta võlainstrumente otse avalik-õiguslikelt üksustelt ning ei ole seega täielikult kooskõlas aluslepingu artikli 123 lõikega 1. Õiguskindluse huvides soovitab EKP muuta mõlema sätte omavahelised seosed selgeks ning kohandada nende sõnastust nii, et oleks tagatud liidu õiguses ette nähtud keskpankade laenukeelu nõuetekohane järgimine.

Vastavalt finantslepitajat käsitleva seaduse nr 229/2002 Sb. (edaspidi „finantslepitaja seadus") § 1 lõikele 2 peab Tšehhi keskpank põhjendatud ulatuses ja omal kulul andma finantslepitajale tema tegevuses haldustuge, sh finantslepitaja seadusega volitatud isikute tegevusega seotud kulude katmine. Tšehhi keskpanga kulul tuleb maksta lepitaja ja tema asetäitja palk ja muud rahalised tasud. Peale selle on kõnealuse seaduse § 4 lõigetes 1 ja 5 täpsustatud, et lepitaja ning tema asetäitja valib alamkoda, kes määrab ka kindlaks nende palga ja muud rahalised tasud. Finantslepitaja seaduse § 5 sätestab, et lepitaja täidab oma ülesandeid sõltumatult ja erapooletult ning annab selle kohta aru alamkojale. Arvestades finantslepitaja seaduse § 4 lõiget 1 ja § 5, mis sätestavad sõnaselgelt, et lepitaja on oma ülesannete täitmisel sõltumatu ning annab aru ükskõnes alamkojale, ei ole selle seaduse § 1 lõige 2 kooskõlas aluslepingu artiklis 123 sätestatud laenukeeluga, sest see kujutab endast avaliku sektori kohustuste finantseerimist keskpanga poolt, ning seda tuleb kohandada.

6.2.5 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Arvestades Tšehhi keskpanga õiguslikku lõimumist eurosüsteemiga, tuleb keskpanga seadust ja seadust nr 2/1969 Sb. Tšehhi Vabariigi ministeeriumide ja teiste riigi kesksete haldusorganite loomise kohta (edaspidi „pädevusalade seadus") kohandada järgmiselt.

6.2.5.1 ÜLESANDED

Rahapoliitika

Keskpanga seaduse § 2 lõike 2 punkt a, § 5 lõige 1 ning V osa, täpsemalt selle §-d 23–26a, mis annavad Tšehhi keskpangale rahapoliitilisi volitusi ning nende elluviimise vahendeid, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Keskpanga seaduse §-d 28, 29, 32 ja 33, mis annavad keskpangale volitusi sooritada teatavaid finantstehinguid, ei tunnusta samuti EKP vastavaid volitusi.

Statistika kogumine

Keskpanga seaduse § 41, mis annab Tšehhi keskpangale volitusi koguda statistikat, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine

Keskpanga seaduse § 1 lõige 4, § 35 punkt d ja § 36, mis annavad Tšehhi keskpangale volitusi hallata välisvaluutareserve, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi. Pädevusalade seaduse § 4 lõige 1, mille kohaselt rahandusministeerium on riigi keskne haldusorgan, mis tegeleb muu hulgas „välisvaluutaküsimustega, kaasa arvatud riigi nõuete ja kohustustega välismaiste poolte suhtes", ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Maksesüsteemid

Keskpanga seaduse § 38, mis annab Tšehhi keskpangale volitusi seoses maksesüsteemide sujuva tööga, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi. Pädevusalade seaduse § 4 lõige 1, mille kohaselt rahandusministeerium on riigi keskne haldusorgan, mis tegeleb muu hulgas „maksesüsteemidega", ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine

Keskpanga seaduse § 2 lõike 2 punkt b, mis annab Tšehhi keskpangale volitusi emiteerida pangatähti ja münte, ning IV osa, täpsemalt

§-d 12–22, mis täpsustavad neid volitusi ning nende kasutamise vahendeid, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.2.5.2 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine

Keskpanga seaduse § 48 lõige 2, mis näeb ette, et Tšehhi keskpanga raamatupidamise aastaaruannet auditeerivad audiitorid, kes valitakse Tšehhi keskpanga juhatuse ja rahandusministri kokkuleppel, ei tunnusta põhikirja artiklist 27.1 tulenevaid nõukogu ja EKP volitusi.

Finantsaruandlus

Keskpanga seaduse § 48 ei kajasta keskpanga kohustust täita eurosüsteemi keskpankade finantsaruandluse korda vastavalt põhikirja artiklile 26.

6.2.5.3 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Keskpanga seaduse § 35, mis annab Tšehhi keskpangale volitusi vahetuskursipoliitika valdkonnas, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi. Punktis 2.4.1 osutatud pädevusalade seaduse § 4 peaks samuti tunnustama nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.2.5.4 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Keskpanga seaduse § 40, mis annab Tšehhi keskpangale volitusi sõlmida välispankade ja rahvusvaheliste finantseerimisasutustega makse- ja muid kokkuleppeid, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

6.2.5.5 MUUD KÜSIMUSED

Keskpanga seaduse § 37, mis annab Tšehhi keskpangale ja rahandusministeeriumile õiguslikke volitusi mitmesugustes valdkondades, nagu vääring, raharinglus, finantsturg, euro kasutuselevõtt Tšehhis, maksesüsteem, välisvaluutareservide haldamine ning Tšehhi keskpanga staatus, pädevus, struktuur ja tegevus, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

Keskpanga seaduse § 46b, mis sätestab sanktsioonid kolmandate osapoolte vastu, kes ei täida oma kohustusi statistika valdkonnas, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.2.6 JÄRELDUSED

Keskpanga seadus, riigikontrolli seadus, pädevusalade seadus ja finantslepitaja seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, konfidentsiaalsuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Tšehhi on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.3 EESTI

6.3.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Eesti Panga ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– Eesti Vabariigi põhiseadus,[11]

– Eesti Panga seadus (edaspidi „keskpanga seadus”).[12]

EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes järeldati, et vastuolusid keskpanga sõltumatuse põhimõttega enam ei ole. Eesti Vabariigi rahaseadus[13] ja seadus Eesti krooni tagamise kohta[14] ei vasta siiski kõigile nõuetele Eesti Panga õiguslikuks lõimumiseks eurosüsteemiga.

6.3.2 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

Keskpanga seaduse § 16 keelab Eesti Pangal anda laenu avalikule sektorile, mis on kooskõlas aluslepingu artikliga 123. See paragrahv ei ole aga aluslepingu artikliga 123 täielikult kooskõlas kahel põhjusel. Esiteks ei näe keskpanga seaduse § 16 ette, et Eesti Pangal on keelatud osta võlainstrumente otse avalik-õiguslikelt isikutelt. Teiseks ei vabasta § 16 avaliku sektori krediidiasutusi sellest keelust Eesti Panga poolse reser-

11 Eesti Vabariigi põhiseadus, *Riigi Teataja* I 2007, 43, 311.
12 Eesti Panga seadus, *Riigi Teataja* I 1993, 28, 498.
13 Eesti Vabariigi rahaseadus, *Riigi Teataja* 1992, 21, 299.
14 Eesti Vabariigi seadus Eesti krooni tagamise kohta, *Riigi Teataja* 1992, 21, 300.

videga varustamise seisukohalt. EKP soovitab need ebatäpsused seaduse järgmisel muutmisel parandada. EKP-le on konsulteerimiseks esitatud seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis tunnistab keskpanga seaduse § 16 kehtetuks.[15]

6.3.3 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes viidati varasematele tähelepanekutele seoses vajadusega muuta eurosüsteemiga õiguslikku lõimumist käsitlevate õigusaktide sätteid selgemaks.[16] Nende tähelepanekute põhjal ja sätete selguse parandamiseks esitati EKP-le konsulteerimiseks keskpanga seadust muutvate sätete eelnõud.[17] Lisaks märgiti EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes, et rahaseadust ja Eesti krooni tagamise seadust tuleb kohandada nii, et need tunnustaksid nõukogu ja EKP volitusi. Neid järeldusi korratakse allpool. Rahaseaduse ja Eesti krooni tagamise seaduse tühistamise seaduste eelnõud esitati EKP-le konsulteerimiseks koos mitmesuguste euro kasutuselevõttu käsitlevate seadustega.[18]

6.3.3.1 ÜLESANDED

Pangatähtede emiteerimine

Rahaseadus ja Eesti krooni tagamise seadus ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi selles valdkonnas.

6.3.3.2 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Krooni tagamise seadus ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi selles valdkonnas.

6.3.4 JÄRELDUSED

Keskpanga seadus, rahaseadus ja Eesti krooni tagamise seadus ei vasta kõigile keskpankade laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Eesti on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid. EKPga on konsulteeritud seaduseelnõude osas, millega tahetakse muuta keskpanga seadust ning tühistada rahaseadus ja seadus Eesti krooni tagamise kohta. Kui keskpanga seaduse muutmise seaduse eelnõu võetakse õigel ajal vastu EKP-le 18. veebruaril 2010 konsulteerimiseks esitatud kujul ning rahaseaduse ja Eesti krooni tagamise seaduse tühistamine jõustub õigel ajal, on keskpanga seadus kooskõlas aluslepingu ja põhikirjaga ning EKP asub seisukohale, et mittevastavused nõuetele Eesti Panga õiguslikuks lõimumiseks eurosüsteemi on kõrvaldatud.[19]

6.4 LÄTI

6.4.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Läti keskpanga (Latvijas Banka) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmises õigusaktis:

– Läti keskpanga seadus (edaspidi „keskpanga seadus”).[20]

Seadust muudeti 8. oktoobril 2009.[21] EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes tähendatud märkustega seoses ei ole uusi õigusakte vastu võetud ning seepärast korratakse käesolevas aruandes suures ulatuses toonaseid hinnanguid.

6.4.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust tuleb Läti keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.4.2.1 FUNKTSIONAALNE SÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikkel 3 näeb ette, et Läti keskpanga esmane eesmärk on säilitada riigis hinnastabiilsus. EKP märkis oma 2008. aasta

15 Arvamus CON/2010/20.
16 Vt EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruanne, lk 235.
17 Vt joonealune märkus 15.
18 Arvamus CON/2010/16.
19 Nagu mainitud peatükis 2.2.1, võetakse riigi õigusaktide vastavuse hindamisel arvesse seadusmuudatusi, mis on kehtestatud enne 12. märtsi 2010. Eesti Vabariigi parlament võttis aga 22. aprillil 2010 vastu euro kasutusele võtmise seaduse, millega likvideeriti mittevastavus laenukeelule ja täideti nõuded Eesti Panga õiguslikuks lõimumiseks eurosüsteemi.
20 Läti keskpanga seadus, *Ziņotājs*, 22/23, 4.6.1992.
21 Läti keskpanga seaduse muutmise seadus, *Latvijas Vēstnesis*, 171 (4157), 28.10.2009. Muutmise seaduse eelnõu esitati EKP-le konsulteerimiseks: vt EKP arvamus CON/2009/53. Seadus võeti vastu EKP-le konsulteerimiseks esitatud kujul.

maikuu lähenemisaruandes, et hinnastabiilsuse eesmärk ei tohiks piirduda üksnes selle liikmesriigi territooriumiga. Seepärast tuleb keskpanga seadust veel kohandada, et viia see täielikku kooskõlla aluslepingu artikliga 127 ning põhikirja artikliga 2.

6.4.2.2 INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikli 13 lõige 1 näeb ette, et Läti keskpank ei tohi oma ülesannete täitmisel tulenevalt keskpanga seadusest ja krediidiasutuste seadusest taotleda ega vastu võtta juhiseid valitsuselt ega muudelt asutustelt. EKP mõistab, et see säte hõlmab nii riiklikke kui ka välismaiseid asutusi kooskõlas aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7. Õiguskindluse huvides tuleb see säte keskpanga seaduse järgmisel muutmisel viia täielikku kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

6.4.2.3 ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikkel 22 näeb ette, et Läti parlament tohib Läti keskpanga presidendi, asepresidendi ja teised nõukogu liikmed (edaspidi koos „nõukogu liige") ametist ennetähtaegselt vabastada ainult juhul, kui täidetud on vähemalt üks järgmistest tingimustest:

– nõukogu liige on esitanud tagasiastumisavalduse,

– nõukogu liige on süüdi mõistetud tahtlikus kuriteos,

– nõukogu liige ei saa haiguse tõttu täita oma ülesandeid aja jooksul, mis on pikem kui kuus järjestikust kuud.

Keskpanga seaduse artikkel 22 näeb ette kaks õiguslikku alust keskpanga presidendi ametist vabastamiseks („tahtlikus kuriteos" süüdi mõistmine ja ametiülesannete täitmata jätmine kauem kui kuus kuud), mis on lisaks põhikirja artiklis 14.2 sätestatud kahele ametist vabastamise alusele. Artiklit 22 tuleb veel kohandada, et see oleks täielikult kooskõlas põhikirja artikliga 14.2.

Keskpanga seadus vaikib riiklike kohtute õigusest vaadata läbi Läti keskpanga EKPSiga seotud ülesannete täitmisse kaasatud otsustusõiguslike organite liikmete (v.a keskpanga president) ametist vabastamise otsuseid. Isegi kui see õigus võib tuleneda Läti õigusest üldiselt, suureneks õiguskindlus, kui sellise läbivaatamise õigus oleks konkreetselt ette nähtud keskpanga seaduses või mõnes muus õigusaktis.

Keskpanga seaduse artikli 28 lõige 5 näeb ette, et keskpanga presidendi puudumise korral kasutab tema õigusi ja täidab tema kohustusi asepresident või erikorraldusega määratud isik. EKP märgib, et keskpanga presidendi ülesandeid täitma tuleks määrata ainult isik, kelle ametiaja kindluse ja ametist vabastamise aluste suhtes kehtivad samad eeskirjad. Keskpanga seaduse artiklit 28 tuleb seepärast muuta, et viia see täielikult kooskõlla põhikirja artikliga 14.2.

Keskpanga seaduse artikkel 31 näeb ette, et piirangud nõukogu liikmetele muude ametikohtade täitmiseks on täpsustatud avalike teenistujate huvikonfliktide vältimise seaduses.[22] Vastavalt selle seaduse artikli 7 lõikele 3 tohivad keskpanga nõukogu liikmed töötada teistel ametikohtadel, kui see on ette nähtud teiste seadustega või parlamendis ratifitseeritud rahvusvaheliste kokkulepetega ning valitsuse määruste ja korraldustega. Sellised avalikud teenistujad tohivad töötada ka õpetajana, teadlasena, elukutselise sportlasena ja loomealadel, nagu näiteks ajakirjandus, kirjandus ja kunst, mille eest makstakse honorare ja muid tasusid. EKP mõistab, et eespool nimetatud sätted ei võimalda valitsusel anda keskpanga presidendile või teistele keskpanga nõukogu liikmetele luba töötada teistel ametikohtadel, kui sellega kaasneks huvikonflikt.

6.4.2.4 FINANTSSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikli 18[1] näeb ette, et Läti keskpank kannab 15 päeva jooksul pärast oma aastaaruande kinnitamist nõukogu poolt riigieelarvesse osa oma kasumist, mille arvutamisel kasutatakse ettevõtte tulumaksu seaduses määratletud residentide suhtes kehtivat maksumäära, ning 50% kasumist kasutamiseks riigi-

22 *Latvijas Vēstnesis*, 69 (2644), 9.5.2002.

kapitalina. Peale selle näeb keskpanga seaduse artikkel 19 ette, et pärast seda, kui artiklis 18[1] ette nähtud kasumiosa on kantud riigieelarvesse, kantakse ülejääv kasum Läti keskpanga reservi.

Keskpanga finantssõltumatuse tagamiseks tuleks keskpanga kasum riigieelarvesse eraldada alles pärast seda, kui varasematest aastatest kogunenud mis tahes kahjum on kaetud ning on loodud eraldised, mida peetakse vajalikuks, et kaitsta riigi keskpanga kapitali ja vara reaalväärtust.

EKP rõhutab, et Läti keskpank peab olema suuteline täitma oma ülesandeid sõltumatult. Läti keskpank tegeleb veel oma reservkapitali suurendamisega tasemeni, mis on kohane eurosüsteemi kuuluvale keskpangale. EKP mõistab, et praeguse kasumi jaotamise korra juures jääb Läti keskpangale vähem vahendeid oma reservkapitali eraldamiseks. Iga liikmesriik peab ise tagama, et tema keskpanga finantssõltumatust ei nõrgestata ega õõnestata, ning keskpanga arvamust arvesse võttes tagama selle tegevuse sõltumatuse. Läti peaks seepärast tagama, et tema keskpank saaks jätkata oma reservkapitali suurendamist ning luua eraldised, mida peetakse vajalikuks, et kaitsta keskpanga kapitali ja vara reaalväärtust.

6.4.3 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

Keskpanga seaduse artikkel 36 näeb ette, et Läti keskpank ei tohi anda laenu valitsusele ega osta esmasturul riigivõlakirju. Et see säte oleks kooskõlas aluslepingu artikliga 123, tuleb selles nimetatud avalik-õiguslike üksuste nimekirja oluliselt täiendada, nii et see hõlmaks ka kohalikke omavalitsusi ja muid riigiasutusi, muid avaliku võimu organeid ja riigiettevõtteid, aga ka liidu institutsioone, organeid või asutusi, teiste liikmesriikide keskvalitsusi, regionaalseid, kohalikke või muid avaliku võimu organeid, teisi avalik-õiguslikke isikuid või riigi osalusega äriühinguid.

6.4.4 „EURO" ÜHTNE KIRJAPILT

Läti õigusaktides kasutatakse ühisraha kohta sõna „eiro". See on kooskõlas ministrite kabineti 26. juuli 2005. aasta määrusega nr 564 ühisraha nime kohta läti keeles, kus on sätestatud, et Euroopa ühisraha nimi läti keeles on meessoost käändumatu „eiro". Läti ministrite kabinet võttis 18. detsembril 2007 vastu määruse nr 933 määruse nr 564 muutmise kohta. Muutmismäärus ei muuda algset sätet, mille kohaselt ühisraha nimi läti keeles on „eiro", kuid näeb ette, et konkreetselt õigusaktides tuleb nüüd ühisraha kohta kasutada kursiivis sõna „*euro*".

EKP mõistab, et ühisraha nime kursiivis kirjutamise nõudega ei kaasne õiguslikke tagajärgi ning et kui õigusaktis seda nõuet ei täideta, ei muuda see vastavat õigusakti kehtetuks. Lisaks mõistab EKP, et läti keeles õigusakti kohta kasutatav sõna (*tiesību akts*) ei hõlma ainult seadusandlikke sätteid, vaid ka muid akte, millega kehtestatakse juriidilisi õigusi ja kohustusi, nagu näiteks kohtuotsused, lepingud jms. Seda arvestades on EKP seisukohal, et 18. detsembril 2007 kehtestatud säte, mille kohaselt tuleb ühisraha kohta õigusaktides kasutada sõna „euro", on liidu õigusega kooskõlas.

EKP märgib siiski, et muudetud määrusega nr 564 muude kui õigusaktide jaoks ette nähtud ühisraha lätikeelne nimi „eiro" erineb jätkuvalt ühisraha nimest läti keeles, nagu see on ette nähtud liidu õiguses („euro"). EKP on seisukohal, et see erinevus ei takista üldiselt rahaliidu toimimist. Tegemist on ebatäpsusega, mis tuleb parandada. See Läti ja liidu õiguse lahknevuse kõrvaldamise vajadus ei keela kasutada läti keeles ühisraha nime tavakasutuse variante, mis vastavad Läti kultuuri- ja keelepärandile.

6.4.5 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Keskpanga seadust tuleb Läti keskpanga eurosüsteemiga lõimumise seisukohast kohandada järgmiselt.

6.4.5.1 ÜLESANDED

Rahapoliitika

Keskpanga seaduse artiklid 26 ja 34–38, mis annavad Läti keskpangale volitusi rahapoliitika valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Statistika kogumine
Keskpanga seaduse artiklid 39 ja 40, mis annavad Läti keskpangale volitusi koguda statistikat, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine
Keskpanga seaduse artikkel 5, mis annab Läti keskpangale volitusi seoses välisvaluutareservide haldamisega, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi. Lisaks ei ole keskpanga seaduse artikli 5 lõige 2, mis näeb ette, et valitsus hoiab välisvaluuta- ja kullavarusid Läti keskpangas, kooskõlas põhikirja artikliga 31.2, mille kohaselt valitsus tohib teha tehinguid ainult välisvaluuta jooksvate saldodega.

Maksesüsteemid
Keskpanga seaduse artikkel 9, mis annab Läti keskpangale volitusi seoses maksesüsteemide sujuva tööga, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine
Keskpanga seaduse artiklid 4 ja 34, mis annavad Läti keskpangale volitusi emiteerida pangatähti ja münte, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.4.5.2 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine
Keskpanga seaduse artikkel 43 sätestab, et Läti keskpanga majandustegevust ja dokumente auditeerib auditikomisjon, mille koosseisu kinnitab Läti riigikontroll. See säte ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi vastavalt põhikirja artiklile 27.1. Nagu EKP on märkinud,[23] peaks riigikontrolli vms organi kontrollitegevuse ulatus õiguskindluse huvides olema õigusaktiga selgelt määratletud ning see ei tohiks piirata Läti keskpanga sõltumatute välisaudiitorite tegevust vastavalt põhikirja artiklile 27.1.

Finantsaruandlus
Läti keskpanga seaduse artikli 15 järgi avaldab Läti keskpank kuu- ja aastabilansse vastavalt keskpanganduse standarditele. See säte ei kajasta Läti keskpanga kohustust täita eurosüsteemi finantsaruandluse korda vastavalt põhikirja artiklile 26.

6.4.5.3 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ
Keskpanga seaduse artikli 7 teine lause annab Läti keskpangale volitusi muu hulgas osaleda rahvusvaheliste raha- ja krediidiorganisatsioonide tegevuses. See säte ei tunnusta EKP volitusi selles valdkonnas.

6.4.6 JÄRELDUSED

Läti keskpanga seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Läti on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.5 LEEDU

6.5.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Leedu keskpanga (Lietuvos bankas) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– Leedu põhiseadus,[24]

– Leedu keskpanga seadus (edaspidi „keskpanga seadus”)[25].

Leedu põhiseadusega seoses ei ole uusi õigusakte vastu võetud, seepärast ei ole seda vaja uuesti hinnata.

EKP 2006. ja 2008. aasta maikuu lähenemisaruannetes leiti, et Leedu õigusaktid Leedu keskpanga ja selle tegevuse kohta on aluslepingutega kooskõlas.

23 Arvamus CON/2009/77.
24 *Lietuvos Respublikos Konstitucija*, vastu võetud 25. oktoobri 1992. aasta referendumil, *Valstybes zinios*, 30.11.1992, nr 33-1014.
25 *Lietuvos banko įstatymas*, 1. detsembri 1994. aasta seadus nr I-678, *Valstybes zinios*, 23.12.1994, nr 99-1957.

Keskpanga seadust on pärast EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruannet kolm korda muudetud. [26]

EKP-le esitati konsulteerimiseks ka mõned teised seaduste muutmiste eelnõud, mis käsitlesid liikmesriigi, kes ei ole veel eurot kasutusele võtnud, rahapoliitilisi instrumente,[27] finantseerimisasutuste suhtes kehtivaid eeskirju, mis mõjutavad oluliselt finantseerimisasutuste ja finantsturgude stabiilsust,[28] valuutaküsimusi[29] ning Leedu keskpanka[30].[31]

6.5.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust ja riigikontrolli seadust tuleb Leedu keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.5.2.1 FINANTSSÕLTUMATUS

Riigikontrolli seaduse[32] artikli 14 lõige 4 annab riigikontrollile sõnaselgelt volitusi kontrollida Leedu keskpanka, s.t seadusest tulenevat tegevust, sedavõrd, kuivõrd see ei ole vastuolus liidu õigusaktidega ning neis sätestatud EKPSi eesmärkide ja ülesannetega ega EKPSi ametisaladuse pidamise ja sõltumatuse nõuetega. Nagu EKP on märkinud,[33] peaks riigikontrolli tegevuse ulatus õiguskindluse huvides olema õigusaktiga selgelt määratletud ning see ei tohiks piirata Leedu keskpanga sõltumatute välisaudiitorite tegevust.[34]

Keskpanga seaduse artikli 23 lõige 3[35] näeb keskpanga majandusaasta kasumi jaotamise ette järgmiselt: kõigepealt kaetakse eelmistest majandusaastatest üle kantud kahjum; seejärel kantakse riigieelarvesse 70% kõnealuse majandusaasta kasumist pärast mahaarvamisi eelmiste majandusaastate kahjumi katmiseks; lõpuks kantakse ülejääv kasum kahes võrdses osas põhikirjajärgsesse kapitali ja reservkapitali, kuni põhikirjajärgne kapital moodustab 200 miljonit litti; mis tahes ülejääv summa kantakse reservkapitali.

Selle kasumi jaotamise reegli muutmise eelnõu, mille kohaselt riigieelarvesse kantakse varasema 50% asemel 70% keskpanga kasumist, esitati EKP-le konsulteerimiseks.[36]

EKP rõhutab, et Leedu keskpank peab saama täita oma ülesandeid sõltumatult.[37] Leedu keskpank tegeleb veel oma reservkapitali suurendamisega tasemeni, mis on kohane eurosüsteemi kuuluvale keskpangale, ning EKP mõistab, et kasumi jaotamise korra muutmise korral jääb Leedu keskpangale vähem vahendeid oma reservkapitali eraldamiseks. Iga liikmesriik peab ise tagama, et tema keskpanga finantssõltumatust ei õõnestata, ning keskpanga arvamust arvesse võttes tagama selle tegevuse sõltumatuse. Leedu peaks seepärast tagama, et tema keskpank saaks jätkata oma reservkapitali suurendamist ning luua eraldised, mida peetakse vajalikuks, et kaitsta keskpanga kapitali ja vara reaalväärtust.

EKP mõistab, et Leedu keskpanga kinnisomandi seaduslik omanik on Leedu riik ja et seetõttu on oht, et Leedu keskpank saab sellega tehinguid teha ainult valitsusasutuste loal. Selline olukord õõnestab Leedu keskpanga nii institutsioonilist kui ka finantssõltumatust. Institutsioonilise sõltumatuse

26 Kahel korral esitati keskpanga seaduse muutmise seaduste eelnõud EKP-le konsulteerimiseks. Vt arvamused CON/2009/40 ja CON/2009/83. Kolmas seadusemuudatus tehti üksnes direktiivi 2007/44/EÜ ülevõtmiseks ning seega ei pidanud seda muudatust EKP-le konsulteerimiseks esitama.

27 *Lietuvos banko valdybos nutarimo „Dėl Lietuvos banko valdybos 2002 m. kovo 14 d. nutarimo Nr. 38 „Dėl kredito įstaigų privalomųjų atsargų taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ projektas*.

28 *Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo projektas* ja *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Valstybės garantijų bankų stabilumui didinti teikimo taisyklių, Pasitikėtinių (subordinuotų) paskolų bankams teikimo taisyklių ir Bankų turto išpirkimo taisyklių patvirtinimo“ projektas*.

29 *Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymo 3 straipsnio papildymo įstatymo projektas*.

30 *Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymo 3 straipsnio papildymo įstatymo projektas* ja *Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 14 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas*.

31 Vt arvamused CON/2008/66, CON/2009/32, CON/2009/61, CON/2009/77 ja CON/2009/93.

32 Uus artikkel 14 lõige 4, vastu võetud 19. novembri 2009. aasta seadusega nr XI-497, *Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 14 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas*, *Valstybes zinios*, 5.12.2009, nr 144-6349.

33 Arvamus CON/2009/77.

34 Liikmesriikide keskpankade sõltumatute välisaudiitorite tegevuse kohta vt nt põhikirja artikkel 27.1.

35 Pärast muutmist 2. detsembri 2009. aasta seadusega nr XI-510, *Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 23 straipsnio pakeitimo įstatymas*, *Valstybes zinios*, 12.12.2009, nr 147-6553.

36 Arvamus CON/2009/83. Konsulteerimispalvega EKP poole pöördunud asutus võttis arvesse osa argumente, mis oli toodud arvamuses CON/2009/83 – enne Leedu keskpanga kasumi jaotamise korra muutmist konsulteeris ta Leedu keskpangaga.

37 Arvamus CON/2009/26, punkt 3.2, ja arvamus CON/2009/83.

seisukohalt võivad riigiasutused anda Leedu keskpangale juhiseid selle valduses oleva vara kohta. Leedu keskpanga finantssõltumatust õõnestab see, et tal ei ole enam täielikku vabadust otsustada ise oma vahendite jaotamise üle ning tagada endale oma ülesannete täitmiseks piisavalt vahendeid. Seepärast tuleks keskpanga seaduses sõnaselgelt ette näha, et Leedu keskpanga kinnisomandi seaduslik omanik on Leedu keskpank.

EKP on seisukohal, et Leedu keskpanga kinnisomandi praegune õiguslik staatus ei vasta keskpanga sõltumatuse nõudele.

6.5.3 JÄRELDUSED

Leedu keskpanga seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse nõuetele. Leedu on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.6 UNGARI

6.6.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Ungari keskpanga (Magyar Nemzeti Bank) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– 1949. aasta seadus XX Ungari põhiseaduse kohta,[38]

– 2001. aasta seadus LVIII Ungari keskpanga kohta (edaspidi „keskpanga seadus").[39]

Ungari parlament on keskpanga seaduse muutmiseks vastu võtnud 2008. aastal seaduse CIX[40] ning 2009. aastal seadused LVI[41] ja CXLVIII[42].

6.6.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust tuleb Ungari keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.6.2.1 ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse § 49 lõiked 12 ja 13 näevad ette, et Ungari keskpanga nõukogu liikme tagandamise otsuse võib kaevata töökohtusse vastavalt tööseadustikus sätestatud tingimustele. Ungari keskpanga presidendi kohta on sarnased sätted § 50 lõigetes 5 ja 6. EKP mõistab, et kuigi keskpanga seadus vaikib Euroopa Liidu Kohtu õigusest vaadata läbi keskpanga presidendi ametist vabastamise asju, kohaldataks sellisel juhul põhikirja artiklit 14.2.

2008. aasta seaduse XXVII[43] §-s 1 on sõnastatud vanne, mille keskpanga nõukogu liikmed peavad andma vastavalt keskpanga seaduse § 49 lõikele 7. Ungari keskpanga president on korraga nii Ungari keskpanga nõukogu kui ka asjaomaste EKP otsuseid tegevate organite liige. Keskpanga seaduse § 49 lõiget 7 tuleb kohandada nii, et see peegeldaks Ungari keskpanga presidendi staatust ja kohustusi asjaomaste EKP otsuseid tegevate organite liikmena. Lisaks osalevad Ungari keskpanga EKPSiga seotud ülesannete täitmisel ka teised Ungari keskpanga nõukogu liikmed. Seepärast tuleb keskpanga seaduse § 49 lõiget 7 kohandada ka nende suhtes. See säte keskpanga seaduses ei tohiks Ungari keskpanga presidendil ja teistel selle nõukogu liikmetel takistada EKPSiga seotud ülesannete täitmist.

38 *A Magyar Köztársaság Alkotmánya,* 20.8.1949.

39 *A Magyar Nemzeti Bankról szóló törvény*, *Magyar Közlöny* 2001/76 (VII.5.).

40 *A Magyar Nemzeti Bankról szóló törvény*, *Magyar Közlöny* 2008/189 (XII.23.). Seaduseelnõu esitati EKP-le konsulteerimiseks: vt EKP arvamus CON/2008/83.

41 *A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény módosításáról szóló 2008. évi CXI. törvény hatálybalépésével és a belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006/123/EK irányelv átültetésével összefüggő törvénymódosításokról szóló törvény*, *Magyar Közlöny* 2009/88 (VI.26.). Seaduseelnõu esitati EKP-le konsulteerimiseks: vt arvamus CON/2009/44.

42 *A pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletének hatékonyabbá tételéhez szükséges egyes törvénymódosításokról szóló törvény*, *Magyar Közlöny* 2009/189 (XII.22.). Seaduseelnõu esitati EKP-le konsulteerimiseks: vt arvamus CON/2010/10.

43 *Egyes közjogi tisztségviselők esküjéről és fogadalmáról szóló törvény*, *Magyar Közlöny* 2008/89 (VI.18.). Vande sõnastus on järgmine: „Mina, …[määratud avaliku teenistuja nimi], annan käesolevaga vande, et olen oma kodumaale, Ungari Vabariigile ja selle rahvale truu, järgin põhiseadust ja teisi seadusi ning tagan nende järgimise, hoian kõiki mulle avaldatud saladusi, täidan kohusetundlikult oma kohustusi kui … [ametikoha nimetus], et edendada Ungari Vabariigi arengut ja põhiseaduse kohaldamist."

6.6.2.2 FINANTSSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse § 46/A punkt b lubab Ungari keskpanga osanikul koostada selle bilanssi ja kasumiaruannet. Keskpanga seaduse § 46 lõike 4 järgi on selleks osanikuks riik. Riiki kui osanikku esindab rahandusminister. Kolmanda isiku õigus koostada riigi keskpanga bilanssi ja kasumiaruannet ei vasta finantssõltumatuse põhimõttele ning seepärast tuleb keskpanga seaduse § 46/A punkti b vastavalt muuta.

Keskpanga seaduse § 65 lõike 1 kohaselt on rahandusministril kui osanikul samuti õigus otsustada dividendide väljamaksmise üle kasumist või kogunenud kasumi reservist, mis ei vasta finantssõltumatuse põhimõttele.

6.6.3 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

Keskpanga seaduse § 14 näeb ette, et krediidiasutuse tegevuse tõttu finantssüsteemi stabiilsust ohustavate asjaolude ilmnemise korral võib Ungari keskpank anda sellele krediidiasutusele erakorralist laenu, järgides seejuures laenukeeldu. Ungari keskpank võib sellise laenu andmise tingimusena nõuda meetmete võtmist Ungari riikliku finantsjärelevalve või selle ettepanekul krediidiasutuse enda poolt. Seda sätet muudeti 2008. aasta seadusega CIX, mis hakkas kehtima 2009. aasta jaanuaris. Muudatusega asendati üldsõnaline viide laenukeelule viitega keskpanga seaduse §-le 16, kus täpsustatakse laenukeelu ulatust vastavalt aluslepingu artiklile 123 ning nõukogu 13. detsembri 1993. aasta määrusele (EÜ) nr 3603/93 EÜ asutamislepingu artiklites 104 ja 104b nimetatud keeldude kohaldamiseks vajalike määratluste täpsustamise kohta[44]. EKP mõistab, et § 14 kohaselt annab Ungari keskpank erakorralist laenu sõltumatult ja täielikult omal otsusel ning võib vajaduse korral selleks esitada tingimusi. Samas oleks kasulik täpsustada, et sellist laenu antakse sobiva tagatise vastu, mis oleks täiendav ettevaatusabinõu, mis aitab viia miinimumini riski, et Ungari keskpank kannab kahju.

Keskpanga seaduse § 16 lõige 1 sisaldab loetelu avalik-õiguslikest isikutest, kellele keskpank ei tohi anda arvelduslaenu või muud tüüpi laenuvõimalusi. Seda loetelu tuleb siiski muuta, et see vastaks aluslepingu artiklis 123 esitatud loetelule sellistest isikutest.

Keskpanga seaduse § 16 lõige 2 määratleb ammendavalt, millal majandusühendus tegutseb riigi või mõne artikli 16 lõikes 1 loetletud avalik-õigusliku isiku valitseva mõju all. § 16 lõige 2 võtab üle määruse (EÜ) nr 3603/93 artikli 8 lõike 1, kuid mitte päris täpselt, kuna viimases on esitatud mitteammendav loetelu näidetest, kui võib eeldada, et avaliku võimu organil on selline valitsev mõju. Seepärast soovitab EKP keskpanga seaduse § 16 lõiget 2 pisut muuta, et see oleks kõnealuses küsimuses täielikult kooskõlas määruse artikli 8 lõikega 1.

Keskpanga seaduse § 16 lõige 3 jätab Ungari keskpanga suhtes kehtiva üldise, avalikule sektorile laenu andmise keelu rakendusalast välja riigi, kohalike omavalitsuste, teiste eelarveliste asutuste, liidu institutsioonide või organite ning teiste liikmesriikide keskvalitsuste, piirkondlike ja kohalike omavalitsuste või muude riigihaldusasutuste krediidiasutused. EKP mõistab, et „eelarvelised asutused" on avaliku sektori asutused, mida omab, haldab või rahastab riik. Kuna aga aluslepingu artikli 123 lõike 2 järgi ei kohaldata laenukeeldu avaliku sektori krediidiasutuste suhtes ainult „keskpangapoolse reservidega varustamise seisukohalt", tuleks keskpanga seaduse § 16 lõike 3 sõnastus õiguskindluse tagamiseks viia kooskõlla aluslepingu artikliga 123, et ei jääks muljet, et laenukeeldu ei kohaldata avaliku sektori krediidiasutuste suhtes üldiselt, ning lisada sellesse viide aluslepingu artiklile 123.

Keskpanga seaduse § 16 lõige 4 määratleb kaudse osaluse põhimõtte. Samas näib, et see säte on juba kaetud keskpanga seaduse § 16 lõikega 2, mis peegeldab määruse (EÜ) nr 3603/93 artikli 8 lõiget 1, mis määratleb riigi osalusega äriühingu mõiste selle järgi, kui suur on sellisele äriühingule avalduv avaliku sektori mõju. Nende kahe sätte omavahelised seosed vajavad selgitamist.

44 EÜT L 332, 31.12.1993, lk 1.

1996. aasta krediidiasutuste seaduse CXII § 119 lõiked 2 ja 3 andsid Ungari keskpangale volituse anda krediiti riiklikule hoiuste kindlustamise fondile. Pärast 2007. aasta seaduse LXXXV jõustumist on keskpanga seaduse § 71 lõiget 3 muudetud täpsustamaks, et Ungari keskpank võib erandjuhul ning kogu finantssüsteemi stabiilsust ja vaba raharinglust ohustavas eriolukorras laenukeelust kinni pidades anda riiklikule hoiuste tagamise fondile selle taotlusel laenu tähtajaga kuni kolm kuud. Seda sätet muudeti veel 2008. aasta seadusega CIX (jõustumisega 1. jaanuaril 2009) nii, et üldsõnaline viide laenukeelule asendati viitega keskpanga seaduse § 16 lõikele 1, kus viidatakse sõnaselgelt aluslepingu artiklile 123 ning määrusele (EÜ) nr 3603/93. Samas oleks kasulik täpsustada, et sellist laenu antakse sobiva tagatise vastu, mis oleks täiendav ettevaatusabinõu, mis aitab viia miinimumini riski, et Ungari keskpank kannab kahju.

6.6.4 „EURO" ÜHTNE KIRJAPILT

Mitmes Ungari õigusaktis on ühisraha nimi kirjutatud selliselt, et see on vastuolus liidu õigusega. Aluslepingutes nõutakse ühtset kirjapilti sõna „euro" ainsuse nimetava käände kasutamisel kõikides liidu ja liikmesriikide õigusaktide sätetes, võttes arvesse eri tähestikke. Seepärast tuleks kõnealuseid Ungari õigusakte vastavalt muuta.

EKP ootab Ungarilt „euro" õige kirjapildi kasutusele võtmist keskpanga seaduses ja eurole ülemineku seaduses, aga ka kõikides teistes riigi õigusaktides. Ungari on aluslepingute nõuded täitnud alles siis, kui kõikides riigi õigusaktides esineb „euro" õige kirjapilt.

6.6.5 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Keskpanga seadust tuleb Ungari keskpanga eurosüsteemiga lõimumise seisukohast kohandada järgmiselt.

6.6.5.1 MAJANDUSPOLIITILISED EESMÄRGID

Keskpanga seaduse § 3 lõige 2 sätestab, et ilma et see piiraks esmast hinnastabiilsuse eesmärki, toetab Ungari keskpank valitsuse üldist majanduspoliitikat. See säte ei ole kooskõlas aluslepingu artikli 127 lõikega 1 ja põhikirja artikliga 2, sest ta ei kajasta teisest eesmärki toetada liidu üldist majanduspoliitikat.

6.6.5.2 ÜLESANDED

Rahapoliitika

Keskpanga seaduse §-d 4–7, 9, 10, 12, 13, 49 ja 60 ning põhiseaduse § 32D, mis määratlevad Ungari keskpanga volitused rahapoliitika valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Statistika kogumine

Keskpanga seaduse § 4 lõige 6, § 28 ja § 60 lõige 1, mis annavad Ungari keskpangale volitusi koguda statistikat, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine

Keskpanga seaduse § 4 lõiked 3 ja 4 ning § 61 lõige 2, mis annavad Ungari keskpangale volitusi välisvaluutareservide valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Maksesüsteemid

Keskpanga seaduse § 4 lõige 5, §-d 26 ja 27 ning § 60 lõige 2, mis annavad Ungari keskpangale volitusi seoses maksesüsteemide sujuva töö edendamisega, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine

Keskpanga seaduse § 4 lõige 2, §-d 31–34 ja § 60, mis annavad Ungari keskpangale ainuõiguse emiteerida pangatähti ja münte, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.6.5.3 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine

Keskpanga seaduse § 45 lõige 3, mis näeb ette, et enne Ungari keskpanga audiitori valimist või temast loobumise ettepanekut tuleb konsulteerida riigikontrolli esimehega, ning § 46/A punkt c, mis annab osanikule volitused audiitorit määrata ja temast loobuda, ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi vastavalt põhikirja artiklile 27.1.

Finantsaruandlus

Keskpanga seaduse § 46/A punkt b ja 2000. aasta seadus C[45] koostoimes valitsuse dekreediga 221/2000 (XII.19)[46] ei kajasta Ungari keskpanga kohustust täita eurosüsteemi keskpankade finantsaruandluse korda vastavalt põhikirja artiklile 26.

6.6.5.4 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Keskpanga seaduse § 4 lõige 4 ning §-d 11 ja 17 näevad ette Ungari valitsuse ja keskpanga vastavad volitused vahetuskursipoliitika valdkonnas. Need sätted ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.6.5.5 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Keskpanga seaduse § 41 lõige 4, mis sätestab, et Ungari keskpank võib Ungari valitsuse loal ja juhul, kui mõnes õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti, võtta endale ülesandeid rahvusvahelistes rahandusorganisatsioonides, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi põhikirja artikli 6 järgsetes küsimustes.

6.6.5.6 MUUD KÜSIMUSED

Keskpanga seaduse §-d 29/C ja 29/D ei tunnusta EKP sanktsioonide kehtestamise õigust.

Seoses keskpanga seaduse §-ga 36, mis näeb ette, et Ungari keskpangaga tuleb konsulteerida riiklike õigusaktide eelnõude puhul, mis käsitlevad tema ülesandeid, märgitakse, et Ungari keskpangaga konsulteerimise õigus ei kaota vajadust konsulteerida EKPga vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 4 ja artikli 282 lõikele 5.

Keskpanga seaduse § 49 lõige 7 kohustab Ungari keskpanga nõukogu liikmeid andma 2008. aasta seaduse XXVII §-s 1 esitatud sõnastuses vande. Keskpanga seaduse § 49 lõiget 7 tuleb kohandada, et viia see kooskõlla põhikirja artikliga 14.3.[47]

6.6.6 JÄRELDUSED

Ungari põhiseadus ja keskpanga seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, rahaloomekeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Ungari on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.7 POOLA

6.7.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Poola keskpanga (Narodowy Bank Polski) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– Poola põhiseadus,[48]

– Poola keskpanga seadus (edaspidi „keskpanga seadus"),[49]

– pankade tagatisfondi seadus,[50]

– pangandusseadus,[51]

– seadus arvelduste lõplikkuse kohta makse- ja arveldussüsteemides ning nende süsteemide järelevalve kohta.[52]

Kui välja arvata teatavad muudatused keskpanga seaduses, millega muu hulgas muudeti keerukalt raamistikku, mille alusel Poola keskpank kogub statistikat, ning moodustati finantsstabiilsuse

45 *A számvitelről szóló törvény*, *Magyar Közlöny* 2000/95 (IX. 21.).
46 A *Magyar Nemzeti Bank éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló Kormányrendelet, Magyar Közlöny* 2000/125 (XII.19.).
47 Vt arvamuse CON/2008/83 punkt 3.7.
48 *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, 2. aprill 1997, *Dziennik Ustaw*, 1997, nr 78, punkt 483.
49 *Ustawa o Narodowym Banku Polskim*, 29. august 1997. Konsolideeritud versioon avaldatud: *Dziennik Ustaw*, 2005, nr 1, punkt 2, mida on täiendavalt muudetud.
50 *Ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym*, 14. detsember 1994. Konsolideeritud versioon avaldatud: *Dziennik Ustaw*, 2009, nr 84, punkt 711, mida on täiendavalt muudetud.
51 *Ustawa Prawo bankowe*, 29. august 1997. Konsolideeritud versioon avaldatud: *Dziennik Ustaw*, 2002, nr 72, punkt 665, mida on täiendavalt muudetud.
52 *Ustawa o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami*, 24. august 2001, *Dziennik Ustaw*, 2001, nr 123, punkt 1351, mida on täiendavalt muudetud.

komitee,[53] ei ole uusi õigusakte seoses EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes tähendatud märkustega vastu võetud ning seepärast korratakse käesolevas aruandes suures ulatuses toonaseid hinnanguid.

6.7.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Poola põhiseadust, keskpanga seadust ja riigikohtu seadust[54] tuleb Poola keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.7.2.1 INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Keskpanga seadus ei keela Poola keskpangal ja selle otsuseid tegevate organite liikmetel taotleda ja saada väliseid juhiseid; samuti ei ole seal sõnaselget sätet, mis keelaks valitsusel mõjutada Poola keskpanga otsuseid tegevate organite liikmeid EKPSiga seotud ülesannete täitmisel. Keskpanga seadust tuleb selles suhtes kohandada, et viia see kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

Keskpanga seaduse artikli 11 lõiget 3, mis näeb ette, et Poola keskpanga president esindab Poola huve rahvusvahelistes pangandusasutustes ning – välja arvatud, kui ministrite nõukogu otsustab teisiti – rahvusvahelistes finantseerimisasutustes, tuleb kohandada, et viia see kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

Keskpanga seaduse artikli 23 lõike 1 punkti 2, mis kohustab Poola keskpanga presidenti esitama rahapoliitika suuniste eelnõusid ministrite nõukogule ja rahandusministrile, tuleb kohandada, et viia see kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

Kõrgeimal kontrollikojal (põhiseadusorgan) on Poola põhiseaduse artikli 203 lõikest 1 tulenevalt ulatuslikud volitused kõigi avaliku halduse asutuste ja Poola keskpanga tegevuse ning nende õiguspärasuse, majandusliku usaldatavuse, tõhususe ja hoolikuse kontrollimisel. Kõrgeima kontrollikoja kontrolliõiguse ulatus tuleks määratleda selgelt ja see ei tohiks piirata Poola keskpanga sõltumatute välisaudiitorite tegevust.[55] Põhiseaduse artikli 203 lõiget 1 tuleb kohandada, et viia see kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

6.7.2.2 ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikli 9 lõige 5 näeb ette, et seim (parlamendi alamkoda) vabastab Poola keskpanga presidendi ametist, kui:

– see ei ole pikaaegse haiguse tõttu saanud täita oma ametikohustusi,

– see on lõpliku kohtuotsusega mõistetud süüdi kriminaalkuriteos,

– see on teinud ebatõese teabega avalduse, mida kohus on otsusega lõplikult kinnitanud,[56]

– riigikohus on sellel keelanud töötada riigiasutustes juhtivatel või erivastutusega ametikohtadel.[57]

Lisaks näeb riigikohtu seaduse artikli 25 lõige 3 koostoimes artikliga 3 ja artikli 1 lõike 1 punktiga 3 ette, et Poola keskpanga president

53 Kõnealused muudatused võeti vastu järgmiste õigusaktidega: pankade tagatisfondi seaduse ja teatavate teiste seaduste muutmise seadus (*Ustawa o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz o zmianie innych ustaw*, 23. oktoober 2008, *Dziennik Ustaw*. 2008, nr 209, punkt 1315) (vt ka joonealune märkus 65); finantsstabiilsuse komitee seadus (*Ustawa o Komitecie Stabilności Finansowej*, 7. november 2008, *Dziennik Ustaw*, 2008, nr 209, punkt 1317); tasuliste teede ja riikliku teefondi seaduse ning Poola keskpanga seaduse muutmise seadus (*Ustawa o zmianie ustawy o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowym oraz ustawy o Narodowym Banku Polskim*, 16. juuli 2009, *Dziennik Ustaw*, 2009, nr 143, punkt 1164); Poola keskpanga seaduse ja välisvaluutaseaduse muutmise seadus (*Ustawa o zmianie ustawy o Narodowym Banku Polskim oraz ustawy – Prawo dewizowe*, 5. märts 2009, *Dziennik Ustaw*, 2009, nr 69, punkt 589).

54 *Ustawa o Trybunale Stanu*, 26. märts 1982; konsolideeritud versioon avaldatud: *Dziennik Ustaw*, 2002, nr 101, punkt 925, mida on täiendavalt muudetud.

55 Liikmesriikide keskpankade sõltumatute välisaudiitorite tegevuse kohta vt nt põhikirja artikkel 27.1.

56 See säte lisati riiklike julgeolekuteenistuste 1944.–1990. aasta dokumentide avalikustamise seaduse (*Ustawa o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów*, 18. oktoober 2006; konsolideeritud versioon avaldatud: *Dziennik Ustaw*, 2007, nr 63, punkt 425) artikliga 37a, jõustumisega 15. märtsist 2007.

57 Seimi otsus Poola keskpanga presidendi kaebamise kohta riigikohtusse viib seaduse järgi keskpanga presidendi ametikohustuste täitmise peatamiseni (riigikohtu seaduse artikli 11 lõike 1 teine lause koostoimes artikli 1 lõike 1 punktiga 3).

võidakse ametist vabastada ka siis, kui ta rikub põhiseadust või muud seadust.[58]

Eespool kirjeldatud alused keskpanga presidendi ametist vabastamiseks lisanduvad põhikirja artiklis 14.2 sätestatud kahele alusele. Seepärast tuleb keskpanga seaduse artikli 9 lõiget 5 ja riigikohtu seaduse asjakohaseid sätteid kohandada, et viia need kooskõlla põhikirja artikliga 14.2.

Poola keskpanga teiste otsuseid tegevate organite EKPSiga seotud ülesannete täitmises osalevate liikmete (s.o juhatuse liikmete ja eriti esimese asepresidendi ning rahapoliitika nõukogu liikmete) ametiaja kaitstuse ja ametist vabastamise aluste kohta sätestab keskpanga seaduse artikli 13 lõige 5 ja artikli 17 lõike 2b teine lause järgmised ametist vabastamise alused:

– haigus, mis takistab neil püsivalt täita oma kohustusi,

– lõpliku kohtuotsusega süüdimõistmine kriminaalkuriteos,

– valeteabe avaldamine, mida kohus on otsusega lõplikult kinnitanud,[59]

– liikmesuse peatamata jätmine poliitilises erakonnas või ametiühingus.

Eespool kirjeldatud ametist vabastamise alused lisanduvad põhikirja artiklis 14.2 sätestatud kahele alusele. Keskpanga seaduse artikli 13 lõiget 5 tuleb seepärast kohandada, et viia see kooskõlla põhikirja artikliga 14.2. Keskpanga seaduse artikli 14 lõiget 3, mis kinnitab veel kord Poola keskpanga rahapoliitika nõukogu liikme ametist vabastamise võimalust selle süüdimõistmise korral kriminaalkuriteo toimepanemises, tuleb samuti kohandada, et viia see kooskõlla põhikirja artikliga 14.2.

Poola keskpanga president on korraga nii Poola keskpanga kui ka EKP asjaomaste otsuseid tegevate organite liige. Keskpanga seaduse artikli 9 lõiget 3, kus on esitatud Poola keskpanga presidendi ametivanne, tuleb kohandada nii, et see peegeldaks Poola keskpanga presidendi staatust ja kohustusi asjaomaste EKP otsuseid tegevate organite liikmena.

Keskpanga seadus vaikib riiklike kohtute õigusest vaadata läbi Poola keskpanga EKPSiga seotud ülesannete täitmisse kaasatud otsuseid tegevate organite liikmete (v.a keskpanga president) ametist vabastamise otsuseid. Isegi kui see õigus võib tuleneda Poola õigusest üldiselt, suureneks õiguskindlus, kui sellise läbivaatamise õigus oleks konkreetselt ette nähtud.

6.7.3 KONFIDENTSIAALSUS

Keskpanga seaduse artikli 23 lõige 7 määratleb juhtumid, mil Poola keskpank peab välistele isikutele avaldama andmed, mis on kogutud konkreetsetelt finantseerimisasutustelt, aga ka statistiliste uuringute ja hindamiste tulemused, mis võimaldavad tuvastada konkreetseid isikuid. Üks selline olukord hõlmab kõnealuste andmete avaldamist määratlemata isikutele „eraldi kohaldatavate sätete" alusel.[60] Selline andmete avaldamise kohustus võib mõjutada EKPSi ametisaladuste korra kohaselt kaitstavaid andmeid ning seepärast tuleb keskpanga seadust kohandada, et viia see täielikult kooskõlla põhikirja artikliga 37.[61]

6.7.4 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

Keskpanga seaduse artikli 42 lõige 1 koostoimes artikli 3 lõike 2 punktiga 5 näeb ette Poola keskpanga õiguse anda pankadele teatavatel tingimustel refinantseerimislaenu.[62] Peale selle näeb keskpanga seaduse artikli 42 lõige 3 ette, et Poola keskpank võib anda pangale refinantseerimislaenu seoses panga tervendamismenetlusega, mis algatatakse juhul, kui pank kannab netokahjumit või teda ohustab netokahjum või

58 Kui seim kaebab Poola keskpanga presidendi riigikohtusse, viib see seaduse järgi keskpanga presidendi ametikohustuste täitmise peatamiseni, vt joonealune märkus 57.
59 Vt joonealune märkus 56.
60 Keskpanga seaduse artikli 23 lõike 7 punkt 3.
61 Vt arvamus CON/2008/53.
62 Poola keskpank otsustab refinantseerimislaenude andmise üle hinnates, kuivõrd on pank suuteline õigeaegselt tagasi maksma laenu põhisumma ja intressid (keskpanga seaduse artikli 42 lõige 2).

maksevõimetus.[63] Refinantseerimislaenude andmisel kohaldatakse igal juhul pangandusseaduse üldisi sätteid koos keskpanga seadusest tulenevate mugandustega.[64] Praegu nendes sätetes sisalduvad ettevaatusabinõud, mille eesmärk on tagada, et krediit makstakse õigeaegselt tagasi, ei välista täielikult tõlgendust, et refinantseerimislaenu võib anda ka pangale, mille suhtes käib tervendamismenetlus, kuid mis seejärel muutub maksevõimetuks.[65] Vastuolude vältimiseks aluslepingu artiklis 123 sätestatud laenukeeluga on vaja selgemaid ettevaatusabinõusid. Keskpanga seaduse artiklit 42 tuleks vastavalt kohandada.

Õiguslikku raamistikku, mille alusel Poola keskpank võib anda laenu riiklikule hoiuste tagamise fondile, on muudetud[66] üldjoontes kooskõlas EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes esitatud järeldustega ja EKP asjakohaste arvamustega.[67] Konkreetselt on pankade tagatisfondi seaduse artikli 13 lõige 3b, mis nägi ette iga-aastaste maksete tegemise Poola keskpanga nimel riiklikusse hoiuste tagamise fondi, tunnistatud kehtetuks. Lisaks on muudetud keskpanga seaduse artikli 43 ja pankade tagatisfondi seaduse artikli 15 lõiget 6 ning artikli 34 lõiget 3, nii et need väljendavad nüüd õigesti tingimust, et sellised laenud peavad olema lühiajalised ning Poola keskpank annab neid omal otsusel, et pankade tagatisfond saaks välja maksta tagatud hoiuseid, ainult juhul, kui fondil endal ei ole selleks piisavalt vahendeid ja see ohustab pangandussüsteemi stabiilsust. Samal ajal kordab EKP, et väljendamata on nõue keskpangale anda eriolukorras laenu riiklikule hoiuste tagamise kavale. Seepärast tuleks pankade tagatisfondi artikli 34 lõiget 3 vastavalt kohandada.

Poola põhiseaduse artikli 220 lõige 2 sätestab, et „eelarvest ei kaeta eelarve puudujääki nii, et sellega kaasneksid riigi keskpangale laenukohustused". Kuigi see säte keelab riigil finantseerida oma eelarve puudujääki Poola keskpanga kaudu, mõistab EKP, et see säte ei tähenda aluslepingu artikli 123 täitmist seoses laenukeeluga, mistõttu selle eesmärk ja toime ei vasta päris täpselt kõnealuse keelu eesmärgile ja toimele. Aluslepingu artikkel 123, mida täiendab määrus (EÜ) nr 3603/93, on vahetult kohaldatav, nii et üldiselt ei ole neid õigusakte vaja riiklikkusse õigusse üle võtta.

6.7.5 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Poola põhiseadust ja keskpanga seadust tuleb Poola keskpanga eurosüsteemiga lõimumise seisukohast kohandada järgmiselt.

6.7.5.1 MAJANDUSPOLIITILISED EESMÄRGID

Keskpanga seaduse artikli 3 lõige 1 sätestab, et Poola keskpanga esmane eesmärk on säilitada hinnastabiilsus, toetades samal ajal valitsuse majanduspoliitikat sedavõrd, kuivõrd see ei piira tema esmase eesmärgi järgimist. See säte ei ole kooskõlas aluslepingu artikli 127 lõikega 1 ja põhikirja artikliga 2, sest ta ei kajasta teisest eesmärki toetada liidu üldist majanduspoliitikat.

6.7.5.2 ÜLESANDED

Rahapoliitika

Poola põhiseaduse artikli 227 lõiked 1 ja 5 ning keskpanga seaduse artikli 3 lõike 2 punkt 5, artiklid 12, 23 ja 38–50a ning 53, mis annavad Poola keskpangale volitusi rahapoliitika valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

63 Pangandusseaduse artikli 142 lõige 1

64 Keskpanga seaduse artikli 42 lõige 7.

65 Pangandusseaduse järgi, mida kohaldatakse Poola keskpanga refinantseerimislaenu andmisel, võib kommertspank anda laenu krediidivõimetule laenuvõtjale, kui: a) olemas on piisav tagatis ning b) algatatakse taastamiskava, mis laenu andva panga hinnangul tagab laenuvõtja krediidivõime kindlaksmääratud ajal (pangandusseaduse artikli 70 lõige 2). Lisaks võib Poola keskpank nõuda refinantseerimislaenu ennetähtaegset tagasimaksmist, kui laenu saanud panga finantsolukord on niivõrd halvenenud, et laenu õigeaegne tagasimaksmine on ohustatud (keskpanga seaduse artikli 42 lõige 6).

66 Muudatused kehtestati pankade tagatisfondi seaduse ja teatavate teiste seaduste muutmise seadusega (*Ustawa o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz o zmianie innych ustaw*, 23. oktoober 2008, *Dziennik Ustaw*, 2008, nr 209, punkt 1315).

67 EKPga on konsulteeritud seaduseelnõude küsimustes, millega muudetakse keskpanga seadust ja pankade tagatisfondi seadust, et kaotada vastuolu laenukeeluga sätetest, mis lubavad Poola keskpangal anda laenu pankade tagatisfondile (vt EKP arvamused CON/2007/26, CON/2008/5 ja CON/2008/32).

Statistika kogumine

Keskpanga seaduse artikli 3 lõike 2 punkt 7 ja artikkel 23, mis annavad Poola keskpangale volitusi seoses statistika kogumisega, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine

Keskpanga seaduse artikli 3 lõike 2 punkt 2 ning artikkel 52, mis annavad Poola keskpangale volitusi välisvaluutareservide haldamise valdkonnas, ei tunnusta EKP volitusi selles valdkonnas.

Maksesüsteemid

Keskpanga seaduse artikli 3 lõike 2 punkt 1, mis annab Poola keskpangale volitusi korraldada rahalisi arveldusi, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine

Poola põhiseaduse artikli 227 lõige 1 ning keskpanga seaduse artikkel 4 ning artiklid 31–37, mis annavad Poola keskpangale ainuõiguse emiteerida ja ringlusest kõrvaldada seadusliku maksevahendi staatuses olevaid pangatähti ja münte, ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi selles valdkonnas.

6.7.5.3 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine

Keskpanga seaduse artikli 69 lõige 1, mis näeb ette Poola keskpanga tegevuse auditeerimise, ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi vastavalt põhikirja artiklile 27.1. Kõrgeima kontrollikoja õigus kontrollida Poola keskpanga tegevust tuleks õigusaktides selgelt määratleda ning see ei tohiks piirata Poola keskpanga sõltumatute välisaudiitorite tegevust, nagu on sätestatud põhikirja artiklis 27.1.

6.7.5.4 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Keskpanga seaduse artikli 3 lõike 2 punkt 3, artikli 17 lõike 4 punkt 2 ning artikkel 24, mis annavad Poola keskpangale volitusi viia ellu ministrite nõukoguga kooskõlastatud vahetuskursipoliitikat, ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi selles valdkonnas.

6.7.5.5 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Keskpanga seaduse artikli 5 lõige 1 ja artikli 11 lõige 3, mis annavad Poola keskpangale õiguse osaleda rahvusvahelistes finantseerimis- ja pangandusasutustes, ei tunnusta EKP volitusi selles valdkonnas.

6.7.5.6 MUUD KÜSIMUSED

Keskpanga seaduse artikli 9 lõiget 3, kus on esitatud Poola keskpanga presidendi ametivande sõnastus, tuleb kohandada, et viia see kooskõlla põhikirja artikliga 14.3.

Keskpanga seaduse artikli 21 lõike 4 kohta, mis annab Poola keskpangale õiguse avaldada arvamust õigusaktide eelnõude kohta, mis käsitlevad pankade tegevust ja millel on pangandussüsteemile oluline mõju, märgitakse, et Poola keskpangaga konsulteerimise õigus ei kaota vajadust konsulteerida EKPga vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 4 ja artikli 282 lõikele 5.

6.7.6 JÄRELDUSED

Poola põhiseadus, keskpanga seadus, riigikohtu seadus ja pankade tagatisfondi seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Poola on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.8 RUMEENIA

6.8.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Rumeenia keskpanga (Banca Națională a României) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– seadus nr 312 Rumeenia keskpanga põhikirja kohta[68] (edaspidi „keskpanga seadus”).[69]

68 Rumeenia keskpank on väljendanud kavatsust koostada seaduseelnõu keskpanga seaduse muutmiseks, et tagada selle vastavus aluslepingule ja põhikirjale. Seaduseelnõu on praegu koostamisel. Kuna Rumeenia keskpangal ei ole seaduste algatamise õigust, peab kõnealune seaduseelnõu seadusandliku protsessi läbima Rumeenia valitsuse algatusel. Vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 4 ja artikli 282 lõikele 5 tuleb selle seaduseelnõu osas konsulteerida EKPga.

69 *Monitorul Oficial al României*, esimene osa, nr 582, 30.6.2004.

6.8.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust ja muid õigusakte tuleb Rumeenia keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.8.2.1 INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikli 3 lõige 1 näeb ette, et Rumeenia keskpank ja selle otsuseid tegevate organite liikmed ei tohi oma ülesannete täitmisel taotleda ega vastu võtta juhiseid avaliku võimu organitelt ega muudelt asutustelt või organitelt. EKP mõistab, et see säte hõlmab nii riiklikke kui ka välisriikide asutusi kooskõlas aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7. Õiguskindluse huvides tuleks see säte keskpanga seaduse järgmisel muutmisel viia täielikku kooskõlla aluslepingu artikliga 130 ning põhikirja artikliga 7.

6.8.2.2 ISIKUSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikli 33 lõige 9 sätestab, et Rumeenia keskpanga nõukogu liikme ametist vabastamise otsuse peale võib 15 päeva jooksul pärast selle avaldamist Rumeenia ametlikus teatajas (*Monitorul Oficial al României*) esitada kõrgema astme kassatsioonikohtule apellatsioonkaebuse. Keskpanga seadus vaikib Euroopa Liidu Kohtu õigusest vaadata läbi keskpanga presidendi ametist vabastamise asju. EKP mõistab, et sellele vaatamata kohaldub põhikirja artikkel 14.2.

Keskpanga seaduse artikli 33 lõige 7 sätestab, et Rumeenia keskpanga nõukogu liikmeid tohib ametist vabastada üksnes keskpanga seaduse artikli 33 lõikes 6 sätestatud põhjustel ja korras. Riikliku korruptsioonivastase ameti asutamise, ülesehituse ja toimimise seadus[70] ning seadus teatavate meetmete kohta, mille eesmärk on tagada läbipaistvus riigiametnike töös, riiklike ülesannete täitmisel ja ärisuhetes ning vältida ja sanktsioneerida korruptsiooni,[71] määratlevad huvikonfliktid ja rikkumised, mida Rumeenia keskpanga president ja teised nõukogu liikmed peavad vältima, ning kohustab neid aru andma oma varalise olukorra kohta. EKP mõistab, et nendes seadustes selliste kohustuste rikkumise kohta ette nähtud karistused ei kujuta endast Rumeenia keskpanga presidendi ja teiste nõukogu liikmete ametist vabastamise aluseid, mis oleksid lisaks keskpanga seaduse artiklis 33 sätestatutele. Õiguskindluse huvides ja kooskõla tagamiseks keskpanga seaduse artikliga 33 oleks tervitatav, kui nimetatud seadusi muudetaks selles küsimuses selgemaks.

6.8.2.3 FINANTSSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse artikkel 43 sätestab, et Rumeenia keskpank peab riigieelarvesse kandma 80% oma puhastulust pärast majandusaasta kulutuste mahaarvamist, mis hõlmab eraldisi krediidiriski katteks, ja varasematest majandusaastatest kogunenud katmata kahjumi mahaarvamist. Nagu märgitud peatükis 6.8.4, võib selline kord teatavatel asjaoludel viia aastasisese laenuni, mis võib omakorda õõnestada Rumeenia keskpanga finantssõltumatust.

Liikmesriik ei tohi panna oma keskpanka olukorda, kus sellel ei ole EKPSi või eurosüsteemiga seotud ülesannete, aga ka oma riiklike ülesannete (näiteks oma halduse ja tegevuse rahastamine) täitmiseks piisavalt finantsvahendeid.

Keskpanga seaduse artikli 43 lõige 3 sätestab, et Rumeenia keskpank moodustab eraldised krediidiriski katteks oma eeskirjade järgi, võttes arvesse rahandusministeeriumi nõuandvat arvamust. EKP märgib, et liikmesriigi keskpangal peab olema vabadus moodustada sõltumatult eraldisi oma kapitali ja varade reaalväärtuse kaitseks.

Seepärast tuleb keskpanga seaduse artiklit 43 lisaks peatükis 8.4 esile tõstetud küsimuste arvesse võtmisele kohandada nii, et oleks tagatud, et selline kord ei õõnesta Rumeenia keskpanga võimet täita oma ülesandeid sõltumatult.

Vastavalt audiitorite koja ülesehituse ja toimimise seaduse[72] (edaspidi „audiitorite koja seadus") artiklitele 21 ja 23 on audiitorite kojal

70 Seadus nr 144/2007, *Monitorul Oficial al României*, esimene osa, nr 535, 3.8.2009.

71 Seadus nr 161/2003, *Monitorul Oficial al României*, esimene osa, nr 279, 21.4.2003

72 Seadus nr 94/1992, *Monitorul Oficial al României*, esimene osa, nr 282, 29.4.2009.

õigus kontrollida avaliku sektori, kaasa arvatud Rumeenia keskpanga rahaliste vahendite haldamist ja kasutamist ning auditeerida Rumeenia keskpanga vahendite haldamist. Audiitorite koja kontrolliõiguse ulatus tuleks õiguskindluse huvides määratleda õigusaktides selgelt ja see ei tohiks piirata Rumeenia keskpanga sõltumatute välisaudiitorite tegevust.[73]

6.8.3 KONFIDENTSIAALSUS

Keskpanga seaduse artikli 52 lõikes 2 on loetletud neli alust, mil Rumeenia keskpanga president tohib avalikustada konfidentsiaalset teavet. Põhikirja artikli 37 järgi hõlmab ametisaladuse hoidmise nõue kogu EKPSi. Seepärast eeldab EKP, et selline erand ei piira Rumeenia keskpanga ametisaladuse pidamise kohustust EKP ja EKPSi ees.

6.8.4 LAENUDE JA EESÕIGUSTE ANDMINE

Keskpanga seaduse artikli 6 lõige 1 ja artikli 29 lõige 1 keelavad sõnaselgelt Rumeenia keskpangal osta otse esmasturult võlainstrumente, mille on emiteerinud riik, riigi keskasutused ja kohalikud avaliku võimu organid, iseseisvad riigiettevõtted, riigi ühingud või äriühingud ning muud riigi enamusosalusega äriühingud. Artikli 6 lõige 2 laiendab selle keelu teiste liikmesriikide avalik-õiguslikele organitele ja riigi osalusega äriühingutele. Lisaks keelab keskpanga seaduse artikli 7 lõige 2 Rumeenia keskpangal anda arvelduslaenu või mis tahes muud tüüpi krediiti riigile, keskasutustele ja kohalikele avaliku võimu organitele, iseseisvatele riigiettevõtetele, riigi ühingutele või äriühingutele ning muudele riigi enamusosalusega äriühingutele. Artikli 7 lõige 4 laiendab selle keelu teiste liikmesriikide avalik-õiguslikele organitele ja riigi osalusega äriühingutele. Nendes sätetes osutatud avalik-õiguslike isikute hulka tuleb laiendada, nii et see oleks kooskõlas aluslepingu artikliga 123 ja peegeldaks seda täielikult, ning ühtlustada seda määruses (EÜ) nr 3603/93 sätestatud määratlustega.

Keskpanga seaduse artikli 7 lõige 3 näeb ette, et riigi enamusosalusega krediidiasutused on lõikes 2 sätestatud arvelduslaenu või mis tahes muud tüüpi krediidi Rumeenia keskpangalt saamise keelust vabastatud, nii et nad võivad Rumeenia keskpangalt saada laenu samamoodi nagu mis tahes muud krediidiasutused, kes on Rumeenia keskpanga eeskirjade alusel kõlblikud saama sellelt laenu. Keskpanga seaduse artikli 7 lõike 3 sõnastus tuleb viia kooskõlla aluslepingu artikli 123 lõike 2 sõnastusega, mis vabastab avaliku sektori krediidiasutused sellest keelust ainult „keskpangapoolse reservidega varustamise seisukohalt".

Keskpanga seaduse artikkel 26 sätestab, et Rumeenia keskpank võib finantsstabiilsuse tagamisega seotud ülesannete täitmisel erandjuhul ja iga kord eraldi otsustades anda krediidiasutustele laenu, mis ei ole tagatud või on tagatud varadega, mis ei ole tagatiskõlblikud Rumeenia keskpanga rahapoliitilistes operatsioonides kasutamiseks. Artikkel 26 ei sisalda piisavaid ettevaatusabinõusid, mis hoiaksid ära sellise laenamise võimalikku sattumist vastuollu aluslepingu artiklis 123 sätestatud laenukeeluga, arvestades eriti ohtu, et sellise laenamise teel võidakse anda maksevõime abi rahalistesse raskustesse sattunud krediidiasutustele, ja seda tuleks seepärast vastavalt kohandada.

Keskpanga seaduse artikkel 43 sätestab, et Rumeenia keskpank peab riigieelarvesse kandma 80% oma puhastulust pärast finantsaasta kulutuste mahaarvamist, mis hõlmab eraldisi krediidiriski katteks, ja varasemate finantsaastate katmata kahjumi mahaarvamist. Kõnealused 80% puhastulust kantakse erikorralduse alusel üle kuupõhiselt enne järgneva kuu 25. päeva. Finantsaastaga seotud kohandused tehakse aastabilansi esitamise tähtajaks korrigeeriva erikorralduse alusel. See säte on koostatud nii, et välistatud ei ole aastasisese eeldatava kasumi jaotamise võimalus olukorras, kus Rumeenia keskpank saab aasta esimesel poolel kasumit, kuid kannab aasta teisel poolel kahjumit. Kuigi riik on kohustatud tegema pärast finantsaasta lõppu vajalikud kohandused ning peaks seega tagastama Rumeenia keskpangale

73 Liikmesriikide keskpankade sõltumatute välisaudiitorite tegevuse kohta vt nt põhikirja artikkel 27.1.

selle ülemäärase kasumijaotuse, saab see juhtuda alles pärast aastabilansi esitamise tähtaega, mistõttu seda võidakse lugeda aastasisese laenu andmiseks riigile. Artiklit 43 tuleb kohandada, nii et selline aastasisene laen ei oleks võimalik ja aluslepingu artiklis 123 sätestatud laenukeelu rikkumise võimalus välistatud. 2008. aasta erakorraline määrus raamatupidamise aastaaruannete ja konsolideeritud raamatupidamisaruannete seadusjärgse auditeerimise kohta[74] (edaspidi „2008. aasta määrus") kehtestab eeskirjad riiklike audiitorite ja auditeerimisüksuste kohta ning seadusjärgse auditeerimistegevuse riikliku järelevalve korra. Selleks on 2008. aasta määrusega moodustatud seadusjärgse auditeerimistegevuse riikliku järelevalve nõukogu (Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar – edaspidi „nõukogu"), mis on eraldi juriidilise isiku staatusega iseseisev riigiasutus, kes teostab riiklikku järelevalvet seadusjärgse auditeerimistegevuse üle vastavalt direktiivis 2006/43/EÜ[75,76] sätestatud põhimõtetele. Rumeenia keskpank toetab nõukogu tööd rahaliste vahendite ja inimressursiga järgmiselt: a) Rumeenia keskpanga president või selle poolt keskpanka esindama nimetatud isik on nõukogu otsuseid tegeva organi liige[77] ja selle rotatsiooni korras vahetuv esimees[78]; b) Rumeenia keskpank annab nõukogu asutamiseks ja töös hoidmiseks oma töötajaid[79]; c) Rumeenia keskpank eraldab nõukogu eelarvesse kindlaksmääratud osa. See, et riigi keskpank eraldab järelevalveasutusele vahendeid, ei tekita laenukeeluga seoses muret niivõrd, kuivõrd keskpank rahastab sedasi riiklikust õigusest tulenevat seadusjärgset järelevalvetegevust, mis moodustab ühe osa keskpanga mandaadist, või kuivõrd keskpank saab osaleda järelevalveasutuse otsuste tegemise protsessis ja seda mõjutada. Käesoleval juhul näib aga, et Rumeenia keskpanga osalemine raamatupidamise aastaaruannete ja konsolideeritud aruannete seadusjärgse auditeerimistegevuse järelevalves ei ole seotud finantssektori finantsstabiilsusega. Seepärast tuleks 2008. aasta määrus viia kooskõlla aluslepingu artikliga 123, milleks tuleb a) piirata Rumeenia keskpanga osalemist aastaaruannete seadusjärgse auditeerimistegevuse järelevalves ja rahastamises nii, et see hõlmaks ainult krediidi- ja finantseerimisasutusi; b) tagada, et Rumeenia riik hüvitab Rumeenia keskpangale täielikult kõik kulud, mis sellele tekivad seoses 2008. ja 2009. aasta määrusest tulenevate ülesannete täitmisega; c) näha ette, et finantssektori eraldistest ülejäänud osa nõukogu eelarvest katab riik.

6.8.5 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Keskpanga seadust tuleb Rumeenia keskpanga eurosüsteemiga lõimumise seisukohast kohandada järgmiselt.

6.8.5.1 MAJANDUSPOLIITILISED EESMÄRGID

Keskpanga seaduse artikli 2 lõige 3 sätestab, et ilma et see piiraks esmast hinnastabiilsuse eesmärki, peab Rumeenia keskpank toetama riigi üldist majanduspoliitikat. See säte ei ole kooskõlas aluslepingu artikli 127 lõikega 1, sest ta ei kajasta teisest eesmärki toetada liidu üldist majanduspoliitikat.

6.8.5.2 ÜLESANDED

Rahapoliitika

Keskpanga seaduse artikli 2 lõike 2 punkt a, artikkel 5, artikli 6 lõige 3, artikli 7 lõige 1,

74 24. juuni 2008. aasta erakorraline määrus nr 90 raamatupidamise aastaaruannete ja konsolideeritud raamatupidamisaruannete seadusjärgse auditeerimise kohta, avaldatud: *Monitorul Oficial al României*, nr 481, 30. juuni 2008.

75 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. mai 2006. aasta direktiiv 2006/43/EÜ, mis käsitleb raamatupidamise aastaaruannete ja konsolideeritud aruannete kohustuslikku auditit ning millega muudetakse nõukogu direktiive 78/660/EMÜ ja 83/349/EMÜ ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 84/253/EMÜ, ELT L 157, 9.6.2006, lk 87.

76 2008. aasta lõpuni tegutses nõukogu majandus- ja rahandusministeeriumi alluvuses, alates 1. jaanuarist 2009 peaministri kantselei alluvuses ning alates 14. juulist 2009, pärast 2009. aasta erakorralise määruse (29. juuni 2009. aasta erakorraline määrus nr 78, millega muudetakse ja täiendatakse 24. juuni 2008. aasta erakorralist määrust raamatupidamise aastaaruannete ja konsolideeritud raamatupidamisaruannete seadusjärgse auditeerimise kohta, avaldatud: *Monitorul Oficial al României,* nr 442, 29. juuni 2009; edaspidi „2009. aasta määrus") jõustumist viidi nõukogu tagasi rahandusministeeriumi alluvusse.

77 Ametiaeg on kolm aastat; tagasinimetamine on võimalik kaks korda.

78 2008. aasta määruse artikkel 68.

79 2008. aasta määruse artiklid 83 ja 71.

artiklid 8, 19 ja 20 ning artikli 33 lõike 1 punkt a, mis näevad ette Rumeenia keskpanga volitused rahapoliitika valdkonnas ning selle elluviimise vahendid, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Statistika kogumine

Keskpanga seaduse artikkel 49, mis annab Rumeenia keskpangale volitusi seoses statistika kogumisega, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine

Keskpanga seaduse artikli 2 lõike 2 punkt e, artikli 9 lõike 2 punkt c ning artiklid 30 ja 31, mis annavad Rumeenia keskpangale volitusi välisvaluutareservide haldamise valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Maksesüsteemid

Keskpanga seaduse artikli 2 lõike 2 punkt b, artikkel 22 ning artikli 33 lõike 1 punkt b, mis näevad ette Rumeenia keskpanga volitused seoses maksesüsteemide sujuva tööga, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine

Keskpanga seaduse artikli 2 lõike 2 punkt c ning artiklid 12–18, mis annavad Rumeenia keskpangale volitusi emiteerida pangatähti ja münte, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.8.5.3 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine

Keskpanga seaduse artikli 36 lõige 1, mis näeb ette, et Rumeenia keskpanga raamatupidamise aastaaruandeid auditeerivad audiitorid, kelleks on Rumeenia Audiitorite Koja poolt heaks kiidetud ja Rumeenia keskpanga poolt pakkumismenetluse teel valitud juriidilised isikud, ei tunnusta EKP ja nõukogu volitusi vastavalt põhikirja artiklile 27.1.

Finantsaruandlus

Keskpanga seaduse artikli 37 lõige 3, mis näeb ette, et Rumeenia keskpank peab oma raamatupidamise aastaaruanded koostama rahandusministeeriumi nõuandvat arvamust arvesse võttes, ning artikkel 40, mis sätestab, et Rumeenia keskpank võtab vastu oma eeskirjad oma raamatupidamise korralduse ja teostamise kohta kooskõlas kehtivate õigusaktidega ning võttes arvesse rahandusministeeriumi nõuandvat arvamust ning et Rumeenia keskpank kajastab oma majandus- ja rahandustegevust vastavalt oma raamatupidamiseeskirjadele, samuti võttes arvesse rahandusministeeriumi nõuandvat arvamust, ei kajasta Rumeenia keskpanga kohustust täita eurosüsteemi keskpankade finantsaruandluse korda vastavalt põhikirja artiklile 26.

6.8.5.4 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Keskpanga seaduse artikli 2 lõike 2 punktid a ja d, artikkel 9 ning artikli 33 lõike 1 punkt a, mis annavad Rumeenia keskpangale volitusi vahetuskursipoliitika valdkonnas, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

Keskpanga seaduse artiklid 10 ja 11, mis lubavad Rumeenia keskpangal koostada eeskirju välisvaluuta tehingute jälgimise ja kontrollimise kohta Rumeenias ning anda luba välisvaluuta kapitali operatsioonideks, tehinguteks välisvaluutaturgudel ja muudeks erioperatsioonideks, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.8.5.5 MUUD KÜSIMUSED

Keskpanga seaduse artikli 3 lõige 2, mis näeb ette Rumeenia keskpangaga konsulteerimise riiklike õigusaktide eelnõude puhul, ei kaota vajadust konsulteerida EKPga vastavalt aluslepingu artikli 127 lõikele 4 ja artikli 282 lõikele 5.

Keskpanga seaduse artikkel 57 ei tunnusta EKP õigust kehtestada sanktsioone.

Keskpanga seaduse artikli 4 lõige 5 annab Rumeenia keskpangale õiguse sõlmida lühiajalisi laenukokkuleppeid ning teha muid finants- ja pangaoperatsioone teiste isikutega, kaasa arvatud keskpankadega, ning sätestab, et selliseid kokkuleppeid tohib sõlmida üksnes juhul, kui laen makstakse tagasi ühe aasta jooksul. EKP märgib, et selline piirang ei ole ette nähtud põhikirja artiklis 23.

6.8.6 JÄRELDUSED

Rumeenia keskpanga seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Rumeenia on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid.

6.9 ROOTSI

6.9.1 ÕIGUSAKTIDE VASTAVUS

Rootsi keskpanga (Sveriges Riksbank) ja tema tegevuse õiguslikud alused on sätestatud järgmistes õigusaktides:

– valitsemisseadus,[80] mis moodustab osa Rootsi põhiseadusest,

– Rootsi keskpanga seadus (edaspidi „keskpanga seadus"),[81]

– vahetuskursipoliitika seadus.[82]

EKP 2008. aasta maikuu lähenemisaruandes tähendatud märkustega seoses ei ole olulisi muudatusi keskpanga seaduses tehtud ning seepärast korratakse käesolevas aruandes suures ulatuses toonaseid hinnanguid.

6.9.2 KESKPANGA SÕLTUMATUS

Keskpanga seadust tuleb keskpanga sõltumatuse osas kohandada järgmiselt.

6.9.2.1 INSTITUTSIOONILINE SÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse 3. peatüki § 2 ja valitsemisseaduse 9. peatüki § 13, mis keelavad juhiste taotlemise ja saamise, ei hõlma kõiki EKPSiga seotud ülesandeid, nagu on nõutud aluslepingu artiklis 130. Kuigi keskpanga seaduse seletuskirjas on sätestatud, et see hõlmab kõiki EKPSiga seotud ülesandeid, oleks kasulik, kui selle küsimusega tegeldaks seaduse järgmisel muutmisel.

Rootsi keskpanga seaduse 6. peatüki § 3, mis sätestab, et Rootsi valitsuse määratud ministril on õigus saada keskpanga suure tähtsusega rahapoliitiliste otsuste kohta eelnevalt teavet, võib olla vastuolus keskpangale juhiste andmise keeluga vastavalt aluslepingu artiklile 130 ja põhikirja artiklile 7. Keskpanga seaduse 6. peatüki § 3 ei vasta seega keskpanga sõltumatuse nõudele ning seda tuleks seepärast vastavalt kohandada.

6.9.2.2 FINANTSSÕLTUMATUS

Keskpanga seaduse 10. peatüki § 3 kohaselt esitab Rootsi keskpanga üldnõukogu Rootsi parlamendile ja riigikontrollile oma kasumi jaotamise ettepaneku. Seaduse 10. peatüki § 4 kohaselt otsustab Rootsi parlament seejärel Rootsi keskpanga kasumi jaotamise. Neid sätteid täiendavad õigusaktidevälised kasumi jaotamist käsitlevad suunised, mille järgi Rootsi keskpank maksab 80% kasumist pärast vahetuskursi ja kulla hindamismõjude viie aasta keskmisega kohandamist Rootsi riigile ning jätab ülejäänud 20% oma kapitali suurendamiseks. Need suunised ei ole siiski õiguslikult siduvad ning puudub õiguslikult siduv säte, mis piiraks väljamakstava kasumiosa suurust.

Praegune kasumi jaotamise kord on läbivaatamisel. Praegu ei ole see kord kooskõlas aluslepingu artikli 130 ning põhikirja artikli 7 järgse keskpanga sõltumatuse nõudega. Rootsi keskpanga finantssõltumatuse tagamiseks tuleks vastu võtta õigusnormid, mis näevad ette selged piirangud Rootsi parlamendi otsustele Rootsi keskpanga kasumi jaotamise kohta.

6.9.3 LAENUKEELD

Keskpanga seaduse 8. peatüki § 1 lõige 3 sätestab, et Rootsi keskpank ei tohi anda laenu riigile, muudele avaliku võimu organitele või liidu institutsioonidele ega osta neilt otse võlainstrumente. Kuigi keskpanga seaduse seletuskiri, mida Rootsi kohtutel on tavaks riikliku õiguse tõlgendamisel täpselt järgida, sätestab, et seaduse kohaldamisala hõlmab

80 SFS 1974:152.
81 SFS 1988:1385.
82 SFS 1998:1404.

liidu organeid ja teiste liikmesriikide avalik-õiguslikke isikuid, kaasa arvatud riigi osalusega äriühinguid, oleks kasulik selle küsimusega seaduse järgmisel muutmisel tegeleda, et viia see täielikult kooskõlla aluslepingu artikliga 123.

Lisaks sätestab keskpanga seaduse 8. peatüki § 1 lõige 4, et „Rootsi keskpank võib teisi käesoleva seaduse sätteid järgides anda laenu ka riigi või mis tahes muu avaliku võimu organi omandis olevatele finantseerimisasutustele ja osta neilt võlainstrumente". Keskpanga seaduse 8. peatüki § 1 lõike 4 sõnastus tuleks ühtlustada aluslepingu artikli 123 lõike 2 sõnastusega, mille järgi ei kohaldata laenukeeldu avaliku sektori krediidiasutuste suhtes ainult „keskpangapoolse reservidega varustamise seisukohalt"; keskpank ei tohi reservidega varustada muid avaliku sektori finantseerimisasutusi. Samamoodi tuleks aluslepingu artikli 123 lõikega 2 ühtlustada avalik-õiguslike isikute loetelu ning EKP soovitab õiguskindluse huvides lisada keskpanga seaduse 8. peatüki §-i 1 viide aluslepingu artiklile 123.

6.9.4 ÕIGUSLIK LÕIMUMINE EUROSÜSTEEMIGA

Keskpanga seadust ja põhiseadust tuleb Rootsi keskpanga eurosüsteemiga lõimumise seisukohast kohandada järgmiselt.

6.9.4.1 ÜLESANDED

Keskpanga seaduse 1. peatüki § 1, mille kohaselt võib Rootsi keskpank tegutseda või osaleda üksnes valdkondades, milleks ta on Rootsi seaduste kohaselt volitatud, ei ole kooskõlas aluslepingu ega põhikirja sätetega, sest ei võimalda Rootsi keskpanga õiguslikku lõimumist eurosüsteemiga.

Rahapoliitika

Valitsemisseaduse 9. peatüki § 13 ja keskpanga seaduse 1. peatüki § 2, mis annavad Rootsi keskpangale rahapoliitilisi volitusi, ei tunnusta EKP volitusi selles valdkonnas.

Keskpanga seaduse 6. peatüki §-d 2, 5 ja 6, mis näevad ette Rootsi keskpanga volitused rahapoliitika valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Keskpanga seaduse 6. peatüki § 6 ja 11. peatüki §-d 1 ja 2a, mis käsitlevad finantseerimisasutuste kohustuslike reservide määramist ning selle nõude rikkumisel Rootsi riigile makstavat eritrahvi, ei tunnusta EKP volitusi selles valdkonnas.

Statistika kogumine

Keskpanga seaduse 6. peatüki § 4 lõige 2 ja § 9, mis annavad Rootsi keskpangale volitusi seoses statistika kogumisega, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Välisvaluutareservide haldamine

Valitsemisseaduse 7. peatükk ja 8. peatüki § 14, mis annavad Rootsi keskpangale volitusi välisvaluutareservide haldamise valdkonnas, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Maksesüsteemid

Keskpanga seaduse 1. peatüki § 2 ja 6. peatüki § 7, mis annavad Rootsi keskpangale volitusi seoses maksesüsteemide sujuva tööga, ei tunnusta EKP vastavaid volitusi.

Pangatähtede emiteerimine

Valitsemisseaduse 9. peatüki § 14 ja keskpanga seaduse 5. peatükk, mis annavad Rootsi keskpangale ainuõiguse emiteerida pangatähti ja münte, ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.9.4.2 FINANTSSÄTTED

Sõltumatute audiitorite nimetamine

Keskpanga seadus ei tunnusta nõukogu ja EKP volitusi vastavalt põhikirja artiklile 27.1.

6.9.4.3 VAHETUSKURSIPOLIITIKA

Valitsemisseaduse 9. peatüki § 12 ja keskpanga seaduse 7. peatükk näevad koos vahetuskursipoliitika seadusega ette Rootsi valitsuse ja Rootsi keskpanga volitused vahetuskursipoliitika vald-

konnas. Need sätted ei tunnusta nõukogu ja EKP vastavaid volitusi.

6.9.4.4 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Keskpanga seaduse 7. peatüki § 6 kohaselt võib Rootsi keskpank tegutseda kontaktasutusena suhetes selliste rahvusvaheliste finantseerimisasutustega, mille liige Rootsi on. See säte ei tunnusta EKP pädevust selles valdkonnas.

6.9.5 JÄRELDUSED

Keskpanga seadus, põhiseadus ja vahetuskursipoliitika seadus ei vasta kõigile keskpanga sõltumatuse, laenukeelu ja eurosüsteemiga õigusliku lõimumise nõuetele. Rootsi on liikmesriik, mille suhtes on kehtestatud erand, ning peab seetõttu täitma kõiki aluslepingu artiklis 131 sätestatud kohandamisnõudeid. EKP märgib, et Rootsi on alates 1. juunist 1998 aluslepingu kohaselt olnud kohustatud võtma vastu riiklikud õigusaktid eurosüsteemiga õiguslikuks lõimumiseks. Rootsi ei ole aastate jooksul võtnud seadusandlikke meetmeid, et kõrvaldada käesolevas ja varasemates aruannetes kirjeldatud vastuolud.

SÕNASTIK

Ajutise mõjuga meetmed: kõik mittetsüklilised mõjud eelarvepositsioonidele, mis a) ainult teatud ajal (ühekordne mõju) vähendavad/suurendavad valitsussektori eelarve puudujääki või koguvõlga (vt ka **võla suhtarv (võlakoormus)** ja **eelarve puudujääk**) või b) teatud ajal parandavad/halvendavad eelarveolukorda tulevase eelarveolukorra arvelt või selle kasuks (n-ö pöördmõju).

Aluslepingud: aluslepingutega mõeldakse käesolevas aruandes Euroopa Liidu toimimise lepingut ning Euroopa Liidu lepingut.

ECOFINi nõukogu: vt **Euroopa Liidu Nõukogu**.

Eelarvepositsiooniväline võlamuutus: valitsussektori eelarve tasakaalu (üle- või puudujäägi) ning võla muutuse vahe. Sellist võlamuutust võivad muu hulgas tingida muutused riigi omandis olevates finantsvarades, ümberhindlused või statistilised kohandused.

Eelarve puudujääk: valitsussektori netolaenuvõtmine, mis vastab valitsussektori tulude ja kulude vahele. Väljendatakse valitsussektori eelarve puudujäägina SKP suhtes jooksvate turuhindade juures. See on üks **aluslepingu** artikli 126 lõikes 2 sätestatud eelarvedistsipliini kriteeriumidest, mille abil määratakse kindlaks ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu.

Eelarve tasakaalu tsükliline komponent: väljendab Euroopa Komisjoni poolt hinnanguna antud **kogutoodangu lõhe** mõju eelarve tasakaalule.

Efektiivne vahetuskurss (nominaal-/reaalkurss): riigi vääringu ja tema kaubanduspartnerite vääringute kahepoolsete vahetuskursside kaalutud keskmine. Kasutatavad osakaalud kajastavad iga partnerriigi osa vastava riigi väliskaubanduses ning arvestavad konkurentsi kolmandatel turgudel. Efektiivne reaalkurss on efektiivne nominaalkurss, mis on kohandatud välis- ja sisemaiste hindade suhte kaalutud keskmisega.

EKP juhatus: üks **Euroopa Keskpanga (EKP)** otsustusorganitest. Sellesse kuuluvad EKP president ja asepresident ning veel neli liiget, kelle alates Lissaboni lepingu jõustumisest nimetab **Euroopa Ülemkogu**, tehes vastava otsuse **Euroopa Liidu Nõukogu** soovituse alusel kvalifitseeritud häälteenamusega.

EKP nõukogu: Euroopa Keskpanga (EKP) tähtsaim otsustusorgan. Sellesse kuuluvad kõik **EKP juhatuse** liikmed ning eurot kasutavate liikmesriikide keskpankade presidendid.

EKP üldnõukogu: üks **Euroopa Keskpanga (EKP)** otsustusorganitest. Sellesse kuuluvad EKP president ja asepresident ning kõigi **Euroopa Keskpankade Süsteemi** keskpankade presidendid.

ERM2 (vahetuskursimehhanism 2): süsteem, mis on raamistikuks vahetuskursipoliitilisele koostööle **euroala** riikide ning euroalaväliste liikmesriikide vahel. Tegemist on mitmepoolse kokkuleppega, mille kohaselt on ette nähtud fikseeritud, kuid korrigeeritavad **keskkursid** ning standardne kõikumisvahemik ±15%. Otsuseid keskkursside ja vajaduse korral ka kõikumisvahemike vähendamise kohta tehakse asjaomase liikmesriigi vastastikusel kokkuleppel euroala riikide, **Euroopa Keskpanga (EKP)** ja teiste mehhanismis osalevate liikmesriikidega. Kõigil ERM2 osalistel, kaasa arvatud EKP-l, on õigus algatada keskkursside muutmiseks konfidentsiaalne menetlus (vt ka **reguleerimine**).

ERM2 kõikumispiirid: vastastikku kokku lepitud ülem- ja alampiir, mille vahel tohib **ERM2s** osalevate riikide vahetuskurss euro suhtes kõikuda.

Esmane tasakaal: valitsussektori võetud või antud netolaenud ilma valitsuse konsolideeritud kohustustelt makstavate intressideta.

Euroala: liikmesriigid, kelle vääring on euro ning kus **Euroopa Keskpanga nõukogu** vastutusel viiakse ellu ühtset rahapoliitikat. Praegu on euroala riigid Belgia, Saksamaa, Iirimaa, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Küpros, Luksemburg, Malta, Madalmaad, Austria, Portugal, Sloveenia, Slovakkia ja Soome.

Eurogrupp: eurot kasutavate liikmesriikide majandus- ja rahandusministrite mitteametlik kohtumine. Selle staatust tunnustatakse aluslepingu artiklis 137 ja selle protokollis nr 14. Eurogrupp tuleb kokku regulaarselt (tavaliselt enne **ECOFINi nõukogu** kohtumisi), et arutada küsimusi, mis on seotud euroala riikide ühiste kohustustega ühisraha suhtes. Grupi koosolekutele kutsutakse korrapäraselt **Euroopa Komisjoni** ja **Euroopa Keskpanka**.

Euroopa Keskpank (EKP): EKP on **eurosüsteemi** ja **Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPSi)** keskmes. **Aluslepingu** (artikli 282 lõike 3) kohaselt on ta iseseisev juriidiline isik. Ta tagab kooskõlas **EKPSi põhikirjaga** eurosüsteemile ja EKPSile antud ülesannete täitmise kas iseenda või liikmesriikide keskpankade tegevuse kaudu. Euroopa Keskpangal on kolm otsuseid tegevat organit: **EKP nõukogu**, **EKP juhatus** ning **EKP üldnõukogu**.

Euroopa Keskpankade Süsteem (EKPS): koosneb **Euroopa Keskpangast (EKP)** ja ELi kõigi 27 liikmesriigi keskpankadest, s.t peale **eurosüsteemi** liikmesriikide ka nende liikmesriikide keskpankadest, kelle vääring ei ole euro. EKPSi juhivad **EKP nõukogu**, **EKP juhatus** ning kolmanda otsuseid tegeva organina **EKP üldnõukogu**.

Euroopa Komisjon: aluslepingu sätete kohaldamist tagav Euroopa Liidu institutsioon. Komisjon kujundab ELi poliitikat, teeb ettepanekuid ELi õigusaktide vastuvõtmiseks ning kasutab piiritletud valdkondades oma volitusi. Majanduspoliitika valdkonnas koostab komisjon majanduskasvu ja töökohtade loomise kompleksseid suuniseid, mis sisaldavad majanduspoliitika üldsuuniseid ning töötõivesuuniseid, ning esitab **Euroopa Liidu Nõukogule (nõukogule)** aruandeid majandusarengu ja -poliitika kohta. Ta jälgib mitmepoolses järelevalves osalemise kaudu riikide rahandust ning esitab selle kohta nõukogule aruandeid.

Euroopa Liidu Nõukogu (nõukogu): Euroopa Liidu institutsioon, mis koosneb liikmesriikide valitsuste esindajatest, tavaliselt arutusel oleva valdkonna eest vastutavatest ministritest. Majandus- ja rahandusministritest koosnevat nõukogu nimetatakse sageli ka **ECOFINi nõukoguks**.

Euroopa Parlament: ELi institutsioon, mis koosneb 736 liikmesriikide kodanike esindajast (2009. aasta juuli seis). Euroopa Parlament osaleb Euroopa Liidu õigusloomes, kuigi tema õigused on sõltuvalt rakendatavast seadusandlikust menetlusest erinevad. Rahapoliitika ja **Euroopa Keskpankade Süsteemiga** seotud küsimustes on Euroopa Parlamendil peamiselt nõuandev pädevus. **Aluslepingus** on aga ette nähtud teatavad menetlused, mis on seotud **Euroopa Keskpanga (EKP)** demokraatliku aruandekohustusega Euroopa Parlamendi ees (EKP aastaaruande tutvustamine, kaasa arvatud rahapoliitilises ülddebatis osalemine, ning ütluste andmine pädevate parlamendikomisjonide ees).

Euroopa Rahainstituut (ERI): majandus- ja rahaliidu teise etapi alguses 1. jaanuaril 1994 loodud ajutine institutsioon, mis likvideeriti pärast **Euroopa Keskpanga** rajamist 1. juunil 1998.

Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteem 1995 (ESA 95): ulatuslik ja integreeritud makromajanduslik arvepidamissüsteem, mis põhineb rahvusvaheliselt tunnustatud statistilistel mõistemääratlustel, klassifikaatoritel ja raamatupidamiseeskirjadel ning mille eesmärk on anda liikmesriikide majanduste kohta ühtlustatud kvantitatiivne kirjeldus. ESA 95 on Euroopa Liidu versioon maailmas kasutatavast rahvamajanduse arvepidamise süsteemist SNA 93.

Euroopa Ülemkogu: ELi institutsioon, mis määrab kindlaks ELi arengusuunad ning selle poliitika põhijooned ja prioriteedid. Ülemkogusse kuuluvad liikmesriikide riigipead ja valitsusjuhid ning **Euroopa Komisjoni** president ning ülemkogu enda eesistuja (vt ka **Euroopa Liidu Nõukogu**). Ülemkogul ei ole seadusandlikku pädevust.

Eurostat: Euroopa Liidu statistikaamet. Eurostat on **Euroopa Komisjoni** asutus ja vastutab liidu statistika koostamise eest.

Eurosüsteem: euroala keskpangandussüsteem, kuhu kuuluvad **Euroopa Keskpank (EKP)** ja eurot kasutavate liikmesriikide keskpangad (vt aluslepingu artikli 282 lõige 1). Eurosüsteemi juhivad **EKP nõukogu** ja **EKP juhatus**.

Investeeringud: Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteemis ESA 95 määratletud kapitali kogumahutus põhivarasse.

Jooksevülekanded: riigi ülekanded ettevõtetele, kodumajapidamistele ja välismaailmale, välismaailmalt laekunud netoülekanded, mis ei ole seotud kapitalikulutustega. Jooksevülekannete hulka kuuluvad tootmis- ja impordisubsiidiumid, sotsiaaltoetused ja ülekanded Euroopa Liidu institutsioonidele.

Kasvu-/intressimäärade vahe: nominaalse SKP aastase muutuse ning riigivõla jäägi keskmise nominaalse intressimäära („efektiivse" intressimäära) vahe. Tegemist on ühe teguriga, mis mõjutab muutusi riigi **võla suhtarvus (võlakoormuses)**.

Keskkurss: ERM2s osaleva riigi vääringu ja euro vahetuskurss, mille ümber määratletakse **ERM2 kõikumispiirid**.

Keskvalitsus: 1995. aasta Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteemi (ESA 95) määratlusele vastav valitsus, välja arvatud piirkondlikud valitsused ja kohalikud omavalitsused (vt ka **valitsussektor**). Keskvalitsus hõlmab kõigi riigiasutuste haldusosakondi ja muid keskasutusi, kelle pädevusalas on kogu majanduspiirkond, välja arvatud sotsiaalkindlustusfondide haldamine.

Kogumispensionisüsteemid ja jooksvatest tuludest finantseeritavad pensionisüsteemid: kogumispensionisüsteemis kasutatakse pensionimaksete rahastamisel eraldatud ja märgistatud varasid. Kogunenud varade hulgast olenevalt võib kogumispensionisüsteem olla täpselt või üle-/alarahastatud. Jooksvatest tuludest finantseeritavaid süsteeme rahastatakse tulevaste pensionäride jooksvatest sissemaksetest ja/või muust jooksvalt laekuvast tulust, nagu näiteks maksud või ülekanded. Nende pensionisüsteemide vara võib olla suur (näiteks likviidsuse jaoks või puhverfondidena).

Kogutoodangu lõhe: riigi tegeliku ja potentsiaalse kogutoodangu vahe osakaaluna potentsiaalsest kogutoodangust. Potentsiaalse kogutoodangu arvutamise aluseks on majanduse kasvutrend. Positiivse kogutoodangu lõhe korral ületab tegelik kogutoodang potentsiaalse ning võib oodata inflatsioonisurve kasvu majanduses. Negatiivse kogutoodangu lõhe korral on tegelik kogutoodang potentsiaalsest väiksem ning oodata võib inflatsiooni langust.

Koguvälisvõlg: majanduse selliste finantskohustuste bilansiline jääk, mille põhiosa ja/või intress tuleb kunagi tulevikus välismaailmale tagasi maksta.

Kontrollväärtus: ülemäärase eelarvepuudujäägi protokollis (nr 12) on fikseeritud kindlad kontrollväärtused **valitsussektori eelarve puudujäägile** (3% SKPst) ja **valitsussektori võla suhtarvule (võlakoormusele)** (60% SKPst). **Aluslepingu** artiklis 140 osutatud lähenemiskriteeriume käsitlevas protokollis (nr 13) on ette nähtud hindade ja pikaajaliste intressimäärade lähenemise hindamisel kasutatavate kontrollväärtuste arvutamise metoodika.

Lissaboni leping: sellega muudeti kaht Euroopa Liidu aluslepingut: Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. Viimane on ümber nimetatud Euroopa Liidu toimimise lepinguks. Lissaboni leping allkirjastati Lissabonis 13. detsembril 2007 ning jõustus 1. detsembril 2009. Kui teisiti märgitud ei ole, mõeldakse käesolevas aruandes „aluslepinguga" Euroopa Liidu toimimise lepingut ning viidatud artiklite numbrid vastavad alates 1. detsembrist 2009 kehtivale numeratsioonile.

Lähenemiskriteeriumid: aluslepingu artikli 140 lõikes 1 sätestatud (ja artiklis 140 nimetatud lähenemiskriteeriume käsitlevas protokollis täpsustatud) kriteeriumid, mille iga liikmesriik peab enne euro kasutuselevõttu täitma. Need on seotud hinnastabiilsusega, riigi rahandusega, vahetuskurssidega ning pikaajaliste intressimääradega. **Euroopa Komisjon** ja **Euroopa Keskpank** koostavad artikli 140 lõike 1 kohaselt aruandeid, milles hinnatakse kriteeriumide täitmise alusel seda, kas liikmesriik on saavutanud jätkusuutlikus lähenemises kõrge taseme.

Lähenemisprogramm: aluslepingus osutatud **kontrollväärtuste** saavutamist kirjeldav programm, mis sisaldab riigi keskpika tähtajaga kavasid ja eeldusi majanduse põhinäitajate arengu kohta. Tähtsal kohal on ka eelarve tasakaalu konsolideerimiseks võetavad meetmed ning nende aluseks olevad majandusstsenaariumid. Lähenemisprogrammid hõlmavad tavaliselt kolme kuni nelja aastat ja neid ajakohastatakse igal aastal. Lähenemisprogrammid vaatab läbi **Euroopa Komisjon** ning **majandus- ja rahanduskomitee**, kelle aruannete põhjal annab **ECOFINi nõukogu** neile hinnangu. Pärast **majandus- ja rahaliidu** kolmanda etapi algust esitavad lähenemisprogramme liikmesriigid, kelle suhtes on kehtestatud erand. **Euroala** liikmesriigid esitavad kooskõlas **stabiilsuse ja majanduskasvu paktiga** igal aastal stabiilsusprogramme.

Majandus- ja rahaliit (EMU): protsess, mis viis ühisraha – euro – ning ühtse rahapoliitika kasutuselevõtmiseni **euroalal** ja liikmesriikide majanduspoliitika koordineerimiseni. Protsess toimus asutamislepingu kohaselt kolmes etapis. Viimane, kolmas etapp algas 1. jaanuaril 1999 rahapoliitilise pädevuse üleandmisega Euroopa Keskpangale (EKP) ja euro kasutuselevõtuga. Protsessi lõpetas euro sularahale üleminek 1. jaanuaril 2002.

Majandus- ja rahanduskomitee: komitee, mis osaleb **ECOFINi nõukogu** ja Euroopa Komisjoni töö ettevalmistamisel. Tema ülesanded on sätestatud aluslepingu artiklis 134.

Mittetsüklilised mõjud: eelarve tasakaalule avalduvad mõjud, mis ei tulene tsüklilistest kõikumistest (vt **eelarve tasakaalu tsükliline komponent**). Mittetsüklilised mõjud võivad tuleneda kas struktuurilistest, s.t alatistest muutustest eelarvepoliitikas või **ajutise mõjuga meetmetest**.

Netokapitalikulud: riigi lõplikud kapitalikulud (s.t kapitali kogumahutused põhivarasse koos maa ja immateriaalse põhivara netoostudega ning varude muutustega) ning kapitali netoülekanded (s.t investeerimistoetused koos **valitsussektori** ühepoolsete siiretega teiste sektorite poolt põhivarasse tehtud konkreetsete mahutuste finantseerimiseks, millest on maha arvatud valitsussektorile laekunud kapitalimaksud ja muud kapitaliülekanded).

Otse- ja portfelliinvesteeringute koondsaldo: otseinvesteeringute saldo ja portfelliinvesteeringute saldo summa maksebilansi finantskontol. Otseinvesteering on piiriülene investeering, mille eesmärk on omandada teise riigi residendiks loetavas ettevõttes püsiv osalus (omandiõiguste teostamiseks omandatakse tavaliselt vähemalt 10% hääleõiguslikest aktsiatest/osadest). See hõlmab aktsia- või osakapitali, taasinvesteeritud tulu ja muud ettevõtetevaheliste operatsioonidega seotud kapitali. Portfelliinvesteeringute hulka kuuluvad omandiväärtpaberid (kui tegemist ei ole otseinvesteeringutega) ning võlaväärtpaberid (võlakirjad ja rahaturuinstrumendid).

Põhikiri: aluslepingu protokoll (nr 4) **Euroopa Keskpankade Süsteemi** ja **Euroopa Keskpanga** põhikirja kohta.

Rahvusvaheline investeerimispositsioon: riigi poolt välismaailma suhtes täitmata netofinantsnõuete (või -kohustuste) jääk ja koosseis. Rahvusvahelist netoinvesteerimispositsiooni nimetatakse ka netovälisvarade positsiooniks.

Reguleerimine: ERM2s osaleva vääringu **keskkursi** muutmine.

Sekkumine kõikumispiirideni jõudmise korral: riigi keskpanga kohustus sekkuda, kui riigi vääringu vahetuskurss euro suhtes jõuab **ERM2** kõikumisvahemiku ülemise või alumise piirini.

Sekkumine kõikumisvahemiku piires: riigi keskpanga sekkumine riigi vääringu vahetuskursi mõjutamiseks **ERM2 kõikumispiirides**.

Stabiilsuse ja majanduskasvu pakt: liikmesriikide riigirahanduse usaldusväärsuse tagamiseks mõeldud vahend, et tugevdada tingimusi, mis on vajalikud hinnastabiilsuse säilitamiseks ning töökohti loova tugeva ja jätkusuutlikku majanduskasvu saavutamiseks. Selleks näeb pakt ette, et liikmesriigid peavad määratlema keskpikad eelarve-eesmärgid. Samuti sisaldab see **ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse** üksikasjalikku korda. Pakt koosneb Amsterdami Euroopa Ülemkogu 17. juuni 1997. aasta resolutsioonist stabiilsuse ja majanduskasvu pakti kohta ning kahest ELi Nõukogu määrusest. Need on: a) nõukogu 7. juuli 1997. aasta määrus (EÜ) nr 1466/97 eelarveseisundi järelevalve ning majanduspoliitika järelevalve ja kooskõlastamise tõhustamise kohta, mida on muudetud 27. juuni 2005. aasta määrusega (EÜ) nr 1055/2005, ning b) nõukogu 7. juuli 1997. aasta määrus nr (EÜ) 1467/97 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamise kiirendamise ja selgitamise kohta, mida on muudetud 27. juuni 2005. aasta määrusega (EÜ) nr 1056/2005. Pakti täiendab **ECOFINi nõukogu** aruanne „Stabiilsuse ja majanduskasvu pakti rakendamise parandamine" („Improving the implementation of the Stability and Growth Pact"), mille Euroopa Ülemkogu

22. ja 23. märtsil 2005 Brüsselis heaks kiitis. Samuti täiendab seda tegevusjuhend „Stabiilsuse ja majanduskasvu pakti rakendamise juhend ning suunised stabiilsus- ja lähenemisprogrammide vormi ja sisu kohta" („Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes"), mille ECOFINi nõukogu kinnitas 11. oktoobril 2005.

Tingimuslikud kohustused: valitsuse võetud kohustused, mis tekivad üksnes teatud sündmuste korral, näiteks riigigarantiide realiseerimisel.

Vaatlusperiood: aluslepingu artiklis 140 ja lähenemiskriteeriumide protokollis (nr 13) määratletud aeg lähenemisel tehtud edusammude hindamiseks.

Vahetuskursi volatiilsus: vahetuskursi muutumise näitaja, mis tavaliselt arvutatakse kursi protsentuaalsete päevamuutuste aastase standardhälbe põhjal.

Valitsussektor: Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteemis ESA 95 määratletud sektor, kuhu kuuluvad residentidest isikud, kes tegelevad peamiselt individuaalseks ja kollektiivseks tarbimiseks mõeldud turuväliste kaupade ja teenuste tootmise ja osutamisega ja/või riigi tulu ja hüvede ümberjaotamisega. Sektor hõlmab keskvalitsust, piirkondlikke ja kohalikke omavalitsusi ning sotsiaalkindlustusfonde. Valitsussektorisse ei kuulu avaliku sektori osalusega ärietettevõtted, näiteks riigiettevõtted.

Vanadussõltuvusmäär: 65aastaste ja vanemate hulk 15- kuni 64aastaste suhtes.

Võla suhtarv (võlakoormus): valitsussektori eri osade kogu konsolideeritud nominaalvõla jääk aasta lõpus. Valitsussektori võlakoormust väljendatakse valitsussektori võla suhtena SKPsse jooksvate turuhindade juures. See on üks **aluslepingu** artikli 126 lõikes 2 sätestatud eelarvedistsipliini kriteeriumidest, mille abil määratakse kindlaks ülemäärase eelarvepuudujäägi olemasolu.

Õiguslik lähenemine: liikmesriikide õigusaktide kohandamine **aluslepingutega** ja **EKPSi põhikirjaga** selleks, et a) lõimida liikmesriikide keskpangad **Euroopa Keskpankade Süsteemi** ning b) võtta kasutusele euro ja muuta liikmesriikide keskpangad **eurosüsteemi** lahutamatuks osaks.

Ühenduse õigustik: kõikidele liikmesriikidele siduvad ELi õigusaktid, kaasa arvatud nende Euroopa Kohtu poolsed tõlgendused.

Ühtlustatud pikaajalised intressimäärad: aluslepingu artiklis 140 osutatud lähenemiskriteeriume käsitleva protokolli (nr 13) artiklis 4 on sätestatud, et intressimäärasid mõõdetakse pikatähtajaliste riigi võlakirjade või nendega võrreldavate väärtpaberite alusel, võttes arvesse riiklike määratluste erinevust. Selle sätte täitmiseks on **Euroopa Keskpank** teinud ära teoreetilise töö pikaajaliste intressimäärade statistika ühtlustamiseks ning kogub koostöös **Euroopa Komisjoniga** (**Eurostatiga**) ja selle nimel regulaarselt liikmesriikide keskpankadelt andmeid. Ühtlustatud andmeid kasutatakse käesolevas aruandes lähenemise hindamiseks.

Ühtlustatud tarbijahinnaindeks (ÜTHI): tarbijahindade arengut väljendav mõõtühik, mille koostab **Eurostat** ja mis ühtlustatakse kõigi liikmesriikide jaoks. Riiklikult reguleeritud hinnad on sellised hinnad, mida valitsus otseselt kehtestab (näiteks riigilõivud teenuste eest) või mida valitsus oluliselt mõjutab (näiteks hinnad, millel peab olema valitsuse või järelevalveasutuse nõusolek).

Ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlus: aluslepingu artiklis 126 sätestatud ja ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse protokollis (nr 12) täpsustatud säte nõuab ELi liikmesriikidelt eelarvedistsipliini säilitamist, määratleb ülemäärase eelarvepuudujäägina käsitletava eelarveseisundi kriteeriumid ning reguleerib meetmeid juhuks, kui täheldatakse, et eelarve tasakaalu või valitsussektori võla nõudeid ei ole täidetud. Artiklit 126 täiendab Euroopa Liidu Nõukogu 7. juuli 1997. aasta määrus (EÜ) nr 1467/97 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamise kiirendamise ja selgitamise kohta (mida on muudetud nõukogu 27. juuni 2005. aasta määrusega (EÜ) nr 1056/2005), mis on **stabiilsuse ja majanduskasvu pakti** üks osa.

ISSN 1725-9398